

PROPERTY OF
*University of
Michigan
Libraries*

1817

ARTES SCIENTIA VERITAS

805
N994

STUDIER

I

MODERN SPRÅKVETENSKAP

UTGIVNA AV

NYFILOLOGISKA SÄLLSKAPET

I

STOCKHOLM

VII

UPPSALA 1920

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.

216

STUDIER

I

MODERN SPRÅKVETENSKAP

UTGIVNA AV

NYFILOLOGISKA SÄLLSKAPET

STOCKHOLM

VII

UPPSALA 1920

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI A.-B.

805
17994

Arch
Stockholms Högskola
4-20-51

Innehåll

	Sid.
Föredrag v. t. 1917—v. t. 1920	V
Per Adolf Geijer. <i>E. Staaff</i>	VII
Om den opersonliga satsens natur. <i>Hilding Kjellman</i>	I
Grammatical changes in present-day English. <i>R. E. Zachrisson</i>	19
När författades Wilhelm af Canterburys miracula sancti thome cantuari- ensis? <i>E. Walberg</i>	63
L'origine de L'espagnol <i>no más</i> . Au sens de »seulement«. <i>J. Melander</i>	77
En svensk riddardikt och dess original <i>A. Nordfelt</i>	85
Quomodo i de romanska språken. <i>Johan Vising</i>	127
Les rédactions en prose de l'ordre de chevalerie. <i>Hilding Kjellman</i> .	137
Ossian. <i>A. Malmstedt</i>	179
Aperçu bibliographique des ouvrages de philologie romane et germanique publiés par des Suédois de 1917 à 1919. <i>Sven Karsberg, G. West- gren et E. Rooth</i>	215

Föredrag, som hållits vid Sällskapets sammanträden v. t. 1917—v. t. 1920.

Den 21 april 1917:

Lektor *O. Rohnström*: Det hemliga dramat i Shakespeares sonetter.

Den 17 november 1917:

Rektor *H. Söderbergh*: Några frågor i fransk fonetik.

Den 9 februari 1918:

Professor *Friedrich Hirth*: Neue Forschungen über Heinrich Heine.

Den 27 april 1918:

Lektor *A. Korlén*: Tyskt och svenskt imperfekt i perfekts funktion.

Den 15 november 1918:

Lektor *R. E. Zachrisson*: Arkaismer i modern engelska.

Den 29 mars 1919:

Docenten *H. Kjellman*: Något om den opersonliga satsens natur och dess konstruktion i de romanska språken.

Den 25 oktober 1919:

**Rektor *A. Nordfelt*: Den svenska dikten om Ivan Lejon-
riddaren och dess original.**

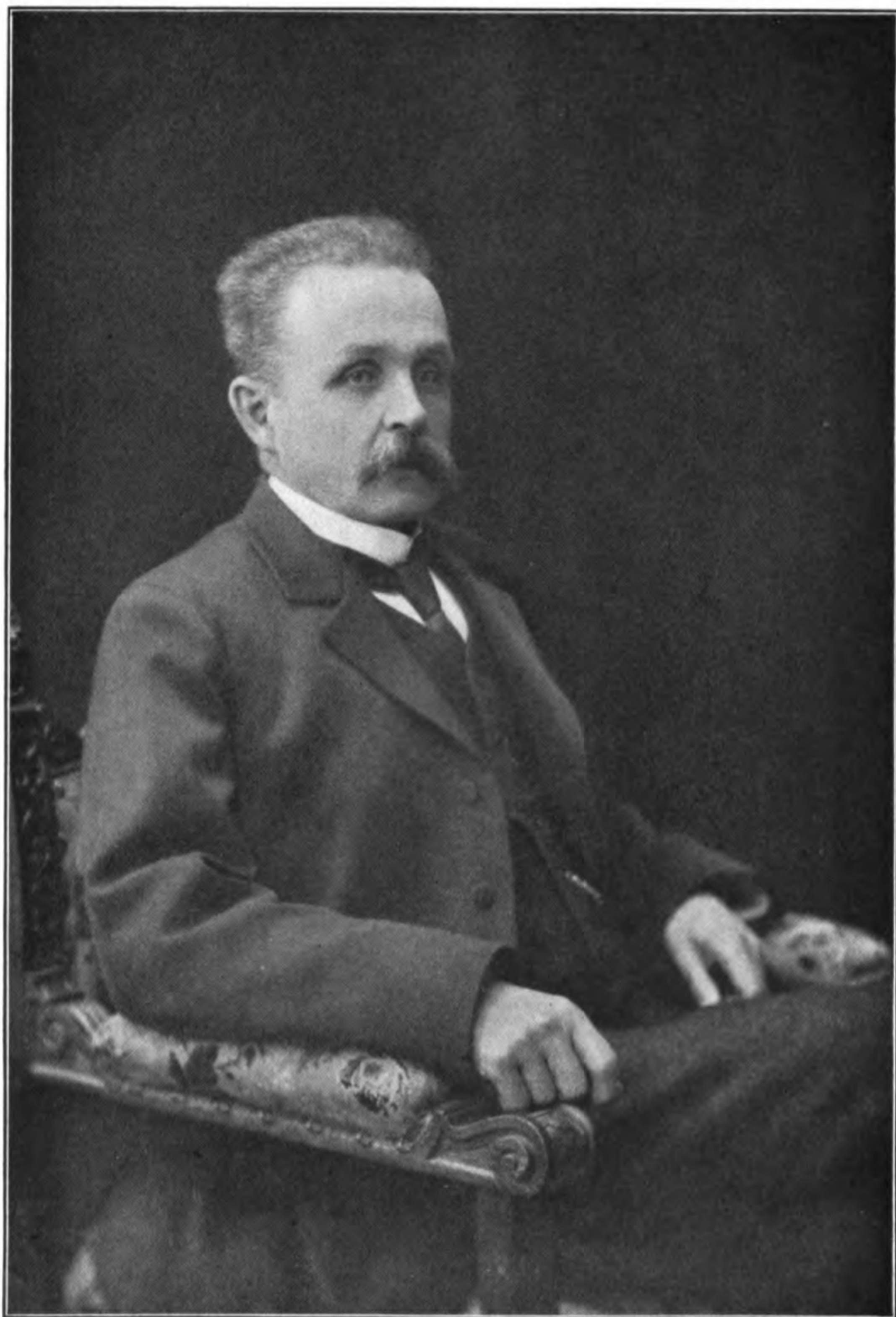
Den 24 mars 1920:

**Docenten *H. Kjellman*: Ordförkortningar och förkortnings-
tendenser i modern franska.**

*

Detta sista sammanträde var sällskapets 65:te och det då
hållna föredraget det 86:te i ordningen.

Per Adolf Geijer

PER ADOLF GEIJER

NÅGRA MINNESBLAD

AV

E. STAAFF

Per Adolf Geijers bortgång d. 16 April 1919 innebar för Nyfilologiska Sällskapet en mycket stor förlust. Ända sedan Sällskapet år 1896 stiftades, hade Geijer ägnat detsamma ett varmt och verksamt intresse. Så länge hans krafter stodo bi, räknade han för en kär plikt att, då inga oöverstigliga hinder förelågo, närvara vid Sällskapets sammanträden. Många äro de alltid gedigna och lärorika föredrag, med vilka han gagnat och glatt Sällskapets medlemmar, få de diskussioner, i vilka han icke gjort vägande och uppmärksammade inlägg. Såsom medlem i redaktionskommittén har han under hela den tid *Studier i modern språkvetenskap* utkommit ställt sin rika erfarenhet och sin praktiska klokhet till Sällskapets förfogande. Liksom Carl Wahlund så var även Per Adolf Geijer under en lång följd av år en central figur inom Nyfilologiska Sällskapet. Och en stor del av Sällskapets medlemmar se i Geijer den lärare, vilken de främst ha att tacka för sin språkvetenskapliga fostran. Det har därför synts Sällskapet naturligt, att den första volym av dess publikation, som utkommer efter Geijers död, blir en gärd av hyllning åt hans minne, ett anspråkslöst bevis på Sällskapets erkänsla för den väsentliga insats han gjort i dess tillvaro. Och för den, som skriver dessa rader, kännes det som en kär uppgift att efter bästa förmåga i korthet teckna huvuddragen av sin gamle lärares verksamhet som romanist vare sig i katedern eller vid skrivbordet, i seminariet eller det enskilda vetenskapliga umgänget.

* * *

De yttre dragen av Per Adolf Geijers universitetsbana kunna tecknas med några få ord. Efter att 1860 vid 19 års ålder ha avlagt studentexamen blev han filosofie kandidat 1868 och filosofie doktor 1869 samt utnämndes 1872 till adjunkt i franska och italienska språken vid Uppsala Universitet. Efter delningen av professuren i nyeuropeisk lingvistik blev Geijer 1889 e. o. professor i romanska språk och kallades följande år efter Hagberg till professor i nyeuropeisk lingvistik och modern litteratur med undervisnings- och examinationsskyldighet i romanska språk. På denna plats kvarstod Geijer till pensionsåldern i maj 1906. I detta sammanhang bör också nämnas, att Geijer från 1880 till 1906 innehaft uppdrag såsom censor vid studentexamen, samt att han var ledamot och sekreterare i 1888 års kommitté för utredning angående undervisnings-, examens- och studieväsendet inom den filosofiska fakulteten i Uppsala och Lund.

Inom ramen av dessa data rymmes en rik verksamhet. Geijers utnämning till adjunkt vid Uppsala Universitet sammanfaller med den tidpunkt, då den romanska filologiens starka uppsving och nydaning, som ganska länge förberetts i Frankrike och Tyskland, tog sig ett påtagligt uttryck i grundandet av tidskriften *Romania* samt i flera epokgörande vetenskapliga arbeten, främst Gaston Paris' edition av *La Vie de St. Alexis*. Geijer, vars doktorsavhandling, *Sur la dérivation et l'emploi des temps de la conjugaison française* (1869), knappast visar några starkare spår av de nya rörelserna på romanistikens fält, kom snart i kontakt med den nya forskningen. Under en studiereisa 1873—74¹ trädde han i förbindelse med bl. a. Tobler, Monaci och Gaston Paris, av vilkas undervisning han synes ha mottagit ett starkt intryck. Hans håg och arbete riktades alltså åt fornfranskan samt den historiska grammatiken. I för-

¹ I Uppsala Universitets årsskrift 1876 finnes under titeln *Meddelanden om skolor och universitet i Tyskland, Italien och Frankrike*, införd Geijers berättelse över denna resa. Berättelsen innehåller bl. a. en utförlig redogörelse för Frankrikes dåvarande skol- och universitetsorganisation.

ening med Carl Wahlund började han med stort nit arbeta på att bringa de romanska studierna i Uppsala upp på en fullt modern nivå, ett arbete vari de båda vännerna fingo god hjälp av Johan Vising och Hugo von Feilitzen. I sin biografi över Wahlund skildrar Geijer denna Uppsalaromanistikens genombrottsperiod.

Det var vid denna tid det Romanska Seminariet stiftades och i detta centrum för de romanska studierna var alltsedan dess en väsentlig del av Geijers läraregärning koncentrerad. Under femton läsår var han seminariets ledare, under hela sin professorstid deltog han verksamt i dess arbete, och även efter sitt avsked saknades han sällan vid dess sammanträden, ända tills sjukdomen under de sista åren av hans levnad lade hinder i vägen. Detta blev för honom en stor avsaknad, ty seminariets sammanträden voro för Geijer alltid efterlängtade tillfällen. Här befann han sig i en krets, där han väl trivdes. Det var honom en tillfredsställelse att, då han för övrigt måst lämna sin lärareverksamhet, dock här kunna diskussionsvis byta tankar med yngre kolleger och låta det unga släktet draga fördel av hans rika beläsenhet och kloka, kritiska syn på de språkliga frågorna.

I det Romanska Seminariet framträdde de bästa sidorna av Geijers lärarepersonlighet. Seminarieformen var utan fråga den art av undervisning, som passade honom bäst. Hans föreläsningar voro visserligen lärorika och vittnade om den samvetsgrannhet, som alltid utmärkte Geijers arbete, men denna form av den akademiska undervisningen, från vilken ömsesidigheten i arbetet i regeln är utesluten och vilken lätt präglas av en viss stelhet, som icke stämde med Geijers naturell, lät knappast hans lärareegenskaper fullt komma till sin rätt. Därför gav han ej sällan sina föreläsningar formen av »frågekollegier», och då så var fallet, vore de förträffliga. Jag minnes från min studenttid ett läsårs föreläsningar i provensalska, under vilka de svåraste styckena i Appels krestomati med liv och lust diskuterades.

Och jag minnes från samma år hans enskilda — som alltid avgiftsfria — kurs i fornfranska, där Amis och Amiles tolkades, och där den humor, som oftade kryddade Geijers framställning, särskilt vid innehållsanalysen hade rikliga tillfällen att framträda. Vid dessa kurser fick jag mitt första intryck av Geijer som lärare, och det förblev sedan bestående. Flärdfrihet var ett ord, som Geijer älskade, och en egenskap som i ovanlig grad karakteriserade hans undervisning liksom hans personlighet. Intet var honom mera fjärran än det sken av allvetenhet, som vissa lärare anse sig skyldiga att uppehålla. Han sökte aldrig dölja sina brister, erkände gärna, då något i texten var honom obegripligt, yrkade på kritik och skepsis från lärjungarnas sida och medgav utan svårighet egna misstag, liksom han gärna accepterade en lärjunges tolknings- eller förklaringsförsök, om det syntes honom överlägset hans eget. Denna långt gående anspråkslöshet kunde på en och annan verka överraskande, men det dröjde icke länge, förrän var och en insåg, att den icke utgjorde någon svaghet. Ty gedigenheten och omfattningen i Geijers lärdom gjorde sig snart gällande, och hans overseende, uppmuntrande och kamratliga handledning skänkte från början åt lärostunderna en välgörande prägel av otvungenhet och förtrolighet.

En annan anledning till att Geijer såsom kurs- och seminarieledare gjorde ett starkare intryck än såsom föreläsare, var hans behov av, särskilt formell, förberedelse. Han var under sin professorstid nedtyngd av en betydande arbetsbörda, anlitad, som han till följd av sin mångsidiga duglighet var, inom många områden, universitetets drätselnämnd, stadsfullmäktige etc. Han förfogade därför icke alltid över den tid, som han behövde, för ett lugnt utarbetande av de fyra föreläsningarna i veckan. Att han emellertid under gynnsamma förhållanden även som föreläsare kunde nå högt, det visade sig de terminer, då han valt ämnen för vilkas behandling han var särskilt väl

kvalificerad liksom vid de föredrag han ofta höll i Romanska Seminariet eller Nyfilologiska Sällskapet.

Att i en förtrolig krets eller på tu man hand resonera med Geijer om språkvetenskapliga frågor var ett verkligt nöje. Jag brukade sedan länge göra honom regelbundna besök och hade ända till hans sista tid glädjen få med honom diskutera frågor, som voro föremål för vårt gemensamma intresse. Dessa stunder skola alltid av mig ihågkommas med saknad. Då framdrog Geijer gärna minnen från sin beröring med Frankrikes och Tysklands stora romanister och kunde ofta belysa en fråga med citat från längesedan svunna tider, då han åhört Gaston Paris' kurser i l'École des Hautes Études eller i Berlin följt Toblers föreläsningar eller överhuvud under sina många resor dragit nytta av samvaron med romanistikens målsmän i olika länder. Då kunde han ur sina rika skatter av anteckningar framlägga värdefulla bidrag till mången frågas belysning.

De ämnen Geijer i sina föreläsningar och seminarieövningar behandlade, tillhörde vitt skilda områden inom den romanska filologien. Mest sysselsatte han sig såsom naturligt var med franskan och han delade här sitt intresse mellan fornfranskan och det modärna språket, vilket han ansåg sig skyldig att varje termin behandla till deras tjänst, som förberedde sig till någon av de lägre examina. Under tidigare år brukade han ofta välja någon nyfransk text, på senare tid föreläste han mest över ljudlära eller stilistik. Vad fornfranskan angår, omväxlade texttolkning med grammatiska eller någon gång ett litteraturhistoriskt ämne. Fornprovensalskan var ej sällan representerad på arbetsprogrammet, i spanskan höll han sig till det moderna språket, i italienskan hade han en bestämd förkärlek för Dante. För övrigt brukade Geijer då och då giva sina föreläsningar en mera generell benämning, t. ex. »valda uppgifter ur romansk filologi», vilket gav honom tillfälle att växla om och välja vad som ur olika synpunkter syntes honom lämpligast. I seminariet ägnades arbetet i regeln fornfranskan, men ämnen

ur de romanska språkens historiska grammatik, förekommo även.

Såsom tentator var Geijer enligt allas mening rättvis. Hans förhör voro grundliga och ofta långvariga men präglade av välvilja samt fria från all otålighet eller nervositet. Hans bedömmande var objektivt och säkert. Han var hellre för mild än för sträng, men hans betygsskala stod alltid i högt anseende.

Ett bevis på Geijers insikt om betydelsen av språkstudier-
nas praktiska läggning, särskilt med hänsyn till de blivande
lärarnes kunskapsbehov, är hans arbete för inrättande av lektorat
i främmande levande språk vid universiteten, ett initiativ som
burit mycket goda frukter. Och ett bevis på hans intresse för
den vetenskapliga forskningen främjande är hans verksamma an-
del i stiftandet av Språkvetenskapliga Sällskapet i Uppsala.
Han var dess förste ordförande och var länge en av dess verk-
sammaste medlemmar.

Geijer sökte under hela sin läraretid att komma i personlig
beröring med sina elever och verkade outtröttligt för samman-
hållning mellan den romanska filologiens ämnessvenner vid uni-
versitetet, övertygad, som han var, att gemensamheten i studie-
arbetet var ägnad att stärka intresset och arbetshågen, samt
att tankeutbyte under det vänskapliga samkvämetets fria former
ofta kan vara lika fruktbärande som regelbunden, officiell under-
visning. Denna strävan, i vilken Carl Wahlund, liksom i mycket
annat, troget stod vid Geijers sida, kröntes med avgjord fram-
gång, något som väsentligt underlättades därigenom att de båda
vännerna själva gärna kring sig samlade de studerande samt bi-
drogo till att skänka samarbetet dess rätta, vänskapliga och
gemytliga prägel. Om det bland Uppsalaromanisterna råder en
gammal tradition att låta Seminariet bli en hård och utgångs-
punkt för vänskapsförbindelser knutna under gemensamt arbete,
och om de romanska studierna visat sig utgöra en solid grund
för en viss sammanhållning även efter universitetstiden, så är
detta i hög grad Geijers förtjänst.

Geijer var — såsom av det sagda torde framgå — en av sina lärjungar högt värderad oeh avhållen lärare. Dessa känslor för honom togo sig på hans 60-årsdag, d. 9 april 1901, ett uttryck i den festskrift¹, som då överlämnades till honom från något över ett hundratal av hans dåvarande och f. d. lärjungar. Festskriften, som innehöll ett antal uppsatser i romansk filologi, inledes med en dedikation, i vilken undertecknarne uttala sitt tack till Geijer och sin »djupa aktning för den flärdlöshet och den sanna grundlighet», som utmärkte hans karaktär och som satt sin prägel såväl på hans skrifter som på hans lärarverksamhet. Förvisso har riktigheten av detta omdöme bekräftats även av de generationer, som sedan studerat under Geijers ledning eller med honom kommit i vetenskaplig beröring.

* * *

I sin installationsföreläsning *Om de romanska språken som föremål för vetenskaplig forskning och akademisk undervisning* (1891) framlägger Geijer ett slags program för sin lärarverksamhet. Han framhåller, att den professur, han stod i begrepp att tillträda, var resultatet av en långvarig utveckling. Från professuren i teoretisk filosofi avsöndrades 1835 en professur i estetik, vilken i sin tur gav upphov åt en professur i nyuropeisk lingvistik och modern litteratur, som omsider (1887) delades i två, en för romanska och en för germanska språk. Denna vetenskapens fortgående och tilltagande specialisering, som för övrigt snart föranledde den germanska professurens uppdelning i en tysk och en engelsk, skulle i själva verket kräva flera representanter även för de romanska språken, såsom förhållandet blivit vid många utländska universitet. Geijer tror dock att i detta fall ämnesdelningen i Sverige för en längre tid framåt hunnit sin slutpunkt. Det blir då den romanske pro-

¹ Uppsatser i romansk filologi, tillägnade Professor P. A. Geijer på hans sextioårsdag den 9 April 1901, 302 s., Uppsala 1901.

fessorns uppgift att på bästa sätt söka, om icke behärska, så åtminstone företräda hela det område, som är honom tilldelat. I stark känsla av uppgiftens alltför krävande art uttalar Geijer den förvisso riktiga meningen, att målsmannen för de romanska språkens vidsträckta område måste nöja sig med att på någon viss del av ämnet koncentrera sin egentliga studiekraft för att på detta område göra sig så hemmastadd, att helst ingen överträffar honom i säker och fullständig kännedom därav. Han bör inom detta område anställa speciella, självständiga undersökningar, »emedan han därförutan svårligen kan hålla sig fullt förtrogen med den vetenskapliga arbetsmetoden för det ämne, han representerar». Inom de övriga grenarna av sin vetenskap bör han äga så pass klar överblick, att han hastigt nog kan finna sig till rätta. »Han bör inom sin vetenskap söka vara så pass orienterad, att han åtminstone någorlunda väl känner de utmärkande dragen för varje särskild, större trakt och säkert kan visa den bästa och genaste vägen till var och en av dem».

Det område Geijer valt till fält för sina självständiga forskningar var det franska språket, närmare bestämt den franska syntaxen. Åt denna ägnade han åtskilliga terminers föreläsningar och seminarieövningar, och hit höra de bästa av hans vetenskapliga skrifter.

Redan i den syntaktiska delen av hans ovannämnda doktorsavhandling¹ finner man anmärkningar rörande temporas användning, som vittna om god iakttagelse och en viss förmåga att på ett säkert men känsligt sätt formulera reglerna för språkbruket. — Hans andra arbete »Étude sur les mémoires de Philippe de Comines» (1871) utgör en utförlig, rent deskriptiv undersökning av nämnde författares språkbruk jämfört med den moderna franskan, detta såväl i fråga om formlära och syntax som i fråga om ordförrådet. Arbetet är ett samvetsgrant och gott bidrag till kännedomen om 1500-talets franska. — De

¹ Se rörande i det följande nämnda skrifter den bibliografi över Geijers arbeten, som utgör en bilaga till denna uppsats.

»lakttagelser över det franska språket med avseende på dess syntax och ordförråd», som Geijer utgav 1881, utgöra en språklig studie över Daudets »Les rois en exil». Han visar här skillnaden mellan denne moderne författares språk och det i Franska Akademiens lexikon av 1877 fastslagna språkbruket, vilket ju måste ha representerat en övervunnen ståndpunkt. Denna studie, som icke är blott deskriptiv utan rik på goda förklaringar och värdefulla reflexioner, betecknar en betydande utveckling från Philippe de Comines och förebådar i viss mån den grupp av arbeten, om vilka strax skall talas.

I detta sammanhang kan också nämnas uppsatsen om »François de Callières et ses critiques sur le langage» (1895), där han lämnar en kort och koncis överblick av innehållet i denne författares bok »Des mots à la mode».¹

Men serien av de syntaktiska studier, i vilka Geijer nedlagt sina bästa egenskaper som språkforskare och vilka alltid komma att behålla sitt värde, börjar med studien över *Qui och Qualis* (1897). Medan de förutnämnda undersökningarna äro av huvudsakligen beskrivande karaktär, har författaren här åstadkommit en språkhistorisk studie av synnerligt intresse. Det latinska relativet *qui* i de romanska språken, dess starka formella reduktion, den vidsträckta och obestämda användningen av de få resterna, särskilt av *que* både som pronomen och konjunktion, upptagandet av det interrogativa *qualis* i relativkategorien och dess övertagande av vissa relativa funktioner, adverbet *deunde* i relativ användning — allt detta utredes av Geijer här på ett klart och övertygande sätt. Såsom ofta i Gejers skrifter blir själva den studerade företeelsen på samma gång ett exempel, tjänande att framhäva en sida av språkets liv, en detalj, vars klargörande kastar nytt ljus över ett större sammanhang. Här belyses språkets ekonomi, dess tendens att bortkasta förbrukade

¹ Ämnet har sedan varit föremål för bl. a. en artikel av Mario Roques i *Mélanges Brunot* (1904) och ett arbete av A. Schenk, *Table comparée des observations de Callières sur la langue de la fin du XVIIe siècle*, Kiel 1909.

och otjänliga element, dess förmåga att skapa nya resurser för sina behov — »ett språk känner inga behov, som icke genast tillfredsställas» — dess möjligheter att med redan befintliga tillgångar tillgodose nya funktioner. »Riva ned och bygga upp igen är det genomgående draget i all mänsklig verksamhet, och detta gäller även om språken, ty de stå aldrig stilla utan äro ständigt utsatta för verkningarna från ena sidan av förstörelse, från den andra av rekonstruktion. I den fortsatta striden mellan båda dessa krafter, som, ehuru motsatta, dock leda framåt, är det i denna uppsatts behandlade ämnet väl ägnat att lämna en inblick».¹

»Om artikeln, dess ursprung och uppgift, särskildt i franskan och andra romanska språk» (1898) är en undersökning, som icke ger den nyssnämnda efter i värde. Mot bakgrunden av en bred framställning av artikelns uppkomst och allmänna uppgift i olika språk skildras här dess speciella användningssfärer i franskan, vilka ordnas efter graden av artikelns demonstrativa innebörd. Geijer lyckas fint och träffande karakterisera dessa olika stadier. Genom en jämförelse med grekiskan visås, att artikelns syntax där i stort sett överensstämmer med franskan. Då ju varje inflytande från det ena språket på det andra här är uteslutet, bevisar detta, att behovet av artikel är detsamma på olika håll. Artikelns framträdande »är en naturlig yttring av den språkdanande kraft, som inom de djupa folklagen orelekterat men oemotståndligt gör sig gällande och varigenom ett språks tillgångar omskapas och apteras att motsvara sådana nya krav, som växa fram i den av olika anledningar modifierade språkkänslan; den visar även, att liksom människoanden, oberoende av tid och avstånd, i sin utvecklingsgång gärna följer samma banor, detta även kommer till synes i språket, som är dess fysiska organ».²

En betydelsefull plats i denna avhandling intager framställ-

¹ Qui och Qualis s. 31.

² Om artikeln s. 202.

ningen av partitivartikelns uppkomst. Geijers utgångspunkt — de fall då den talandes mening likaväl kunde tolkas såsom gällande begreppet i dess helhet som en viss, fast individualiserad kvantitet — är utan tvivel den rätta. Hans utredning av hela frågan, även i vad den rör av adjektiv föregånget substantiv, är övertygande. Ett svårt grammatiskt problem synes här ha fått sin definitiva lösning.

Med avseende på frågans betydelse för den språkliga utvecklingen i stort sett yttrar Geijer följande tänkvärda ord: »Artikelns svaga betoning och ringa pronominala betydelse medföra, att för dess användning eller utelämnande den talande starkare än vanligt tar intryck från tvenne varandra motsatta krafter, genom vilkas ojämna verkan ett språk ständigt hindras att i sin byggnad ernå en i alla detaljer genomförd, full konsekvens. Av dessa är den ena den konserverande kraften, som åstadkommer, att talesätt segt bibehållas med konstruktioner, som ej längre harmoniera med den aktuellt härskande språkvanan, och varigenom s. k. arkaismer alltid i stort antal ingå i ett språks fraseologiska tillgångar. I det äldre språket användes artikeln sparsammare än nu är fallet, varav blev en följd, att i kvarlevande arkaismer artikeln ofta saknas i strid mot det moderna språkbruket. Den andra kraften är den analogiska attraktionen, som genom kontaminationen framkallar nya uttrycksformer, vilka för eftertanken lätt te sig som inkonsekvenser och missbildningar men det oaktat bita sig fast i minnet och snart nog vinna fullt burskap i språket».¹

»Språkbiologisk studie» kallar Geijer den uppsats om »Modus conjunctivus», som han publicerade 1901, därmed framhävande den synpunkt, som icke blott här men i de flesta av hans mönare ålders produkter framförallt är föremål för hans intresse. Geijer börjar denna uppsats med träffande reflexioner över språkets förhållande till tanken, över dess brister gent emot logiska anspråk och över det oriktiga i att vilja inpressa alla

¹ Om artikeln s. 218.

språkliga företeelser i logiska kategorier — vilket dock ingalunda utesluter den praktiska nyttan, ja nödvändigheten av logisk analys tillämpad på språket. »Ett språks grammatiska kategorier kunna sakna skarp begränsning mot varandra, och deras verkliga innebörd föresvävar endast dunkelt den talande men ändå utgöra de underlaget för den ur teoretisk analys av dem framgångna systematiska grammatiken. Man kan därför knappast vänta annat, än att denna endast approximativt skall passa in på det verkliga språket i dess, liksom själslivets, rörliga och mångskiftande yttringar».¹

Särskilt svår att draga är gränsen mellan de båda verbala kategorierna *indikativ* och *konjunktiv*. Till de många försök, som språkforskarne gjort att definiera dessa modi, lägger Geijer ett nytt och, som mig synes, i hög grad beaktansvärt. Han säger: »Genom indikativen framställes satsens innehåll rent objektivt utan all nyansering; konjunktiven däremot tjänar att åt satsens objektiva innehåll meddela en nyans, varigenom förhållandet mellan detta tankeinnehåll och dess subjekt i något avseende karakteriseras».² Denna definition av konjunktiven är visserligen, såsom Geijer själv anmärker, för vid, i det att den även kan omfatta imperativen. Men trots detta synes den komma sanningen närmare än föregående, såvitt de äro mig kända. Icke heller synes E. Lerch, som i sitt nya arbete »Die Bedeutung der Modi im Französischen» s. 9 vill återföra konjunktivens alla olika uppgifter på två: att uttrycka *önskan* och *ovisshet*, ha på ett mera tillfredsställande sätt löst frågan. Såsom Geijer med sina exempel visar, finnas talrika fall, som med hans sätt att se saken få sin förklaring, men som icke få sin plats i grammaticis vanliga system, exempel som av Geijer underkastas en fin och lärorik analys. Geijer urskiljer i franskan tvenne stora användningsområden för konjunktiven, vilka emellertid ingalunda äro till sin natur skilda. Det större av dessa områden omfattar

¹ Modus conjunctivus s. 203.

² Ib. s. 204.

sådana fall, som äro djupt rotade i det traditionella språkbruket, och som sammanfattas i de vanliga grammatikernas regler. I dessa fall uppträder konjunktiven vanligen i förening med någon annan språkfaktor, som redan den medför den avsedda modala effekten (vid den volitiva konjunktiven viljeverbet o. s. v.), varför konjunktiven här blir tämligen betydelselös och förefaller »styrd» av nämnda beledsagande faktor. »Inom det andra området framträder konjunktiven för den aktuella språkkänslan mera spontant och i samband därmed mera verksamt, och man får alltså här bättre tillfälle att undersöka och uppfatta dess verkliga karaktär. Konjunktiven utgör då ett gott stilistiskt hjälpmedel, varigenom man kortfattat men effektivt kan angiva en tankeskiftning, som visserligen kunde, ehuru ej lika enkelt och stilfullt, även med andra medel göras märkbar. Detta område är emellertid icke synnerligen vidsträckt och tillhör nästan uteslutande det högre skriftspråket».¹ Konjunktivens ställning är därför redan ur denna synpunkt svag och dess användning reduceras allt mer. Geijer ägnar senare delen av sin artikel åt en undersökning av de olika faktorer, som bidraga till konjunktivens fortgående inskränkning i språkbruket, faktorer av fonetisk, analogisk, semasiologisk och stilistisk natur. Denna fina och djupgående framställning leder honom in på vissa sekundära problem, till vilkas lösning han ger värdefulla bidrag. — Såsom ett allmänt resultat av sin undersökning fastslår Geijer, att även från syntaktisk synpunkt ett språks utveckling bör tänkas stå i ett avgörande beroende av dess fonetiska kynne. »Ett språk kan sägas utgöra en organism av säregen natur, inom vilken på grund av bristande fonetisk nutrition något organ stundom träffas av atrofi och blir mindre användbart, i den mån symptomet framskrider. Denna brist kompenseras dock samtidigt därigenom att ett annat organ så att säga hypertrofieras och övertager, jämte de ursprungliga, även det tynande organets funktioner. Språkets organism förbliver således alltid lika använd-

¹ Modus conjunctivus s. 211.

bar och sviker aldrig sin uppgift att tjäna som uttrycksmedel åt vårt sjäsliv, ehuru man stundom kan tycka, att genom en sådan omdaning den förlorar i smidig elegans och plastisk skönhet».¹

I en uppsats med den mycket för blygsamma titeln »Lingvistiska kåserier» (1914) utför Geijer närmare dels en punkt i studien över Qui och Qualis, nämligen frågan om det indeklinabla relativet *que*, vars användning i fornfranskan här i detalj framlägges och ingående analyseras, dels vissa resonnemang i artikeln om konjunktiven, nämligen om den logiska analysens tillämplighet på språket och behovet av en reformerad syntax.

De fyra arbeten av Geijer, på vilka jag nu jämförelsevis utförligt ingått, utgöra kärnan av hans språkvetenskapliga författarskap. Man måste beklaga, att han skrivit dem på svenska och därigenom gjort dem otillgängliga för den internationella diskussionen. Antagligen hade han själv den känslan, att de icke nått sin definitiva form utan fordrade ytterligare övervägande och utarbetning för att fullt motsvara hans intentioner. Men otvivelaktigt är, att de redan i sin nuvarande gestalt höra till det bästa som överhuvud skrivits i romansk syntax.²

Utan att tyngas av ett kvantitativt imponerande material vila de på en djup lärdom och en fullständig behärskning av ämnet. De äro produkter av en mogen, säker och genomträngande reflexion och bära prägeln av en med allvar och möda tillkämpad personlig åskådning av den språkliga utvecklingen. Denna åskådning karakteriseras av fullständig frihet från all slags doktrinär och mekanisk uppfattning samt av ett oavlåtligt hänsynstagande till språkets — människoanden motsvarande — växlingsrika och nyckfulla väsen.

¹ Ib. s. 226.

² Från flera utländska romanister, som voro mäktiga det svenska språket, erhöll Geijer ampelt erkännande för dessa syntaktiska studier. Så hemställer t. ex. Gröber i ett brevkort av d. 9/4 1902, huruvida icke förf. vore villig föranstalta en tysk översättning av *Modus conjunctivus* för att i Tyskland förskaffa detta arbete den spridning, varav det var förtjänt.

Till Geijers bästa produkter hör också hans fina studie över det fornfranska talesättet »*ne garder l'heure*» (1917), där han i olikhet mot de flesta föregående forskare utgår från betydelsen *speja*, *spana* hos verbet *garder*. Uttrycket betyder således *icke kunna utspana stunden för* en oftast oroligt anad tilldragelse. Från denna utgångspunkt lyckas Geijer, synes det mig, finna fullt antagliga förklaringar på den senare betydelseutvecklingen. Jeanroy¹, som icke känt till Geijers uppsats, utgår från samma betydelse hos verbet men med en annan modal nyans.

Om Geijers höga uppskattning av och förståelse för den franska stilen vittna hans artikel om Visings och Barats edition av Hernani (1915) samt hans uppsats Satsbildning och Ordföljd (1918). Båda dessa artiklar ha framgått ur reflexioner och iakttagelser, som Geijer gjort under sin långa lärarverksamhet och som under årens lopp mognat till en bestämd övertygelse. Vad han här vill framhålla är det önskvärda i att den franska stilen, logisk och koncis, som den är, och baserad på en överlägsen litterär kultur, får öva sitt inflytande på den svenska och att man till detta ändamål söker befordra studiet av franskan just ur stilistisk synpunkt.

Icke heller inom fonetiken var Geijer överksam. Hans »Studier i fransk lingvistik» (1887) äro av intresse, även om de ej nått till några fullt säkra resultat. Geijer tager här avstånd från den bekanta teorin, enligt vilken franskans *ü* för lat. *u* skulle vara att tillskriva en keltisk ljudsubstitution och söker visa, att en naturlig fonetisk skridning föreligger. I denna mycket omdebatterade fråga förfäktar Geijer således redan här samma ståndpunkt, som Meyer-Lübke senare i flera arbeten och artiklar hävdar och som väl numera torde av de flesta anses riktig. Däremot har hans teori rörande det slutna fria *o*, som enligt honom utan något diftongiskt stadium övergått till *ö*, knappast vunnit några anhängare, vilket ingalunda betager hans ut-

¹ Romania XLIV s. 590.

redning av ö-ljudets olika källor dess värde. Den senare delen av arbetet är ägnad *accessoriska ljud* i franskan. Författaren har här samlat och granskat ett för sin tid ganska vidsträckt material. Dock synes han under termen accessoriska ljud ha sammanfört väl heterogena företeelser. Geijers slutreflexioner äro av intresse: han hävdar gentemot den mekaniska uppfattningen av ljudlagarnas undantagslöshet betydelsen av tillfälligheternas spel i språket och tror på tillvaron av fonetiska företeelser, som lämna förblivande spår efter sig, vilka icke kunna återföras på någon allmängiltigt verkande ljudlag. — Artikeln »Sur quelques cas de labialisation en français» innehåller, såsom Gaston Paris framhåller¹, »skarpsinniga anmärkningar rörande assimilationen i allmänhet och mycket fina fysiologiska iakttagelser rörande labialiseringen i synnerhet».

Av huvudsakligen refererande beskaffenhet äro bl. a. föredraget om »De franska episka versformernas ursprung» (1881) och om »Frankrikes etnografi enligt senast därom utkomna arbeten» (1882). Det förra utgör en klar, instruktiv och på samma gång kritisk redogörelse för den dittills förda diskussionen i metriska frågor, som knappast sedan dess fått någon definitiv lösning.

Vi förbigå en del mindre uppsatser, som alla finnas förtecknade i den med denna minnesteckning förenade bibliografin och sluta med att erinra om Geijers biografier över Hugo von Feilitzen (1887), Gaston Paris (1905) och Carl Wahlund (1914). I den förstnämnda tecknar han i korta drag den förtidigt bortgångne, högt begåvade romanist, som under en tidig period av hans verksamhet stod vid hans sida såsom omdanare av de romanska studierna i Uppsala och vars inflytande på honom — liksom på Wahlund — var betydande. I den andra lämnar han en av vördnad och djup pietet buren skildring av den snillrike franske romanisten, såsom vars lärjunge han var stolt att räkna sig och vars metod och hela vetenskapliga anda han sökte att efter bästa förmåga själv tillägna sig och ingjuta hos sina

¹ Romania XIX s. 123.

lärjungar. — Biografin över Carl Wahlund slutligen lämnar en starkt personlig och intim teckning av författarens vän och medhjälpare under så många år, en teckning som säkerligen av ingen kunde gjorts sannare och bättre. I sin varma förståelse av Carl Wahlunds originella personlighet är denna skildring av livslång, trofast vänskap ett vackert bidrag även till dess författares karaktäristik.

Till föremål för sina föreläsningar i italienska valde Geijer, såsom redan nämnts, gärna Dante. Det var länge hans avsikt att, sedan han dragit sig tillbaka från professorsämbetet, ägna sina krafter åt en monografi över Divina Comedias författare, ty Danteforskningen hade alltid för honom haft en stark lockelse. Flera anledningar hindrade honom att fullfölja denna plan. Men hans artikel om Dante i Nordisk Familjebok, 2:a uppl., vittnar om hans förutsättningar för den påtänkta uppgiften.

Sist i denna översikt nämner jag det föredrag, som Geijer 1917 höll i Romanska Seminariet och som han sedan, tryckt som manuskript under titeln »Språkbiologiskt föredrag», skänkte såsom minnesgåva till alla dåvarande och forna seminariemedlemmar. Han söker här sammanfatta sin allmänna uppfattning av språkutvecklingen särskilt tillämpad på latinets övergång till franska. Föredraget utgör ett slags syntes i stora drag av de sunda och kloka synpunkter Geijer förut i sin undervisning och i sina skrifter utvecklat. Det utgör för alla hans lärjungar i Seminariet ett kärt och värdefullt minne.

* *

Per Adolf Geijers hela verksamhet som lärare och författare bär ett starkt individuellt drag. Han hörde icke till dem som redan vid en ytlig beröring genom personlig charme eller lysande umgängesgåvor vinna sympati och beundran. Han hade tvärtom på visst sätt naturen emot sig. Klen till hälsan led han alltid av en viss kroppslig orörlighet. Och han hade knappast någon egentlig lätthet att uttrycka sig. Men kom man honom när-

mare, så framträdde snart de goda och vackra egenskaper, som förvärvade honom så mycken tillgivenhet. I det otvungna umgänget löstes hans tungas band och hans rätta personlighet framträdde i allt rikare fullhet. Man förstod då, att Geijer var en sällsynt nobel karaktär och en fint kultiverad intelligens. Omutligt rättrådig visade han dock alltid en mänsklig förståelse och ett villigt överseende för fel och brister. Han var alltid redo att hjälpa både med råd och dåd, och han var en vän på vars trofasthet man kunde lita. Hans intelligens var odlad genom mångsidiga och grundliga studier och genom vaken blick för livet och människorna. Han hörde icke till den typ av vetenskapsmän, som helt uppgå i sitt speciella fack, utan han såg i sin vetenskap en del av den allmänna humanistiska bildning, som ger liv och mening åt specialforskningen. Såsom romanist räknade han sig också till den franska skolan och hans bildningsideal var franskt. Men han var icke ensidig utan erkände och sökte tillägna sig det goda, varifrån det kom. — Hade icke Geijer haft att kämpa mot en sjuklighet, som ofta yttrade sig i svåra smärtor, men som aldrig framkallade någon klagan, så skulle helt visst hans vetenskapliga alstring ha blivit rikare än den blev. Men vad han i sina skrifter givit är av ädel halt och vad han genom sin personlighet skänkt skall leva och bära rik frukt i ärligt arbete och god kamratanda inom romanistkretsen vid det lärosäte, åt vilket han ägnade hela sitt livs trägna och uppoffrande arbete.

Bibliografi

över

Per Adolf Geijers tryckta skrifter.

1869. Sur la dérivation et l'emploi des temps de la conjugaison française. Gradualavh. Upsala. 41 s.
1871. Étude sur les mémoires de Philippe de Comines. Akademisk avhandling för adjunktur. 88 s. (I Ups. Univ. Årskr. 1871.)
1874. Anmälan av W. Arnold, Die ethisch-politischen Grundanschauungen des Philipp von Comynes. (I Revue critique d'histoire et de littérature, VIII, 2, s. 38—41.)
1876. Hvad bör göras för att främja studiet af de moderna språken till filosofie kandidatexamen? (I Pedagogiska blad, II, s. 65—70.)
- » Meddelanden om skolor och universitet i Tyskland, Italien och Frankrike. Reseberättelse. 40 s. (I Ups. Univ. Årskr. 1876.)
1877. Om Jeanne d'Arc. En litteraturstudie. (I Redogörelse för H. Elementarläroverket för flickor i Upsala, läsåret 1876—77, s. 3—23.)
- » Fransk Ballad från 13:e seklet, afskrifven ur Fr. Manusc. 46 i Kungl. Bibl. i Stockholm. (I Nord. Tidskr. f. Filol. (2) 3, s. 57—68.)
1880. Anmälan av P[auline] A[hlberg], Victor Hugo och det nyare Frankrike. En studie. (I Ny sv. tidskr. 1880, s. 190—193.)
1881. Iakttagelser öfver franska språket med afseende på dess syntax och ordförråd. (I Pedag. tidskr., XVII, s. 22—30, 108—116, 177—186.)
1883. Om de franska episka versformernas ursprung. (I Forhandl. paa det 2t nord. filologmöde i Kristiania 1881, s. 143—169.)
- » Anmälan av M. SCHWEISTHAL, Essai sur la valeur phonétique de l'alphabet latin (Paris 1882); GEORGES ÉDON, Écriture et prononciation du latin savant et du latin populaire (Paris 1882); K. SITTL, Die lokalen Verschieden-

- heiten der lateinischen Sprache. Erlangen 1882. (I Nord. revy, provn. s. 9—10.)
1883. Anmälan av A. E. EDSTRÖM, Studier över uppkomsten och utvecklingen av fornfranskans *e*-ljud i betonad stavelse. Upsala 1883. (Ib. sp. 74—76.)
- » Anmälan av A. ROMDAHL, Glossaire du patois du val de Saire (Manche) suivi de remarques grammaticales. Linköping 1881. (I Sv. Landsmålen, II, s. CLVII—CLXIII.)
1884. Anmälan av K. VOLLMÖLLER, Sammlung französischer Neudrucke. 1—6. Heilbronn 1881—83. (Nord. revy, I, sp. 273—274.)
- » Anmälan av E. ROLLAND, Recueil de chansons populaires, I, (Paris 1883); L. TOBLER, Schweizerische Volkslieder (Frauenfeld 1882). (Ib. sp. 465—466.)
- » Anmälan av J. STÜRZINGER, Orthographia gallica (Heilbronn 1884). (Ib., II, sp. 107—109.)
1885. Anmälan av G. KÖRTING, Encyklopædie und Methodologie der romanischen Philologie, II (Heilbronn 1884). (I Nord. revy, II, sp. 306—308.)
- » Anmälan av K. BREKKE, Étude sur la flexion dans le Voyage de S. Brendan, Paris 1885. (Ib., sp. 398—402.)
- » Anmälan av Niccolò Machiavelli's Florentinska Historia, öfversatt af Rudolf Afzelius. Stockholm 1884. (Ib., sp. 429—431.)
1886. Frankrikes etnografi enligt senast därom utkomna arbeten. (Ups. Univ. Årsskr. 1886, Språkvetensk. Sällsk:s Förhandlingar, s. 49—68.)
- » V. Egger, La parole intérieure, Essai de psychologie descriptive. Anmälan. (Ib., s. 69—79.)
1887. Hugo von Feilitzen † Jämte inledning till dennes översättning av Aucassin och Nicolett. (Ny sv. tidskr. 1887, s. 355—377.)
- » Studier i fransk lingvistik, 51 s. (Ups. Univ. Årsskr. 1887.)
- » Om ett af de i Upsala befintliga manuskripten från Vadstena klosterbibliotek. (Ib., Språkv. Sällsk. i Ups. förhandl. 1885—88, s. 39—47.)
- » Anmälan av H. SWEET, Elementarbuch des gesprochenen Englisch, Leipzig 1885; F. FRANKE, Phrases de tous les jours, Heilbronn, 1886; PAUL PASSY, Le français parlé, Heilbronn 1886. (I Verdandi, V, s. 116—123.)
1889. Sur quelques cas de labialisation en français. (I Recueil de mém. philol. présenté à Gaston Paris par ses élèves suédois le 9 août 1889, s. 21—30.)
1891. Historik öfver Humanistiska Vetenskapssamfundet i Upsala och dess verksamhet. (I Skrifter utg. af Hum. Vet. samf. i Ups., I, s. v—xix.)
- » Om de romanska språken såsom föremål för vetenskaplig forskning och akademisk undervisning. Installationsföre-

läsning hållen i Upsala d. 26 Februari 1891. (I *Pedag. Tidskr.*, xxvii. s. 313—324.)

- » Cabaret. (Romania, XX, s. 462—463.)
- 1893. Om franska växtnamn. (I *Forhandl. paa det 4e Nord. filologmøde i København 1892*, s. 132—145.)
- 1895. François Callières et ses critiques sur le langage de ses contemporains. (I *Mélanges philol. rom. dédiés à Carl Wahlund*, s. 255—271.)
- 1897. Historisk öfverblick af latinets *qui* och *qualis* fortsatta som relativpronomina i de romanska språken. 31 s. (I *Skrifter utg. af Hum. Vet.-samf. i Upsala*, V, 14.)
- » Kungl. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Upsala. (I *Upsala Universitet 1872—1897. Festskrift*, 2., s. 277—278.)
- 1898. Om artikeln, dess ursprung och uppgift, särskildt i franskan och andra romanska språk. (I *Studier i modern språkvet.*, utg. af Nyfilol. Sällsk. i Stockholm, I, s. 183—219.)
- » *Aperçu bibliographique des ouvrages de philologie romane et germanique publiés par des Suédois depuis 1893 jusqu'au mois d'octobre 1898.* (Ib., s. 221—235.)
- 1901. *Modus conjunctivus*, särskildt i franskan. *Språkbiologisk studie.* (Ib. II, s. 197—226.)
- 1905. Gaston Paris. Några minnesblad. (Ib., III, s. 205—256.)
- 1914. Carl Wahlund. Minnestal på Nyfilologiska Sällskapets sammankomst i Uppsala d. 18 Okt. 1913. (Ib., V, vii—xlIII.)
- » *Lingvistiska kåserier.* 1. Om det franska *que* som inledningsord till bisatser af olika slag. — 2. Om olika arter af språkanalys. (Ib., s. 87—114.)
- 1915. Några reflexioner med anledning af en nyligen utkommen *Hernani*-edition. (I *Språk och Stil*, XV, s. 193—200.)
- 1916. Släkten Geijer. Historisk-statistisk skizz. (I *en bok om Värmland av Värmlänningar*, II, s. 301—317.)
- 1917. Det fornfranska talesättet »ne garder l'heure» ännu en gång jämte några andra. (I *Studier i modern språkvet.*, utg. af Nyfilol. Sällsk. i Stockholm, VI, s. 81—98.)
- » *Språkbiologiskt föredrag.* Hållet i Romanska Seminariet den 4 maj 1917. 29 s. (Tryckt som manuskript. Uppsala.)
- 1918. *Varia i fransk lingvistik.* (I *Studier tillegnade Esaias Tegnér* den 13 januari 1918, s. 284—297.)
- » *Franskans imparfait, passé simple och passé composé.* (I *Moderna språk*, XII, s. 105—108.)
- » *Satsbildning och ordföljd.* (Ib., s. 109—115.)

OM
DEN OPERSONLIGA
SATSENS NATUR

Av
HILDING KJELLMAN

I — 19237. *Studier i modern språkvetenskap. VII.*

I mitt arbete: *La construction de l'infinitif dépendant d'une locution impersonnelle en français* har jag ägnat ett kapitel åt en utredning om det grammatiska inbördes förhållandet i satser sådana som: *il faut le faire, il convient de le faire, il reste à le faire, il est permis de le faire, il est impossible de le faire*, således opersonliga verb och uttryck, följda av en infinitiv. Med utgångspunkt från den uppfattning, jag där *mot* den i grammatiken gängse utvecklade i fråga om dessa opersonliga konstruktioner, skall jag härmed söka att något närmare utreda frågan om den opersonliga satsens natur, sådan den enligt min tanke är att karakterisera. Jag gör då först en liten återblick på framställningen i ifrågavarande studie. Det gällde där för mig att leda i bevis, att infinitivens konstruktion var beroende av det opersonliga verbets betydelse, eller med andra ord av känslöförhållandet, *le rapport sémantique*, emellan finit verb och inf. Beträffande satser såsom *il me plaist à aller, il reste à le faire, il me souvient de le faire, ne vous chaille d'aller*, erbjöd detta ingen svårighet, då det prepositionella förhållandet mellan verb och infinitiv här helt naturligt kändes som sammanhängande med verbets betydelse. I avseende på den rena infinitiven i sådana uttryck som *il faut le faire, il me plaist le faire*, där jag i konsekvens härmed ville i infinitiven se en *ré-gime direct*, var det så till vida svårare, som en sådan uppfattning innebar ett brytande med den gängse grammatiska traditionen, enligt vilken denna infinitiv vore att karakterisera som ett efter predikatet ställt logiskt subjekt, som framför verbet representerades av det formella subjektet *il*. Jag tillåter mig nu här först ånyo upptaga denna fråga till diskussion.

Med den tyske filosofen SIGWART¹, som ägnat undersökningar åt hithörande frågor, förmenar jag, att man som utgångs-

¹ CHR. SIGWART, Die Impersonalien. Freiburg i. B. 1888.

punkt för den opersonliga konstruktionen överhuvud har att taga uttryck som *det knackar, i Stockholm är det dyrt, det är kallt*, sagt t. ex. om vattnet, då man skall taga ett bad, *det susar*, sagt om ljudet i skogen, *det brinner*, uttalat om elden i kakelugnen, *det gick bra*, o. s. v. Dessa ha samtliga det gemensamt, att bakom *det* finnes ett låt vara diffust komplex av föreställningar eller intryck, som representera ett verkligt subjekt till verbet, eller för att tala med SIGWART¹, »mit 'es' (i motsvarande tyska satser) wird eine unanalysierte Menge von Objecten oder Eindrücken bezeichnet, denen zusammen das Prädicat zukommt». Genom en allt starkare försvagning eller ett förflyktigande av den obestämda verklighet, som subjektet ursprungligt kan anses innebära, uppstå rent opersonliga vändningar som *tonat, pluit, es hungert mich, es ist mir bang, es wimmelt auf dem Platze, det haglar, det regnar, det spökar, il pleut, il fait froid, il est midi moins un quart*.

Detta innebär naturligtvis inte, att jag anser, att alla opersonliga uttryck uppstått på detta sätt. Denna konstruktionskategori har givetvis kunnat rekryteras på många olika vägar; *det finnes en Gud* t. ex. torde väl såsom opersonligt uttryck vara mer ursprungligt än *det går en herre på gatan* eller *det kommer en vän med tåget*, och kan mycket väl ha givit upphov till den analogi, av vilken de två senare omdömena formellt äro beroende. En dubbelkonstruktion *ceste chose me plaist à faire* och *il me plaist à faire ceste chose* kan likaledes vid sidan av ett existerande *ceste chose m'ennuie à faire* framkalla en ny opersonlig konstruktion: *il m'ennuie à faire ceste chose*.² *Il fait beau temps* drager med sig *il fait cher vivre à Paris, il fait bon s'en aller* och andra. Men dylika analogiska processer innebära ovillkorligen, att det opersonliga såsom sådant redan existerar; att påvisa, *var* detta uppstått eller *hur* man överhuvud taget kommit fram till det opersonliga uttryckssättet, kanske aldrig blir möjligt; allt vad man kan säga är, att en utveckling från ett personligt uttryckssätt med ett mycket diffust subjektbegrepp till ett fullt opersonligt sådant i vissa, som det av de ifrågavarande uttryckens karaktär framgår, mycket ursprungliga konstruktioner är synnerligen naturlig, och att det opersonliga, sedan det en gång konstituerats, genom analogiska inflytanden

¹ Op. cit. s. 24.

² Jfr KJELLMAN, Construction sid. 54.

av olika art tagit sig uttryck inom olika områden av det mänskliga tänkandet. Avsikten med denna uppsats skall *icke* vara att i egentlig mening studera den opersonliga konstruktionens utveckling, utan att med utgångspunkt från den givna språkliga formen söka karakterisera det opersonliga över huvud taget, det som är det gemensamma för alla opersonliga omdömen, äldre och yngre, ursprungliga och sekundära, enklare eller mera komplicerade.

Det är karakteristiskt, att detta fullt opersonliga uttrycksätt i åtminstone flera språk är bundet vid vissa givna förhållanden, som lämpa sig härför, och detta vare sig man ser saken funktionellt eller ur betydelsesynpunkt. Detta framgår med önskvärd tydlighet av nedanstående tablå över de opersonliga satserna, i vilken jag i huvudsak anslutit mig till den av MIKLOSICH¹ givna indelningen. De kunna grupperas på följande sätt:

1. Opersonliga satser, som angiva ett tillstånd eller skeende i naturen: lat. *pluit (sanguinem, lapidibus), fulgurat, tonat, lucet*; fr. *il pleut, il gèle, il neige*; it. *piove, grandina, egli è caldo*; ty. *es blitzt, es donnert, es regnet (einen starken Guss)*; sv. *det haglar, det regnar (småsten), det är halt, det är oväder*.

2. Opersonliga satser, som angiva en företeelse av hemlighetsfull natur: ty. *es spukt, es geht irre im Hause*, sv. *det spökar*.

3. Opersonliga satser, som angiva en företeelse såsom beroende av en viss sinnesförnimmelse: ty. *es brennt, es knistert, es rauscht, es hat trompetet, in den Augen schimmerte es nass*, sv. *det susar, det blåser, det tassar på vinden, det gick i dörren, vi suckar det så tungt uti skogen*.

4. Opersonliga satser, som angiva en viss kropps- eller själsaffektion: ty. *mich hungert, mich dürstet, mich schläfert, mich essert, es friert mich, es graut mir*, feng. *me thursteth, me hungreth*, sv. *mig törstar, det går runt i huvudet på mig, det kliar*.

5 a. Opersonliga satser, som angiva det förhållande, en viss tänkt eller verklig handlande person står till det genom en bestämning utsagda: lat. *me pudet hominum, me pœnit et facti*,

¹ FRANZ MIKLOSICH, Subjectlose Sätze, Wien 1883. Till de nedan anförda germanska, latinska och romanska opersonliga satserna komma även de slaviska, vilka speciellt utgöra föremålet för MIKLOSICH's studie och efter vilka hans gruppering är gjord.

oportet id facere, convenit id facere; mihi licet facere omnia, ffr. o. fr. il convient le faire, il me plaît de le faire, il me délite à aller, il me manque de l'argent, il me faut de l'argent, il m'en souvient, il m'en chaut, il est nécessaire d'y aller, il est temps de finir; ty. mich erbarmet seines Elends, es jammert mich des Volkes, es mangelt mir an Geld, es gebricht mir an Geld, ich muss schauen, woran es fehlt; sv. det lyster mig försöka, det är av vikt att arbeta, det behövs pengar.

5 b. Opersonliga satser, som angiva det förhållande, som i allmänhet förefinnes beträffande en viss bestämning: lat. *ut sit civis, natus sit oportet*; fr. *il faut qu'il vienne, il paraît que ce soit vrai, il en résulte que c'est moi qui ai raison*; ty. *es ist notwendig, dass jemand kommt*; sv. *det behövs, att någon kommer.*

6. Opersonliga satser, som angiva ett tillstånd eller en verksamhet såsom resultatet av en viss påverkan: fr. *il fait chaud, il fait beau temps, il fit un grand coup de tonnerre, il fait cher vivre à Paris*; ty. *es packt mich, es reitet mich, es trug mich mit dem Sturmwinde fort, es hat Eis gemacht*; mht. *es tuot wëter.*

7. Opersonliga satser, som ange ett abstrakt förhållande såsom fortgång, inträffande, början eller slut, tillstånd m. m.: fr. *il en est de moi comme . . .*; ty. *es geht mir gut, mit mir ist es aus, es suchte dunkel durch mein Herz*; sv. *det har gått honom väl i livet, det är illa bevänt med mig, nu gäller det livet, det börjar illa för honom.*

8. Opersonliga satser, som angiva ett visst slag av existens:

a) uttryckt med *esse* (finnas): ffr. o. fr. *il estoit jadis uns rois, il est certaines peuplades qui . . .*; ty. *es war einmal ein König*; sv. *det var en gång en kung, det finnes en Gud.*

b) uttryckt med *habere*: lat. *habet annos quindecim*; fr. *il y a des femmes qui . . .*; ty. *es hat an dem Orte schöne Pferde.*

c) uttryckt med *dare*: ty. *es giebt keinen Trost für ihn*; sv. *det ges ett land.*

d) uttryckt med andra verb: fr. *il arrive deux étrangers, il croît de beaux arbres là-bas*; sv. *det kommer en karl på*

gården, det ligger ett nystan på golvet, det går en ande genom rummet, det växer vackra träd där borta.

9. Opersonliga satser, som angiva ett skeende i allmänhet:

a) bildade med ett reflexivt verb: it. *qui si talgia capelli, si viene, si vive, dove si vende le candele*; sp. *se anda, se puede ser honrado, se me ha olvidado la leccion*; ty. *es sitzt sich hier schlecht, mit ihm spricht sich's gut*.

b) bildade med ett passivt verb: lat. *curritur, editur, sic itur ad astra*; fr. *il a été dansé, il fut bien ri de l'aventure, il lui fut payé une somme importante*; sv. *det arbetas, det åks mycket bil i Stockholm, det skämtades våldsam samt med honom, det har förhandlats i tre dagar*.¹

Formellt äro dessa opersonliga satser av flera olika typer. Vi ha först den enkla typen, *pluit, es rauscht, det spökar*; vi ha en annan typ, där verbalfunktionen sättes i förbindelse med en person, å ena sidan, *es geht mir gut*, och å den andra *es dürstet mich, es packt mich, me pœnitet*. För konstruktionen i vad den avser uttrycket för den med verbalverksamheten i förbindelse ställda personen är verbalbetydelsen utslagsgivande. I *es geht mir gut, es graut mir* t. ex. kan personen endast tänkas i form av ett dativobjekt; vid *dürsten* och ännu mer vid *packen*, vid *pœnitet, miseret* m. fl., är verbalfunktionens direkta riktande på personen det naturliga, eller med andra ord, de äro transitiva impersonalia (HEYSE). Samma skillnad föreligger hos de olika satserna av typen fr. *il lui plaist aller, il lui manque de l'argent, il lui en souvient, il lui en chaut* å ena sidan och ty. *es erbarmet mich deines Elends, es reut mich des Übels, es jammert mich Deiner* å den andra.

I förbigående skulle jag vilja anmärka, att konstruktioner sådana som ffr. *Par nos les convendra passer, aillours l'estuet aler, s'ensemble les leüist ester* i stället för de normala med

¹ Denna indelning, som icke kan göra anspråk på någon fullständighet utan där den ledande synpunkten varit att söka få fram motsvarigheten i opersonlig konstruktion i olika språk, stämmer i det stora hela med den synnerligen intressanta översikt över de svenska opersonliga satserna, som under titeln: Om s. k. subjektlösa satser i svenskan, givits av prof. G. CEDERSCHIÖLD i Nordisk Tidskrift 1895, sid. 340—358 (sedermåra omtryckt i: Om ordlekar och andra uppsatser i språkliga och historiska ämnen. Sthlm 1910.).

dativiskt personobjekt kunna bero på en inneboende transitivisk tendens hos dessa verb. Tänker jag mig *il le convient* såsom: »ett visst tvång griper honom» i stället för »förefinnes hos honom», och ger jag *il le loist* samma innebörd som *on le laisse, on l'otrie*, får jag här på fransk botten en motsvarighet till det tyska *es greift mich, es jammert mich Seiner*.

Men låt oss återvända till våra opersonliga typer. Transitiva fastän på ett annat sätt äro: fr. *il fait beau temps*, lat. *habet annos quindecim*, fr. *il y a une femme qui . . .* ty. *es giebt keinen Trost für ihn*, där den opersonligt uttryckta verbalverksamheten riktar sig, icke på den ifrågavarande personen, utan på ett föremål, ett begrepp eller en handling. En femte typ företrädes av *il étoit jadis uns rois, det existerar ett avtal, det kommer en karl i trappan, det ligger ett nystan på golvet*. I dessa satser föreligger först ett opersonligt uttryckt verbalbegrepp, uttryckande något slag av existens, till vilket, appositionellt eller såsom »eine nachträgliche Korrektur» (TOBLER), fogas ett subjekt. Det är egentligen en syntes av två ömdömen 1) *det kommer*, 2) *en herre kommer*, vilket tillsammans taget och sammansvetsat blir till *det kommer en herre*. Det opersonligt begagnade, bestämt intransitiva verbet har fått den för detsamma ägnade konstruktionen, den absoluta. Det efterställda subjektet hör icke i egentlig mening till den opersonliga satsen utan är en visserligen för sammanhanget nödvändig, men dock utanför detsamma vidfogad förklarande bestämning.

Man frågar sig nu, om den här särskilt ifrågavarande typen: *il me plaist aller, il me convient le faire, il me faut de l'argent* hör till denna kategori av opersonliga satser, om man sålunda i inf. resp. den nominala bestämningen har att se ett såsom »eine nachträgliche Korrektur» efterställt verkligt subjekt, eller annan satsdel. Det är visserligen sant, att *il me plaist aller* kan tänkas ha uppstått genom en ursprunglig syntes av två föreställningar 1) *il me plaist* = något obestämt, som i det ögonblicket icke kan eller icke behöver närmare definieras, behagar mig, d. v. s. konstaterandet hos mig av en känsla av välbehag, 2) *aller*, en appositionellt tillfogad bestämning, som närmare angiver det begrepp eller den handling, som för mig framkallar ifrågavarande känsla, d. v. s. ett i någon mån utanför satsen placerat subjekt såsom »nachträgliche Korrektur». En sådan uppfattning innebär emellertid ovillkorligen, att verbet vid sidan

av den opersonliga användningen har en analog personlig sådan, att man sålunda vid sidan av *il me plaist* — *aller* kan säga *cela, l'aller me plaist*. Det går bra vid detta verb. Men om man betraktar särskilt de romanska språkens förråd av opersonliga uttryck, finner man en hel rad, t. ex. ffr. *il estuet, il faut, il convient, il chaut, il loist, il souvient*, som icke alls eller icke i en motsvarande funktion eller betydelse kunna begagnas personligt. Verbet *convenir* har i personlig användning *icke* betydelsen *être nécessaire*, vilken i fornfr. alltid tillkommer detopers. *il convient*. *Il me convient le faire* = *il me faut le faire* kan sålunda icke dekomponeras i 1) *il me convient* = det föreligger för mig en på icke angiven grund beroende nödvändighet, 2) *le faire*, meddelande mera precis, vad som är nödvändigt, detta emedan man ej i samma betydelse kan säga *cela me convient*. På samma sätt kan inf. i *il me loist aller* icke betraktas som subjekt, så länge man icke kan säga *cela me loist*, inte heller inf. efter *il faut*, då det inte existerar ett personligt bruk av *falloir* eller *faillir*, som överensstämmer med det opersonliga. Den möjlighet till upplösning av det opersonliga uttrycket, som teoretiskt sett föreligger i avseende på det ursprungliga utbildandet av sådana opersonliga satser som de citerade, är sålunda försvunnen, så snart bland dessa förekomma uttryck, innehållande ett *endast* opersonligt använt verb + inf.

Jag har här efter att diskutera den teorien, att i *il me plaist aller, aller* verkligen skulle vara det reela subjektet och *il me plaist* icke opersonligt, utan personligt och konstruerat med *il* som subjekt, anticiperande den följande inf., eller med andra ord, att det inre sammanhanget i satsen skulle vara detsamma som i följande: Rolland, Colas Breugnon 10, *Mais cela m'ennuierait dix fois plus d'en changer*. Mot en sådan uppfattning kan först göras gällande detsamma som nyss, nämligen att den icke kan tillämpas vid endast opersonligt begagnade verb. Det kan vidare resas den invändningen, att under sådana förhållanden det demonstrativa pronominet, som i dessa satser så ofta händer, svårligen skulle kunna utelämnas, samt slutligen, att vi skulle finna, icke *il*, utan *ce*. Franskan har i själva verket under alla tider haft en mycket säker känsla för skillnaden mellan dessa båda pronomen. Finnes en aldrig så svag verklighet i det begrepp, som i svenskan återgives med »det», använder franskan *ce* eller det mera betonade *cela*, men i allmänhet icke *il*. På

annat ställe har jag närmare undersökt dessa förhållanden¹ här må endast framhållas, att vid impersonalifiering av omdömen — som t. ex. om *il m'ennuie à faire cela* skapas i anslutning till *cela m'ennuie à faire* eller *il est nécessaire de le faire* bildas med utgångspunkt från ett äldre *nécessaire est (de) le faire* — subjektets vanliga plats alltid intages av *il*. *Ce* blir i själva verket ett tecken till att satsen åtminstone icke till sitt ursprung är opersonlig, och i vår tid är *il* med ett par obetydliga undantag² ett osvikligt kriterium på att vi i ett förevarande fall ha att göra med ett opersonligt verb.

Rent grammatiskt är sålunda teorien om inf. som subjekt ohållbar beträffande dessa franska satser. Det är tydligt, att inf. i sådana konstruktioner intager en annan ställning till det i opersonlig form uttryckta verbet. I min ovannämnda studie över de fornfranska verbens inf.-konstruktioner har jag djärvt karakterisera den som en *régime direct*, således som ett infinitivobjekt. Jag har förklarat detta så, att inf. på grund av sin verbala karaktär, på grund således av sin förmåga att uttrycka en verksamhet, »ein Vorgang», kommit att kännas icke såsom »eine nachträgliche Korrektur» utan såsom en i förhållande till det opersonliga uttrycket underordnad bestämning.³ Det är

¹ Jfr KJELLMAN, La construction moderne de l'infinitif dit sujet logique en français. Uppsala 1919.

² I modern franska bibehålla *il est vrai* — t. ex. *je suis jeune, il est vrai* — samt utropet *est-il possible?* även vid syftning på något föregående den form, som egentligen tillkommer dem endast framför en *att*-sats, d. v. s. i opersonlig användning. De äro sålunda i viss mån att betrakta som »locutions figées». I äldre tid finner man även utanför dessa uttryck någon gång *il*.

³ En viss anslutning till denna uppfattning rörande infinitivens funktion deklarerar av K. VON ETTMAYER i en i »Zeitschrift für französische Sprache und Literatur 1918» publicerad uppsats med titeln: »Satsobjekte und Objektoid im Französischen». Objektoid definieras som en förkortad, i de flesta fall genom en inf. uttryckt satsartad bestämning i avseende på dess funktion som viss satsdel i samma sats. I satsen: *et geurent as portes et as murs por le castel desfendre* är den med *por* inledda bestämningen en i detta fall final objektoid, under förutsättning, att den så att säga låter infoga sig som del i omdömet huvudidé. I den mån uttrycket *por le castel desfendre* kan betraktas som del av satsens »Gesamtvorstellung», således icke åskådliggör en i förhållande till de förutgående finita verben självständig verbalidé, i vilket fall man trots formen hade att i detsamma se en verklig finalsats, betraktar v. ETTMAYER det som ett slags lösligt finalobjekt. Han säger sid. 322: »Das *por le castel desfendre* stellt also ein syntaktisches Gebilde dar, das gewissermassen zwischen Objekt und Nebensatz die Mitte hält, insofern es notwendig

icke *il me plaist* — *l'aller* [*me plaist*] jag vill säga, utan — även om jag en gång på ett tidigare stadium verkligen haft en dylik begreppsförbindelse — *il me plaist* = *je veux* — *aller*. Inom uttrycket har skett en syntes, som främst till följd av inf:s verbal karaktär resulterat i ett mera naturligt förhållande än det ev. ursprungliga.¹ Vill jag nu fasthålla min teori om att den ifrågavarande bestämningen skall intaga den ställning i förhållande till det opersonliga verbet, som betingas av dettas betydelse, av vad som alltså egentligen utsäges genom detta, har jag att analysera fram dess verkliga innebörd i dylika konstruktioner. Det utsäges enligt min mening icke, såsom i uttrycken *det kommer* — *en herre* — *på gatan*, en först opersonligt avfattad idé om ett kommande, som sedan mera definitivt hänföres till

weder im einen noch im anderen Sinne verstanden werden muss. Es hält die Mitte zwischen einem verbalen Vorgang und einem nominalen Objekt, und darum bezeichne ich es als ein, in diesem Falle finales, Objektoïd.» På samma sätt karakteriserar han »*pur li amer*» i Marie de France:s vers: *mult fu pur li amer destreiz* såsom en kausal objektoïd. I Erec 109 *Je ne ving ça pour autre afaire fors por vos compeignie a feire* föreligger en koncessiv objektoïd, i Rol. 3889 *Grant sunt li colp as helmes detrenchier* en konsekutiv sådan, o. s. v. v. ETTMAYER karakteriserar nu, som det tyckes, inf. i t. ex. *il me plaist aller* såsom en final objektoïd. Det finala ligger enligt honom däri, »dass zu einer Situation eine Wirkung, die sich daraus ergeben soll, zu denken ist». Detta kan ju icke uppfattas annat än som ett instämmande i min uppfattning, att inf. till sitt begrepp är underordnad det opersonliga predikatet.

v. ETTMAYER synes kalla varje slag av inf.-objekt för final objektoïd. Det är ju emellertid en mycket stor skillnad mellan den finala inf.-bestämningen i det först citerade exemplet och inf. i *il me plaist aller*. Skulle icke här en uppdelning vara på sin plats? Ha vi icke i: *jag tror honom vara en skurk*, *je lui promets d'aller* vad man kunde kalla innehålls objektoïd, i *je veux aller*, *il me convient le faire* en föremålets objektoïd, i *je me plais à aller* verkningsområdets objektoïd, i *il me souvient de le faire* en relations-objektoïd och i *je désire à aller* en riktpunktens objektoïd? Varför ej förbehålla termen final objektoïd den rent finala med verbalfunktion uppträdande bestämningen? Varför icke för verkligt infinitivobjekt i alla dess olika gestaltningar använda t. ex. termen direkt objektoïd? Och slutligen påkallar icke införandet av termen objektoïd även skapandet av den motsvarande benämningen subjektoid, avseende ett verbalt subjekt? Allt detta är frågor, som man gör sig vid studiet av v. ETTMAYERS intressanta uppslag, som ju mera tar sikte på att under ett gemensamt namn sammanfatta satsbestämningar med verbal karaktär, än att i alla dess skiftningar närmare karakterisera deras innebörd.

¹ Jfr KJELLMAN, Construction, sid. 39.

ett subjekt, utan det utsäges opersonligt en viss verbalverksamhet, riktande sig på en annan sådan, vilken genom den förra bestämmes i avseende på sin relation till en i det förevarande fallet tänkt eller omtalad agerande, som förekommer under form av en dativisk bestämning. Infinitiven blir enligt SVEDELIUS¹ terminologi *terminus ad quem*, icke *terminus a quo*, den finita verbalfunktionens föremål, icke dess utgångspunkt. Då dessa opersonliga uttryck i förbindelse med en infinitiv i avseende på resultatet av sin funktion sammanfalla med modalhjälpverben, då t. ex. *il me faut* funktionellt icke skiljer sig från *je dois* och *il me plaist = je veux*, har jag karakteriserat dem som opersonliga modalhjälpverb; analyserar man dem samt och synnerligen, finner man också, att de i full överensstämmelse med de personliga modalhjälpverben just tjäna till att uttrycka det på det ena eller andra sättet gestaltade förhållande, den genom inf. uttryckta verbalverksamheten intager till sitt subjekt.² Personligt eller opersonligt avfattad fordrar en dylik modalhjälpverbfunktion sitt för att bilda ett verkligt omdöme nödvändiga komplement såsom *régime direct*.³ Finnes då något i språket, som anger detta? Ja, det befinnes, att i sådana fall, där ett dylikt opersonligt verb i stället för att följas av en inf. är utbildat med en nominalbestämning, denna står i objektskasus. Fornfranskan har ju i viss mån bevarat kasusflexionen, varför iakttagelser här ännu äro möjliga. Det heter:

or i covient esgart mult grant (i rimmet)
n'i estuet altre provement (i rimmet)
*Sire, ci n'afiert plus lonc conte.*⁴

Då sålunda, att döma av den akkusativiska formen, den nominala bestämningen är att karakterisera som *régime direct* till de opersonliga predikaten, synes mig en i motsvarande ställning placerad inf., uttryckande en verbalverksamhet med större tendens att foga sig i ett dylikt förhållande, med så mycket *mera* skäl böra uppfattas som det opersonliga verbets inf.-objekt.

¹ SVEDELIUS, L'analyse du langage. Uppsala 1897.

² Jfr KJELLMAN, Construction, sid. 41.

³ Jfr GEBHARDT, Zur subjectlosen Konstruktion im Altfranzösischen. Diss. Halle 1895.

⁴ Jfr GEBHARDT, op. cit. sid. 8 o. 10.

Det är klart, att om jag betraktar den substantiviska bestämningen i *il lui faut de l'argent* och infinitiven i satser som *il me faut aller* såsom régime eller, för att tala med v. ETTMAYER, i det senare fallet som objektoid¹, denna enl. honom svaga avglans av det, som den fulla *att*-satsen uttrycker fullständigare och mera i överensstämmelse med den inneboende tanken, jag även måste i analogi därmed anse den funktionellt likstående *att*-satsen i: fr. *il faut que je m'en aille, de là s'ensuit que . . .* sv. *det behövs, att någon kommer*, såsom régime direct. Enligt min tanke äro dessa satser i allmänhet icke att karakterisera som *subjekts-* utan såsom *objekts-*satser. Endast en sådan uppfattning synes mig för övrigt ge förklaringen till konjunktiven i vissa av dessa bisatser i franskan.

Genom sin syntaktiska egenart ger oss sålunda franskan vissa utgångspunkter för bedömandet av den opersonliga satsens natur, på vilka jag alltså kan stödja mig, då jag nu övergår till att diskutera gestaltningen av det opersonliga omdömet och innebörden av vad jag ovan kallat impersonalifiera en viss utsago. Jag anser mig sålunda ha kunnat konstatera, att i omdömet *il me convient aller* inf. icke är subjekt; då jag heller icke kunnat betrakta pronominet *il*, som givetvis endast har att fylla den rent formella funktionen att intaga subjektets vanliga plats vid verbet², som verbalverksamhetens utgångspunkt, d. v. s. dess subjekt, gäller det att söka reda på detta. Denna sak, som i alla tider sysselsatt både logici och språkmän, är i själva verket den fundamentala för besvarandet av frågan om vad det opersonliga egentligen är och betyder. Låt mig då först för klarhets vinnande jämföra två sådana i det närmaste synonyma uttryck som: *je dus aller* och *il me convint aller*.

Vilken är skillnaden mellan tankens formulering i det ena och det andra fallet? I det förra fallet säger jag, att *jag* kände nödvändigheten av att gå, i det senare att nödvändighet — jag säger icke varifrån den kommer eller varav den beror, den är enl. TOBLERS uttryckssätt »etwas nicht näher zu Bezeichnendes» — förelåg för *mig* att gå. I *je dus aller* ägde *jag* nödvändigheten, i *il me convint aller*, ägde nödvändigheten *mig*. Resultatet är i båda fallen detsamma, annars kunde inte uttrycken vara synonyma, men syntesen mellan de i den mig gällande

¹ Jfr ovan noten å sid. 10.

² Jfr SIGWART, op. cit. passim.

totalföreställningen om *ett tvång att gå* ingående delföreställningarna sker på olika sätt. I den opersonligt fogade föreställningen utkristalliseras ett begrepp *tvång*, som verkar något i avseende på mig; vid den personliga konstruktionen är förhållandet det omvända, så att *mitt* förhållande till infinitivens verbala innehåll karakteriseras genom den känsla av tvång, som *jag* erfar. Vad är det då som i den opersonliga satsen utsäges om tvånget? Jo, *dess tillvaro i avseende på mig konstateras*. Jag kommer sålunda fram till att idéinnehållet i satsen *il me convient aller* har den gestaltningen, att här existensen av ett tvång att gå konstateras för mitt vidkommande.

Är nu detta resonnemang tillämpligt på andra opersonliga uttryck tillhörande denna eller andra grupper?

Vid den frågans besvarande bortser jag från *hur* varje särskilt uttryck kommit att antaga den opersonliga formen; jag konstaterar endast, *att* opersonlig form föreligger, och söker blott att på basis av den i varje särskilt fall faktiskt föreliggande opersonliga avfattningen analysera dess innebörd; alltså:

il me plaist aller = något för mig tilltalande medförande handlingen att gå — förefinnes.

il lui loist aller = frihet att gå förefinnes för honom.

ne li chaille d'aller = ett varande av vikt beträffande att gå må icke förefinnas för honom.

il me souvient d'aller = ett ihågkommande i avseende på att gå existerar för mig.

det är svårt att skriva = svårighet att skriva förefinnes.

nu går det an att komma in = möjlighet att inträda förefinnes nu.

es erbarmet mich deines Elends = förbarmande med ditt elände griper mig nu.

Beträffande denna stora grupp av opersonliga satser kan man således urskilja en dubbel process, dels den, som karakteriserar satsen som sådan, d. v. s. det opersonliga, dels också den, som reglerar förhållandet inuti satsen, sålunda emellan dess olika leder. Den första processen gestaltar satsen såsom ett uttryck för existensen av något visst angivet; genom den andra sättes en viss agens i relation till en verbalverksamhet eller ett nominalbegrepp. I *il me convient aller* är den dativiska personbeteckningen den genom inf. uttryckta verbalverk-

samhetens subjekt, och uttrycket kan i detta avseende böjas *il me, te, lui* o. s. v. *convient (aller)*. Samtliga satser falla emellertid inom ramen för ett existensomdöme.

Vidare:

det regnar = regnande är en verklighet; *pluit sanguinem* = regnande blod är nu förhanden.

mich hungert, dürstet = en känsla av hunger, törst griper mig, afficerar mig nu.

es reitet mich = ett ridande mig är nu verklighet.

il fait beau temps = det tillstånd, som resulterar av att något verkar vackert väder — är.

det har gått mig väl i livet = ett skeende med mig på ett sätt, som kan karakteriseras med »väl» — har existerat och existerar.

det finnes en Gud = tillvaro, sådan av en Gud, är verklighet.

det kommer en herre på gatan = ett kommande, en karls kommande, är, kan iakttagas på gatan.

es giebt keinen Trost für ihn = något givande tröst förefinnes icke för honom.

I denna analys av de opersonliga omdömena befinner jag mig i en viss motsättning till SIGWART. Han karakteriserar dem såsom *Benennungsurteile*, d. v. s. såsom innebärande en viss identifieringsprocess. Enligt honom uttrycker *pluit* — *il pleut* — *det regnar* följande begreppsförknippning: »det jag nu iakttagert är regn, är vad jag lärt mig benämna regn». För mig är detta fallet, om jag säger *det regnar* med betoning på verbet, således i motsats till t. ex. *det snöar, det haglar*. I *det regnar*, utsagt utan särskild betoning på verbet, d. v. s. i den vanliga användningen, har enligt min uppfattning identifieringsprocessen, utan vilken omdömet givetvis icke kan tänkas, icke nått något språkligt uttryck; identifieringen är redan skedd; jag har redan namnet på företeelsen klart och kan konstatera dess verklighet, vilket jag just gör genom att säga *det regnar*; detta omdöme innebär således följande tankeförknippning: »det som jag lärt mig benämna, identifiera såsom regn — är nu».

Om sålunda i en sats sådan som *il me convient aller* en för mig existerande nödvändighet, i *det regnar* företeelsen regn, i *det kommer en herre* föreställningen om ett kommande, är

»subjekt», var finnes då detta? I verbet. Detta innehåller *dels* en predikatsidé = bejakandet av existensen hos ett visst subjekt, *dels* också en subjektsidé, som genom detta samma predikat får giltighet — i *il me convient aller* beträffande en person — *me* — och en handling — *aller*, i *es hungert mich* beträffande en person i ack., i *det regnar småsten* beträffande ett direkt sakobjekt.¹ Populärt talat kan man sålunda säga, att ett opersonligt verb innehåller både subjekt och predikat. Det opersonliga, detta något, som man så väl känner men har så svårt att analysera för sig, är sålunda för mig det maneret att uttrycka ett omdöme, att jag bejakar existensen hos en viss företeelse, en viss känsla, ett visst begrepp, som icke fått sitt självständiga uttryck utan låter deducera sig ur ett enligt hävdvunnen form gestaltat verb. Att impersonalifiera ett omdöme — *att gå är svårt* > *det är svårt att gå* — är att ersätta ett visst predi-

¹ Som en egendomlighet må anföras, att en liknande teori återfinnes i den i många avseenden märkliga *Grammaire générale et raisonnée*, som utkom i Paris år 1660 och som efter denna tid under namnet *Grammaire du Port-Royal* spelat en vidsträckt roll i Frankrike. Efter ett konstaterande av förekomsten av opersonliga verb i franskan göres däri, sid. 122, följande uttalande: »Or ces verbes ont quelquefois plus de personnes que les grammairiens ne pensent... Mais ce qu'on peut icy considerer, & a quoy peu de personnes ont peut-estre pris garde c'est qu'il semble qu'on ne les ait appelez impersonnels que parceque renfermât dans leur signification un sujet qui ne convient qu'à la troisième personne; il n'a pas esté nécessaire d'exprimer ce fait parcequ'il est assez marqué par le verbe mesme & qu'ainsi on a compris par le sujet l'affirmation & l'attribut en un seul mot comme *pudet me* = *pudor tenet* ou *est tenens me*, *pœnitent me* = *pœna habet me*, *libet mihi* = *libido est mihi*. Oû il faut remarquer que le verbe n'est pas simplement là substantif, mais qu'il y signifie aussi l'existence. Car c'est comme s'il y avoit *libido existit mihi* ou *est existens mihi*.»

Härav drar nu *Grammaire du Port-Royal* den överraskande slutsatsen, att franskans opersonliga verb icke äro i egentlig mening opersonliga. Enligt dess uppfattning bör *il me plaist de faire cela* fattas som *il de faire* = *l'action ou le mouvement de faire cela* — *me plaist*, i vilket avseende väl numera ingen vill följa den. — Samma resonnemang fortsättes sedan rörande andra verb: »Et on peut encore remarquer que les verbes des effets de la nature comme *pluit*, *ningit*, etc., peuvent estre expliquez par ces memes principes en l'une & en l'autre Langue. Comme *pluit* est proprement un mot dans lequel pour abreger on a renfermé le sujet, l'affirmation & l'attribut au lieu de *pluvia fit* ou *cadit*. Et quand nous disons *il pleut*, *il nege*, *il gresle*, etc., il est là pour le nominatif, c'est-à-dire *pluie*, *nege*, *gresle*, etc. renfermé avec leur verbe substantif *est* ou *fait*: comme qui disoit *il pluie est*, *il nege se fait* pour *id quod dicitur pluvia est*, *id quod vocatur nix fit*.»

kats utsägande om ett visst subjekt med bejakandet av giltigheten hos predikatsidéns utsägande om det gamla subjektet. Vi stå sålunda här inför en speciell form av existenspredikation, vars egendomlighet ligger i att subjektet genom eliminerandet av alla yttre verkande krafter immaneras i själva verbet och erhålles genom en konkretisering av det begrepp, som verbet uttrycker. Ett opersonligt verb innebär sålunda enligt min uppfattning sitt eget subjekt och torde kunna karakteriseras som verbet i en existenspredikation med subjektskonstant ingående i verbets begrepp.

Och så till sist, vilket berättigande ligger med hänsyn härtill i de olika termer, som använts och användas för att benämna dessa verb eller verben i så gestaltande satser? Tagen i sin egentliga betydelse är termen »opersonlig» knappast adekvat, då verbet i en opersonlig sats å ena sidan ofta uttrycker en »Vorgang» hos en person och å den andra faktiskt alltid är bundet vid 3:e person sg. Termen »einpersönlich» (MEYER-LÜBKE) är ur denna synpunkt korrektare men lider av det felet att inte ut säga det väsentliga hos dessa verb. Det egendomliga i konstruktionen är icke, att de endast förekomma i *en* person, 3:e sg., utan att de uttrycka tanken på ett särskilt från andra konstruktioner avvikande sätt. Dessa verb ha också blivit kallade »subjektlösa», »subjectlos» (HEYSE), vilket kan vara sant i anseende till den rent yttre formen, så till vida att subjektet icke fått sitt självständiga uttryck såsom i »*jag* måste». Men subjektet finnes där i alla fall i predikatets korpus; det skulle kunna sägas vara stammen i verbet; böjningsändelsen tjänar sedan till att sätta subjektsidén i en viss relation till verkligheten. Termen »subjektlös» är dubbelt olycklig, därför att vissa forskare, t. ex. MIKLOSICH och MARTY, därmed velat beteckna, att dessa verb i logisk mening över huvud taget sakna subjekt och att ifrågavarande omdömen till skillnad från vanliga tvåledade omdömen endast utgöras av ett logiskt predikat. Såsom t. ex. SIGWART och PAUL påvisat, måste en dylik uppfattning emellertid anses såsom stridande mot det mänskliga tänkandets fundamentala lagar.¹

¹ CEDERSCHIÖLD föredrager termen subjektlös, då enl. honom det karakteristiska för dessa satser är, att den talande icke *tänker* på något subjekt, taget i betydelsen av den eller det, om vilken eller vilket predikatet utsäger något, utan endast och allenast lägger vikt vid den handling, tilldragelse eller

Ingen av de gängse termerna synes mig sålunda fullt adekvat för betecknande av dessa verb. Då emellertid termen »opersonlig» förlorat sin egentliga betydelse av att icke hänföra verbalverksamheten till någon person för att just uttrycka det i någon mån mystiska, som utmärker dessa satser i avseende på tankens avfattning, har jag i stället för att göra ett försök med en ny term stannat för att allt fortfarande använda den inarbetade benämningen »opersonlig» för att beteckna verbet i de omdömen, vilkas egenart jag i det föregående sökt karakterisera.

beskaffenhet, som han i predikatet utsäger. För honom blir det en fråga för sig, om den talande vid reflexion över sitt yttrande finner, att han *kan* tänka på ett bestämdare subjekt men i det ögonblick, då han fällt yttrandet icke gjort det.

Med hänsyn till den överflyttning av termen subjektlös, som faktiskt gjorts till det filosofiska området och som förorsakat och kommer att förorsaka många missförstånd, samt med hänsyn till min ovan utvecklade uppfattning, att ett subjekt verkligen finnes, är jag dock tveksam om lämpligheten av att använda termen subjektlös, även om jag gärna för övrigt instämmer i CEDERSCHIÖLDS nyss anförda resonnemang.

GRAMMATICAL CHANGES IN PRESENT-DAY ENGLISH

BY

R. E. ZACHRISSON

Abbreviations of Works Consulted.

BERGSTRÖM	= G. A. Bergström, On Blendings in English.
BRADLEY	= H. Bradley, 'The Making of English.
EINENKEL	= E. Einenkel, Die historische englische Syntax.
FRANZ	= W. Franz, Shakespeare Grammatik.
HODGSON	= W. B. Hodgson, Errors in English.
HÖFER	= G. Höfer, Die Londoner Vulgärsprache.
JESPERSEN, MEG.	= O. Jespersen, A Modern English Grammar I, II.
JESPERSEN, Growth	= O. Jespersen, Growth and Structure of the English Language.
KING'S ENGLISH	= H. W. F. & F. G. F., The King's English (Clarendon Press).
KOCH	= C. F. Koch, Historische Grammatik der englischen Sprache ² I, II.
KRÜGER	= G. Krüger, Syntax der Englischen Sprache I—VII.
MÄTZNER	= E. Mätzner, Englische Grammatik I, II 1—2.
NED	= A New English Dictionary on historical principles, ed. J. Murray, H. Bradley etc.
NESFIELD	= J. C. Nesfield. Errors in English Composition.
O'NEILL	= H. C. O'Neill etc., A Guide to the English Language.
ONIONS	= C. T. Onions, An Advanced English Syntax.
POUTSMA	= H. Poutsma, A Grammar of Late Modern English I, II.
STORM	= J. Storm, Englische Philologie I, II.
SWEET	= H. Sweet, A New English Grammar, II, Syntax.
WENDT	= G. Wendt, Syntax des heutigen Englisch.
WRIGHT	= J. Wright, English Dialect Grammar.
ZACHRISSON	= R. E. Zachrisson, Engelska Stilarter.

Preface.

A language can be likened to a living organism. It is in a state of continual development from its more or less obscure birth to its ultimate decline. With its roots in the past, the linguistic tree is sending out new shoots and buds into the present. Some of these will soon wither, others will live a luxuriant life, taking their nourishment from such parts of the organism as are destined to decay.

Few languages have been subject to so many changes as English both with regard to pronunciation, grammar, and vocabulary. The object of this paper is to trace some of the grammatical changes which are taking place at the present day. At the same time we will endeavour to discern whether these new shoots and buds from the linguistic tree are wholesome to the organism or merely 'the growth of vegetation's death'.

These new specimens of the linguistic flora have been culled from a great many modern books and writers, the approximate number of volumes I have gone through being about seventy-five from about thirty-five different authors, not including newspapers and periodicals. In the near future I hope to publish a paper on the new formations which I have likewise noted in the vocabulary.

When not otherwise stated the references are to the original editions. For certain other editions the following abbreviations have been used: **H.** = HEINEMANN, popular ed., **N.** = NELSON, pop. ed., **St. Coll.** = STANDARD COLLECTION, **T.** = TAUCHNITZ.

The majority of the changes here dealt with have already been briefly sketched in my book *Engelska Stilarter*, 1919.

I beg here to express my sincere thanks to the Head-Librarian of the Nobel Institution Dr. C. GRÖNBLAD and his staff for their great courtesy and promptitude in supplying me with the books I have required and for having allowed me to benefit from their great knowledge of Modern English Literature.

Runmarö (Stockholm) August 1919.

R. E. Zachrisson.

New Formations in Standard English.

Will, Would for Shall, Should in the Plain-Future System.

In Modern English *shall* in the first person is used to denote futurity without any notion of will.

Similarly, future time in the first person is expressed by *should* in the principal clauses of conditional sentences (the condition is sometimes implied by the context) when the future is meant to be understood in a contingent or uncertain sense.

This use of *shall* and *should* in the first person, the so-called plain-future system,¹ is observed by the majority of careful English writers.²

STORM (837) remarks that the English speaking world in this respect is divided into two halves. American, Australian, South-African, Irish, and Scotch writers often substitute *will, would* for Standard English *shall, should*. He adduces numerous examples of *will, would* illustrating American (pp. 897, 901, 902, 913), Irish (pp. 741, 770), Scotch (p. 770) and Colonial (p. 837) habits of speech, adding at the same time: »It is doubtful whether the English usage can be upheld in the long run against such an overwhelming majority». One example (*We'll* not

¹ See KING'S ENGLISH, 138.

² This usage can be traced very far back (see EINENKEL, § 11 ð, § 13), but the present distribution of *shall, will, should, would* was not established until after Shakespeare's time. See FRANZ, § 616, and the examples given there of *will, would* for Present English *shall, should*. KOCH (II, § 46) points out that WALLIS in his *Grammatica Linguæ Anglicanæ* (1653) makes the same distinction between these forms as Modern English.

agree long) is quoted by STORM (p. 635) from an English Dict. of 1879 with the addition that it is vulgar. STORM admits however (p. 902) that such expressions as '*I'll* get my music some time', '*You'll* go next, and *we'll* be left lamenting' are not un-English.

In expressions denoting wish *would* by the side of *should* is quite usual in literary English (*I would like, be inclined, prefer, we would wish* etc.)¹, although it is severely censured by several grammarians.²

KRÜGER, § 2970, points out that one often hears from educated Southerners, or even reads, such sentences as '*I would* not have failed to express you my thanks personally', '*I wish we would* have a dog', '*Perhaps we will* one day', '*I would* consider it wrong' etc., which, however, are not to be recommended.³

I will now proceed to give some instances of *I will, I'll, I would, I'd* in the plain-future system, derived from English writers of the present day.

I.

I will, I'll for I shall.

1. 'This boy said that he meant a real flying machine, not a balloon. It was to be heavier than air. It would fly like a kite or bird.'

'I doubt if *we'll* see that in my lifetime', said Oswald, WELLS, Joan 305.

2. I'm told *I'll* be most useful as a gunner because of my mathematics, WELLS, Joan 573.

3. '*I'll* be glad when I get her under my own control', said John. LOCKE, Stella 104.

4. 'Well *I'll* see you later I expect', said Guy, COMPTON MACKENZIE, Guy.

¹ According to BERGSTRÖM, p. 110, *I would like* etc. is a blending of *I would [do it + I should] like to do it*. But the fact that there is a notion of will attached to the verb is in itself sufficient to account for the construction. Cf. the examples adduced on p. 27 f.

² See KING'S ENGLISH, p. 142.

³ The reference to Oscar Wilde, who was an Irishman, renders the examples somewhat doubtful. It is to be regretted that KRÜGER very seldom gives any references to the sources from which his examples are derived.

From these examples it appears that in modern colloquial English there is a tendency to replace *I (we) shall*, denoting mere futurity, with *I'll, we'll*. This is evidently an analogical process. The shortened form 'll has been transferred from the 2:nd and 3:rd to the 1:st person. Hence it is not necessary to look upon 'll for *shall* as due to an adoption of the American usage referred to by Storm. It is significant that both in my examples and those adduced by STORM *will* appears shortened to 'll.

The following instances of *I will, we will* for *I shall, we shall* in literary English are noted by NESFIELD, p. 91 ff.

5. A little farther down in the century, *we will* find men engaged in laying the foundations of a church whose claims are based on apostolic succession. G. REBER, *Christ of Paul*, p. 60.

6. *We will* see the same thing occur in the war between the Federals and Great Britain. DAILY TELEGRAPH, p. 11, March 5, 1900.

7. So long as our army is under the control of Parliament, *we* never *will* be prepared when the time comes. Quoted in SPECTATOR, p. 231, Aug 25, 1900.

8. I feel pleasure in my own home, among works of art. I know that in life *I will* never find anything above what I have already found. D. BINION, *Quo Vadis?*, p. 248, ch. VIII.

9. I believe *we will* have a better man for the President of the United States for the next four years. Quoted in DAILY EXPRESS, p. 1. Sept. 7, 1900.

10. The worst of it is, we have paid the men ourselves and I don't know how *we will* get our money back. Quoted in DAILY TELEGRAPH, p. 9, Nov. 24, 1900.

11. I am not able to devote as much time and attention to other subjects as *I will* be under the necessity of doing next winter CHALMERS, quoted in WEBSTER'S Dictionary.

12. We are prepared to expend from £ 1,000,000 to £ 4,000,000 in this work. Of course *we will* have to secure franchises, and they will in many cases be difficult to obtain. DAILY EXPRESS, p. 1, Dec. 5, 1900.

13. There need be no war, but there must be a clear knowledge of our interests; otherwise *we will* negotiate vaguely till we find too late that we have been elbowed out of what we really wanted. SPECTATOR, p. 60, Jan. 12, 1901.

14. The experiment which we then made has proved, I believe, a great success, and I cannot doubt that it will be widely extended to all other classes of the industrial community. When that is done, *we will* hear very little of the litigation of which you hear now a great deal too much. Quoted in DAILY TELEGRAPH, p. 10, Oct. 28, 1901.

15. If we look within the rough and awkward outside, *we will* be richly rewarded by its perusal. GILFILLAN (Scotchman), Literary Portraits.

Some of these (especially when derived from newspapers) may be provincialisms. As far as they reflect Southern English habits of speech, they illustrate the same tendency in literary English which we have previously noted in the spoken language.¹

II.

I would, I'd for I should.

1. In principal clauses (or equivalents) of this kind (cf. above, p. 24) it seems as if *would* (*'d*) could always take the place of *should* when a notion of will or intention is attached to the meaning of the verb or is implied by the context.

16. If it had to be another three weeks before we met again *I'd* do something foolish. FAGAN (Irishman), *Earth*, 97.

17. No; but *I would* never have promised to keep anything from you. GALSWORTHY, *Freelands* 242.

18. 'Mind you, I'm sorry for her', he went on more gently. 'In her place, *I'd* have done precisely the same thing and *I'd* have done it years ago. But I should have had the sense to recognise I'd got to face the consequences. MCKENNA,² *Sixth Sense* 118.

19. But that P. should have been guilty of it *I would* not have believed, had the accusation come from J.'s own lips. LOCKE, *Vagabond* 174.

20. If I were rich, *I would* buy the two next houses. LOCKE, *Marcus Ordeyne* 119.

¹ NESFIELD's and HODGSON's collections are perfect storehouses to investigators of Modern English Syntax. It should be noticed, however, that the authors pay no attention to differences due to stylistic motives, being only too prone to put down as errors any deviations from the Standard usage in ordinary prose. The examples moreover present a curious mixture of old and new forms, references to the Bible and to classical authors being ranged together with quotations from modern authors and from newspapers. The inconvenience of this is, however, not very great, minute references being given to the sources from which the examples are derived.

² I have been unable to find any biographical information about this author. He may be a Scotchman, to judge by the name.

21. Oh, *I'd* have written to you, but what was the good of it? HADDON CHAMBERS (Australian), Tyranny of Tears 22.

22. '*We'd* have hated that', said Clementina, with a glance as if for assent, at her mother, 'We should all have hated that'. WELLS, The Soul of a Bishop 292 (St. Coll.).

23. She went on, '*I would* have told you about him if he had seemed to matter. But it was just a friendship'. WELLS, The Soul of a Bishop 259 (St. Coll.).

24. 'He kept no diary at all', he said. 'No diary at all'. 'But —' 'If he did', said Dr. Brighton-Pomfrey holding up a flat hand wagging it from side to side, '*I wouldn't* follow his treatment. WELLS, The Soul of a Bishop 222 (St. Coll.).

25. If the doctor had told me who was coming, *I'd* have spared you my presence. MCKENNA, Sheila 296.

Notice the interchange between *I'd* and *I should* in ex. 18. *I should* appears when there is no notion of will.

2. Sometimes the notion of will is not very prominent:

26. Indeed *I would* be glad to know how. HADDON CHAMBERS (Austr.), Tyranny of Tears 121.

27. 'Ay', said he, 'Though, mark you, if I had followed my original vocation, the Bench of Bishops, could not have surpassed me in the unction in which *I would* have wallowed. If I had been born a bee in the desert, laddie, *I would* have sucked honey out of a dead camel'. LOCKE, Rough Road 89.

28. Lady Ella had said no word for some time. '*I would* be ashamed', she said quietly, 'if you had not done as you have done'. WELLS, The Soul of a Bishop 294 (St. Coll.).

29. Nor *would I* feel called upon to utter one syllable on the subject but for the fact that some of my honourable friend's arguments have been so unfair, so unjust to the British Government. Quoted in DAILY TELEGRAPH, p. 10, March 14, 1901. (Nesfield, 93).

3. In the following examples from spoken English such a notion is entirely missing.

30. *I'd* have been a happier woman if you hadn't been. JENKINS, Adventures of Bindle 110.

31. If I thought such a thing was possible I believe *I'd* go mad. COMPTON-MACKENZIE, Sinister Street 316.

¹ The following is an example from a writer of the last generation: If these fellows had waited two days more *I would* have sold all my wheat. CRAIK, John Halifax.

32. *I'd* be glad of his death. It is the finest death a fellow can have. COMPTON-MACKENZIE, Sinister Street 339.

33. My dear boy I'm just as much worried as you are . . . No doubt I ought to have forbidden her quite definitely to go back or perhaps I should have insisted on going back with her. Though I don't know what *I would* have done in Vienna. COMPTON-MACKENZIE, Sinister Street 758.

34. All the same *I'd* be a fool not to take action. BEESTON, The Hand. STRAND MAGAZINE 1918, 368.

35. *We'd* have had the miserables out at camp to-day. STRAND MAGAZINE, 1919, p. 305.

36. *I would* have thought he had come back by now. *Oral*.

37. I thought *I would* have had to leave tomorrow. *Oral*.

NESFIELD (p. 91 f.) adduces the following instances from literary English:

38. *We would* be at Russia's mercy; for treaties would count for nothing then. DAILY MAIL, p. 3, April 17, 1900.

39. I do not think the honourable member can appreciate what would be the result of such a statement, because *we would* be giving to the strangers in arms against us a great deal more than we have been giving to our own subjects. Quoted in DAILY TELEGRAPH, p. 7, Dec. 8, 1900.

40. If so, *we would* be voting money to set up those injured by the war, although the injury is due to their own actions or to those who represented them. *Ibid.*, p. 7, Dec. 8, 1900.

41. From the moment war is declared, all foreign markets would of course be closed to us, and *we would* have to fall back upon our reserve stock and upon our home resources. FORTNIGHTLY REVIEW, p. 527, March 1901.

42. My first appointment under the Colonial Office was that of Colonial Secretary in British Honduras, and I principally rejoiced in the fact that to get there *I would* have to travel to New York, which I had never seen. EMPIRE REVIEW, p. 380, May 1901.

43. It being our duty to watch over the interests of British commerce in that part of the world, we feel that *we would* not be justified in allowing British trade to be made, as it were, a milch cow for the purpose of facilitating payment of these large indemnities. Quoted in DAILY TELEGRAPH, p. 6, May 22, 1901.

44. By taking this step, moreover, *we would* strike a heavy blow at another cause of waste-desertion. *Ibid.*, p. 17, July 1901.

In judging these examples the same caution is necessary as in the case of *I will* for *I shall* (p. 27).

The examples adduced in KING'S ENGLISH, p. 142 f., are not to the point, being all of them derived from Irish writers (Burke, Ferrier, Wilde).

We have seen that *would* for *should* is not uncommon either in the spoken or the literary language of the present day.

Here also the shortened form *'d* may have been transferred from the 2:nd and 3:rd to the 1:st person. The fact that nearly all the examples derived from colloquial speech, exhibit the shortened form in conjunction with the parallel offered by *I'll* for *I shall*, may be quoted in favour of this view.

It seems equally possible that the numerous instances where *would* has a notion of will or intention, have paved the way to a more extensive use of *would* for *should*.

However this may be, the change we have illustrated here is one for ease and simplification. One form is made to do service for two. Nevertheless the carrying through of this simplification would be no unmixed blessing. The language would lose the possibility of expressing the fine shades of meaning implied in the various uses of *shall* and *will* in the first person of the future. The generalisation of *would* in the first person of the future in the past would not impoverish the language to the same extent. It is therefore probably the outcome of a sound linguistic feeling when to judge by the material I have adduced *would* for *should* is of much more frequent occurrence than *will* for *shall*.

III.

Will you and Shall you?

In nearly all modern English Grammars it is stated that in the second person in questions that auxiliary is used which is expected in the answer; consequently *shall you* if *I shall* is expected, *will you* if *I will* is expected. See ONIONS, § 202,¹ KING'S ENGLISH, p. 139 f., KRÜGER § 2960, and WENDT I, 25, 41.

Nevertheless there is certainly a tendency in Present English to use *will you* with reference to the future without any regard to what is expected in the answer.

¹ Onions' remark that the substitution of *will* for *shall* in the example '*Shall you go to London to-morrow?*' would necessarily convert the sentence into a kind of request is hardly in accordance with facts.

In many of the examples adduced by the above-mentioned authors *will* seems to be much more natural and idiomatic than *shall*. Cf. KRÜGER's When *shall you* come again? (§ 2964) / *Shall you* make a tour this summer? / *Shall you* write to him to-day? / *Shall you* get the money to-morrow? (§ 2967).

Instances in literature are scarce, constructions such as Are you coming?, Are you going to . . .?, You will leave to-morrow, won't you? being preferred to the forms with auxiliaries.

Nevertheless in the following instances the rule of our grammarians is not observed:

45. 'How long *will you* be in England?' 'I have no idea'. MAC KENNA, *Sixth Sense*, 30.

46. 'In the summer' said Guy, 'you and I will be on the river together. *Will you* be shy when summer comes?' COMPTON-MACKENZIE, *Guy* 114.

47. I say, don't ring off yet, Father Time. When *will you* be back? MCKENNA, *Sheila* 302.

48. *Will* ('better *shall*') *you* want me to go home for your wedding? — quoted by KRÜGER § 2970.

In the spoken language *will you* is often heard:

49. But *will you* be able to do it?

50. When *will you* be back?

51. *Will you* be at the party to-night? etc.

Here again the same tendency to extend the use of *will* in the future is traceable.¹

The Present Tense for the Future.

I.

The Present Tense denoting Futurity.

The Old English use of the present tense for the future² has been very much restricted in Modern English where a

¹ Instances of *shall you* in literature are by no means unusual:

You'll be left to your own devices all day, Decie. What *shall you* do? GARVICE, *Her Heart's Desire*, 49.

When *shall you* be seeing your husband? BENNET, *Pretty Lady*, 34.

² See EINENKEL § 7, 7; KELLNER § 366 ff.

future action is generally expressed by an auxiliary verb (*shall*, *will* and various future-equivalents).

In grammars of Modern English we are told that the old usage of the present tense for the future still prevails in certain subordinate clauses (temporal, conditional, relative etc.) and in principal clauses, chiefly with verbs of motion, when futurity is implied by some adverb in the sentence. The formulation our grammars give to this rule is, however, too narrow for the present usage.¹

KRÜGER (§ 2381) comes nearer the truth when stating that the present may be used even now when futurity is denoted by a word in the context ('wenn die Zukunft durch eine nähere Bestimmung gekennzeichnet ist'). The examples given below will show that this definition also is somewhat too narrow.

My own formulation is: In the spoken language of the present day there is a tendency to use the present tense with reference to an event in the immediate future, whenever it is clear from the context or some word or words in the context that futurity is implied.

In the sequel examples will be given illustrating this usage. They are arranged according to the divers manners in which futurity is implied.

1. Futurity is implied by an adverb or adverbial adjunct.

1. 'Hullo, Sinclair', he called out, '*how long are you home for?*' MCKENNA, Sheila 291.

2. He muttered his faith. 'It comes. It surely comes. *To-morrow I begin.*' WELLS, The Soul of a Bishop 299 (St. Coll.).

3. 'Well', he said at last, 'if you must go, you must. *When do you start?*' GALSWORTHY, Island Pharisees 248.

5. I wonder if he *tries again.* Oral.

6. We'll walk to the station, but I dont know *when* the train comes. Oral.

¹ See SWEET § 2231, ONIONS § 126, WENDT I 37, KOCH II, § 42, MÄTZNER 2: I, p. 70 f. MÄTZNER, *ibid.*, adduces a few instances of the present for the future from Shakespeare and Byron. The example from Bulwer admits of another interpretation.

² A similar definition is given by Dr. E. CLASSEN in his article on Composition and Style (O'NEILL, p. 280); only, the ensuing remark (which seems to be copied from NESFIELD, 78) that in the example 'I hope he comes' futurity need not be implied is hardly to the point.

2. By a conditional clause:

7. *If* you cry out, I *kill* you. KIPLING, *Many Inventions* p. 167 (T.).

8. I don't intend you to marry him. *If* you do you *ruin* him. BENNETT, *Milestones* 86 (Swed. school ed., ELFSTRAND).

9. Good-bye, old man, 'We *meet* in heaven, *if* not before'. MC KENNA, *Sonia* 350.

10. 'Besides he's anxious about your career.' 'What right has he [my father] to be anxious?' Guy burst out. '*If* I fail, I *pay* the penalty, not he.' COMPTON MACKENZIE, *Guy* 241.

3. By the context, i. e. the preceding or ensuing sentences or the governing verb:

11. 'What time *do we dine?*' 'Eight'. answered Fenwick. At the Semiramis—Restaurant, not Grill Room, *so you'll have to wear* a white waist-coat. MC KENNA, *Ninety-Six Hours' Leave*, 10.

12. I am not going home with you to-night, mother, I *sleep* at Connie's. She *will not refuse* me a bed. LOCKE, *Love* 303.

13. 'Them ole lyedies gawsped, I can tell yer.' 'Very well', says one o' them, 'we *reports* you fur inserlence'. '*Report awye*', says I. PAIN, *De Omnibus* 167 (vulgar) (UNWIN's Library).

14. *I wonder* he *doesn't retire*. BENNETT, *Milestones* 113 (Swedish school ed., ELFSTRAND).

15. Mr X and Y have had a bet, I *wonder* who *wins*. *Oral*.

16. I *hope* we *finish* the book to-morrow. *Oral*.

17. I *hope* she *plays* one of Mozart's sonatas. *Oral*.

18. I *hope* he *comes*. *Oral*.

19. I *hope* he *loses* the bus; that will serve him right. *Oral*.

20. I *hope* he *doesn't forget* all about it. *Oral*.¹

II.

The Definite Present denoting Futurity.

We shall see in the sequel that the definite present can likewise be used in the spoken language with reference to an event in the immediate future when futurity is implied by the context. The only grammarian who

¹ All KRÜGER's examples belong to groups 1, 2. KRÜGER (§ 2379) does not consider the present tense admissible in clauses governed by *hope*. NESFIELD (p. 78) is of the same opinion. According to CLASSEN, *l. c.*, the construction is quite usual in the spoken language.

— as far I am aware — refers to this usage is KRÜGER. After having given examples of the present tense being used for the future, he proceeds to say that the immediate future can be denoted by the definite present especially with verbs of motion but also with others ('vor allem bei Zw. der Bewegung, des Kommens und Gehens, aber auch anderen', § 2381).¹

The construction is obviously an extension of the identical use of the definite present with verbs of motion. On the analogy of *I am coming, going, leaving, sending* etc., where the very meaning of the verb suffices to indicate the future, such unwieldy and complicate forms as *I am going to dine, do it* etc. are transformed into *I am dining, I am doing it*, provided there is no risk of mistaking the meaning of these sentences, i. e. when the context renders it clear that the definite present does not occur in its original sense of duration.

The examples to follow are arranged as in the previous section. Mere verbs of motion (*come, go, leave, meet, send* etc.) are not included here.

1. Futurity is implied by an adverb or adverbial adjunct:

21. *I'm addressing* a big meeting in South London *on Sunday night*; it will be a test case. MC KENNA, Sheila 239.

22. *I'm addressing* South London workmen *on Sunday night*, and I'm going to let myself go. MC KENNA, Sheila 247.

23. *I'm not dancing to-night*. MC KENNA Sheila 297.

24. *I'm dining* with him *this evening*. LOCKE, Clementina Wing 9.

25. *I'm dining* with the Babe *to-night*. BENSON, The Babe (H.) 3.

26. Where *are you dining to-night?* MC KENNA, Sheila 93.

27. By the way, what *are you two chaps doing to-morrow?* BENSON, The Babe 40 (H.).

28. 'What *are you doing to-night*', I asked. MC KENNA, Sixth Sense 120.

29. 'What *are we doing after lunch?*' asked the Commodore. GALSWORTHY, Island Pharisees 276.

30. As they got up from the table the Rector asked if Guy *were doing* anything particular *that afternoon*. COMPTON MACKENZIE, Guy 115.

¹ ONIONS (§ 126) gives one example of the construction: *Are you dining* there on Saturday?

31. *Where's Nap giving* us dinner? MC KENNA Leave 291.
 32. *We're having* a party in our rooms *to-night*. COMPTON MACKENZIE, Sinister Street 610.
 33. Don't forget you *are lunching* with me *to-morrow*. COMPTON MACKENZIE, Sinister Street 568.
 34. *I'm planting* a lot of acorns *this autumn* too. KIPLING, Puck 17 (T.).
 35. Oh yes, and Reggie told me to remind you that you *are playing* tennis with him *at twelve*. BENSON, The Babe 178 (H.).
 36. '*I am remaining* some time yet,' he replied. LOCKE, Clementina Wing 206.
 37. *I'm sleeping* here *to-night*, you know, for the first time. COMPTON MACKENZIE, Guy 15.
 38. '*I'm staying the night* with Jim', he went on. MC KENNA, Sonia 304.
 39. Guy, they are only *staying a week*. COMPTON MACKENZIE, Guy 258.

b) Futurity is implied by the context:¹

40. He threw me a typed sheet of paper. '*We shall* be glad to know *within the next ten days*' '*How are* you *answering* this!' I asked. '*My campaign in the Midlands is all arranged*' was the reply '*and will go forward in due course*'. MC KENNA, Sixth Sense 160.
 41. '*I'll see* if life is any sweeter at your supper-party doctor', he remarked. '*I suppose you're not cancelling* my invitation, are you?' MC KENNA, Sheila 289.
 42. 'What are you going to do, Daphne?' asked her mother impatiently. '*Your father and I are dining* out, and *you'll* be alone if you dine here'. MC KENNA, Sheila 44.
 43. 'What about a turn before supper?' I suggested. '*Am I having* it with you?' 'If you *will*.' '*I should* like to.' MC KENNA, Sixth Sense 97.
 44. Morris *ought to be here* any minute. *He's lending* me an approved Saratoga trunk covered with most convincing labels. MC KENNA, Sonia 309.
 45. '*You'll come, won't you?*', he asked . . . '*Who's paying?*', asked Michael 'Guv'nor, I hope'. MC KENNA, Sixth Sense 69.

¹ KRÜGER, l. c., gives only examples belonging to group 1. The bulk of them is formed by verbs of motion. This is also the case with the collections (mainly from Victorian authors) brought together by VALERIE MARI-SOFF, Die Periphrastische Form etc. (Diss. Halle, 1915), pp. 62—66. In the examples with *kill*, *die*, *burst*, *split* etc. (The suspense *is killing* me / My head *is splitting* / The collar *is choking* him / They *are killing* him / But if he *is dying* etc.) the notion of intensity and duration is much more prominent than that of futurity. They cannot serve as illustrations of the use of the definite present we are concerned with here.

46. They say you *are resigning* your position in the church. Of course that must be true. You *are coming* out of it — what did you call it? — coming out of the cracked old vessel from which you have poured the living waters. WELLS, *The Soul of a Bishop* 207 (St. Coll.).

47. Yes, Mrs Soames *was in* but the maid *did not know if* she *was seeing* people. GALSWORTHY, *Man of Property*, II 128 (T.).

48. He broke off as the manager entered the lounge, and came up to him 'His Highness *is seeing* no one at present', he announced. Legrange shrugged his shoulders impatiently. 'He *is getting* very formal all of a sudden', he exclaimed.' I should have thought after our interview yesterday that he *could have received* me in a dressing-gown; it's not as though I were a stranger'. MC KENNA, *Leave* 262.

49. Pat jumped up from her chair. '*I'm seeing* the Prince', she announced. 'Captain Fenwick hinted that *he was afraid to* and that you and Captain Osborne *would* refuse'. MC KENNA, *Leave* 272.

50. 'When *are you coming?*' she interrupted. '*Not for a day or two*', I answered regretfully. '*I'm spending* Whitsun with the Rodens. MC KENNA, *Sixth Sense* 35.

51. I heard afterwards that at the end of the third he *prepared to return* to the ball-room. 'Who *are* you *taking* this one with?' she asked him. '*No one*', he told her. MC KENNA, *Sixth Sense* 78.

Such constructions seem to be of quite recent date. The frequent use one of England's youngest, and at the same time most promising novelists, Mr Mc Kenna, makes of these forms, bear witness of their growing popularity. It appears from the examples that the construction is particularly usual in connection with certain verbs, e. g. *dine* (24, 25, 26, 42), *do* (27, 28, 29, 30), *see* (47, 48, 49).

* *

The recent use of the present tense in a future sense we have just been discussing, while implying, on the one hand, a simplification of the grammatical forms, reveals, on the other, the same tendency to adapt the linguistic usage to the requirements of a strictly logical train of thought which is seen in various other departments of Modern English Grammar, e. g. in the various uses of the auxiliaries *shall* and *will*, *can* and *may*, and in the growing habit of treating certain col-

lective words, such as *family*, *crew* etc. as plural words.¹ Thus logic gets the upper hand of grammar, contents are thought more of than form. Compared with the schematic distribution of the forms of the present and the future which has prevailed hitherto, the carrying through of this new tendency would certainly mean a gain to the language both from a formal and a logical point of view.

The Inflected Genitive with Names of Things.

I.

Normal Use of the Genitive.

The almost unlimited use of the inflected genitive which still was prevalent in early New English, e. g. in Shakespeare's works, has been much restricted in Modern English.²

The genitive in *s* is now chiefly used with nouns denoting living beings. With names of things it is found chiefly in adverbial expressions of time and space, in conjunction with *for sake*, and in certain combinations, many of them more or less felt as compounds (*idiomatic survivals*). See POUTSMA, II 54—57, KRÜGER, § 48, WENDT, I 88. A few such survivals, not noted by the writers quoted, are *my life's blood*, Q., Ia 181 (T.) / *meadow's end*, CRAIK, John Halifax / *the sea's surface* / *the river's bank*.

In the following instances the inflected form is admissible, although the construction with *of* is more common.³

1. In a possessive sense with words denoting a certain space of time (POUTSMA II 53, KRÜGER, § 45): — the time was *April's end*. HEWLETT, Rest Harrow, 52 / the hope-

¹ Cf. hereon JESPERSEN, Growth 12 ff.; POUTSMA, II 281 ff.

² The most exhaustive account of the modern use of the genitive is found in POUTSMA's Modern English Grammar, Ch. XXIV. KRÜGER, §§ 31—75, also deals with this subject in a detailed way.

³ SWEET's (§ 2006) assertion that such constructions as *the hat of John* are impossible, is not correct. Cf. the following examples: — The firelight shone upon *the face of Tim*. HARDY, Woodlanders, 437, and POUTSMA, p. 45.

fulness of every *evening's* quiet. HEWLETT, *Open Country*, 186 / the last of *London season's* theatrical successes. DAILY TELEGRAPH, p. 3, August 24, 1900 (NESFIELD, 44) / *summer's* reluctant farewell. COMPTON MACKENZIE, *Sinister Street*, 385 / *Sunday's* dinner, WALKER, *Vict. Lit.*, 987 / *next term's* comings-in, COMPTON MACKENZIE, *Sinister Street*, 798.

2. With any noun denoting a collection of persons, especially when a notion of personification is attached to the noun. Here belong also proper-names of states, provinces, towns etc. and their equivalents (*country, town, city* etc.) (POUTSMA II, 43, 50 ff, KRÜGER § 41): — the *Administration's* war. TIMES, June 11, 1915 / the *age's* spirit. MC KENNA, *Sonia* 250 / the *age's* lack of decency. KIPLING, *Kim* 285 (T.) / the *Church's* view on that subject. GALSWORTHY, *Patrician* 81 (T.) / her *class's* notion as to the value of money. LOCKE, *Where Love is* 330 / in the *committee's* youth. BENNETT, *Pretty Lady* 265 / one side of that *community's* existence. HARVEY-DARTON, *Arnold Bennet* 94 / The Times had saved the British army and our *country's* good. TIMES, November 6, 1915 / *creation's* lords. LOCKE, *Beloved Vagabond* 85 / *Germany's* Kaiser. DAILY TELEGRAPH, June 6, 1900 (NESFIELD 44) / the *hell's* delight that's going on. LOCKE, *Rough Road* 131 / the great *island-continent's* federation into a vast united commonwealth. LITERATURE, p. 255, March 31, 1900 (NESFIELD 44) / *Mafeking's* relief. DAILY TELEGRAPH, p. 10, May 21, 1900 (NESFIELD 42) / our *nation's* greatest evils. INGRAM, *A Day of God* 7 / He disclaimed the wish to monopolize the *paper's* criticism. COMPTON MACKENZIE, *Sinister Street* 668 / *Richmond Hill's* appeal. DAILY EXPRESS, p. 5, June 17, 1901 (NESFIELD 42) / a certain famous old *school's* song-book, GALSWORTHY, *Man of Property I* 227 (T.) / I had serious misgivings for the *school's* future. MC KENNA, *Sonia* 50 / with intuitive perception of the *sexes'* endless warfare. GALSWORTHY, *Island Pharisees* 66 / the subtle magic of the *sex's* difference. LOCKE, *Where Love is* 357 / pitting her *sex's* fascination against the professional seductress. LOCKE, *Clementina* 356 / Dr. Frank one of the *Social Democracy's* most shining lights. TIMES, October 23, 1916.

Though more sparingly the genitive in *s* is also used with such nouns when there is no notion of personification (and with geographical names in general)¹: — The illusion of the *city's* sleepers calling to him became more and more vivid. COMPTON MACKENZIE, *Sinister Street* 385 / the motive force of the *city's* life. COMPTON MACKENZIE, *Guy* 378 / for one moment she let them [her eyes] rest wide open on the *city's* towers and spires. *ibid.* 703 / But with the dark the *club's* swing-doors opened for his passage into the lighted streets. GALSWORTHY, *Country House* 226 (H.) / out of them spring old *Goring's* beeches. HEWLETT, *Open Country* 244 / He admitted his dislike of the *institute's* name. DAILY MAIL, OVERSEAS 1917 / owing to our *island's* position. TIMES, April 20, 1917 / Here the labourer and his master might for a brief minute grasp the *land's* unchangeable wild majesty. GALSWORTHY, *Freelands* 242 / he took up his position beneath the *orchestra's* gallery. MC KENNA, *Leave* 23 / *Oxfordshire's* dreary autumn. COMPTON MACKENZIE, *Guy* 54 / *Windermere's* size. SCHOOL WORLD, p. 314, August 1901 (NESFIELD 42).

3. In gerund. constructions, though very rarely (POUTSMA I 599, WENDT I 73, NESFIELD 45): — the risk of the *reserve's* falling dangerously low. TIMES, October 11, 1916 / a writ of error lay to the *indictment's* being part of the record. TIMES, June 27, 1916 / the fact of the *auction's* having been held. COMPTON MACKENZIE *Guy* 18 / He wondered at the *permission's* being accorded. *ibid.* 130.

II.

Extraordinary Use of the Genitive.

In other instances the inflected genitive with names of things is said to be mainly confined to the higher elevated style, i. e. to poetry and solemn speech (POUTSMA, II 58, KRÜGER § 49, ONIONS § 90).

There is nevertheless in Present-Day English a growing

¹ POUTSMA, II 50 f., has few examples of this kind.

tendency towards a more extensive use of the genitive in *s*.

NESFIELD says (p. 42): —

In the daily press, however (not in literature, nor, as a rule, in the higher class of journalism), a practice has lately sprung up of adding the apostrophe *s* to almost any kind of noun, and sometimes even to adjectives Time will show whether this innovation will ever find its way into literature or into journalism of the best class. Meanwhile the student will do well to avoid it. The prediction made by Archbishop Trench in 1877 — »The flexional genitive formed in *s* or *es* will finally disappear, or will survive only in the diction of poetry,» — is at present very far from being fulfilled.

In an article on English Grammar ETHEL BOTHWELL MAY (O'NEILL, 82) remarks: —

Certainly the use of '*s* is extended far beyond the names of living things and of personified objects. It is much more frequent in newspapers than it was. We find »Pontefract's Finances» (YORKSHIRE POST, September 2, 1913), »Cotton's Troubles» (DAILY NEWS and Leader, September 11, 1913), and there seems no valid objection to either phrase.

It will appear from the sequel that this use of the inflected genitive has very much increased in recent years. As genitives of the kind in question do not seem to have been used by writers belonging to an earlier generation, their appearance in recent literature cannot be due to a survival of the old usage.

1. The inflected genitive with abstract nouns to which is attached a notion — sometimes very slight — of personification:

1. Now, is it after all a discovery, or only the non-moral *intellect's* sinister attribution of motives? LOCKE, Marcus Ordeyne 126.

2. There were tears of mortification in her eyes that sometimes burnt as hotly even as with *jealousy's* rage. COMPTON MACKENZIE, Guy 178.

3. *Music's* firm hold on the community. DAILY TELEGRAPH, p. 10, Nov. 6, 1900 (NESFIELD 45).

4. Sleep, tired of *love's* cruelty. COMPTON MACKENZIE, Carnival 380.

5. Most of his friends and contemporaries had been wounded by *love's* darts. COMPTON MACKENZIE, Sinister Street 378.

6. So Michael would break off the tale of his love, until one of his listeners would seek to learn more of *passion's* frets and fears. COMPTON MACKENZIE, *Sinister Street* 379.

7. And Michael and he would follow their own great shadows up into bedrooms noisy in the night-wind and prophetic of *sleep's* immense freedom. COMPTON MACKENZIE, *Sinister Street* 309.

8. The actual event, happening in the normal course of a *temperament's* advance to completeness, scarcely distressed her. COMPTON MACKENZIE, *Carnival* 319.

Instances with *life* and *soul*, which possibly may be placed here, are very common: — all the asperities of a *life's* intercourse. HARVEY-DARTON, *Arnold Bennett* 111 / a *life's* disillusionment. COMPTON MACKENZIE, *Carnival* 277 / the rest of *life's* interests. MACDONELL, *Thomas Hardy* 221 / *life's* institutions. GALSWORTHY, *Island Pharisees* 276 / as though he were savouring *life's* dishes. *ibid.* 90 / three thousand men, all of them my *soul's* friends. MC KENNA, *Sonia* 62 / a *soul's* hunger. LOCKE, *Where Love is* 316 / her *soul's* horizon, *ibid.* 131 / It is well for the *soul's* health of the artist. W. RALEIGH, *Style* 7. A similar instance is *With my heart's* deepest feeling, farewell. SHAW, *Brassbound's Conversion* 300.

2. The inflected genitive with abstract nouns without any notion of personification:

9. Matthew Arnold had said she [Oxford] did not need June for *beauty's* heightening. COMPTON MACKENZIE, *Sinister Street* 796.

10. *Boyhood's* Glory. COMPTON MACKENZIE, *Sinister Street* 188.

11. While Michael waited for the *ceremony's* conclusion, he began a poem, called 'Renunciation'. COMPTON MACKENZIE, *Sinister Street* 376.

12. The base betrayer of his supposed *childhood's* flower-like friend. LOCKE, *Clementina Wing* 194.

13. She released him, tenderly smiling; and for one moment he nearly threw himself down beside her covetous of *childhood's* petting. COMPTON MACKENZIE, *Sinister Street* 428.

14. She began to believe that the whole experience had been a *dream's* agony. COMPTON MACKENZIE, *Guy* 311.

15. He never went to visit sentimentally the spot where stone and harebell commemorated his brief experience of *faith's* profundity. COMPTON MACKENZIE, *Sinister Street* 251.

16. The old lady . . . ruined *freedom's* cause. COMPTON MACKENZIE, *Carnival* 27.

17. The rumour of her *love's* disaster. COMPTON MACKENZIE, *Carnival* 277.

18. On his *mind's* calendar. COMPTON MACKENZIE, *Guy* 155.
19. Of his [Chaucer's] *manhood's* earlier years we know nothing. LAING, *English Literature* 18.
20. Dawn was connected in her mind with the suddenly jerky movement of the *nightlight's* luminous reflection upon the ceiling. COMPTON MACKENZIE, *Carnival* 24.
21. He found in them something of the harshness of youth, which is far too keen-edged to be tolerant with half performance and our poor human evasion of *perfection's* overstrain; this phrase was Mr Britling's. WELLS, *Mr Britling II*, 112 (St. Coll.).
22. From the moment after the *phrase's* utterance. LOCKE, *Marcus Ordeyne* 143.
23. 'The fear of his *poems'* failure. COMPTON MACKENZIE, *Guy* 385.
24. Her brain brought her back to consciousness in the middle of the *problem's* statement. COMPTON MACKENZIE, *Carnival* 219.
25. Did he, asked Michael, well aware of the *question's* folly. COMPTON MACKENZIE, *Sinister Street* 591.
26. He thumped the table to mark the *question's* emphasis. COMPTON MACKENZIE, *Carnival* 40.
27. The Kitten found time disinterestedly to admire the man's passive mask at the moment of his *scheme's* shipwreck. MC KENNA, *Leave* 243.
28. The *system's* value has been appreciated by Britishers residing over-seas. DAILY MAIL, OVERSEAS (advertisement).
29. He to himself seemed like the country washed by the serene radiance of the *tempest's* aftermath. COMPTON MACKENZIE, *Sinister Street* 261.
30. Raised the *torture's* poignancy to such a pitch that. LOCKE, *White Dove* 349.
31. Venner himself recognized and sympathized with their as yet unspoken horror of *tradition's* breach. COMPTON MACKENZIE, *Sinister Street* 650.
32. We talked of the *war's* duration. MC KENNA, *Sonia* 401.
33. The General opened in non-committal fashion on the bold, black-and-white lines of the *war's* conduct. MC KENNA, *Leave* 154.
34. The effect of the *war's* high wages. DAILY MAIL, OVERSEAS. March 22, 1919.

3. The inflected genitive with concrete nouns to which a notion — sometimes very slight — of personification is attached:¹

¹ *Book* is here used as an equivalent of *author*; *moon*, *sun*, *gun*, *ship* (and equivalents) are sometimes given personal gender. The *mug* in Ruskin's pretty tale was an enchanted king. *Pipes* may stand for *pipers*. The context seems to imply a personification of *rose*, *room*.

35. These are the *book's* faults. SPECTATOR, p. 599. April 27, 1901 (NESFIELD 46).
36. The big *gun's* greatest enemy is the aeroplane. DAILY MAIL, OVERSEAS, Sept. 9, 1918.
37. The *gun's* existence from its birth is precarious. *ibid.*
38. He walked straight into the *moon's* face. COMPTON MACKENZIE, Guy 22.
39. It was the *mug's* turn. RUSKIN, King of the Golden River 28 (school ed., ZACHRISSON).
40. The continual reiteration of the *pipes'* short phrase of melody summoned boys and girls from every area. COMPTON MACKENZIE, Carnival 30.
41. Michael caught his breath at the sudden revelation of this abandoned *room's* appeal. COMPTON MACKENZIE, Sinister Street 377.
42. These green-fly get in everywhere, she said. 'Very sad story; can't *they* do anything for him?' and she made researches in the *rose's* heart. GALSWORTHY, Island Pharisees 227.
43. The *steamer's* damage. CENTRAL NEWS, Hongkong, May 6, 1901 (NESFIELD 42).
44. The *sun's* chance rays. HEWLETT, Open Country 27.
45. The dinghy rocked itself lazily in the swell of the *yacht's* departure. BENNETT, Babylon Hotel 141 (Wayfarer's Lib.).

4. The inflected genitive with concrete nouns to which no notion of personification is attached:

a. Body or parts of the body:

46. Yet her *arms'* movements reflected in the mirror, seemed sufficiently real. MC KENNA, Leave 220.
47. In Gorston Thicket by the pool where first he had loved her *body's* beauty. HEWLETT, Open Country 59.
48. Shining eyes, *body's* form, softness, roundness. HEWLETT, Rest Harrow 284.
49. Unity for all her *fingers'* nimbleness with needle and thread, was clumsy with her hands. LOCKE, Stella 120.

b. Natural objects:

50. Near the *cliff's* edge. COMPTON MACKENZIE, Carnival 389.
51. Michael could not compete with his sister in her interpretation of the *clouds'* courses. COMPTON MACKENZIE, Sinister Street 4.
52. Out over the *down's* edge. COMPTON MACKENZIE, Guy 138.
53. As she drew nearer to Michael out of the *fog's* enchantment she lost none of her indefinite charm. COMPTON MACKENZIE, Sinister Street 418.

54. Parapets and glancing spires appeared serene and baseless as in a *lake's* tranquillity. COMPTON MACKENZIE, *Carnival* 1.

55. In the apogee of the *river's* noose two girls were bending over a basket. COMPTON MACKENZIE, *Guy* 23.

56. By the *river's* edge. COMPTON MACKENZIE, *Guy* 190.

57. With the air brimming to his draught and with early bees restless along the herbaceous border by the *stream's* parapet, Michael began to read Manon Lescaut. COMPTON MACKENZIE, *Sinister Street* 819.

58. By the *waves'* edge. COMPTON MACKENZIE, *Carnival* 384.

59. By the *wood's* edge. COMPTON MACKENZIE, *Carnival* 65.

C. Artificial objects:

60. Even if in the future he should be powerless to revive this healing time, its austere hours would be immortalized, mirrored somehow in the *candlesticks'* bases as durably as if engraved upon a Grecian urn. COMPTON MACKENZIE, *Sinister Street* 309.

61. Dusk was merely marked by the drawing down of the blinds at the *clock's* hour without regard to the transit from day to night. COMPTON MACKENZIE, *Sinister Street* 64.

62. Until at the sight of the *canoe's* outline she lost her fears. COMPTON MACKENZIE, *Guy* 367.

63. The *car's* horn tootled in grotesque exultation. COMPTON MACKENZIE, *Sinister Street* 622.

64. They played xylophonic tunes with penholders on the *desk's* edge and carved their initials inside. COMPTON MACKENZIE, *Sinister Street* 190.

65. He examined with proprietary solicitude the espaliers of apple-trees and admired for the twentieth time the pledge they offered by their fantastic forms of his *garden's* antiquity. COMPTON MACKENZIE, *Guy* 16.

66. And so fine and well proportioned was each superscription that the *houses'* declension from gentility was more evident and melancholy. COMPTON MACKENZIE, *Sinister Street* 857.

67. The Siberian *railway's* construction. REVIEW OF REVIEWS, p. 388, October 1900 (NESFIELD 42).

68. Nothing indeed remained for the *room's* perfection but to fill the new bookshelves on either side of the fireplace. COMPTON MACKENZIE, *Guy* 20.

69. The long wet afternoons when they tucked up their feet on the *bedroom's* deep window-sill over against the apple-trees. KIPLING, *Actions* 22 (T.).

70. They came to the end of the mossy path and saw the twinkling of the *drawing-room's* oriel on the narrow south side. COMPTON MACKENZIE, *Guy*.

71. The quilted eider-down that symbolized the *guest-room's* luxurious chill. COMPTON MACKENZIE, *Guy* 101.

72. The *station's* approaches. DAILY TELEGRAPH, p. 9, May 8, 1900 (NESFIELD 42).

73. Jenny looked very small beneath the *station's* great arch of dingy glass. COMPTON MACKENZIE, Carnival 364.

74. And not only was Michael cognizant of the sordid *street's* exterior. COMPTON MACKENZIE, Sinister Street 259.

75. Barr-Saggott looked as if the last few arrow-heads had been driven into his legs instead of the *target's*. KIPLING, Plain Tales 73 (T.).

76. The slight rushing noise of the *train's* progression. GALS-WORTHY, Little Man 15.

It appears from our lists that in Present English the genitive in *s* is occasionally used with almost all kinds of nouns, both in the singular and in the plural (see ex. 23, 40, 46 etc.). It is by no means confined to the daily papers but is also found in high class literature (essays and novels by authors of great reputation).

It serves to express various relations of meaning, being used as genitive of possession or origin (see ex. 12, 14, 15, 35, 44, 47, 60 etc.) of agency (32, 41, 66, 76 etc.) and as objective genitive (67 etc.). The number of objective genitives of abstract nouns is very considerable (see ex. 9, 11, 21, 22, 24, 31, 33).

In the few instances where the context is clearly emotional (47, 48) the construction may be looked upon as an archaism,¹ but where this is not the case the explanation must be sought elsewhere.²

The change in question is probably one for ease and simplification. The genitive in *s* is much more simple and more practical than its prepositional equivalent and is therefore being extended to inanimate things, primarily on the analogy of those cases where such a use was already established, e. g. in adverbial expressions and idiomatic survivals etc. but before all in poetry and solemn language.

Being originally reserved for emotional and rhythmical uses, it is now being made to serve more practical purposes.

In some cases it is even possible to follow the train of

¹ See ZACHRISSON Engelska Stilarter §§ 16, 18 and Arkaistiska former etc. (SVENSK HUM. TIDSKRIFT 1919).

² Cf. above, p. 40.

thought which underlies the analogy. From names of persons the genitive has been analogically extended to collective nouns denoting a number of persons (*her friends' notion* > *her class's notion*, *the editor's criticism* > *the paper's criticism* etc.), and thereupon it has come to be used with such nouns even when there is no notion of personification (*our country's good* > *the land's wild majesty*, *Mafeking's relief* > *Oxfordshire's beauty*, *Windermere's size* etc.). From abstract and concrete nouns with a notion of personification it may have been extended to others without any such notion (*love's cruelty*, 4 > *her love's disaster*, 17, *the abandoned room's appeal*, 41 > *the guest-room's luxurious chill*, 71). Constructions like *the cliff's edge*, *the down's edge*, *the river's edge*, *the waves' edge*, *the wood's edge*, *the desk's edge* (50, 52, 56, 58, 59, 64) are evidently formed by analogy of such idiomatic survivals as *the water's edge* | *to the vessel's edge* (POUTSMA II, 56). *The river's noose* (55) and *the stream's parapet* (57) may be influenced by *the river's bank* (cf. above p. 37), *her arms' movements* (46), *her fingers' nimbleness* (49), by *within arm's length*, *at your fingers' end* (POUTSMA II 54, 55), *the steamer's damage* (43) and *the yacht's departure* (45), by *ship's company*, *ship's cabin* and the numerous genitives of *vessel* noted by POUTSMA II 56. From names for ships the genitive may easily have been transferred to nouns denoting other means of locomotion (*ship's company* > *yacht's departure* > *the canoe's outline*, 62 > *the car's horn*, 63). *Mind's calendar* (18) recalls *mind's eye* etc.

In emotional context the construction is, of course, always admissible but there are different degrees of emotion, and these gradations (cf. ex. 15, 21, 69) may have served as intermediary agents for a more extensive use of the genitives in *s*.

In certain contexts the inflected genitive is preferred for special reasons of a syntactic, stylistic or even rhythmic character.¹ Thus the number of cases where two consecutive prepositional genitives are avoided by the substitution of the inflected genitive for the second is very considerable or circa 27 0/0 of the instances noted (cf. ex. 4, 6, 12, 13, 15, 17, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 27, 29, 32, 33, 34, 40, 41, 45, 51, 53, 55, 62, 65, 70, 74, 76). The construction is more or less obligatory

¹ This is the case also with names of persons. See POUTSMA II, 71 ff.

when the head-word of the noun in genitive is followed and defined by a prepositional adjunct as in *the nightlight's luminous reflection on the ceiling* (20), *her fingers' nimbleness with needle and thread* (49), *the houses' declension from gentility* (66), *on the bedroom's deep window-sill over against the apple-trees* (69), *the twinkling of the drawing-room's oriel on the narrow south side* (70), *beneath the station's great arch of dingy glass* (73), or by a participle with a prepositional adjunct, as in *her arms' movements reflected in the mirror* (46). The use of a cumbersome determinative is avoided in the following example: *into his legs instead of the target's*, (75).

Often the required emphasis is given to a noun by the use of the inflected genitive, e. g. in *our poor human evasion of perfection's overstrain* (21), *the question's emphasis* (26), *the system's value* (28). Cf. also ex. 30, 42, 61.

Alliteration only plays a minor part. Cf. *her body's beauty* (47), *the clouds' courses* (51).

Not unfrequently the laws of rhythm may be responsible for the construction. This is the case when the genitive is found in emotional context (47, 48), and very often when the last of two prepositional genitives is exchanged for the genitive in *s* (cf. ex. 6, 12, 15, 41 etc.). But in many other cases it is evident that considerations to rhythm have influenced the choice of the genitive, e. g. *she did not need June for beauty's heightening* (9) *from the moment after the phrase's utterance* (22), *to mark the question's emphasis* (26) etc.

In the spoken language the construction does not seem as yet to have gained any very firm footing. I have heard it in occasional use, e. g. It is the *milk's* fault, It is the *book's* fault, The *book's* binding is very bad etc. All the examples given above are from literary English where the construction often, though not always, is used as a stylistic ornament serving certain definite aims and purposes. Younger writers, such as MC KENNA, and especially COMPTON MACKENZIE¹, show a marked predilection for the inflected genitive, which may be taken as a sign of a more extensive use in the future.

The possibility of substituting the inflected genitive for its

¹ The way in which this author affects the genitive construction may almost be styled a mannerism, 46 out of 76 examples being derived from his works.

cumbersome prepositional equivalent, which, at least in some degree, is a foreign importation¹, would mean a great gain to the language both from a practical and an æsthetical point of view. Nevertheless the prepositional or phrasal genitive deserves to be kept by the side of the inflected one, for it often expresses different ideas or shades of meaning², and is more expedient in certain syntactical constructions.³

Note. I will here subjoin a few instances where the normal prepositional genitive is used instead of the so-called pleonastic genitive.⁴

The noun is preceded by

(1) the indefinite article (such cases are common, see KRÜGER § 64): *a trusty thegn of Hrodgar*. STOPFORD-BROOKE, *Primer of English Lit.* 9 / *It's a favourite saying of Lord Morley*. GARDINER, *Prophets* 56 (Wayfarer's Library) / *Lord Derby, another personal friend and lately a colleague of Lord Kitchen-er, was much moved when he heard the news*. TIMES, July 6, 1916 / *An acquaintance of Henchard*. SAXELBY, *Hardy Dictionary* 22.

(2) an indefinite pronoun: — *some attendants of Napoleon*. HARDY, *Dynasts* (prose) III 112 / *The Dean's proclamation had been elicited by some remark of sir Archibald*. LOCKE, *Rough Road* 23.

(3) a demonstrative pronoun: *This son of the dead King*, SEAMER, *Shakespeare Stories: Hamlet*.

After *that* as a determinative the pleonastic genitive is rare: *A movement of his head which grew on a lean, plucked neck like that of an old fowl's*. GALSWORTHY, *Island Pharisees* 277.

When the head-word is preceded by the definite article but modified by a following sentence, which has the same restrictive effect as *a, this, some* etc., the construction seems also possible: *The remark of Judith's that I should find sabbatical calm in the drawing-room*. LOCKE, *Mar-*

¹ See BRADLEY, p. 59.

² See BRADLEY, p. 60, POUTSMA II 76.

³ See POUTSMA II 73 ff.

⁴ The modern usage, which goes at least as far back as Shakespeare's time (see MÄTZNER II, 2, 300, KOCH II § 227) is exhaustively dealt with by POUTSMA, pp. 77—81.

cus Ordeyne 230 / *The saying of John Noble's, 'He's really a most interesting person'.* GALSWORTHY, *Island Pharisees*, 234.

Such cases are not taken special notice of by POUTSMA, who nevertheless adduces three examples where the governing noun is followed by a relative clause: *the earliest composition of Taylor's which we possess.* EDM. GOSSE, *Jeremy Taylor*, Ch. I, 19 / *The battered school-book of Tom's which she held on her knees.* G. ELIOT, *Mill*, IV, Ch. III. 256 / *The earliest letters of Gray's which have been preserved:* LIFE AND POEMS OF GRAY (CLARENDON PRESS).

Elder and Older.

Of these two forms *older* is by far the most common in Modern English.

Elder is now used to indicate:

1. The senior(s) of two (groups of) persons that are thought of as belonging together by reason of some tie of kinship, friendship or companionship, or on account of identity of name.

2. The earlier of two persons bearing the same name, or of two (groups of) persons or things, belonging to different periods.

When a tie of kinship is in question, *elder* is used almost to the exclusion of *older*. More frequent is the latter when persons are spoken of as friends or companions, or connected in some other way. In American English, and in the language of the uneducated, there is a tendency to replace *elder* by *older*. STORM, *Eng. Phil.*², 904, 1036.
POUTSMA II 454.

As will be seen by the following examples there is a tendency in Present English to extend the use of *older*.

1. *Older* used of persons belonging to the same family:

1. Mr. L. handed him over to the charge of *R's older brother.*
COMPTON MACKENZIE, *Sinister Street*, 139.¹

2. *Older* used of persons belonging to the same set or circle:

¹ POUTSMA, l. c., has only one example of this kind from MASSON (c. 1870).

4 — 19237. *Studier i modern språkvetenskap*, VII.

2. Several of the *older* members of the family. J. W. COUSIN, Dict. of Engl. Lit. 328.

3. Even if we *older* men aren't fit to go abroad, we could at least release troops who could. WELLS, Mr. Britling II, 3 (St. Coll.).

Here again analogy is operating to generalise the one of two grammatical forms which is most common.

Archaisms in Standard English.

We have now seen how the wants and requirements of the language are being filled by new formations or by the generalising of the most common forms.

But the creative forces of the language sometimes draw upon sources of a totally different or rather opposite character. Archaisms are such a source of regeneration. When found in Modern English archaisms, as a rule, serve definite stylistic purposes. More seldom are they used as a mere stylistic ornament, a reverential bow, as it were, to the great masters of English literature who have now gone to rest.¹

A few cases where archaic forms seem to be gaining a permanent footing in the present language will be discussed in the sequel.

The Emphatic Forms of the Personal Pronouns Without a Head-Word.

In Modern English the emphatic forms of the personal pronouns are used without a head-word²:

1) as predicative complement: *It is himself*.

2) as object: My trustee will either *meet yourself* or any friend to discuss the subject.

¹ An attempt to distinguish between the different kinds of archaisms which are still found in Present English, is made in my article, *Arkaistiska former och konstruktioner i litterär nutidsengelska* (SVENSK HUMANISTISKA TIDSKRIFT 1919).

² On the origin and earlier use of the forms, see EINENKEL § 49 FRANZ, p. 276.

3) in conjunction with a preposition: The chronicle commenced *with himself*.

As object and after prepositions they are of comparatively rare occurrence, and there is a tendency to restrict them to the literary language.

As subject (and as apposition) they are mainly found in the following combinations:

1) in conjunction with a noun followed by *and*¹:

My wife and myself / The Doctor and himself.

2) after *than*, *as*, when the comparative clause is shortened: You know it better *than myself* / I was stronger *than themselves*.

A modern writer is consequently very much hampered in the use of these forms. There is, however, a tendency in Present English to use the emphatic form of the third person, alone, as subject, which evidently is a survival or in some cases a revival of the earlier usage.

1. It is usual in such cases that the emphatic forms refer to a preceding noun or personal pronoun in the same sentence complex:

1. *They* must have composed little eulogistic descriptions of the part *themselves* were to play in the opening drama. WELLS, Mr. Britling I, 169 f. (St. Coll.).

2. *Bindle* duly returned the key to the policeman, and *himself* saw that the horses were made comfortable for the night. JENKINS, *Bindle* 259.

3. At the thought that *she* could not remind him of what he ought to have remembered, that not *herself* but the pressure of events had dissipated the dreams of their early youth. HARDY, *Woodlanders* 225.

4. Yet *he* was half-jealous of the unknown designer who had thought of something of which *himself* might have thought. COMPTON MACKENZIE, *Guy* 153.

5. There on the walls were the tapestries that had inspired *John Lambert*, and there were the tapestries even more beautiful that *himself* had woven. COMPTON MACKENZIE, *Guy* 192.

¹ More seldom does the pronoun precede the noun: 'Is he hooked, do you think?' whispered Crimple, as *himself and partner* stood in a distant part of the room, DICKENS, *Martin Chuzzlewit*, XXVIII / Indeed both *himself and Wolf* had so much in common with Jones, *ibid.* (NESFIELD, 60, 68).

6. As he was thinking of *Stella*, *herself* came towards him over the shining floor of the ball-room emptied for the interval between two dances. COMPTON MACKENZIE, *Sinister Street*, 815.

7. *Swinburne and Meredith*, too, had walked there and *themselves* were still alive. COMPTON MACKENZIE, *Sinister Street*, 572.

8. And *Michael* fancied that *himself* as the product of a day-school appeared to these cloistered catechumens as surprizing and disconcerting and vaguely improper as a ballet-girl or a French count. COMPTON MACKENZIE, *Sinister Street* 524.

9. But Edgar's *companion* pushed Edgar into the train and *himself* gave a tip which caused the porter to salute extravagantly. BENNET, *Pretty Lady* 137.¹

2. More seldom are the emphatic forms found at the beginning of a main or subordinate clause without a head-word in the same sentence-complex.

10. *Guy* went into the orchard to meditate . . . Besides, perhaps in the end his father would not come, and any way *himself* would be having to decide presently upon a more definite step. COMPTON MACKENZIE, *Guy* 125.

11. War, new victories, fresh glories were, as *himself* avowed, indispensable to his hold on France. GOLDWIN SMITH (b. 1823), *United Kingdom*, vol. II, p. 300. (NESFIELD 68.)

12. All was loathsome, *herself* loathsome. GALSWORTHY, *Dark Flower* 162.² (T.)

13. A great occasion for *Guy* was the afternoon when first the Greys came to tea with him at Plashers Mead. *Himself* went into Wychford and bought the cakes. COMPTON MACKENZIE, *Guy* 57.

14. He thought how wilfully Wedderburn would persist in misjudging Avery. Yet *himself* had spent most delightful hours with him. COMPTON MACKENZIE, *Sinister Street* 547.

15. The harder *Michael* thought about the business, the more incredible it appeared. *Himself* in an earlier mood of self-distrust had accepted Prescott as an example to whose almost contemptuous attitude of withdrawal he might ultimately aspire. COMPTON MACKENZIE, *Sinister Street* 724.

16. He [his father] must have cursed it [the divorce law] innumerable times in order to console his conscience, just as *himself* at eighteen had cursed youth when he could not marry Lily. COMPTON MACKENZIE, *Sinister Street* 843.

17. If her destiny was to whirl downward through the labyrinths of the underworld, he could do no more. That *himself* had

¹ KRÜGER, § 1581, has a few more similar instances, but his definition of the use of the forms is too narrow.

² Such instances where the verb is missing are to the linguistic feeling less archaic than the others. Cf. also: *The king* was defeated and *was himself taken* prisoner (usual)

issued with the false dreams through the ivory gate was her fault, and she must pay the penalty of her misdirection. COMPTON MACKENZIE, *Sinister Street* 1086.

18. Society had seized the murderer, and it was useless to cry out. *Himself* was as impotent as the prisoner. COMPTON MACKENZIE, *Sinister Street* 1122.

19. How long was it since he and Chator were here? Eight or nine years; now Chator was a priest and *himself* had done nothing. COMPTON MACKENZIE, *Sinister Street* 1062.

In the revival (or survival) of such archaic forms the same tendency towards simplification is reflected which we have noticed in the cases of new formations discussed previously. It should be noticed that the subordinate clause introduced by the emphatic form is generally a comparative clause (11, 16).

NOTE. I have noticed only one case of *yourself* — with the verb in the singular — in this function, but this is probably too bold an innovation to obtain any footing in the language:

Yourself [the person to whom the epilogue is dedicated] assures me that nowadays it [Cambridge] is a much better university than Oxford, and in thinking thus you are the only Oxford man who has ever held such a heresy. COMPTON MACKENZIE, *Sinister Street*, Epilogue ii.

There is for There are.

In early New English the plural of the present tense often takes -s by analogy of the 3rd pers. sing. Shakespeare has such forms in rhymes, and they also occur in letters from Queen Elizabeth. See FRANZ, p. 154. They are still common in vulgar speech.

In Modern Colloquial English the archaic usage has prevailed in such collocations as *There (where) is* followed by a plural word.¹

¹ Some authors belonging to the last generation also use the construction *there was* for *there were*. See POUTSMA II 308, HODGES 142. Instances from Shakespeare and 18th or early 19th century writers are noted by FRANZ, p. 563, POUTSMA, l. c., and HODGES, l. c. Some of HODGES' examples from the literary language are not to the point, e. g. *There is* such malice, treachery and dissimulation etc. / Surely *there is* both grandeur and eloquence in his apostrophe etc. Here the singular is used for the sake of emphasis, each one of the coordinate subjects being strongly stressed. Cf. 'The tumult and the shouting dies' in KIPLING's *Recessional*. This likewise applies to a number of examples adduced by WENDT II 56 f. W., *ibid.*, has two instances of *there is, there was* + a plural noun from literary English.

Such forms are by no means dialectal or vulgar (thus POUTSMA II, 307). They belong, as has been pointed out by JESPERSEN MEG. II, 6. 81, to colloquial speech and are generally avoided in literary English.

The following examples will illustrate the use of the construction among educated people of the present day:

1. I know *there's a good many* that don't like him. BENNETT, *Matador* 311.
2. *There's forty stalwart gardening men* to know the reason why. HEWLETT, *Open Country* 87.
3. *There's days* yon can smell the sea. MC KENNA, *Sonia* 24.
4. *There's very few prisoners taken* now. WELLS, Mr. Britling II 169 (St. Coll.).
5. 'Every man would turn out and take a shot at them', said Letty. 'But *there's no rifles*'. '*There's shot guns*.' WELLS, Mr. Britling I 273 (St. Coll.).
6. 'After all', he said, 'it's) true. *There's ideals*. 'She's an ideal.' WELLS, Mr. Britling I 122 (St. Coll.).
7. '*There's many days* to come yet', said Oswald. WELLS, *Joan* 668.
8. 'I don't think *there's any great essential differences* between cities', said Peter. WELLS, *Joan* 483.
9. 'Not in England', said Nobby. '*There's too many hedges* for me'. WELLS, *Joan* 388.
10. I don't see it is getting monotonous. *There's always differences* of climate and colour. WELLS, *Joan* 26.
11. *There's aitches*. WELLS, *Kipps* 196 (N.).
12. *Where's your feelings*, child? SHAW, *Devil's Disciple* 7.
13. *Where's your manners*? SHAW etc. (JESPERSEN MEG. II, 6, 83).

In conjunction with words of time or measure preceded by a numeral the use of the construction is still more persistent:

14. Look here, *there's the twenty pounds*: what can I do with it? Yes give it me. BENSON, *Babe* 158 (H.).
15. Well, come on, you Johnnies. *There's only ten minutes*. BENSON, *Babe* 192 (H.).
16. 'You can't get a wine like our Heidsieck under twenty shillin' a bottle anywhere in London; and, dropping his voice, he added: '*There's only five thousand dozen left*'. GALSWORTHY, *Man of Property* I, 51 f. (T.).
17. *There's a hundred and fifty feet* between each boat. RUTTER, *Varsity Types* 159.

That the singular form has been preserved in such collocations is, in my opinion, at least in some degree¹, due to sound-physiological causes. In the spoken language *are* is reduced to a mere vocal murmur in such phrases as *there are a good many, there are forty men* (*ðərə[r]*). By phonetic laws this vocal murmur can be dropped², and to vouchsafe against such a mutilation of the sentence, which moreover is a marked vulgarity (cf. below p. 59), the archaic singular has been kept in the spoken language. The plural form is preserved in the literary language, where it does not stand the same chances of being worn down by phonetic change.³

In a similar manner the shortened form of the definite article (*ð*), which was commonly used in Elizabethan English, might easily have been lost in connected speech and was therefore replaced with the full form (*ðə*), (*ði*).

Thus the phonetic laws have sometimes to be checked to keep intact such forms as are essential to the grammatical structure of the language.

Grammatical Changes in Vulgar English.

In this section we will deal with certain grammatical changes in vulgar English which in all probability are new formations as they are not noticed by previous writers on the subject.⁴

¹ At the same time it should not be forgotten that there is in many languages a common tendency to use the singular in such expressions. See JESPERSEN MEG. II, 6. 81. In Modern English the construction is, however, confined to the colloquial language and occurs not only after *there* but also after *where*.

² This loss of (*ə[r]*) can take place the more easily as the sound-combination (*ðərə[r]*) likewise presents a case of haplology, which is generally avoided in English.

³ The singular is the rule in vulgar English: *There's about eight* av thim. KIPLING, *Soldiers Three* 6 / *Theer's gents* whart 'as 'ad jist thet one extry glaws whart's the turnin'-point. PAIN, *De Omnibus* 246 (Unwin's Library). / *Theer is people* as comes ter my 'ouse. *Ibid.* 255. / 'Ow *few there is* as 'as the blessed gift of joodishusness. *Ibid.* 254.

⁴ For a survey of the characteristics of Present Vulgar English, see my book *Engelska Stilarter*, pp. 84—125.

Omission of Auxiliaries.

Certain forms of auxiliary verbs, e. g. *are*, *do*, *did*, *have*, are often omitted. This is probably due to phonetic changes.

1. Omission of *are*:

1. Owp *yr prahd* o y'seolf nah. SHAW. Captain Brassbound's Conversion 236.
2. *Yer right*. ANSTEY, Voces Populi (T.) 17.

Here *are* has first been reduced to a vocal murmur and then been lost by syncopation. The stress-combination (*'jəʔ'praud*) etc. has been reduced to (*'jə'praud*).

2. Omission of *do*, *does*, *did*:

3. *What's* Bill say? COMPTON MACKENZIE, Carnival 17.
4. *What* [do] you break it for? WELLS, Kipps 28 (N.).
5. *Whad* [did] jər 'ave? *Ibid.* 101.

This loss seems to take place only when *what* precedes. The initial consonant is lost by assimilation, and the remaining vowel (*ə*), (*i*) is syncopated.

3. Omission of *have* in the perfect.

6. Where *ye bin* my boy! WELLS, Kipps 29 (N.).
7. *I been* sick of Teddy. *Ibid.* 160.
8. *You been out* nearly 'arf'-our. *Ibid.* 21.
9. *I been* too well brought up. JENKINS, Bindle 141.
10. All she said was: '*I done* it, s'morning'. WELLS, Kipps 32 (N.).
11. But *you done* right. JENKINS, Bindle 295.
12. *I got to*. COMPTON-MACKENZIE, Carnival 119.
13. *You got* no more System in you than a bad potato. WELLS, Kipps 46 (N.).
14. I'm afraid *you got* friends, sir. JENKINS, Bindle 145.
15. *I seen* trouble since. GALSWORTHY, Pigeon 8.
16. I s'pose *I taken* and lost more jobs than any other cove in my time. JENKINS, Night Club 101.
17. And *you thrown* up your place? WELLS, Kipps 130 (N.).

This is very common and may be looked upon as one of the chief characteristics of the Vulgar English of the present

day. In JENKINS' Bindle books, which represent the very latest attempt to fix on paper the vulgar London idiom, examples are found on almost every page.¹

The construction is evidently due to assimilatory loss of (*v*) before the consonant of the participle: (*a[i]v'dɒn*) > (*a[i]'dɒn*), (*a[i]vbin*) > (*a[i]'bin*) etc. As a safeguard against too great confusion of forms (*v*) seems to be lost chiefly before past participles which are distinct in form from the past tense (*been, done, seen, taken, thrown*, but also *got*).²

STORM (p. 810) adduces a few examples of *I done* from Dickens. In his opinion the past participle has been substituted for the past tense, and this explanation may be correct for at least some of these early instances. In HÖFER'S (§ 71) examples *done* likewise seems to be used for the past tense.

If I'd a-known.

In Present Vulgar English we sometimes find the particle 'a' affixed to the past participle.

1. *If we'd a-known* that before, we'd not a-started out with you so early one bright morning. GALSWORTHY, *Strife* (Swed. school ed. VIKAR) p. 53.

2. *If I'd a been listened to* at first. *ibid.* p. 52.

3. Ah! *If I'd a been listened to*, you'd 'ave 'eard sense these two months past. *ibid.* p. 48.

4. *If I 'ad a stayed* at 'Ome, I might a married that gal . . . KIPLING, *Plain Tales* 287 (Macmillan's Pocket Kipl.).

5. Supposing he'd of been run over'. COMPTON MACKENZIE, *Sinister Street* 25.

6. Well; *if I'd ha' known* . . . blank my blanky eyes if I'd ha' stirred a blanky foot. ANSTEY, *Voces Populi* (T.) 246.

The construction is confined to the pluperfect in conditional clauses, when the principal clause speaks of what *would* or *might* have been. In my opinion 'a' has been transferred from the future perfect in the past of the principal clause where

¹ Bindle has been compared with DICKENS' Samuel Weller. The books enjoy an immense popularity. There has even been formed a new verb 'to bindle', i. e. to speak in the manner of this illustrious Cockney.

² The construction is therefore hardly a parallel to the modern Swedish and German usage of omitting 'have' in subordinate clauses: *Jag tror att han kommit tillbaka* etc.

in vulgar and familiar English *have* is regularly shortened to 'a'¹. Note the spelling *ha* (ex. 6), and cf. the following examples:

7. Joe Bindle *might a been* a better man than wot'e is. JENKINS, Bindle 140.

8. '*I'd a liked* to 'ave worn a top 'at at Millikins' weddin', he remarked with genuine regret. JENKINS, Adventures of Bindle 289.

9. But where '*d* you *ha' been* if we 'ad sold the locket and skipped. JACOBS, Shareholders. STRAND MAGAZINE 313, 1918.

10. 'Yes. What a shame!' Annie agreed. 'Supposing *he'd of been run over*.' '*He might of been run over* a dozen times', said Mrs. Frith. COMPTON MACKENZIE, Sinister Street 25.

The transferring could take place the more easily as the conditional clause is often followed by a principal clause containing the shortened form 'a'. Cf. ex. 1, 4.

In such verb-forms as *we'd a-started* (ex. 1) the sense of 'a' could be forgotten. It came to be looked upon as a mere particle in front of the past participle (cf. the spellings *of been* in ex. 5, 10) and could therefore be mechanically transferred to the past participle in the conditional clause that preceded the main sentence.

As the particle is confined to the pluperfect of certain conditional clauses, it cannot very well have arisen in the same way as the 'a' which in many dialects (WRIGHT, E. D. Gr. § 438) appears before the past participle in all its functions. This 'a' is either due to the old prefix *ge-* (cf. *anough* < *genōg*) or has been analogically transferred from the present participle. The former explanation is perhaps the more probable one, 'a' being most common in the South Western Dialects where *y-* in the past participle remained longer than in the others.

In vulgar English this 'a' before the past participle is very rare. HÖFER (§ 69, n) gives a few instances (*aseated, awritten, agot*) in all of which the participle is used absolutely, not in conjunction with an auxiliary verb.

So as for So that.

STORM (p. 804) and HÖFER (§ 95) adduce numerous instances of *as* used for the conjunction *that* in vulgar English.

¹ This form dates very far back. See NED.

STORM only has one example of *so as* for *so that* from STEELE'S *The Tatler*.

In present vulgar English *so as* for *so that* is of very frequent occurrence, especially when *can* (*could*) follows:

1. I told him off *so as* he could hardly look me in the face.
COMPTON MACKENZIE, *Sinister Street* 897.
2. a-kicking up a row *so as* you can't 'ear the birds singing.
JENKINS, *Adventures of Bindle* 108.

Whether this is an archaic survival (rest-form) or a modern extension of the vulgar conjunctive use of *as* it is difficult to decide. The possibility of the construction being a blending between *so that* and *so as to* should also be taken into consideration.

Pleonastic Use of *What*.

What is used pleonastically in comparative clauses:

1. Ginger was just as cool *as what* you was. JENKINS, *Night Club* 174.
2. J. B. might a been a better man *than wot* 'e is. JENKINS, *Bindle* 140.
3. but a'most as clever *as wot* Bob was 'imself. JACOBS, *Ship's Company* 111.

The same construction is found in colloquial Swedish: *Han ä' lika duktig som va' du ä' / Han gör det bättre än va' du gör.*

Vulgar Constructions recently adopted into Standard English.

It is sometimes difficult to draw a distinct line of demarcation between vulgar English and Standard English in its spoken form. This applies more particularly to the vocabulary. During the last decades any number of originally vulgar words and phrases have, often through the medium of the stage or the comic literature, come into everyday use, especially among

the younger generation and in certain fashionable circles.¹ Such linguistic licences are favoured and promoted by the very Spirit of the Age with its undying craving for unrestricted freedom. Not without good cause has the present time been called the 'Children's Age'.

Although the pronunciation is now as much as ever *the shibboleth of gentility*, it has not wholly escaped being influenced by vulgar speech. In my book *Engelska Stilarter* I have given numerous illustrations of how vulgar pronunciations in isolated words or in certain combinations have crept into Standard English.² Occasional vulgar forms are especially affected by the Smart Set who do not stand in fear of being censured or mixed up with *profanum vulgus*.³

Young people, especially, sometimes indulge in forms and constructions which otherwise are confined to vulgar speech. Besides many usual vulgarisms, I have noticed from KIPLING'S *Stalky* (T.) 145: You belong to the school — *same* as we do.

In Conversational English I have often heard *so as* for *so that* when *can* ('could') follows (cf. p. 58), e. g. Hurry up *so's* you can help me.

The construction is used by a well educated person in MARY EDGINTON'S *The Girl who would* (STRAND MAG., 1918, pp. 251, 254):

1. Her mother's longing for her to hurry up and marry, *so's she can* retire from action.
2. Wants Daisy and me to hurry up and marry, *so's she can* have a rest.

¹ See ZACHRISSON, *Engelska Stilarter*, § 150 ff.

² Cf. *thenks* for *thanks* (§ 186), *Gawd*, *gawn* for *God*, *gone* (§ 188), (*ei*) or (*ai*) for final (*i:*) (§ 189), (*a:*) for (*au*) before *r* etc. (§ 195), (*u:*) in *suit* etc. (§ 196), (*ou*) or (*au*) for final (*u:*) (§ 197), '*un* for *one* (§ 206, 5), *yer* for *you*, *your* (§ 206, 4, 6), *feller* for *fellow* (§ 206, 7), *ber-* etc. for *be-* (§ 206, 8), *me*, *meself* for *my*, *myself* (§ 208), *minit* etc. for *minute* (§ 215), *acs* etc. for *acts* (§ 220, 1), *mus' be* etc. for *must be* (§ 220, 2, 3), *chants* etc. for *chance* (§ 221, 3), *hans* etc. for *hands* (§ 224, 1), *ol' man* etc. for *old man* (§ 224, 2), *frendzy* etc. for *frenzy* (§ 225), (*-in*) for (*-in*) (§ 234), *wery* for *very* (§ 243) etc., etc.

³ See ZACHRISSON, *Engelska Stilarter*, § 178, § 234. In MC KENNA'S *Sheila* (1918) a young smarty indulges in such forms as *feller*, *bust* (= burst), *doin'*, *dunno* (= don't know) etc. (pp. 44, 107, 108 etc.). In a letter from the front a youngster in WELLS' *Mr Britling*, (St. Coll.) II 141, writes *chimbley* (comical?) for *chimney*. Cf. also Dagonet (J. R. Sims) in *Referee* Aug. 31, 1919.

The bringing together of the classes which has been the natural consequence of the Great War, where the upper ten and the man in the street have met as equals, cannot have been without its influence on the language. In recent literature young fellows of good social position who have been out in the war, are sometimes represented as using certain vulgar idioms, especially in excited speech:¹

1. And now the old lady downstairs is turning down the gas; she always does at half-past ten. She *didn't ought*. She gets — nine-pence each (young fellow writing from the front). WELLS, Mr Britling II 109. (St. Coll.).

2. '*What you bin doin'* with the Kitten, Tony?', demanded Osborne, as he joined them. 'Is'nt he here? He left me at half past twelve'. 'But *I bin hangin'* about' Osborne began. MC KENNA, Leave 207.

3. 'Cheero Tony', he said. 'Introduce Captain Fenwick — Mr. Armitage. *What you doin'* here, Tony?' MC KENNA, Leave 32.

4. *I been* most kinds of fool in my time. MC KENNA, Sonia 309.

Omission of the auxiliary seems to occur also in other cases:

5. 'What does a research Fellowship lead to?' 'What do you want it to lead to?' 'There's no scope in Oxford' '*What you want* scope for? (young lady). MC KENNA, Sheila 82.

For more instances of vulgar constructions in educated speech, some of which date very far back, see my book *Engelska Stilarter*, §§ 35, 37, 61, 3, 63, 4, 77, 78, 79 (archaic and vulgar); § 258 (vulgar).

¹ See ZACHRISSON *Engelska Stilarter*, § 180. Early English writers such as SMOLLET and FIELDING make some of their characters use dialectal forms of pronunciation chiefly in excited speech. See hereon H. LÜCKER, *Die Verwend. der Mundart* etc. (Diss. Giessen 1915), pp. 21 ff.

NÄR FÖRFATTADES
WILHELM AF CANTERBURY'S
MIRACULA SANCTI THOMÆ
CANTUARIENSIS?

AV

E. WALBERG

I en för några år sedan utgifven afhandling¹ hade jag tillfälle att syssla med Wilhelm af Canterbury i hans egenskap af författare till en viktig lefnadsbeskrifning öfver Thomas

ratt obetydliga men ingalunda lättlösta problem.

Krönikören Gervasius af Canterbury omnämner på ett par ställen i sina, troligen mellan åren 1188 och 1210 författade, *Opera historica*², hurusom i Christ Church i Canterbury³ på hans

¹ Affattningstiderna för och förhållandet emellan de äldsta lefnadsteckningarna öfver Thomas Becket. En källkritisk undersökning (Lunds Univ:s Årsskrift, N. F. Afd. 1. Bd. 10. 1915). Afhandlingen utgör, liksom ett par senare publicerade, ett förarbete till en kritisk edition af Guernes de Pont-Sainte-Maxences fornfranska dikt *Vie de saint Thomas le Martyr*. Denna edition antogs år 1917 till omedelbar tryckning i *Société des anciens textes français*, men har på grund af världskriget ännu ej kunnat utkomma.

² Ed. W. STUBBS; 2 voll., 1879, 1880 (Rolls Series 73).

³ Christ Church (eller Sankt Trinitatis) var namnet på dels domkyrkan i Canterbury, dels det därmed förenade benediktinerklostret. Ärkebiskopen af Canterbury var samtidigt abbot i klostret. Af dettas munkar var domkapitlet sammansatt.

RÄTTELSE.

Sid. 72, r. 6 nedifrån:	sid. 10, läs sid. 72
» 72, anm. 1:	» 6, » » 68
» 72, » 2:	» 6, » » 68
» 72, » 3:	» 6, » » 68
» 73, » 1:	» 8, » » 70
» 73, » 2:	» 6, » » 68
» 73, » 5:	» 3, » » 65
» 76, r. 7 nedifrån:	» 6, » » 68
» 76, anm. 3:	» 11, » » 73

I en för några år sedan utgifven afhandling¹ hade jag tillfälle att syssla med Wilhelm af Canterbury i hans egenskap af författare till en viktig lefnadsbeskrifning öfver Thomas Becket. Jag tror mig där (sid. 31—3) bl. a. ha bevisat att sagda arbete daterar sig från år 1173, eller i alla händelser från tiden mellan sommaren 1172 och sommaren 1174. Däremot förelåg den gången ingen anledning att närmare ingå på spörsmålet om tidpunkten för fullbordandet af samme författares mirakelsamling.

En till mig riktad fråga af en fransk kollega har emellertid senare föranlett mig att söka komma till klarhet på denna punkt. Då min vördade vän Per Adolf Geijer vid mera än ett tillfälle visade ett välvilligt intresse för mina undersökningar på närgränsade gebit, har det synts mig försvarligt att i föreliggande, af hans minne ägnade publikation framlägga resultatet af den lilla utredning jag sökt åstadkomma rörande detta visserligen rätt obetydliga men ingalunda lättlösta problem.

Krönikören Gervasius af Canterbury omnämner på ett par ställen i sina, troligen mellan åren 1188 och 1210 författade, *Opera historica*², hurusom i Christ Church i Canterbury³ på hans

¹ Affattningstiderna för och förhållandet emellan de äldsta lefnadsteckningarna öfver Thomas Becket. En källkritisk undersökning (Lunds Univ. Årsskrift, N. F. Åfd. 1. Bd. 10. 1915). Afhandlingen utgör, liksom ett par senare publicerade, ett förarbete till en kritisk edition af Guernes de Pont-Sainte-Maxences fornfranska dikt *Vie de saint Thomas le Martyr*. Denna edition antogs år 1917 till omedelbar tryckning i Société des anciens textes français, men har på grund af världskriget ännu ej kunnat utkomma.

² Ed. W. STUBBS; 2 voll., 1879, 1880 (Rolls Series 73).

³ Christ Church (eller Sankt Trinitatis) var namnet på dels domkyrkan i Canterbury, dels det därmed förenade benediktinerklostret. Ärkebiskopen af Canterbury var samtidigt abbot i klostret. Af dettas munkar var domkapitlet sammansatt.

tid förvarades två handskrifna samlingar berättelser om underverk som utförts på tillskyndan af den helige Thomas Becket efter dennes den 29 december 1170 lidna martyrdöd.¹ Den ena af dessa samlingar har till författare Benedikt, munk och senare prior i nyssnämnda kloster, slutligen abbot af Peterborough (1177—1193); den andras upphofsman är Wilhelm af Canterbury, äfven han munk i Christ Church, vigd till diakon af Becket och vittne till mordet på denne.² Båda de ifrågavarande arbetena finnas i behåll och ha utgifvits i sista hand af J. C. ROBERTSON i hans *Materials for the history of Thomas Becket, archbishop of Canterbury* (7 voll.; 1875—1885; Rolls Series 67).

Benedikts mirakelsamling är, i sitt ursprungliga omfång, den till affattningstiden första. Den är också lättast att datera. Böckerna I—III handla endast om underverk som skett i England och, så vidt de kunna till tiden fixeras, under det första året efter helgonets död. Den fjärde boken, i hvilken bl. a. äfven några utomlands inträffade mirakler berättas, föregås af ett nytt förord och är ett senare tillägg, dock troligen af samme författare. Den är skriven tidigast år 1179, såsom framgår däraf att häri (kap. 6) omnämnes en stor eldsvåda som den 10 april sagda år lade nästa hela staden Rochester i aska.³ Benedikt är äfven upphofsman till en, numera endast i fragmentariskt skick bevarad, *Passio sancti Thomæ*, d. v. s. en skildring af Thomas Becket's martyrdöd, hvilken var afsedd till inledning åt mirakelsamlingen. Under det att denna samlings fjärde bok på två ställen hänvisar till nyssnämnda *Passio*⁴, förekommer ingenting dylikt i de tre första. Häraf torde man kunna sluta att

¹ »Extant in ecclesia Christi Cantuariæ duo volumina miraculorum ejus [beati Thomæ] . . .» (I, 230); »Scrutetur . . . aliam [vitam b. Thomæ] quam cum miraculis multis scripsit Willelmus Cantuariensis monachus . . . Legat et miracula quæ vidit et conscripsit Benedictus» (II, 391).

² Jmf. mitt ofvan citerade arbete, s. 9.

³ Se Gervasius af Canterbury, I, 292. Missledd af ROBERTSON, *Materials*, II, 186, och E. MAGNÚSSON, *Thómas Saga Erkebyskups* (Rolls Series 65), II, s. LXXII, — hvilka å sin sida följt en oriktig uppgift, som föreligger bl. a. i *Monasticon Anglicanum* I, 155, n. 1 — angaf jag i mitt förut citerade arbete, s. 44, året 1177 såsom tiden för den omtalade eldsvådan.

⁴ Pp. 209, 220. — I den af ROBERTSON utg. hs. följes bok IV af ytterligare två, helt korta. Dessa, som saknas i flera mss., innehålla berättelser om underverk som delvis äro afsevärdt senare än Benedikt, och kunna alltså icke vara autentiska. Jfr ROBERTSON, *Materials*, II, s. XXVI; IV, s. XXV, n. 1.

dessa — den ursprungliga kollektionen — färdigskrifvits före »pinohistorien». Denna är författad senast år 1174, såsom framgår af det faktum, att Guernes af Pont-Sainte-Maxence därur lånat vissa detaljer i slutet af sitt Vie de s. Thomas, hvilket fullbordades på hösten sagda år.¹ Då ett bevis *e silentio* ju alltid är anfäktbart, kan till yttermera visso nämnas att i det mellan åren 1175 och 1177 tillagda kap. 94 af Edward Grims Vita sancti Thomæ² omtalas att Benedikt »martyrium et miracula [beati Thomæ] eleganti stilo transmisit ad posteros». Likaså känner en annan af Becket's samtida lefnadstecknare, Wilhelm Fitz-Stephen, hvars Vita författats senast 1176, troligen två eller tre år tidigare³, till Benedikts mirakelsam-

¹ Se De äldsta lefnadsteckningarna öfver Th. Becket, ss. 11—16 och 45.

² Jfr. det i föregående not anförda arbetet, s. 25—6.

³ Tiden för affattandet af Fitz-Stephens verk (Materials, III, 1—154) framgår af följande fakta. Upptill å sid. 84 berättar författaren huruom biskop Gilbert Foliot i London, när de »båda konungarna» af England (Henrik II och hans son med samma namn, född 1155 och krönt den 14 juni 1170; † 11 juni 1183) voro sams (»cum erant concordēs»), brukade hålla förböner för *regibus nostris*, men då de lågo i delo med hvarandra (»cum discordēs»), nöjde sig med att tala om *rege nostro*. Den unge Henrik, som redan på våren 1172, under faderns frånvaro i Irland, synes ha inlåtit sig på intriger med några förrådiska baroner (se Rad. de Diceto, I, 350; Giraldus Cambrensis, V, 285—6) och som senare, efter Henrik II:s återkomst och den förnyade kröningen (27 augusti s. å.), under ett besök hos svärfadern, konung Ludvig VII af Frankrike, blifvit styrkt i sitt missnöje med sin ställning såsom endast skenkonung, gjorde uppror mot sin fader på våren 1173. Försoningen ingicks den 30 september 1174 (Gervasius af Canterbury, I, 250; Gesta regis Henrici secundi, I, 77). Fitz Stephens yttrande synes mig med visshet ha tillkommit efter utbrottet af revolten; vid första påseendet skulle man tro att det skett t. o. m. efter dennas biläggande. Detta sista är dock minst sagdt ovisst. Det är nämligen att märka att Fitz-Stephen å sid. 124 och 148 talar om priorn Richard i Dover utan att nämna honom såsom senare blifven ärkebiskop af Canterbury och Thomas Becket's närmaste efterträdare. Richards val ägde rum den 3 juni 1173, men just på grund af de utbrutna stridigheterna mellan Henrik II och hans söner bekräftades det af påfven först den 2 april 1174 (Diceto, I, 389); han invigdes fem dagar därefter, i Rom, men återkom icke till England förr än i september och tog sitt ärkesäte i besittning den 5 oktober s. å. (Diceto, I, 391; Gerv. af Cant., 244, 247, 251). En bestämd terminus ad quem för Fitz-St:s Vita ges oss af en fras något längre ner å nyss citerade sid. 84, där författaren talar om »ärkebiskop Wilhelm af Sens» (»archiepiscopus Senonensis Willelmus, filius comitis Theobaldi nepotis senioris Henrici regis Angliæ, frater reginæ et trium comitum Franciæ, . . . qui meritorum favore duas nobiles habere meruit ecclesias, Senonensem titulata et Carnotensem commendata»): denne ryktbare prelat och stats-

ling.¹ Å andra sidan ger oss ett uttalande af den s. k. Anonymus Lambethiensis, som skref sitt Vita s. Thomæ mot slutet af 1172 eller början af 1173, en terminus a quo beträffande tiden för båda mirakelsamlingarnas fullbordande, i följande ord: »Virtutum igitur, quæ meritis ejus ascriptæ sunt, series et varietas melius ex eorum scriptis patebunt, quibus ea videre probareve datum est».² Under vintern 1172—1173 voro följaktligen både Benedikt och Wilhelm sysselsatta med utarbetandet af sina respektive samlingar. I alla händelser var ingen af dessa ännu känd bland allmänheten.

Så vidt jag kan se, talar alltså mycket för, och ingenting emot, att de tre första böckerna af Benedikt af Peterboroughs (eller af Canterburys) *Miracula sancti Thomæ* afslutats och offentliggjorts 1173 eller 1174. Vi skola vid slutet af föreliggande undersökning finna att det första af nämnda två årtal är det sannolikaste. — Beträffande Wilhelm af Canterbury äro förhållandena delvis analoga men betydligt mera invecklade.

I den å Canterburykapitlets vägnar, och i dess namn, affattade, till konung Henrik II af England riktade prologen till Wilhelms mirakelsamling skrifver författaren bl. a. följande: »Hujus rei gratia dilectum fratrem nostrum Guillelmum, cum libello cui per aliquod tempus invigilavit, sicut postulastis, ad celsitudinem clementiæ vestræ transmittimus, cujus diligentiae miraculorum investigationem gloriosi martyris Thomæ commisimus. Quæ . . . non ex levitate mentis cupidæ novitatis scribenda præceps et incircumspectus arripuit; sed . . . evolutis a passione decem circiter et septem mensibus . . . tandem fratri qui circa hæc operam dederat a principio cooperator et adjutor accessit. Cum enim vires ejus res incepta videretur excedere, et emergentia miracula frater ille solus audire non sufficeret et scribere, . . . congregatis fratribus et conquerentibus quod minus man förflyttades i augusti 1176 till den ännu förnämligare ärkebiskopsstolen i Reims. (Rad. de Diceto, I, 412; Gerv. af Canterbury, I, 260; jmf. ytterligare De äldsta lefnadsteckningarna öfver Th. Becket, s. 43, n. 2.)

¹ »Sed de miraculis ejus in Anglia, sacerdotum et bonorum virorum testimonio declaratis et in capitulo Cantuariensis ecclesiæ publice recitatis, magnus codex conscriptus exstat, præter alia quæ longe lateque in Gallia, in Hibernia et ubique terrarum operatus est sanctus Thomas, quibus memoria commendandis defuit qui scriberet» (Materials, III, 151).

² Materials IV, 144. Angående affattningstiden se De äldsta lefnadsteckningarna, s. 41 och 43.

sollicita diligentia miraculis audiendis adhiberetur quæ in ecclesia Cantuariensi coruscabant et quæ populi frequentia venientis ad orationem referebat, ex decreto communi injunctum est et huic partes suas interponere.»¹

Af dessa rader framgår till en början, att det var ungefär sjutton månader efter Thomas Becket's martyrdöd, med andra ord omkring den 1 juni 1172, som Wilhelm af munkarna i Christ Church erhöll uppdraget att bispringa sin kamrat Benedikt, hvilken allt ifrån den första tiden efter helgonets död varit selsatt med att samla och nedskrifva de allt talrikare underverken. Tidpunkten för början af Wilhelms arbete på mirakelsamlingen är alltså gifven. Hvilka indicier ha vi då till att bestämma tiden för densammas fullbordande? Dylika finnas af både inre och yttre natur.

Sådan samlingen föreligger hos ROBERTSON, omfattar den sex böcker (410 sidor). I den sjätte boken läsas åtskilliga bref², ställda till »Benedicto ecclesiæ Sanctæ Trinitatis priori». Äfven i andra kapitel af samma bok³ omtalas eller antydes Benedikts priorat. Benedikt innehade denna befattning från juli månad 1175 till den 29 maj 1177, då han valdes till abbot af Peterborough.⁴ Icke nog härmed. På sidd. 543—4 finner man en berättelse i hvilken med tydliga ord beröres det korta och segerrika krigståg mot Venden (»Winlandia») som Valdemar den Stores unge son, prins Knut af Danmark, i förening med ärkebiskop Absalon utförde år 1178.⁵ Kompilationen kan således, i sitt nuvarande skick, icke gå tillbaka längre än 1178 eller 1179. Delvis med tanke på hvad som ofvan konstaterats rörande Benedikt, ställer man sig emellertid nu frågan: Förelågo samtliga sex böcker färdiga, då volymen öfverlämnades till konung Henrik, eller äro de första böckerna af ett väsentligt tidigare datum än den sista? Af flera skäl är det svårt att lämna ett fullt öfvertygande svar härpå.

Wilhelms mirakelsamling upptar, i motsats mot Benedikts,

¹ Materials, I, 138.

² Materials, I, 511, 512, 516, 517.

³ Ibid., ss. 493, 542.

⁴ Jmf. Gerv. af Canterbury, I, 256, 262; Rad. de Diceto, I, 401, 403; Gesta regis Henrici secundi (»Ben. af Peterborough»), I, 92, 166.

⁵ Angående tiden för expeditionen i fråga se STEENSTRUP, Venderne og de Danske før Valdemar den Stores tid, s. 117 f.; H. OLRIK, Absalon, II, 14 ff.

icke blott underverk som ägt rum i England, utan äfven — i brokig blandning med dessa — en stor mängd sådana som inträffat i främmande länder. Icke heller fäster Wilhelm sig vid den kronologiska ordningen. Han säger själf i sitt förord (p. 138): »Scribens itaque pauca perstringit, veritatem non ordinem sequens eorum quæ mirifice gesta sunt. Nam quid prius, quid posterius gestum sit, nec vacat nec multum interest attendere». Endast ett relativt fåtal af underverken låta sig närmare bestämma till tiden. I de fem första böckerna omtalas, så vidt jag kunnat finna, intet dylikt som kan konstateras ha ägt rum efter 1173. De senaste daterbara torde vara de som förtäljas i bok IV, kapp. 9 och 10, samt bok V, kap. 18.¹ De två förstnämnda hänföra sig nämligen till den tid då Thomas Becket redan var kanoniserad, men munkarna i Canterbury ännu ej erhållit under rättelse därom², d. v. s. de närmaste veckorna eller månaderna efter den 21 februari 1173.³ Det tredje försiggick, i Canterbury och inför författarens ögon, den 29 december s. å.⁴ Berättelsen om detta sista mirakel kan således icke ha nedskrifvits förr än tidigast omkring nyåret 1174.

Med detta datum stämma äfven vissa andra uttalanden som påträffas å olika ställen i texten. I första bokens elfte kapitel talar Wilhelm om att »aliquot annorum curricula» förflutit sedan Becket's martyrdöd. De första raderna i femte bokens femtonde kapitel, hvilka handla om grefve Guy af Nevers' öfvernaturliga botande från en dödlig sjukdom, måste gifvetvis vara skrifna före grefvens död: »De comite Nivernensi Widone consequenter dicendum erat, qui . . . sanitati restitutus est suffragio martyris tanquam revocatus a mortuis. Sed quia majorem stylum et paratius obsequium poscit sibi culmen honorum, quorum deliciæ parvitatibus hujusce mensas fastidiunt, non interim

¹ Denna bok innehåller 39 kapitel.

² » — — Romam profectus est, de celebranda solennitate martyris nomine fratrum Cantuariensium dominum papam petiturus; quem jam ipsis ignorantibus catalogo martyrum ascripserat» (p. 321).

³ Åtminstone officiellt fick det engelska presterskapet först den 3 juni s. å. genom ett påfvebref del af den viktiga nyheten. Se De äldsta lefnadsteckn., s. 41, n. 3.

⁴ »Cui pater suus ait: 'Lava manum tuam, fili, aqua hac salutari, et propitiabitur tibi martyr die sacra solennitatis suæ'. Incipiebat enim quartus annus a passione martyris Thomæ. Lavit, et factum est mirabile in oculis nostris» (p. 387 s.).

moleste ferat si minoribus qualescunque cibos apponamus». Guy af Nevers afled den 18 oktober 1175.¹

Å andra sidan finnes också i *Miracula* åtskilligt som talar emot en så tidig affattning af böckerna i fråga. Hit räknar jag visserligen icke de ordalag i hvilka Wilhelm (bok V, kap. 17) omnämner grefve Simon af Northampton, och som enligt ROBERTSONS mening² skulle kunna ange att grefven († 1184) redan var död: »Vidimus et cognovimus virum illustrem genere, Symonem nomine, qui ex devotione quam exhibebat in oratione et familiaritate quam pridem habuerat cum martyre, credi meruit super his quæ de quodam servientum suorum, Nicholao, referebat». Detta betyder endast: »Jag har träffat och gjort bekantskap med . . . som genom den andakt han visade under bönen [vid sin vallfärd till Becket's graf] . . . gjorde sig förtjänt af tilltro angående hvad han [vid samma tillfälle] berättade . . .» Däremot finner man på skilda ställen personer omtalade såsom redan aflidna, hvilkas död inföll betydligt senare än de ofvan anförda data. Bortsedt från att i bok VI, kap. 14, biskop Richard »Péché» af Coventry († 1182)³ kallas för »venerabilis memoriæ», påträffas ett liknande uttryck (»sanctæ recordationis») i bok V, kap. 3, om påfven Alexander III, hvilken, som bekant, afled 1181. I bok III, kap. 2, omnämnes »venerandæ memoriæ Luxoviensis episcopus», d. v. s. Arnulf, biskop af Lisieux sedan 1141⁴, hvilken, efter att ha afsagt sig biskopatet 1181⁵, dog i klostret Saint-Victor den 31 augusti 1184.⁶ I samma boks kap. 4 figurerar en »vir venerandæ memoriæ præsul Petragoricensis», som icke kan vara någon annan än Peter II af Périgueux, hvilken valdes till biskop 1169 och afled tidigast år 1182.⁷ Ja, redan i bok II, kap. 90, ser man namnet på ärkebiskop Rotrou af Rouen, som dog den 25 november 1183⁸, beledsagadt af epitetet »felicis memoriæ».⁹

¹ Se MAS LATRIE, *Trésor de chronologie*, col. 1551; *L'Art de vérifier les dates*, II, 564.

² *Materials*, II, s. XXXII.

³ Jmf. EYTON, *Court, household and itinerary of king Henry II* (London 1878), s. 249.

⁴ Rob. de Torigni (ed. DELISLE), I, 224.

⁵ Rob. de Torigni, II, 107; *Gesta regis Henrici secundi*, I, 278.

⁶ *Gallia Christiana*, XI, 778.

⁷ *Gallia Christiana*, II, 1468 ff.

⁸ Se STUBBS i *Gesta regis Henrici secundi*, I, 308, n. 1.

⁹ På ett delvis analogt sätt omtalas i samma boks kap. 52 biskop

Hvilka slutsatser skall man då draga af dessa, åtminstone skenbart, mot hvarandra stridande fakta? Att icke ens de första böckerna af Wilhelms *Miracula sancti Thomæ* skulle ha blifvit färdiga förr än några år in på 1180-talet, det synes mig fullständigt otänkbart, äfven af andra grunder än dem jag redan anförde.

Det skulle vara mera än blygsamt af författaren att i förordet — skrifvet i domkapitlets namn — till ett mot slutet af 1184, eller ännu senare, fullbordadt verk som påbörjats i juni 1172, tala om detta såsom »libello cui per aliquod tempus invigilavi(t)».¹ Icke heller är det antagligt att han efter tolf års förlopp skulle ha brytt sig om att ange det exakta antalet månader som hade gått till ända efter martyrens död, när han grep sig an med arbetet. Och hur skulle hans kamrater, munkarna i Canterbury, ha kunnat gifva sig till tåls inför en så öfverdrifven långsamhet med ett verk som var afsedt till uppbyggelseläsning i kapitlet och för hvilket man kunde förutse en väldig popularitet?² Härtill kommer ytterligare det förhållandet att, såsom vi redan sett, ett exemplar af mirakelsamlingen sändes af Canterburymunkarna till konung Henrik II, på dennes egen begäran.³ Det torde icke vara för djärft att antaga att konungen uttalat denna önskan vid endera af de vallfärder som han företog till Canterbury, resp. den 12 juli 1174 och den 28 maj 1175, den första gången för att i högsta nöd anropa helgonet om bistånd, den andra gången — nu åtföljd af sin kufvade och ångerfulle son Henrik, den »unge konungen» — för att frambära sitt tack för det underbara återställandet af inre och yttre fred i riket.⁴

Gottfrid af St. Asaph såsom den där vid tiden för det däri relaterade underverket »res cænobii [Abendonix] ministrabat». Af krönikornas vittnesbörd vet man att denne prelat lämnade såväl det sagda prokuratelet som sin biskopsstol år 1175. (Jmf. *Monasticon anglicanum*, I, 508.) Likaledes bör påpekas att i bok IV, kap. 20 (s. 332) omnämnes en från spetälska botad man som i Canterbury »erat spectaculum regibus, comitibus, indigenis et alienigenis oratum venientibus». Om dessa ord skola tagas efter bokstafven, måste de (närmare bestämdt, ordet *regibus*) ha nedskrifvits efter den 28 maj 1175; i alla händelser torde de ha tillkommit efter den 12 juli 1174 (jmf. nedan, sid. 10).

¹ Jmf. ofvan, s. 6.

² Se ofvan (s. 6, n. 1) hvad Fitz-Stephen berättar om Benedikts analoga verk. Jmf. MAGNÚSSON, II, s. LXXXV f.

³ »Sicut postulastis»; se ofvan, s. 6.

⁴ Jmf. De äldsta lefnadsteckn., s. 5—6.

Om Wilhelms verk, när Henrik begärde att få en afskrift af detsamma, icke redan befann sig i fullbordadt skick, måste det åtminstone ha varit så långt framskridet att dess framlämnande inom relativt kort tid kunde förutses.

Att kollektionen — d. v. s. de fem första böckerna — icke kan ha varit färdig någon längre tid före sommaren 1174, framgår dels af hvad ofvan¹ sagts om femte bokens kap. 18, dels ock däraf att Fitz-Stephen, hvars Vita sancti Thomæ, som redan nämndt, författades mellan 1173 och 1176, samtidigt med att han omtalar befintligheten af Benedikts mirakelsamling, uttryckligen förklarar att någon samlad redogörelse för de i utlandet timade underverken ännu icke existerar.² Å andra sidan finns ett argument, till hvilket jag nu kommer, som synes ange att mirakelsamlingen, i dess ursprungliga omfång, förelåg färdig på hösten 1174. Guernes af Pont-Sainte Maxence berättar i slutet af sitt vid sagda tid, i Canterbury, fullbordade Vie de saint Thomas — i en passus som saknas i det af HIPPEAU utgifna Paris-manuskriptet³, men hvars äkthet bevisas af de öfriga fem handskrifternas samstämmighet⁴ — en underbar dröm, som han uppger sig ha hört förtäljas af den person som haft densamma, men som i själfva verket torde vara hämtad direkt ur Wilhelm af Canterburys Miracula. Oomtvistlig är saken naturligtvis icke; en och annan kan möjligen vara benägen anta att både Wilhelm och Guernes verkligen gå tillbaka till samma, muntliga, källa. För min del finner jag öfverensstämmelserna i uttryck på flera punkter så stora att jag, särskildt i betraktande af att Guernes' dikt i allt väsentligt är grundad på litterära förebilder, bland hvilka Wilhelm af Canterburys Vita s. Thomæ är den näst viktigaste⁵, måste tro att den franske skalden äfven i detta fall lånat från Wilhelm.⁶ Må läsaren själf jämföra och döma.

¹ Sid. 8.

² Jmf. ofvan, sid. 6, n. 1.

³ Vie de saint Thomas le Martyr, archevêque de Canterbury, par Garnier de Pont-Sainte-Maxence p. p. C. HIPPEAU, Paris 1859.

⁴ Angående dessa handskrifter se min uppsats Sur l'authenticité de deux passages de la Vie de saint Thomas le Martyr par Guernes de Pont-Sainte-Maxence, i Neuphilologische Mitteilungen, XX (1919), sid. 64 ff.

⁵ Jmf. mina i föregående not och ofvan, sid. 3, n. 1, citerade arbeten.

⁶ I mitt arbete Étude sur un poème anonyme relatif à un miracle de saint Thomas de Cantorbéry (i Studier tillegnade Esaias Tegnér den 13 januari 1918, s. 258—276) har jag behandlat en fornfransk dikt som står att läsa i det

Wilhelm af Canterbury, *Miracula sancti Thomæ*, lib. I, cap. 4:¹

Physicus quidam Cantuariæ, vir honestæ conversationis, fratrum infirmorum res administrat, Ferminus nomine.² Hic in vigilia Pentecostes ante passionem beati Thomæ martyris vidit in visione quia processio fieret sollemnis in Cantuariensi ecclesia, et incederetur a fratribus ibidem Deo famulantibus vultu jocundo, cultu festivo et voce sonora pro veneratione diei, subsequentibus in equis et collateraliter procedentibus Henrico rege Anglorum et Thoma archiepiscopo. Cumque de more campanile præterissent, monasterium circumeuntes, subsistere visi sunt et intendere cum taciturnitate in crucem auream quæ præferebatur, a qua corona aurea triplici catenula dependebat. Super quam subsistentibus illis audita est vox de cælo veniens: »Eorum omnium nomina qui possunt ad hanc crucem pertingere et super eam aurum purissimum et lapides pretiosos ponere, scribentur in libro vitæ». Qua voce audita, accedens archiepiscopus erecta manu tetigit crucem et in magna quantitate posuit aurum et lapides pretiosos super coronam. Similiter et rex, quamvis longo tempore post, fecisse visus est.»

Guernes af Pont-Sainte-Maxence, ed. BEKKER³, sid. 167 (rättad med hjälp af de öfriga manuskripten⁴):

.
Un' avisun oï mustrer maistre Fermin:

Ainz que sainz Thomas fust ocis el saint mustier,
Grant procession vit aler lez le clochier.
El senestre reng vit saint Thomas chevalchier
E un clerc luinz de lui, mais nel solt⁵ entercier,
Le rei de l'autre part desur un grant destrier.

af BEKKER utgifna manuskriptet till Guernes' Vie de s. Thomas, hvartill den af kopisten synes ha uppfattats såsom ett slags appendix. Denna dikt är, ehuru författaren påstår sig ha fått ämnet på muntlig väg, en öfversättning af Wilhelm af Canterburys mirakel III, 4, och har med allra största sannolikhet Guernes till upphofsman.

¹ J. C. ROBERTSON, *Materials for the history of Thomas Becket*, I, 143.

² Gervasius af Canterbury omnämner, s. a. 1188, flera gånger (I, 423, 425, 427) en »magister Feraminus», som tydligen är samma person som hemulsmannen för denna historia. Han synes ha varit föreståndare för Sankt Jakobs lasarett i Canterbury.

³ *La Vie St. Thomas le martir*, altfranzösisches Gedicht aus einer Wolfenbüttler Handschrift herausgegeben. I Abhandl. der k. Akad. der Wissensch. zu Berlin, 1838, Phil-hist. Klasse, s. 25—168.

⁴ Ms. H, fol. 120 v°—121 r°; D, fol. 42 v°—43 r°; W, fol. 50 r°; C, fol. 129 r° — v°. Jag afstår från att ge några som helst varianter.

⁵ Solt = sout < sapuit.

Une corune d'or out a la croiz pendant;
 Cil la porta mult halt ki ala tut devant.
 Une voiz unt oïe desus en l'air criant:
 Qui a la croiz metreit gemmes e or luisant,
 Corune d'or avreit el ciel a parmenant.

La voiz fu bien oïe; sainz Thomas l'escuta.
 E s'il puet a nul sens, a la cruiz ateindra;
 Car corune del ciel durement desira.
 Sur un grant cheval fu; cele part en ala:
 Mult gemmes e mult or esmeré i posa.

Lungement après ço s'est li reis purpensez:
 S'il n'avient a la croiz, mult en ert vergundez.
 Sur un grant cheval fu; a la cruiz est alez:
 Mult i mist pures gemmes e or ki fu provez;
 Mais n'i mist mie tant cum li bons ordenez.

Idunches s'en ala li clers repurpensant
 Coment i avendra; mais la vint chevalchant:
 Mult i aveit mis gemmes e mult or reluisant;
 E mult bien i avint, mais n'i mist mie tant
 Cum li uns des dous fist ki offrirent avant.

(La processiuon vait, li munz est en decurs.
 Li plus i vunt a pié, car poi beent aillurs.
 Sainz Thomas li martyrs nus face veir sucurs!
 Mais jo vus di pur veir: uncor vendra li jurs
 Li reis larra pur Deu les seculers honors.)

De båda versionerna äro, som synes, väsentligen identiska, utom så till vida att hos Guernes uppträder, jämte Thomas Becket och kung Henrik II, en okänd klerk, som icke har någon motsvarighet hos Wilhelm af Canterbury. Denne tämligen omotiverade nykomling föreställer antagligen Guernes själf.

Såsom jag redan sagt, afslutades dennes dikt på hösten 1174.

Hvad skall man då tänka om de högre upp anförda passagera ur mirakelsamlingens första böcker, som tycktes tala för en afsevärdt senare affattning? Dessa förklaras lätt nog genom antagandet att endera en afskrifvare eller, troligtvis, Wilhelm själf efteråt vidtagit smärre stilistiska ändringar i verket för att hålla detsamma å nivå med de kyrkliga dagshändelserna. En dylik retuscheriing är ju, i ett arbete af denna art, mycket begriplig.

Å andra sidan torde det icke öfverraska någon att den icke blifvit fullt konsekvent genomförd. Så finner man att författaren, då han i bok II, kap. 35, talar om biskop Wilhelm af Norwich, en af Becket's forna anhängare, icke antyder att den fromme prelaten gått ur tiden. Han afled emellertid den 20 januari 1174.¹ Utan tvifvel var han ännu i lifvet, då denna del af arbetet författades, och Wilhelm har af rent förbiseende underlåtit att sedan till hans namn foga »*venerabilis memoriae*» eller annat likbetydande uttryck.

Såsom redan antydt, förmenar jag mig icke ha förebrakt en absolut bindande bevisning rörande datum, eller data, för färdigställandet af Wilhelm af Canterburys mirakelsamling. Med hänsyn tagen till alla de fakta jag anført, synes mig dock den största sannolikhet tala för att de fem första böckerna afslutats under våren eller sommaren 1174. Som korollarium följer då att den sjätte boken, hvilken, som vi sett, skrifvits tidigast 1178 eller 1179, är ett några år senare tillägg. Härmed stämmer också på ett ganska slående sätt det af ROBERTSON² påpekade faktum att, enligt hvad Robert Swapham, munk i Peterborough, vid midten af 1200-talet uppger, i den kopia som abbot Benedikt af Peterborough — den forne priorn i Christ Church (1175—1177), själf författare till en annan samling Becket-mirakler — lät göra för sitt nya kloster, förmodligen kort efter sin förflyttning dit, Wilhelms *Miracula* bestodo af endast fem böcker.

En annan konsekvens blir att de tre första böckerna af Benedikts mirakelsamling, hvilka, som man torde minnas, äro tidigare än Wilhelms³, och hvilkas fullbordande vi ofvan (sid. 6) kunde ansätta till 1173 eller 1174, antagligen ha slutförts under det första af dessa båda år.

¹ Så Gerv. af Canterbury, I, 246, hvars årtal bestyrkes af Gesta regis Henrici secundi, I, 81. Rad. de Diceto, I, 354, anger däremot den 16 jan. 1173.

² I *Materials*, II, s. XXIII, n. 1.

³ Jmf. sid. 11.

L'ORIGINE
DE
L'ESPAGNOL *NO MÁS*

AU SENS DE «SEULEMENT»

PAR
J. MELANDER

On connaît l'usage fréquent que fait l'espagnol de *no más* au sens de «seulement». L'expression se place après le mot auquel elle se rapporte, et la phrase dont elle fait partie est affirmative. Voici quelques exemples de la langue moderne:

La pícara me decía una parte no más de la verdad, Galdós, *La Incógnita* 292; *Un día no más necesito para arreglar ciertos asuntos*, Ibid. 326; *Un poquito no más*, Galdós, *Electra* 34; *Electra: ¿Y qué nombre debe darle?* Cuesta: *El de amigo no más*, Ibid. 53; *Oye . . . esto no más*, Echegaray, *Ó locura ó santidad*, I 9; *mira, es una hoja no más de papel*, Ibid. I 9; *Una palabra no más*, Echegaray, *El gran Galeoto* II 7; *Déjame unas horas no más*, Echegaray, *La muerte en los labios*, II 8; *Escucha esto no más*, Ibid. III 5; *reténlo un instante no más*, Ibid. III 5.

Les grands auteurs des XVIe—XVIIe siècles usent souvent de *no más*.

Calderón: *á quien amor no le obligá sino ociosidad no más*, *Alcalde de Zalamea*, jorn. prim. 188—189¹; *y como un hombre, no más, deciros mis penas quiero*, Ibid. jorn. terc. 409—10; *Toda la justicia vuestra es solo un cuerpo no más*, Ibid. 918—19; *que el nombre incluye y sella á la sombra no más de la hermosura poca dicha, señor, poca ventura*, *El medico de su honra*, jorn. prim. 623—25²; *Tente, Coquín, no pases adelante, que su nombre no más me causa espanto*, Ibid. jorn. terc. 315—16; *Señor, si algo supiera, de lástima no más te lo dijera*, Ibid. 398—99.

¹ *Bibl. span. Schriftsteller*, herausg. von A. Kressner, 5. Bd.

² *Bibl. span. Schriftsteller*, herausg. von A. Kressner, 20. Bd.

Cervantes: *Dos cosas no más*, Bibl. 1, p. 244 b¹; *esperame aquí hasta tres días no más*, 296 a; *¿Por eso no más?* replicó D. Quijote, 303 a; *Una (palabra) no más quiero que me escuches*, 524 a; *y no digo esto porque quiero examinar el ingenio de vuestra merced, sino por curiosidad no más*, 537 b.

Ces derniers passages sont empruntés à Weigert, *Untersuchungen zur spanischen Syntax auf Grund der Werke des Cervantes*², dont un chapitre est consacré à la locution *no más*. M. Weigert laisse de côté l'histoire de l'expression, se bornant à remarquer qu'elle ressemble, en ce qui concerne le sens et la construction, au français *non mais*.³ Il apporte cependant un exemple intéressant tiré, lui aussi, de Cervantes: 190 a *Salga la hermosa Argüello Mosa, una vez y no más*, et ajoute que ce *y no más*, qui est d'un emploi beaucoup plus rare que l'autre, correspond parfaitement à l'expression analogue de l'ancien français. L'expression à laquelle il fait allusion est *et non mais*, que présentent les passages suivants.

Cinc anz vesqui puis Charles et non mais, Cour. Louis 163; *Baillies a dant Polinics Cinc cens chevaliers et nen mais*, Thèbes 3089—90; *Cent anz aveit et noiant mes*, Troie 27673 n; *Ma meson de ci est moult pres; Deux liues i a et non mes*, Méon I 131, 121; *quatre mes Avoient sans plus et non mes*, Mousk. 2965.⁴

Il faut faire observer qu'en français *non mais* est toujours précédé de la conjonction copulative *et*. Il en est de même de l'expression synonyme où *mais* est remplacé par *plus*.

Epistrophus e Scedius En orent cinquante, e non plus, Troie 5615—16; *Onze en i ot e neient plus*, 5686; *Tant en ocient e esbucillent Come il lor plaist, e neient plus*, 22857—58; *Treis jors vesqui e ncient plus*, 30250.

¹ Bibl. = *Biblioteca de autores españoles*, Madrid, M. Rivadeneyra.

² Berlin, 1907, p. 185 sq.

³ Hanssen, *Gramática histórica de la lengua castellana*, § 640, mentionne également *no más* sans l'expliquer.

⁴ Les deux derniers exemples sont cités d'après Tobler, *Vermischte Beiträge*, III, 2e éd., p. 87.

Sous cette forme, la locution n'a rien de remarquable: *et non mais (plus)* signifie «et pas davantage», de même que *y no más*, et la construction est celle à laquelle on s'attend. Mais l'espagnol *no más* réclame une explication, et la question est de savoir si *no más* est la forme primitive dont l'exemple isolé avec *y no más* cité par M. Weigert serait une variante «plus logique», ou bien si *y no más* est l'expression originale d'où l'autre est sortie. C'est cette dernière hypothèse que confirment les données historiques. L'ancien espagnol ne nous offre que *y non más*; une variante ancienne est *que non más*, où *que* est la conjonction adversative correspondant à *que* du vieux français = «car».¹ J'ai examiné quelques textes antérieurs à Cervantes. Voici le résultat de cet examen.

*Reynó despues un rrey, Egyca fué llamado,
Dos annos, que non mas, vysquió en el rreynado.*

(Poème de Fernan Gonzalez 34 a—b, Bibl. 57, p. 390 a²)

Por todos fueron çinquenta et non mas contados.

(Ibid. 461 d, Bibl. 57, p. 403 b)

*El primer mes ya pasado dixieronle tal rason,
Que al otro su hermano con una e con mas non
Quisiese que le casasen a ley e a bendiçion.*

(Juan Ruiz 181 b—d, Bibl. 57, p. 232 b)

*Come el dia de sábadó las fabas et non mas,
Por tu envidia mucha pescado non comerás.*

(Ibid. 1143 a—b, Bibl. 57, p. 263 a)

*Todavía si la demanda fuere menos que X. sueldos,
peche el siervo por emienda II. sueldos e medio, e non mas.*

(Fuero Juzgo, Madrid 1815, p. 29 a)

E por ende fuéron fallados VII. grados, e non mas.

(Ibid., p. 66 b)

*deve aver la tercera parte de quanto val la cosa que
fué furtada, por que lo demostró, e non mas.*

(Ibid., p. 120 a)

¹ Cf. Meyer-Lübke, *Grammaire d. l. rom.*, III, §§ 699, 700; Hanssen, *ouvrage cité*, § 658.

² Bibl. = *Biblioteca de autores españoles*, Madrid, M. Rivadeneyra.

et fisieron la priuança et el poder della cuemo en manera de sennorio, pero en razon de conseiar et no mas.

(Primera crónica general, I, éd. M. Pidal, p. 85 a 54)

*E clla . . . fuyo de noche, de pic, con una mançeba tan sola miente, e mas non.*¹

(Crónica de 1344 dans *La leyenda de los infantes de Lara* p. p. Menéndez Pidal, p. 313, 20—22)

y entended que este es bien que se deve facer con razon. y non mas.

(Conde Lucanor, éd. A. Keller, Stuttgart 1839, p. 40)

Y en aquella villa misma avia otro moro muy mas honorado y muy mas rico que su padre, y avia una fija y non mas.

(Ibid., p. 203)

Et el home bueno non ha de este mundo ninguna cosa . . . nin lieva otra cosa salvo las buenas obras que habrá fechas, et non mas.

(Calila é Dymna, Bibl. 51, p. 49 b)

*Lerma cercada yasia
E la era a esta ssason,
Mill e tresientos annos auia
E sscesenta e tres e mas non.*

(Poema de Alfonso Onceno 511 a—d, Bibl. 57, p. 492 b)

Il résulte des matériaux réunis que notre locution avait au moyen âge la forme de *y no más*. On voit également que la construction des exemples anciens est tout à fait analogue à celle que présentent les exemples modernes avec *no más* cités au début de ce petit article. On est donc tenté de voir l'origine de *no más* dans *y no más*: par suite de son emploi fréquent, *y no más* s'est figé, et la conjonction *y* ayant été regardée comme superflue a fini par tomber. Les deux expressions s'employaient naturellement à côté l'une de l'autre, mais la nouvelle locution *no más*, comme plus courte, remporta bientôt la victoire en supplantant sa rivale.

¹ Le ms. *M* datant de la fin XVe siècle ou du commencement du XVIe porte: *una donzella tan, non mas*. Cf. Pidal, *ouvr. cité*, pp. 394, 396. C'est le plus ancien exemple que j'aie trouvé de *no más*.

On pourrait objecter à cette hypothèse que *no más* aussi offre une structure si naturelle qu'il aurait pu se former sans le modèle de l'ancienne locution; la forme est un peu elliptique, mais facile à comprendre. J'en conviens, mais une raison s'y oppose. Si *no más* était de formation spontanée, on ne comprendrait pas pourquoi il fait complètement défaut dans les vieux textes, car s'il était naturel au XVIe siècle, il aurait dû être tout aussi naturel dès le commencement de la langue.

Tout porte à croire que *no más* doit être rapproché de *y no más*, où *y* est tombé. La variante *no más* citée du manuscrit récent de la Chronique de 1344 semble appuyer cette hypothèse, et ma manière de voir est aussi de nature à expliquer l'absence de *y no más* dans la langue actuelle.

L'espagnol moderne nous offre un beau parallèle du développement qui a abouti à *no más*. Je veux parler de *y nada más* et *nada más*, synonymes fréquents de *no más*. En voici quelques exemples.

y nada (na) más: Hemos señalado una contradicción y nada más, Galdós, *La Incógnita* 38; *Color local, y nada más*, Blasco Ibáñez, *Sangre y Arena* 130; *Es cháchara, y na más*, Ibid. 211; *Se hará lo que se puea, y na más*, Ibid. 403.

nada (na) más: Los primeros años nada más, Galdós, *Electra* 96; *No, yo miro la acción por el lado de Orozco nada más*, Galdós, *La Incógnita* 212; *El porrazo nada más*, Ibáñez, *Sangre y Arena* 56; *Envidias na más*, Ibid. 240; *Niños andaluces nada más*, Ibid. 326; *reflejo, nada más*, Elola, *Bosquejos* 26; *Seis meses nada más, respondió ella*, Ibid. 119; *eres un pensamiento nada más*, Galdós, *Gloria* 81.

Mes lectures ne me permettent pas d'énoncer une opinion arrêtée sur la fréquence des deux locutions dans la langue d'aujourd'hui, mais il semble que l'expression abrégée (*nada más*) soit plus usitée que l'autre et qu'elle soit en train de la supplanter.

Quoi qu'il en soit de cette dernière question, il est évident que *no más* n'a rien à voir avec le français *ne mais, mais*, comme M. Hanssen paraît le croire, à en juger par les renvois

qu'il fait¹ aux ouvrages qui se sont occupés de l'expression française. Il s'agit de phrases telles que *Tuit sunt ocis cist Franceis chevalier Ne mais seisante que Deus ad espargniez*, Rol. 1688—89 et *Jo duil sur tei . . . que jo amoue si cume la mere sun fiz qui n'ad mais un*, L. Rois II, 1. 26. La construction de ce *ne mais, mais* diffère sensiblement de celle de l'espagnol *no más*. La locution française est toujours accompagnée du mot auquel elle se rapporte, tandis que *no más*, en forme d'une restriction ajoutée après coup, se place après le mot qu'il modifie. Dans la première, c'est l'absence d'une particule comparative (*que*) qu'il faut expliquer, dans la seconde, il s'agit de la chute de la conjonction *y*. Le sens des deux tournures est également différent: *ne mais, mais* signifie «excepté», *no más*, «seulement».

Je me permets de renvoyer le lecteur au chap. VIII de ma thèse, *Étude sur magis et les expressions adversatives dans les langues romanes*, Upsal, 1916, où j'ai proposé pour *ne mais, mais* une explication différente de celles qu'ont émises Tobler² et Mlle Richter. Le présent article complète sur ce point ma thèse.

¹ Voir *ouvr. cité*, § 640. Les renvois se réfèrent, entre autres, à Elise Richter, *Zeitschrift für rom. Phil.*, XXXII, 659 sqq. et à Meyer-Lübke, *Einführung in das Studium der rom. Sprachwissenschaft*, 2e éd., § 206.

² Pour l'opinion de Tobler, voir l'article bien connu des *Vermischte Beiträge*, III, 2e éd., p. 89 sqq.

•

EN SVENSK RIDDARDIKT OCH DESS ORIGINAL

AV

A. NORDFELT

◆

En svensk riddardikt och dess original.¹

När härmed ett försök göres att bidraga med ett inlägg i fråga om de s. k. Eufemiavisorna, behövas måhända några ord till förklaring. Förhållandet är, att jag sedan länge varit sysselsatt med ett arbete över de franska lånorden i svenskan (Nyfil. Sällsk:s publ., 1901) och kommit till den avdelning, som skulle handla om dessa ords förekomst i vårt språk under dess olika utvecklingsskeden. Mina hittills gjorda undersökningar ha givit vid handen, att dikten om Ivan Lejonriddaren är ett av de äldsta litteraturalster, måhända det allra äldsta, vari säkra franska lånord förekomma. Men då frågan om de närmare omständigheterna vid just denna dikts överflyttande till svenskan varit särdeles omtvistad, har det synts mig nödvändigt att söka utreda detta spörsmål, innan jag kan gå vidare med mitt egentliga ämne.

Det är resultatet av denna avvikelse in på ett för mig ganska främmande område, som jag — förvisso icke utan tvekan — kommer att här nedan framlägga.

Givetvis kan det för mig icke bli fråga om att behandla mer än en mycket begränsad del av det omfattande Eufemia-problemet, vilket i en eller annan form diskuterats i mer än hundra år. Men då även övriga sidor av frågan behöva beröras för att vinna en nödig bakgrund för den speciella undersökning det här gäller, har jag icke kunnat undgå att något syssla även med en del av dessa. Diskussionen i Eufemiafrågan ligger för övrigt så långt tillbaka i tiden och är på grund av sin vidlyftighet så pass svårtillgänglig för andra än nordiska språkforskare, att en kort sammanfattning av några av dess huvud-

¹ Denna artikel utgör ursprungligen ett föredrag, hållet inför ett romantiskt auditorium och avsett att behandla en detaljfråga, men har under arbetets lopp utvidgats till att även bliva en populär framställning av huvud dragen i den bekanta Eufemiafrågan. — För att undvika alltför många litteraturanvisningar får jag redan från början hänvisa till K. R. GEETE, Sveriges romantiska medeltidsdiktning, Uppsala 1875, där man erhåller den bästa orienteringen i hithörande spörsmål.

drag i varje fall kunde ha sitt intresse för var och en, som är något bevandrad i vår vittra medeltidslitteratur.

Eufemiavisorna intaga som bekant en i flera avseenden enastående plats i vår medeltidsdiktning. De äro mycket omfattande sånger av episkt innehåll, och deras svenska namn äro: Herr Ivan, Härtig Fredrik av Normandi och Flores och Blanzaflor. De båda förra äro riddardikter i vanlig mening, tillhörande den grupp, som kallas romans bretons, och den tredje är en romantisk skildring av två unga människors kärleks-saga, dock med vissa inslag av riddarpoesi.

Herr Ivan är samma dikt som Chrétien de Troyes' bekanta poetiska riddarroman *Le Chevalier au Lion*, av vilken mer eller mindre genomgripande bearbetningar äro gjorda till flera olika språk. Härtig Fredriks original, som antagligen varit en tysk dikt, är däremot fullständigt okänt, och dikten har endast blivit bevarad i den svenska versionen samt i en från denna gjord, senare översättning till danskan. Flores och Blanzaflor, som återigen i en eller annan form förekommer på de flesta europeiska språk, synes vara ganska nära besläktad med den franska dikten *Floire et Blanceflor*.

Med dessa sånger gör riddardikten sitt egentliga inträde i vår litteratur, och de beteckna ett ansenligt omslag i våra förfäders litterära smak. De utgöra vidare de första större dikter i vårt land, ja, i hela Norden, som äro avfattade på rimmad vers, s. k. knittelvers, som består af parvis rimmade rader med fyra höjningar eller betonade stavelser. Knittelversen anses vara en efterbildning af riddardiktens 8-staviga verser, till oss måhända förmedlad över Tyskland, och skiljer sig från dessa huvudsakligen därigenom, att stor frihet råder i fråga om de obetonade stavelsernas antal. — Härtill kan läggas, såsom redan blivit nämnt, att dessa dikter äro bland de äldsta svenska litteraturprov, i vilka franska lånord förekomma.

På grund av dessa omständigheter kunna dikterna anses utgöra påtagliga och betydelsefulla minnesmärken från vår första mera avsevärda beröring med den västeuropeiska kulturen, från vilken vi redan genom vårt lands geografiska läge voro mera avskilda än de andra skandinaviska folken.

Angående dessa dikters överflyttande till vårt språk har man bland flertalet svenska forskare antagit följande historiska förlopp, som emellertid grundats på undersökningar av en norsk

historieskrivare (P. A. Munch) och som jag här återger i största möjliga korthet.¹

År 1302 blev den svenske hertigen Erik, Magnus Ladulås andre son, förlovad med den norske konungen Håkans dotter Ingeborg. Denne Erik var, som bekant, en lysande riddersman, åtminstone i mera yttre bemärkelse, och för att göra sin blivande måg, som hon skattade särdeles högt, en hedersbevisning, lät den norska drottningen, som hette Eufemia och till börden var tyska, översätta Ivan Lejonriddaren till svenska. Den svenska översättningen blev färdig år 1303. År 1308, sedan förlovningen några år varit bruten men återupptagits, fullbordades på samma sätt Härtig Fredrik och år 1312, då förmälningen ägde rum, Flores och Blanzaflor. De tre dikternas senare begagnade gemensamma namn »Eufemiavisorna» skulle sålunda med full rätt ha knutits till den norska drottningens.

I förbigående må erinras om att härtig Erik slutade sin bana med det tragiska »Nyköpings gästabud» (som ägde rum år 1317) samt att hans och Ingeborgs son var den svenske konungen Magnus Eriksson.

De yttre konturerna av Eufemiavisornas tillkomst skulle sålunda, enligt denna framställning, vara ovanligt klara och bestämda. Och även om denna rekonstruktion av förloppet, såsom närmare skall framställas i slutet av denna artikel, är ägnad att inge åtskilliga tvivel, särskilt med hänsyn till den senare språkforskningens resultat i fråga om dikternas ålder, så bildar den dock omkring taflan en särdeles tilltalande ram, som tills vidare kan tjäna som utgångspunkt, när det gäller att behandla mera detaljerade spörsmål, som höra till ämnet.

Frågan om de närmare omständigheterna vid deras överslyttande till svenskan är däremot i varje fall mycket invecklad och har — liksom nästan alla andra hithörande spörsmål — varit föremål för en lång och seg diskussion, som ibland antagit rätt livliga former och stundom fått ett inslag av nationellt färgade — svenska eller norska — synpunkter.

Låtom oss emellertid höra, vad dikterna själva säga om sitt ursprung.

De sista verserna av Ivan lyda på följande sätt:

¹ Se utförligare härom i Schück och Warburg, Ill. svensk litteraturhistoria, I, 2:dra uppl., sid. 192.

Tha thusand vintre thry hundradh aar
 fran gudz fözlo lidhin var
 ok ther til thry ij thæn sama tima
 vardh thæsse bokin giordh til rima
 Eufemia drötning thz maghin ij tro
 læt thæssa bokena vända swo
 aff valske tungo ok a vart maal
 gudh nadhe the ædhla frugho siæl
 ther drötning ower norghe var
 mz gudz miskund thrættan aar

— — — — —¹

Här står sålunda uttryckligen, att dikten blivit översatt från franska (»aff valske tungo») till svenska (»a vart maal»).

Motsvarande verser i Härtig Fredrik ha följande lydelse:

Thenne bok ther ij hær höra
 henne lot kesar otte göra
 ok vända aff valsko ij thyzt maal
 gudh nadhe thæs ædhla första siæl
 nu ær hon annan tiidh giord til rima
 nylika innan stuntan tima
 aff thyzko ok i svenska tungæ
 thz forstanda gamble ok vngæ
 hona lot vända a vart maal
 eufemia drötning henna siæl
 gifui gudh i himerikæ
 mz ænglom nadher æwerdelika

— — — — —
 tha thusand aar ok thryhundrath aar
 fra guz födhilse lidhin var
 ok ther til atta manadha ok twa²
 var thæsse bok diktath swa

— — — — —

Lika uttryckligt uppgives här, att denna dikt blivit över-

¹ De återstående versraderna innehålla — här liksom även i de båda andra dikterna — en religiös utgjutelse enligt tidens bruk.

² Citatet är gjort efter den svenska editionen (se slutet av denna artikel). I de flesta handskrifterna står dock: »VIII aar ok manadhe twa».

satt från franska till tyska och från tyska till svenska (»giord till rima — — — aff thyzko och i svenska tungæ»).

I Flores lämnas följande upplysning:

then them loot vænda til rima
eufemia drötning ij then sama tima
litith för æn hon do
gudh gifui henna siæll nadher ok ro

— — — — —

Här uppgives sålunda endast, att man låtit överflytta dikten på vers (»vænda till rima»).

Av de många forskare, som sysslat med detta spörsmål, ha de svenska — med vissa undantag — i det hela sett velat godtaga dessa Ivans och Fredriks egna vittnesbörd om sin härkomst och därtill varit benägna att anse även Flores som en bearbetning efter ett franskt original, under det att de norska ställt sig mer eller mindre tvivlande gentemot dessa uppgifter och förfäktat den meningen, att de svenska dikterna skulle vara översatta från norska versioner.

Vad först Flores beträffar så har den ju inga egna uppgifter om sin källa, och då skäl, som åtminstone tills vidare — tills någon ny, tidsenlig edition av den franska dikten utkommit — måste anses beaktansvärda, anförts för att den går tillbaka på en norsk mellanhand, lämnar jag för närvarande frågan om denna dikt åsido.

Angående Fredrik är frågan på sätt och vis av mindre intresse, enär den är en enstaka kvarleva utan föregångare eller förgreningar i andra länders litteratur.

Huvudintresset knyter sig därför till Ivan, som dessutom, av allt att döma, är den äldsta och i alla avseenden mest betydande av de tre dikterna.

En redogörelse för innehållet i denna, om ock så kortfattad som möjligt, torde, särskilt för att sätta läsaren i stånd att lättare uppfatta de nedan lämnade citaten, här vara på sin plats. I tvivelaktiga fall följer jag originalets läsart, som dock i intet viktigare avseende skiljer sig från berättelsens tråd i den svenska dikten.

Dikten börjar mycket tilltalande med en beskrivning över hur kung Artur höll fästlig taffel med sitt hov på pingstdagen. Efter maten glammade rid-

darna med hovdamerna, och allt var frid och fröjd. Då inträffade det kuriösa, att kungen blev sömnig och gick och lade sig att sova. Förbryllade över detta brott mot etiketten, som sades aldrig hava inträffat förut, diskuterade hovmännen den märkliga tilldragelsen, tills en av riddarna började berätta följande äventyr, dock först efter en träta med diktens lågsinnade person, seneschallen Keus.

Riddaren hade begivit sig ut på äventyr och slutligen stött på ett slags troll, en herde, som vaktade vilda djur. Denne berättade, att det i närheten fanns en underbar källa, så beskaffad att om man tog vatten med ett bäcken, som hängde bredvid, och slog ut det över brunnskaret, skulle uppstå ett fruktansvärt oväder med ränn, storm och åska m. m. — Riddaren begav sig gladeligen åstad, fann källan och bäckenet, som var av finaste guld, samt brunnskaret, som bestod av en platta av smaragd, vilande på fyra rubiner. Han gjorde, som herden hade sagt, och strax uppstod ett oväder så förfärligt, att träden i skogen söndersplittrades på det våldsammaste och han trodde sin sista stund vara kommen. — Emellertid sken solen åter upp, och en mängd fåglar kvittrade ljuvligt. Men plötsligt uppenbarade sig en väldig ryttare, som sade sig vara skogens ägare, och fordrade räkenskap för det skedda, och de båda riddarna rände med fällda lansar emot varandra. Det dröjde emellertid icke länge, förrän Artusriddaren blev slungad ur sadeln; den okände ryttaren tog hans häst, och han själv fick snöpligen loma därifrån till fots.

Vid denna berättelse upptändes alla av stridslust, även kung Artur, som så småningom kommit tillstädes och som bedyrade, att han inom fjorton dagar skulle vara vid källan. Men riddarens frände Ivain — i den svenska dikten kallad Ivan —, som var den tappraste av de tappra, kunde icke styra sin otålighet utan begav sig ensam i väg redan samma natt. Han fann såväl herden som källan och den okände riddaren, och allt tillgick som förut, dock med den väsentliga skillnaden, att där uppstod en lång och fruktansvärd strid, i vilken Ivan slutligen lyckades tildela den andre ett så väldigt hugg, att denne kände sig träffad till döds samt kastade om hästen och flydde in i sin slottsport. Ivan satte obetänksamt efter honom, båda flögo hack i häl genom öppningen, där en fallport av järn föll ned och skar Ivans häst mitt i tu bakom sadeln och så nära ryggen på Ivan, att sporrarna klipptes av. Ivan störtade till marken, under det att den andre fortsatte genom den därpå följande passagen och försvann i en annan port, som föll igen bakom honom.

Nu tycktes vår hjälte vara vackert fast; men i rätta ögonblicket uppenbarade sig en jungfru och gav honom en ring, som gjorde honom osynlig. Själv kunde han däremot se allt och fick även se änkan efter den nu avlidne slottsherrn. Hon var skön som en gudinna, och Ivan blev häftigt betagen. Han meddelade sig med Luneta — så hette jungfrun — och denna var strax villig att gå som postillon d'amour till slottsfrun, som i början avvisade henne med förakt men så småningom mjuknade och även fann det klokt att få en så tapper och lysande riddare som Ivan till make och till beskyddare av den besvärliga källan. Så tyckte även hennes underlydande, och det hela slutade med ett storstatligt bröllop.

Emellertid hade kung Artur och hans följe omsider kommit fram till den underbara källan. Den vanliga proceduren upprepades, men nu var det ingen mindre än Ivan, som, ehuru okänd, sprängde fram som källans försvarare.

Den avundsamme Keus utbad sig äran att få kämpa med honom och fick naturligtvis ömkligen bita i gräset. Nu gav sig Ivan tillkänna, och där blev stort jubel och ett magnifikt kalasande hos honom och hans gemål under en veckas tid. Men riddaren Gauvain, som var Ivans vän och frände och medtävlare i tapperhet, sade Ivan en dag rent ut, att ett så behagligt liv icke passade för en verklig riddare, vars uppgift det i stället vore att fara omkring och söka äventyr. Ivan gick genast och bad sin maka om tillåtelse att draga bort, och hon samtyckte till hans begäran, på villkor att han skulle vara tillbaka inom ett år, samt gav honom en skyddande ring med på färden.

Ivan begav sig iväg med Gauvain, båda vunno stort rykte och återvände slutligen en dag till kung Artur. Då först erinrade sig Ivan, vad han lovat sin fru, märkte, att mer än ett år var förgånget, och höll just på att gruva sig över denna upptäckt, då en jungfru, sänd av gemålen, uppenbarade sig, förklarade honom vara en trolös förrädare och återtog ringen.

Överväldigad av självförakt, lopp Ivan vansinnig till skogs, där han först omhändertogs av en eremit och till sist blev botad genom en undergörande salva.

Så fort Ivan återfått sitt förnuft, begav han sig åter ut på äventyr, nu dock inkognito och djupt svärmodig på grund av brytningen med makan. Men härmed är den värdefullaste delen av dikten slut, och vad som sedan följer är egentligen en serie av med varandra likartade äventyr, i vilka Ivan besegrar skurkar, jättar och andra missfoster och räddar jungfrur i massa, däribland även Luneta, som råkat i onåd efter hans försvinnande. Ett av dessa äventyr, vari han räddade ett lejon, som han fann inbegripet i strid med en orm, förskaffade honom namnet Lejonriddaren, enär lejonet sedan följde honom som en trogen hund och var honom till icke ringa nytta i åtskilliga farliga duster.

Till sist invecklade sig Ivan i en arvstvist mellan två systrar. Tvisten skulle lösas genom en tvekamp mellan deras försvarare, och slumpen ville, att Ivan och Gauvain blevo de kämpande. Då de emellertid voro jämnstarka och striden ej kunde komma till något avgörande, beslöt sig kung Artur äntligen för att göra upp arvstvist i godo. Ännu återstod dock Ivans försoning med gemålen, men även den saken ombesörjdes av den kloka Luneta, och dikten slutar med att de älskande återfunno och återfingo varandra.

Anledningarna till att man så starkt tviflat på den svenska diktens direkt franska ursprung — liksom även på de övriga Eufemiavisornas direkta härkomst från utomskandinaviska original — äro i huvudsak följande.

Norge, som tidigt hade förbindelser västerut, särskildt med England, kom jämförelsevis snart och i varje fall före Sverige i beröring med den västeuropeiska kulturen — det är ju en känd, historisk erfarenhet, att olika länder vid samma hav sträva efter kulturgemenskap —, och det är konstaterat, att åtskilliga franska dikter redan under 1200-talet blevo översatta till norsk prosa. Några poetiska bearbetningar kunna däremot icke upp-

visas, och av större rimmade dikter finnes intet spår i något nordiskt språk före de svenska Eufemiavisorna.

Vad särskilt Ivan beträffar, så ha visserligen alla norska handskrifter gått förlorade, men i en isländsk bearbetning, också på prosa, uppgives, att en översättning från franska till norska kom till stånd på föranstaltande av konung Håkan den gamle (som regerade 1217—1263)¹, mycket tidigt sålunda, eftersom Chevalier au Lion efter all sannolikhet är författad under senare hälften av 1100-talet.

Man menar på grund härav, att det är mycket litet antagligt, att den svenska dikten skulle ha överflyttats direkt från ett franskt original, och håller för troligt, att den förmedlats till oss genom en norsk bearbetning.

Angående åter diktens egna uppgifter är det ju bekant, att man icke utan vidare får tro på sådana. De, som utförde översättningar eller bearbetningar, tilläto sig nämligen icke så sällan att handskas ganska lättvindigt med sanningen, ibland av okunnighet eller på grund av felaktig tradition men stundom även medvetet. Ett exempel, som med kraft anförts från den norska skolans sida, är, att den, som översatt den svenska dikten Här-tig Fredrik till danska, utan vidare ändrat slutorden »från tyska till svenska» till »från tyska till danska».

Särskilt är i detta avseende den omständigheten att märka, att uppgifterna i de svenska dikterna måste ha tillagts efter Eufemias död (1312), enär densamma där förutsättes såsom bekant.

Ännu egendomligare har man — i början av Eufemiadiskussionen — funnit det vara, att en norsk drottning, som velat överflytta en riddarroman till nordisk vers, skulle ha låtit kläda denna i svensk dräkt och icke i norsk. Då jag för egen del icke anser frågan om Eufemias åtgöranden spela någon avgörande roll för bedömandet av den svenska diktens närmaste källa (se nedan), vill jag endast mera i förbigående anmärka, att om teorien om hennes initiativ överhuvud skall upprätthållas, det senast anförda argumentet, såsom ock av Geete uppvisats, vid närmare skärskådande måste förefalla mycket svagt. Här må endast erinras om följande. År 1302 hade Eufemia endast några få år varit drottning i Norge (sedan 1299); men hennes

¹ Uppgiften härom lyder på följande sätt: »Ok lykr her sogu herra Ivens, er Hakon konungr gamli let snua or Franzeisu i Norroenu».

intresse för den blivande svenske mågen var, efter allt att döma, särdeles livligt och förblev, trots senare, svåra förvecklingar, orubbat intill det sista. Det låter då rimligt nog, att hennes känslor för det nya fosterlandet fått stå tillbaka för hennes önskan att hedra den lysande främlingen, som enligt historiens vittnesbörd redan vid sitt första besök i Norge blev hennes och hela det kvinnliga hovets avgud.¹

Vad återigen uttrycket »a vart maal» beträffar vill man bland tvivlarna förklara detsamma på det sättet, att uttrycket stått i den norska versionen och sålunda betytt »till norska» samt sedan — kritiklöst eller med avsikt — bibehållits av den svenske bearbetaren.

Slutligen må framhållas, att man som ett bevis för dikternas norska ursprung hänvisat till förekomsten av en del norvagismer, åtminstone i Ivan och Flores. Sådana elements förefintlighet blir ju emellertid mycket naturlig, så fort man medger, att dikterna i varje fall tagit vägen över Norge och på ett eller annat sätt underkastats norskt inflytande, innan de kommit till oss. Angående Fredrik synes emellertid språkforskarnas nuvarande uppfattning i allmänhet vara, att den icke förmedlats till oss över Norge utan överflyttats till vårt språk direkt ifrån tyskan.²

Vad man nu än må säga om alla dessa argument — som delvis vända sig mot Ivan ensam men i övrigt omfatta även de andra Eufemiavisorna och alla ha det draget gemensamt, att de bestrida riktigheten av texternas eget vittnesbörd — bör man, synes det mig, icke förneka, att de äro väl funna och talangfullt framställda, men icke heller förbise, att de i fråga om Ivan dock övervägande hålla sig till allmänna resonemang utan ingående undersökning av de olika versionerna av dikten. I varje fall framgår av det ovan sagda, på vilken osäker mark alla röra sig: å ena sidan skulle uppgifterna i dikten, som de svenska forskarna gärna velat tro på, icke vara trovärdiga; å den andra har den norska källa, ur vilken den svenske Ivan enligt de norska författarna skulle vara kommen, gått förlorad och måste därför i en diskussion vara synnerligen vanskelig att hantera såväl för den ena som den andra parten.

¹ Om prinsessans tankar angående den furstlige fästmannen talas icke, av den enkla anledningen att hon vid förlovningens ingående endast var *ett* år gammal.

² Se bl. a. ERIK NOREEN i Svensk Humanistisk Tidskrift, 1917. n:o 8.

Emellertid förefinnas dock vissa gynnsamma omständigheter, genom vilka frågan om Ivan kunnat föras framåt. Dit hör dels och först och främst det redan omnämnda faktum, att dikten är densamma som Chrétien de Troyes' Chevalier au Lion, dels det förhållandet, att den franska originaldikten, den svenska bearbetningen och den isländska prosaversionen, som allmänt antages vara gjord efter den förlorade norska, på det hela taget icke avvika alltför mycket från varandra. Ja, man skulle kunna säga, att de på de icke stympade eller eljest korrumperade ställena äro varandra till innehållet förunderligt lika, särskilt när man betänker, att de äro skrivna på tre olika språk, på olika tider samt två av dem på vers och en på prosa.

Den franska dikten är den mest omfattande: den innehåller nära 7000 vers (6815). Den svenska kommer icke så långt efter, med nära 6000 (5754). Vad som fattas där består av mer eller mindre subtila reflexioner om kärleken och kvinnan m. m., som bearbetaren uteslutit förmodligen därför, att han icke ansett dem lämpliga eller ens begripliga för nordiska åhörare.

Den isländska versionen karaktäriseras, såsom av en prosa-roman var att vänta, dels av starka utelämnningar av sådant, som för berättelsen var oväsentligt — varvid bearbetaren ännu strängare än den svenske avsöndrar originaldiktens mera raffinerade utläggningar —, dels av ett kortare, nyktrare och torrare framställningssätt i det hela; dock på flera ställen med samvetsgrannt bibehållande av alla detaljer av sakligt intresse, i synnerhet i diktens förra del. Också följer den isländska versionen originalet trognare på en del ställen, där den poetiska formen kommit den svenske bearbetaren att välja ett friare framställningssätt. Som totalomdöme om de båda versionerna kan sägas, att den isländska bearbetaren starkare förkortat originalet men mera slaviskt följt detsamma i vissa enskildheter, under det att den svenska dikten är mera fullständig men också mera självständig i detaljer.¹

¹ Så t. ex. säger Ivan i det franska originalet om sin dam, att hon bär nyckeln och innehar låset och skrinet, i vilket hans glädje befinner sig. Denna något skruvade bild försöker den isländske bearbetaren att översätta men gör den blott ännu krångligare, under det att den svenske författaren avfärdar det hela med följande behändig lilla vers: »Hon nyckeln till mitt hjärta bär» (v. 3530). — På ett annat ställe säges om Ivan, att han i striden, i jämförelse med de andra, var som ett vaxljus bland talgdankar o. s. v. Detta icke särdeles stilenliga uttryckssätt, som isländaren troget översätter, ändrar svensken

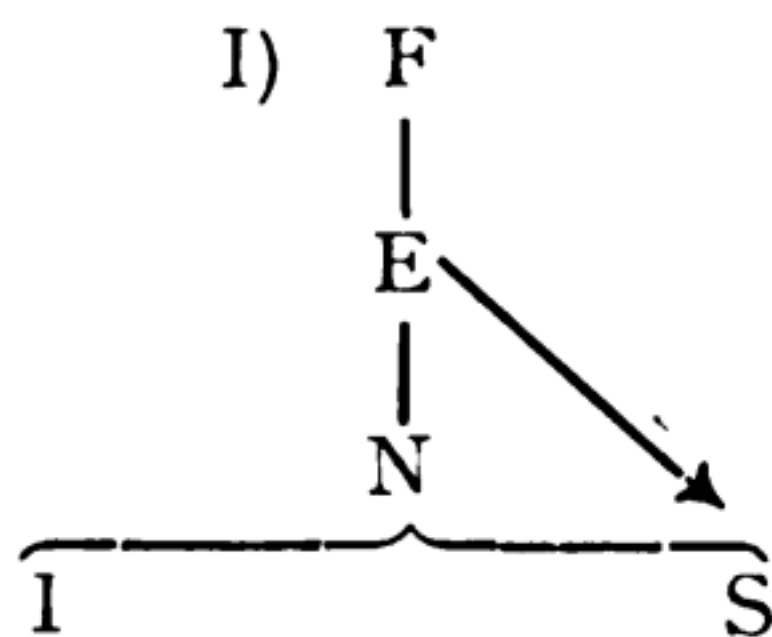
Vad som under ovannämnda omständigheter krävdes var en vetenskapligt betryggande, detaljerad jämförelse mellan de tre versionerna av dikten, och den har också blivit verkställd, nämligen av den tyske språkforskaren E. KÖLBING.

Här torde platsen vara att framhålla, att bland de många forskarna i Eufemiafrågan särskilt böra märkas, på den svenska sidan G. E. KLEMMING (i hans edition av Flores och Blanzaflor, 1844) och K. R. GEETE (se ovan) samt på den norska G. STORM,¹ varjämte bör nämnas dansken C. J. BRANDT,² som på visst sätt intager en mellanställning.

Kölbing utgav år 1872 (Riddarsögur, Strassburg) en upplaga av den isländska versionen, vanligen kallad *Ivents saga*. Han kom till det utan tvivel riktiga men förbryllande resultatet, att den isländska sagan och den svenska dikten visserligen hade en hel del kännetecken gemensamma, som uppenbarligen tydde på samma källa, d. v. s. den förlorade norska, men också att den svenska dikten och den franska hade gemensamma särdrag, som lika tydligt utvisade en närmare släktskap dem emellan.

Förhållandet nödgar till att uppställa alternativa hypoteser, som jag för att vinna ökad klarhet vill uttrycka på följande sätt:

I) Antingen har den svenske bearbetaren begagnat såväl ett norskt som ett franskt manuskript:

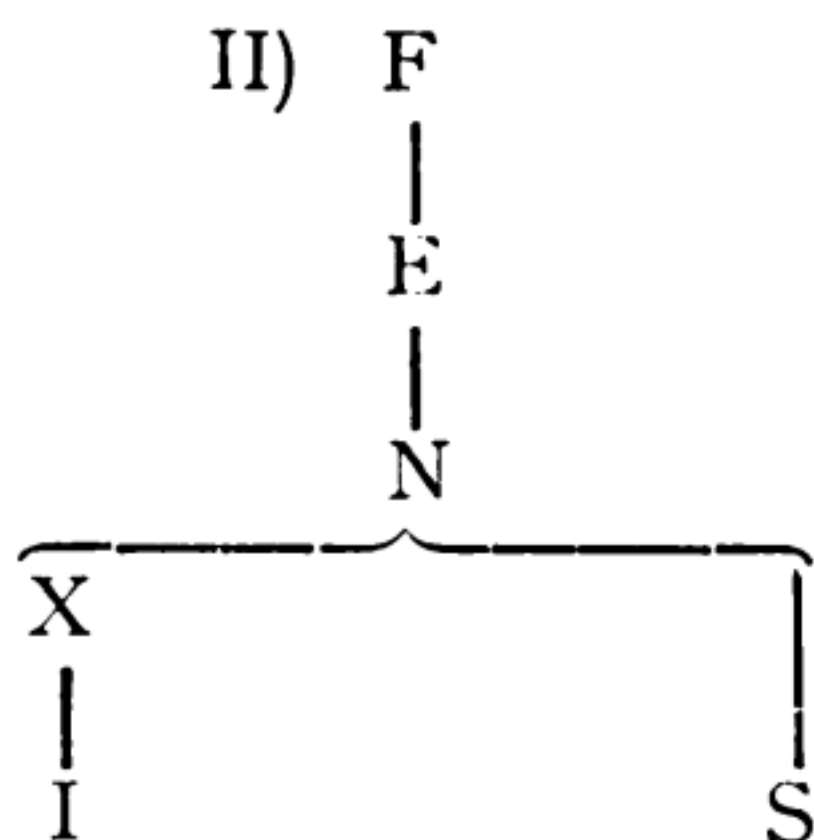
F = det franska originalet *Le Chevalier au Lion*, E = en till Norge (antagl. över England) kommen avskrift av F, N = den förlorade norska prosaromanen, I = den isländska *Ivents saga*, S = den svenska *Herr Ivan*.

till det vida lämpligare: »Rätt som en falk bland fåglar är» (v. 2074). — Bland hela episoder, som uteslutits i den isländska versionen, må nämnas den inledande tvisten mellan Keus, drottningen och den berättande riddaren samt skildringen av den undergörande salvans vidare öden. Allt personligt vädjande från skalden till åhörarna är därjämte utelämnat.

¹ Nordisk Tidskrift för filologi och pædagogik, 1874, sid. 23—43.

² Romantisk Digtning fra Middelalderen, 1869 (företalet).

II) Eller också har den isländska sagan blivit bevarad i en mycket korrumpierad form — t. ex. därigenom att den utarbetats efter ett bristfälligt norskt manuskript —, under det att den svenska dikten uppvisar den ursprungliga norska versionen:

X = en förlorad, bristfällig kopia av den förlorade norska prosaromanen.

Angående båda dessa antaganden bör visserligen medgivas, att de äro av beskaffenhet att endast i nödfall böra tillgripas. Men en sådan situation föreligger dock här, då man finner tre versioner, av vilka två var för sig attrahera den tredje. Fallet är, som vi se, lika svårt som intressant.

Kölbing var benägen för det senare alternativet, enligt vilket den isländska sagan skulle innehålla en korrumpierad version av den norska prosaromanen, under det att den svenska dikten skulle i fråga om innehållet bevara den riktiga norska versionen. Den svenske diktaren skulle således endast haft tillgång till ett norskt manuskript vid utförandet av sitt verk.

Denna åsikt understöddes av Storm i hans år 1874 skrivna artikel om de tre Eufemiavisorna (se ovan).

Senare gjorde den svenske nordisten O. Klockhoff Eufemiavisorna till föremål för en samlad studie (i Uppsala universitets årsskrift år 1881), där han i fråga om Ivans närmaste förebild fullständigt anslöt sig till den Kölbing-Stormska ståndpunkten.

Härmed tycktes diskussionen i denna punkt vara avslutad, men så blev ingalunda fallet. Kölbing återkom nämligen själv till ämnet, då han år 1898 utgav en ny, kritisk upplaga av den isländska versionen (Altnordische Saga-Bibliothek, 7, Halle). Utom det att fortsatta undersökningar givit honom ökade möjligheter till jämförelse, hade en ny omständighet tillkommit, som var ägnad att ställa det hela i en betydligt klarare belysning. Jag menar utgivandet, år 1887, av W. Försters mönstergilla,

kritiska upplaga av den franska Chevalier au Lion, som med ytterligare förbättringar ånyo utgivits år 1891 (Romanische Bibliothek 5, Halle).

I sistnämnda upplaga av den isländska versionen överraskas man nu av att se Kölbing överge sin förra ståndpunkt och övergå till vad jag ovan kallat det första alternativet, d. v. s. antagandet att den svenske bearbetaren begagnat även ett franskt manuskript. Han har nämligen vid närmare undersökning funnit, att överensstämmelserna mellan den franska dikten och den svenska i motsats mot den isländska äro alltför många för att kunna på annat sätt förklaras, och hans slutsats är: att den svenske författaren jämte ett norskt manuskript även haft ett franskt att tillgå och efter lägenhet anslutit sig än till den ena versionen och än till den andra eller ock till båda.

Därefter har mig veterligen intet särskilt inlägg blivit gjort i frågan om Ivans original.¹

Under sådana omständigheter skulle man kanhända kunna anse striden som avblåst. Norge har, åtminstone tills vidare, tillerkänts Flores; Sverige har med Norge fått dela äran av Ivans överflyttande till nordiskt område; och tävlan om Fredrik synes allt mera komma att utfalla till Sveriges fördel.

Jag tror emellertid icke, att frågan om Ivan ännu kan anses fullt avgjord, om den ens någonsin kan bli det så, att alla parter bliva övertygade. Ty även i det läge, vari frågan senast kommit, bibehåller den vissa dunkla punkter, och jag skulle för egen del tveka att betrakta den Kölbingiska lösningen såsom den riktiga,

¹ Jämför här nedan ett uttalande av E. Olson. — Nämnas bör, att Schück i Schück och Warburgs Sv. litteraturhistoria av år 1896 utgått från att den svenska Ivan blivit översatt från en norsk prosaroman, men i en not tillägger följande: »Möjligt är, att översättaren ock såsom hjälp begagnat sig av det anglo-frankiska original, från vilket hans norske föregångare utgått. Detta skulle då vara det enda exemplet på en *direkt* beröring mellan svensk och fransk litteratur under hela medeltiden». Denna uppfattning har han ändrat i 2:dra upplagan (av år 1911) så till vida, att han säger, att översättaren sannolikt därjämte begagnat nämnda anglo-frankiska original, emedan det eljest syntes svårt att förklara, varför han återgått till det franska originalets versifierade form, vars 8-stafviga rader tämligen noga motsvaras av den svenska versen med dess fyra höjningar. — Enligt min mening är sistnämnda argument ett sannolikhetsskäl bland andra (jfr nedan) men räcker icke ensamt såsom bevis. Ty vem den svenske bearbetaren än varit, är det antagligt, att han väl känt till de franska riddardikterna och redan därför varit benägen att använda deras form, när det gällde att återgiva en sådan på vers.

om jag icke ansåge mig kunna stödja den med argument, hämtade från andra områden.

Vad som bland annat bestämt mig för att framlägga mina funderingar är E. Olsons inlägg i Eufemiafrågan av år 1911 (Studier över rimmen i den fornsvenska Flores och Blanzefflor). Han förklarar där (sid. 80), att det »fastslagits som ett väl numera oomkullkastligt faktum, att av dessa dikter åtminstone Ivan Lejonriddaren och Flores och Blanzefflor blivit översatta från fornnorska original». Han stöder sig huvudsakligen på Klockhoff och citerar Kölbing's första men icke hans andra inlägg. Skulle nu detta Olsons uttalande, såsom väl tyckes vara fallet, gå ut därpå, att den svenske bearbetaren icke skulle ha begagnat något franskt manuskript, synes det mig befogat att erinra om den icke oväsentligt modifierade ståndpunkt, som Kölbing senast intagit, och, om man känner sig övertygad om dess riktighet, söka bidraga med ytterligare motivering.

Emellertid går jag först att något redogöra för de grunder, på vilka Kölbing stöder sin senaste uppfattning. Dessa äro följande:

1) De ställen — säger han —, där den svenska texten överensstämmer med den franska utan motsvarighet i den isländska, äro mycket talrika. Detta betyder med andra ord, att den isländska sagan uppvisar talrika luckor.

Häremot kan emellertid alltid invändas, att om man antager riktigheten av alternativ II, det icke ligger något besynnerligt däruti, att den isländska versionen har luckor; och antager man därtill, att denna version är en förkortad bearbetning av den norska, så är det icke heller egendomligt, att de äro många. Dock måste opartiskt medges, att de verkligen äro så talrika, att redan denna omständighet är ägnad att framkalla tvekan gentemot alt. II.

2) Den svenska dikten och den franska stämma ofta överens emot den isländska i fråga om satsernas anordning eller innehållet.

Angående detta argument gäller principiellt samma invändning som i fråga om det förra, dock med ökad tvekan rörande riktigheten av alt. II, ty förkortningar och uteslutningar äro mera naturliga i en bearbetning, under det att ändringar i innehållet äro tecken av allvarsammare art. De s. k. plus-ställen, som här och där förekomma i den eljest så kortfattade isländska versionen (men saknas i de båda andra), äro i synnerhet ägnade att uppväcka betänkligheter.

3) På flera ställen, där den isländska sagan och den franska dikten äro olika, upptager den svenska båda versionerna; vilket givetvis skulle tyda på, att den svenske författaren haft båda de andra inför ögonen.

Dessa ställen äro dock icke så många och icke håller så betydande.¹

4) Här och där följer den isländska bearbetningen ett av de franska manuskripten, under det att den svenska dikten rättar sig efter ett annat. Dessa ställen äro emellertid ganska fåtaliga samt synas tämligen obetydliga och därför tvivelaktiga. De äro i varje fall efter min mening icke betydelsefullare, än att de kunna tillskrivas slumpen, som enligt all erfarenhet spelar en viss, ibland ganska besvärlig, roll i bearbetarnas och avskrivarnas arbete.

Någon anledning att närmare motivera min uppfattning av Kölbing's bevisföring har jag så mycket mindre, som jag i varje fall, ehuru på andra vägar, kommer till i huvudsak samma resultat som han. Tilläggas bör, att han genom ett ingående studium av varianter i olika manuskript kunnat på vissa ställen korrigera sin egen föregående ståndpunkt, liksom även Klockhoffs.

Klart är emellertid, att alla Kölbing's argument tillsammans äro ägnade att inge starka tvivel på riktigheten av alternativ II, liksom det ock är uppenbart, att de få sin fullt naturliga förklaring, om man antager alternativ I.

I varje fall måste jag efter överbäggande av alla omständigheter medgiva, att de Kölbing'ska bevisen icke synas mig fullt övertygande. Hans egen växlande ståndpunkt är i detta avseende ganska betecknande, och jag tror, att var och en, som går i hans fotspår, skall finna, att man ibland känner sig starkt böjd för det ena alternativet och ibland icke mindre benägen

¹ Ett av exemplen är dock av stort intresse. Ivans vän *Gauvain* heter i den isländska sagan *Valven* men i den svenska texten än *Gawian*, än *Walewan*. Detta kan dock förklaras därmed, att de svenska kopisterna väl kände till den berömde Gauvain och hans franska namn samt därför ändrat Walewan till Gawian, utan att dock denna ändring blivit överallt genomförd. Dyliga inkonsekvenser äro icke ovanliga i manuskript i allmänhet. — Vad de övriga exemplen beträffar skulle alla eller åtminstone flertalet behöva anföras, för att argumentet skulle komma till sin rätt. Utrymmet medger emellertid icke detta; och detsamma gäller om exemplen till argument 4) här nedan.

för det andra. Det har också efter en del undersökningar blivit min mening, att av det jämförelsematerial, som Kölbing framlagt, hur omfattande och genomarbetat det än må vara, likväl intet avsevärt ytterligare resultat står att vinna med den metod han använt.

Jag anser därför intet annat vara att göra än att söka anställa en jämförelse från andra synpunkter och använda andra kriterier än de hittills begagnade.

Särskilt menar jag då, att man på grund av den svenska diktens hela anda och läggning samt stilistiska egenskaper skulle kunna få ett tillförlitligt svar på den frågan huruvida Ivan går tillbaka enbart på en *prosaisk* bearbetning, såsom mycket allmänt antagits, eller om den till förebild även haft en dikt i bunden form, vilken i så fall — enligt vad här nedan kommer att närmare visas — efter all sannolikhet varit den franska. Om den svenska dikten, med andra ord, befinnes äga vissa poetiska drag gemensamma med den franska originaldikten, vilka saknas i den prosaiska isländska — och antagligen även fattats i dess norska förebild —, så anser jag den slutsatsen kunna dragas, att den förstnämnda svårligen härstammar enbart från den förlorade norska prosaromanen.

Därvid böra emellertid ett par av mina utgångspunkter närmare klargöras. De författare, som bestritt den svenska diktens franska härkomst, ha i allmänhet utgått därifrån, att den utarbetats efter den norska roman på prosa, om vars forna existens alla synas vara ense. Storm utgör — jämte en och annan av de övriga författarna — så till vida ett undantag, som han, för att förklara det hela, måst antaga ännu en förlorad norsk version. Hans åsikt synes nämligen vara, att den norska prosaromanen först blivit omarbetad till en norsk version på vers och att denna sedermera blivit översatt till svenska.¹

I varje fall — vare sig man ansluter sig till Storms eller de andra forskarnas hypotes — antages sålunda den franska diktens innehåll ha passerat genom en prosaisk mellanlänk på norska.²

¹ Jfr Klockhoff, sid. 2. — Att märka är, att Storms teori förutsätter icke mindre än tre förlorade norska versioner, nämligen prosaromanen, den förmodade poetiska bearbetningen av denna och den korrumperade norska upplaga, efter vilken den isländska sagan skulle blivit gjord.

² Andra kombinationer ha visserligen blivit av äldre forskare föreslagna, och ännu andra skulle väl kunna uttänkas, men om dem alla torde kunna

Härjämte bör änyo erinras om att det anses konstaterat, att det före 1300-talet icke funnits sådana poetiska arbeten på norska. Storm säger uttryckligen, att det i detta avseende var lika illa ställt i Norge som i Sverige samt att det lika litet på svenska som på något annat nordiskt språk kan påvisas rimmade dikter äldre än Eufemiavisorna. Man kan sålunda tryggt antaga, att den ursprungliga norska versionen, som utarbetades under Håkan den gamles tid och som tjänat till underlag för den isländska sagan, var en prosaroman.

Vidare utgår jag ifrån den förutsättningen, att sistnämnda norska version kännetecknats av de egenskaper, som äro allmänna och naturliga för prosaiska bearbetningar, nämligen större korthet i fråga om innehållet och framför allt större knapphet och torrhet i framställningssättet, med andra ord att den varit av samma art som dess kopia, den isländska.¹

Jag övergår därefter till den jämförelse jag ovan talat om.

Vad som framför allt väckt mina tvivel angående sannolikheten av ovannämnda alternativ II är den stora likheten mellan den franska dikten och den svenska, en likhet, som måste förvåna var och en, som varit i tillfälle att följa texters förvandlingar genom olika språk, olika redaktioner och avskrifter och

sägas, att de äro teoretiska konstruktioner utan faktiskt underlag vare sig i dikten själv eller i litteraturhistoriskt givna förutsättningar. Om de allra flesta gäller dessutom, att de — i likhet med den Stormska hypotesen — måste förutsätta ytterligare en förlorad norsk version och sålunda genom införande av ännu en obekant göra problemet ännu mera invecklat i stället för att föra det närmare sin lösning. — Man må för övrigt icke föreställa sig att det på denna tid i Norden var någon rikligare tillgång på manuskript och ännu mindre på olika versioner av den franska dikten. Att överflytta ett sådant litteraturalster till det egna språket var utan tvivel ett omfattande verk, och även uppgiften att avskriva den inhemska versionen var med den tidens hjälpmedel att anse som ett krävande företag.

¹ Ehuru det icke spelar någon synnerlig roll för min bevisföring, vill jag framhålla, att det vanliga antagandet, att den isländska sagan skulle utgöra en förkortning av den norska prosaromanen, (Riddarsögur, sid. XXXV—VI) endast stöder sig på allmänna analogigrunder, vilkas beviskraft man i varje fall äger rätt att betvivla. Det synes mig i själva verket vara lika sannolikt, att den, som först förvandlat dikten till en nordisk prosaroman, verkställt sammandragningarna och att den isländske översättaren tämligen troget följt honom i spåren. Den senares slutord — mot vilkas tillförlitlighet inga tvivel framställts — antyda icke något annat, och vissa äldre forskare synas till och med hava uppfattat den isländska versionen såsom identisk med den norska.

som följaktligen vet, hur vanskligt det är att få återse deras innehåll och form i någorlunda bibehållet skick. Att märka är därtill, att de manuskript, genom vilka den franska dikten och den svenska bearbetningen — liksom även den isländska sagan — bevarats åt eftervärlden, alla äro av mer eller mindre bristfällig beskaffenhet och givetvis av senare datum än de ursprungliga versionerna.¹

För mitt ändamål framstår emellertid som det viktigaste, att överensstämmelsen mellan den franska och den svenska versionen även omfattar vad som för skalden är det personliga, nämligen den poetiska uppfattningen och det poetiska uttrycksättet, med andra ord sådant, som brukar försvinna vid en prosaisk bearbetning. Att med konkreta exempel påvisa detta har sina svårigheter, men jag tror dock, att förhållandet kan ganska tydligt belysas genom framhållande av åtskilliga, den poetiska stilen tillhörande egenheter, såsom omskrivningar, fyllnadsord och andra vändningar och uttryckssätt, som saknas i den isländska sagan men återfinnas i den svenska dikten.

Jag skall här framlägga en del exempel, som jag för vinnande av större åskådlighet indelat i vissa grupper.

1) Poetiska överdrifter.

I F (= den franska Chevalier au Lion) upplyses (v. 420—21) om guldbäckenet vid den underbara källan, att det var

*Del plus fin or qui fust a vendre
Onques ancor an nule foire²*

Detta starka uttryck återgiver I (= den isländska sagan) kort och gott (kap. II: 30) med uppgiften *hon var gor af brendu gulli*. Men S (= den svenska dikten) återgår till den poetiska överdriften och säger, att bäckenet var

¹ Svårare felaktigheter kunna påvisas i alla tre versionerna, och icke ens Försters kritiska text torde vara fri från dylika. Så t. ex. är det väl föga troligt, att författaren själv låtit herden säga, att det berömda guldbäckenet var av järn (v. 38), utan härrör troligtvis denna inkonsekvens från en senare bearbetare eller kopist, som behöft ett rim till *hiver*.

² Citaten äro gjorda: ur den franska dikten enligt Försters edition 1891, ur den isländska enl. Altisl. Saga. Bibl. 1898 och ur den svenska enl. Sv. Fornskriftssällsk. publ. 1849.

— — — *aff gul swa klar*
tho man all wærlinne læta scal
man finner ey annar tholik fal

Ett om möjligt ännu mera pregnant exempel förekommer längre fram. Skalden talar om Ivans bröllop, men då han liksom fruktar, att han icke beskrivit det präktigt nog, slutar han med följande ord:

Plus que conter ne vos savroie
Quant lonc tans pansé i avroie.

I inskränker sig till att säga om hela händelsen, som i F upptager 11 och i S 10 rader: *Ok var nu drukkit brudhlaup þeira með allskyns sæmð ok nogum tillfongum.* S däremot breder på så gott den kan och slutar liksom F (v. 1563—64):

Tho at iak matte thusanda vinter lifua
iak kunne thz ey til fullo skrifua

Hit kan ock räknas det ställe i F (v. 662—4), där Artur svär tre eder (vid sin faders, sin sons och sin moders själ), att han skall bege sig till källan. Härom säger I endast: *þa sor han*, under det att S omnämner de tre ederna ännu omständigare.

2) Direkta hänvändelser av skalden till åhörarna.

Här bör först och främst nämnas den omständigheten, att *jag*-formen i författarens mun fullständigt försvunnit ur den isländska versionen men återfinnes i den svenska. Såsom exempel kunna tjäna ovannämnda verser ur beskrivningen på Ivans bröllop samt andra citat här nedan.

Hit höra vidare mera personliga reflexioner, t. ex. skaldens klagan över skillnaden mellan förr och nu (v. 18—30), som utelämnats i den isländska versionen men återfinnes, om ock i mycket förkortad form, i den svenska (v. 27—32).

Till samma grupp av uttryck kunna ock räknas bedyranden och dylika uttalanden vid saker, ifråga om vilka skalden tyckes vara rädd, att de icke skola vinna tilltro hos åhörarna.

Så säges i slutet av den franska dikten, att vad som nu berättats är Chrétiens verk och att eventuella tillägg inne-

hålla osanning; och samma bedyrande, till och med något utförligare, återfinnes i den svenska (v. 5733—38) men icke i den isländska bearbetningen.

Ett annat exempel är följande. Riddaren försäkrar (v. 430), efter att hava beskrivit den underbara källan, att han icke ljuger, och i den svenska dikten tillägges i samma anda, att den, som vill fara dit, får själv se på underverket (v. 405). Isländaren utesluter alldeles denna reflexion.

Frånvaron i den isländska sagan av dylika personliga hänvändelser är synnerligen betecknande. Det ligger i själva verket i sakens natur, att en bearbetare, som överflyttar en dikt till prosa, ställer sig liksom mera objektivt utanför det hela och — medvetet eller omedvetet — inskränker sig till det episka, under det att den, som översätter till bunden form, känner sig mera solidarisk med författaren och söker följa honom även i de mera lyriska momenten.

3) Omständigare utläggningar och fyllnadssatser (s. k. *délayements*).

F säger (v. 422—23):

*De la fontaine poez croire
Qu'ele болоit — — — —*

I uppger (kap. II: 30): *En keldan vall sva*. S återigen tänjer ut satsen på alldeles samma sätt som F. (v. 394—95):

*Ths moghiin ij for sannind tro
at then kælla væller swo.*

Ett liknande, nästan lika påtagligt exempel, förekommer på ett annat ställe. F uttrycker sig där på följande sätt (v. 356—57):

*Et tu me redevroics dire
Queus hon tu es et que tu quiers.*

I uttrycker detta, kap. II: 22, med orden: *eda hvat manna ertu?*

S återigen har dessa verser, v. 329—330:

*nu sigh mik söte herra kære
hwath ær thin sysla hwi kom thu hære.*

Ett tredje, ehuru obetydligare, exempel må nämnas, därför att Kölbing har ansett sig böra framhålla det i kommentaren:

Vid v. 315 har F: *Qu'il me vit vers lui aprochier.*

I, kap. II: 17: *er han sa mik.*

S, v. 281: *Tha han sa mik till siin ridha.*

4) Negativa vändningar i stället för positiva.

V. 1081 säger Luneta: *ne je ni os plus demorer.*

I har här, kap. III: 51: *en brott verð ek nu at ganga at sinni,*

men S. däremot, v. 874: *iak ma hær ey længre dwelia.*

Ett annat exempel är följande:

V. 485 har F: *N'au monter dcmore ne fis.*

I, kap. II: 41: *þa tok ek hest minn.*

S, v. 447: *til mit örs var iak ey seen.*

Dessa vändningar, som vi så väl känna igen från sago-stilen (»Och pojken var minsann inte sen att följa jätten» o. s. v.), synas mig ganska karakteristiska.

Ett på annat sätt typiskt negativt uttryckssätt använder Chrétien, när Ivan skall säga, vem han är (v. 463—64):

*Ja del Chevalier au Lion
N'orrois parler se de moi non*

I den isl. sagan säger han (kap. XII: 24): *ek kollums riddari leons.* Den svenska diktén återigen försöker följa den franska på följande sätt (v. 3500—4):

*Leons riddare man kallar mik
Thæn ær ey ij wærlðinc til
The swa heter utan iak cen.*

5) Övriga poetiska kännetecken.

Den ovan framhållna poetiska överensstämmelsen mellan den franska och den svenska versionen gör sig även gällande i fråga om längre passager, och den senare är i sin helhet i betydligt högre grad, än någon prosaroman kan vara det, en

återklang av den franska diktens såväl form som anda. Så t. ex. innehåller Chrétiens dikt en verkligt ståtlig beskrivning över det sätt, varpå Ivans gemål lät hälsa kung Artur välkommen (på modärn svenska ungefär: »Så gå mot kungen av Britannien — På stolta gångare från Spanien», o. s. v.). Detta för diktaren mycket typiska ställe, som tydligen är avsett att blanda åhörarna med ridderlig glans och prakt och som av den svenske bearbetaren återgivits efter bästa förmåga, har av isländaren sammandragits på några få torftiga rader. Sammalunda förhåller det sig med den därpå följande episoden om Gauvain och Luneta, där den stämningsfulla inledningen alldeles saknas. Den isländska versionen är liksom skriven för en enklare publik med mindre sinne för riddarväsendets ståt och galanteri, under det att den svenska går en ganska betecknande medelväg, motsvarande den anda, som kunnat bana sig väg till oss från dåtidens praktlystna europeiska hov.

Mycket njugg är också isländaren på naturbeskrivningar, som svensken däremot älskar minst lika mycket som den franske diktaren. Så nämner den förstnämnde icke ett ord om de vackra och märkvärdiga träd, som (i herdens berättelse) omgävo källan, och den målande skildringen av den dystert storslagna väg, Ivan hade att färdas på sin första äventyrliga ritt, saknas likaledes. I den svenska dikten är däremot denna skildring ett bland de mera lyckade partierna (»När han väpnad var, han red — Dunkel väg och farlig led», o. s. v.).¹

Den Chrétien'ska dikten och dess omgestaltningar skulle kunna liknas vid en sydfrukt, som i sitt hemland glänser i all sin prakt och som, inplanterad i ett mellanskandinaviskt land, ännu bibehåller mycket av sin fågring men som i höga Norden ter sig förkrympt och ofullgången, ehuru även där med något kvar av den ursprungliga aromen.

Ytterligare exempel skulle kunna framläggas, men det anförda torde vara tillfyllest.

Det vore nu visserligen icke så förvånande, om en dikt med sedvanlig, poetisk utsmyckning, som överflyttas till prosa

¹ Vi ha här den tillfredsställelsen att känna igen vårt gamla bekanta »Höga berg och de djupa dalar» (»högh bergh oc diupa dala»). Det franska originalet har »Par les montaignes et les vallees», men den svenske diktaren är måhända påverkad av det berömda stället »Halt sunt li puis — — — Li val parfunt — — —» i Rolandssången, som tidigt var bekant i Sverige (jfr Ivan v. 2351).

och därvid förlorar dessa ornament, slutligen, när den återigen omarbetas till vers, återfinge en sådan prydnad. Men härvid är att märka, att detta poetiska komplement återkommer i den svenska Ivan på motsvarande ställen, är av samma innehåll och ibland nästan ordagrant lika till formen, en företeelse, som icke kan bero på en tillfällighet. Denna möjlighet är så mycket säkrare utesluten, som det här gäller versioner på tre olika språk.

Om möjligt ännu osannolikare blir från min synpunkt Storms hypotes, att den franska dikten först skulle ha omarbetats till en norsk prosaroman, denna därefter till en norsk version på vers och denna slutligen till svensk vers, enär varje ny bearbetning, den må vara på vers eller prosa, måste leda till nya avvikelser från den ursprungliga texten.¹

De jämförelser jag här ovan anställt, synas mig sålunda visa, att det icke är möjligt, att en norsk prosaroman kunnat ensam vara förmedlare mellan den franska dikten och den svenska. Tillsammans med Kölbing's argument bilda de en beviskadja, som leder till den slutsatsen, *att den svenske bearbetaren jämte den nordiska versionen måste haft tillgång även till ett manuskript av den franska dikten.*

Till sist må som en självfallen sak framhållas, att även om man ej skulle vilja godkänna detta resonemang, så äro dock de gjorda jämförelserna av den art, att de i varje fall visa den intima släktskapen mellan den svenska dikten och den franska.

Därefter övergår jag till att något beröra ett annat område, nämligen de franska lånorden i den svenska Ivan.

Det ligger i sakens natur, att dylika enstaka ord icke kunna bevisa så mycket för här ifrågavarande spörsmål, men de äro dock från flera synpunkter av intresse och i varje fall ägnade att i någon mån stärka det resultat, vartill jag på andra vägar kommit.

Att märka är nämligen, såsom förut framhållits, att Ivan måhända är den äldsta svenska dikt, i vilken franska lånord

¹ Skulle Storm — eller andra — mena, att den förmodade, poetiska norska versionen översatts från ett franskt original och icke bearbetats efter en norsk prosaroman, måste hypotesen även i denna form tillbakavisas, eftersom densamma är oförenlig med det faktum, att den svenska dikten har med den isländska (norska) prosaromanen en hel del särdrag gemensamma, som icke återfinnas i den franska dikten.

förekomma. Dessa ord äro dessutom jämförelsevis talrika — om icke just till antalet så dock i den meningen, att vissa av dem upprepas på flera ställen — och förekomma oftare än i den isländska versionen, som antagligen använder dem i samma utsträckning som dess norska källa. Dessa omständigheter passa tydligen väl tillsammans med antagandet om den svenska dik- tens mera direkta franska härkomst.

Emellertid anser jag mig endast böra i förbigående beröra dessa ord, ehuru flera av dem i och för sig skulle förtjäna en utförligare behandling. De äro alla gamla goda franska ord, och flera av dem tillhöra ännu i dag de livskraftigaste av detta sedermera så omfattande språkelement i vårt modersmål.

Vi finna däribland i främsta rummet ordet *äventyr* — riddarpoesiens älsklingsterm —, vidare *torney* och *diost* (<gam- malfranska *joste*, mod. fr. *joute*, lansbrytning), som givit det svenska *dust*, t. ex. i »pröva en dust», »våga en dust» o. dyl. (tyska *Tjost*). Vidare ha vi att märka namn på kläder, såsom *bliald* (<g. fr. *blialt*, *bliaut*) och framför allt *pæll* (<g. fr. *paile*, lat. *pallium*), som än i dag lever kvar i *pell*, t. ex. *brudpell*, *himlapell* (se Näckens visa); vidare *banér*, *frans* (Frankrike eller franska språket), *kapell*, *kastell*, *procession*, *roman* och *dans*, det sistnämnda måhända av germanskt ursprung men utan tvivel förmedlat till oss genom franskan; vidare ordet *kompan* (<g. fr. *compains*—*compaignon*, mod. fr. *copain*), som synes ha varit synnerligen omtyckt på den tiden och ännu icke är fullt ur bruk (under formen *kumpan*).

Dessutom påträffas vissa ord av mera omstritt ursprung, såsom *busun* (g. fr. *buisine*, lång trumpet), *glafvio* (fr. *glaive*, lat. *gladium*), *fant* (*infante*?) och interjektionen *awi* (g. fr. *avoir*?). Dit kunna även räknas ord, som lika väl kunna komma från latinet som från franskan, t. ex. *leon* (lejon).

Slutligen finnas även åtskilliga ord av mera dunkel här- komst, särskilt namn på ädla stenar, såsom *rubin*, *smaragd* och *topas*.

Fredrik och Flores innehålla i huvudsak samma franska lånord som Ivan och dessutom åtskilliga andra, Fredrik t. ex.: *pawlon*, (fr. *pavillon*, mod. svenska *paulun*, tält), *kompani*, *fran- scis*, *kurteis*, *garsun*, *amia*, *presentera* (därjämte en hel del tyska ord, t. ex. *dwærghelin*, *portelin*); Flores t. ex. *amur*, *ami*, *fool* (>fjollig?). I dessa två dikter, och i all synnerhet i Fredrik,

förekomma ädelstenarna betydligt ymnigare än i den i flera avseenden mera måttfulla Ivan.

I fråga om Flores har den invändningen gjorts, att de franska lånorden icke återfinnas på motsvarande ställen i den franska dikten. Detta är emellertid icke förhållandet beträffande Ivan. Där ha nämligen såväl *äventyr* som *torney* och *diost* liksom också *kapell* och *roman* på vissa ställen motsvarigheter i den franska texten, de allra flesta av de andra finnas i denna senare på andra ställen, och nästan alla tillhöra Chrétiens ord-förråd.

Däremot är det icke att begära, att alla de fransk-svenska orden skulle återfinnas i den till eftervärlden bevarade franska redaktionen av dikten, och ännu mindre på alldeles motsvarande ställen i denna. Den svenske bearbetaren kände utan tvivel till flera riddarromaner och kan hava använt lånord, som han lärt sig ur dessa eller som eljest voro honom bekanta. Ty åtskilliga av orden ha tvivelsutan kommit in i vårt språk icke genom riddarpoesien utan genom själva riddarväsendet, nämligen såsom tekniska termer för dithörande förhållanden, alldeles som t. ex. engelska ord nu för tiden inströmma genom sportväsendet. Möjligt är även, att några av lånorden i den svenska dikten införst i senare avskrifter, liksom också att några därur försvunnit.

I Fredrik och Flores bli lånorden, såsom vi sett, talrikare och liksom modärnare, och utvecklingens gång i detta avseende torde ha varit följande. I den franska dikten om Ivan fann den svenske bearbetaren ett och annat ord, som han ansåg sig kunna använda på svenska utan att bli missförstådd. Dit hörde i främsta rummet *äventyr*, *torney*, *diost* och *kompan*, vilka fyra ord han använder med förkärlek. I fråga om några har han känt sig mera tveksam, t. ex. vid ordet *roman*, som han ansett sig böra förse med denna lilla förklaring:

(v. 4321—22) *The iomfrwa las ther romanz
ena book man kallar swa a franz.*¹

¹ I den franska dikten (v. 5364—65):

— — — — — *et lisoit
une pucele devant lui
an un romanz ne sai de cui*

Något längre fram i tiden, när det gällde att översätta Fredrik och Flores, är man mindre nogräknad, sedan de franska orden blivit en smula introducerade, och man vågar sig där på sådana ord som *amur*, *ami* och *presentera* liksom ock på infinitiverna *torneya* (i Fredrik) och *dostera*, vilka äro fullständigt okända i Ivan.

I den isländska sagan återfinnas följande av de i Ivan förekommande franska orden: *äventyr*, *kompan*, *kapell*, *kastell* och *pell*. Därjämte påträffas några franska ord, som icke finnas i den svenska versionen, nämligen *kreatyr*, *baron* och *kurteis*¹ samt det mera tvivelaktiga *pusa* (gifta sig med, även subst. maka, <fr. *épouser*?).

Att lånorden äro talrikare och mera ofta återkommande i den svenska Ivan än i den isländska, torde i viss mån stödja min åsikt om den förras ursprung.

Även frånsatt spørgsmålet om Ivans franska original äro dessa lånord av största intresse såsom de första förelöparna till den betydande invasion, som sedermera — om ock mest genom mellanhänder — ägt rum i vårt språk och som visar det ansehlige inflytande Frankrike utövat på vårt lands kultur. Man behöver blott tänka på den litterära och kulturella utveckling, som ligger bakom ett par sådana ord som *roman* och *dans* för att förstå den vikt, som den lånordsintresserade måste fästa vid deras första uppträdande i vår litteratur.

För att nu återgå till de olika versionerna av Ivan skulle någon möjligen vara frestad att trots allt framkasta den frågan, huruvida det är nödvändigt att även antaga någon norsk mellanhånd och huruvida icke den svenska dikten kan ha överflyttats endast från den franska. Härpå måste man dock svara nekande, eftersom bevisen för den svenska Ivans släktskap med den isländska sagan äro fullt övertygande. Redan de nordiska dikternas början, där de ha en gemensam inledning, som saknas i det franska originalet, pekar i nämnda riktning. De förra ha dessutom — såsom redan framgått av det ovan sagda —

¹ Angående ordet *kurteis* (jämte subst. *kurteisi*) är att märka, att det även förekommer i den gamla *inhemska* isländska litteraturen (t. ex. Gunnlaug Ormtungas saga och Nials saga). Formen *kurteis* i stället för *kurtois* kan bero antingen därpå, att ordet är mycket gammalt, eller också — och sannolikare — därpå, att det lånats från en dialekt, t. ex. normandiskan.

var och en sina särdrag, som utesluta varje tanke på att den ena skulle vara en direkt bearbetning av den andra.¹

En fråga, som däremot behöver framställas, är denna: är det sannolikt, såsom Kölbing antager, att en översättare, som har framför sig såväl en fransk som en norsk version, sitter och väljer än ur den ena och än ur den andra?

När man betänker, att den franska var avfattad på 8-stavig rimmad vers och den norska på prosa samt att den svenske bearbetaren hade att översätta till rimmad vers och därtill på ett versslag, som endast var en efterbildning av det franska, så synes det i stället vara förnuftigare att antaga, att han begagnat det franska manuskriptet som huvudkodex. Detta är så mycket sannolikare som han snart torde hava kommit under fund med, att detta senare var det fullständigare.

De i det föregående framlagda jämförande citaten ur de tre olika versionerna äro ägnade att även i detalj styrka detta antagande. Man kan nämligen icke gärna tänka sig, att en bearbetare, som strävat att så nära ansluta sig till den franska diktens poetiska stil, skulle ha funnit lämpligt att hålla sig än till denna och än till en prosaroman. Såsom jag sökt visa, har han, särskilt genom de direkta hänvändelserna till sin publik, ställt sig på ett helt annat plan än en prosaöversättare och har därför haft all anledning till en vida intimare beröring med originaldikten.

Vad återigen beträffar de särdrag, som den isländska bearbetningen och den svenska ha gemensamma, får man icke förbise, att en del av dessa kunna ha förefunnits i den — antagligen över England — till Norden komna franska versionen, som legat till grund för båda. Dessutom kunna åtskilliga av de smärre likheterna mellan de två nordiska versionerna, särskilt i fråga om själva uttryckssättet, bero därpå, att de båda språkens nära släktskap med varandra spelat en roll för ett alldeles oavsiktligt framkallande av lika lydande översättningar.²

¹ Egendomligt är, att Kölbing ingenstades i sina båda upplagor närmare behandlar frågan om den isländska versionens ålder. Han säger endast på ett ställe (Riddarsögur, sid. XXXV): »denn dass die Saga und nicht das schwedische Gedicht die älteste der skandinavischen Bearbeitungen ist, wird wohl Niemand anzweifeln».

² Å andra sidan kan såsom ett bevis på bristande stilistisk överensstämmelse mellan den isländska versionen och den svenska antecknas, att av den förras rikliga allittererande uttryckssätt knappast något säkert spår återfinnes

Men naturligtvis låg det för den svenske diktaren nära till hands att använda även det norska manuskriptet, när så behövdes, t. ex. då det franska erbjöd svårigheter av det ena eller andra slaget — inre eller yttre — för en tillfredsställande tolkning, med andra ord såsom ett hjälp- och kontrollmedel. Framför allt bör han ha funnit en god ledning i den norska versionen, när det gällt att göra uteslutningar och tillägg, och här och där har han av andra skäl — t. ex. när han funnit norrmannens uttryckssätt tydligare eller mera passande för nordiska åhörare — föredragit dennes framställning framför originalets.

Huru detta tillgått i detalj, kunde möjligen bli föremål för en särskild studie. Här må anföras ett exempel för att antyda procedurens sannolika gång. Den franska diktens v. 649—60 äro i sammandrag av följande innehåll i de tre versionerna:

F:	I. (kap. III: 6):	S. (v. 588—99):
1) Då de talade så —	Därpå —	Då de talat så —
2) kom kungen från det rum —	kom kungen från det rum —	kom kungen dit —
3) där han sovit —	där han sovit —	— — — — —
4) riddarna reste sig upp —	— — — — —	riddarna reste sig upp —
5) han lät dem sätta sig ned —	— — — — —	han satte sig bredvid drottningen —
6) han satte sig bredvid drottningen —	— — — — —	han lät riddarna sätta sig ned —
7) — — — — —	han frågade, vad de talat om —	han frågade, vad de talat om —
8) drottningen berättade —	drottningen berättade —	drottningen berättade —

Såsom av jämförelsen framgår, medtager den svenske diktaren nästan hela innehållet i originalet och inskjuter dessutom norrmannens förståndiga tillägg, att kungen frågade sig för, innan drottningen började berätta. Att utlämna de af norrmannen strukna ceremonierna vid kungens inträde hade han så mycket mindre anledning till, som han efter all sannolikhet beräknade själva hovkretsen såsom åhörare.¹

i den senare. Med hänsyn till den rätt avsevärda förekomsten av dylika vändningar även i den svenska dikten och till den nära släktskapen mellan de båda språken måste detta förhållande anses såsom mycket anmärkningsvärt.

¹ Ett par exempel från egennamnen må anföras för att visa, vilken mångfald av små komplicerade problem ett mera detaljerat studium skulle innebära.

På grund av samtliga dessa omständigheter vill jag formulera mitt slutliga resultat i fråga om Herr Ivan och dess original på följande sätt: *den svenske bearbetaren har följt ett franskt manuskript av Chrétien de Troyes' Chevalier au Lion men vid behov modifierat sin framställning efter en tillgänglig norsk version på prosa.*

Klassifikationen av de olika versionerna bör alltså enligt min mening uppställas sålunda¹:

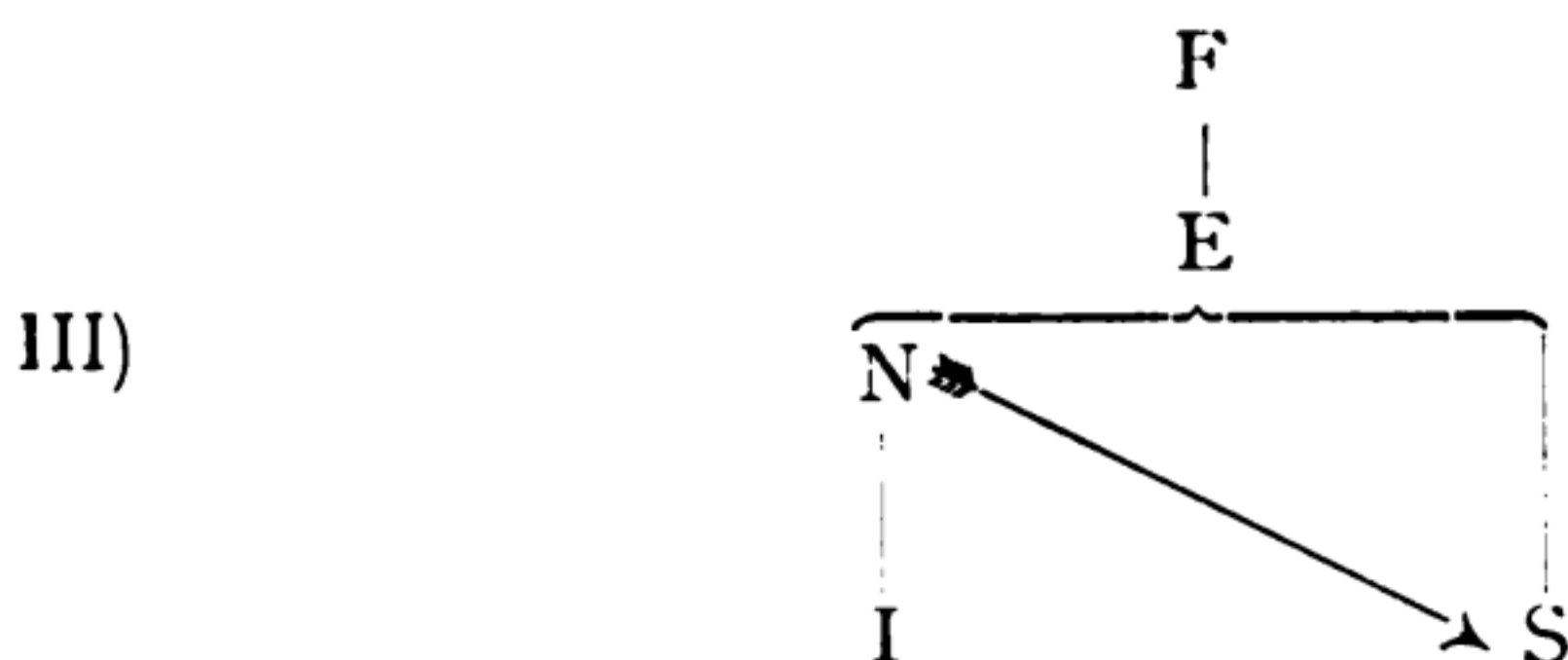
I den franska dikten (v. 596) nämnes *Noradin* — varmed avses sultanen *Nureddin* — såsom idealet för en fruktad hjälte. Isländaren kallar honom *Nadein*, men svensken har i stället här insatt namnen på ett par andra berömda hjältar, nämligen »*Parcefal oc Diderik van Bærna*» (v. 542). I den franska versionen, längre fram, heter den underbara källans försvarare *Esclados*, i den isländska *Nadis* och i den svenska *Vadoin*. Då *Nadein* och *Vadoin* utan tvivel och sannolikt även *Nadis* äro ett och samma namn i olika former, är det icke lätt att utröna, hur allt detta hänger ihop. Förklaringen skulle möjligen kunna vara följande.

Förmodligen hade den tappre sultanens rykte icke trängt upp till Norden, och norrmannen har därför slaviskt skrivit av namnet. Den kortare formen beror säkerligen på en förkortning i det franska manuskriptet. Beträffande namnet *Esclados* kan ordet där ha varit så otydligt, att endast förbindelsen *-ad-* varit fullt läsbar. Norrmannen har trott, att *Noradin* och källans försvarare varit samma person och därför antagligen kallat även den senare för *Nadein*. Svensken har däremot insett, att det icke kunde förhålla sig så, men då icke han heller känt igen namnet, har han på det förra stället infört ett par andra, mycket bekanta namn och har därigenom i varje fall ökat detta ställes begriplighet för nordiska åhörare.

Varför källans försvarare överallt kallas »den röde» (li ros — ens rauða — hin röda) uppgives icke och synes rätt mystiskt. Måhända beror detta på en korrumpierad läsart för *le rois Esclados* > *E. le rois* och (för rimmets skull) > *E. le ros*.

Ovanstående exempel — till vilka, om utrymmet så medgäve, skulle kunna läggas flera, t. ex. en redogörelse för uppkomsten av den gåtfulla »jarlens syster» (*Chester* > *Cestre* > *Sestyr* > *systir*) i den isländska sagan — äro även ägnade att styrka sannolikheten av det i och för sig troliga förhållandet, att norrmannen och svensken använt samma franska manuskript, måhända det enda, som funnits i Norden. — Studiet av egennamnen erbjuder även i övrigt mycket av intresse, men det är försiktigast att av dessa icke draga några slutsatser i viktigare avseenden. De äro nämligen underkastade mångfaldiga, mer eller mindre nyckfulla inflytelser, och en driven bearbetare, som kanske varit bevandrad i riddardikter på flera språk, kan utan tvivel ha lånat litet här och litet där. Av nära till hands liggande anledningar är det emellertid antagligt, att den svenske bearbetaren just i fråga om egennamnen jämförelsevis flitigt anlitat den norska versionen.

¹ Egendomligt är, att trots mångfalden av olika framkastade förslag ingen av de äldre författarna synes hava bestämt uttalat sig för en sådan lös-

Slutverserna i den svenska dikten skulle sålunda haft en i det hela riktig uppgift om Ivans närmaste källa. Om denna sida av saken säger också Kölbing (Altn. Saga. Bibl. XXII): »In beiden Fällen» — d. v. s. i fråga om såväl Ivan som Flores — »hat also der schwedische Dichter — oder wer sonst nach dem Tode Eufemias diesen vermerk beiden werken beige-fügt hat — die reine, wenn auch in dem einem fälle nicht die vollständige wahrheit gesagt».

I fråga om tillförlitligheten av dikternas egna uppgifter torde man, såsom jag längre fram kommer att närmare utlägga, från början ha begått det felet att antingen tro på dem alla eller betvivla dem alla. Förhållandet synes vara, att de dock innehålla sanningen i fråga om de närmaste originalen.

Efter att hava kommit till ovanstående resultat i vad som för denna undersökning är huvudfrågan övergår jag till att i korthet beröra ett par andra spörsmål, som gärna framställa sig, så snart det blir fråga om Eufemiavisorna. I några dithörande

ning, som dock, om diskussionens vågor icke gått så höga, borde ha skymtat igenom tidigt nog. Endast Kölbing tyckes i förbigående ha varit inne på denna tankegång (Altn. Saga. Bibl., sid. XVIII, varvid han — felaktigt, synes det, — åberopar J. A. Ahlstrand). Däremot har det varit mig en tillfredsställelse att konstatera, att Geete, om jag får döma av artikeln Eufemiavisorna i Nordisk Familjebok, signerad R. G., i fråga om Ivans original numera kommit till samma uppfattning som jag. — Tilläggas bör, att flera av de andra äldre författarna hållit för troligt eller möjligt, att den svenske bearbetaren även använt ett franskt manuskript, ehuru med den skillnaden att de ansett den norska versionen ha varit huvudkällan. De forskare, som yttrat sig om Ivans närmaste original, kunna sålunda indelas i fem huvudgrupper, allteftersom de avsett den svenska diktens förebild hava varit: 1) endast den franska dikten, 2) endast den norska versionen, 3) den norska versionen med tillhjälp av den franska, 4) den norska versionen och den franska ungefär likställda (Kölbing), 5) den franska versionen med tillhjälp av den norska.

frågor har man nämligen endast så småningom arbetat sig fram till större klarhet, och åtskilliga återstå ännu att utreda. Jag betonar dock, att dessa icke stå i något direkt sammanhang med det spörsmål, som för mig varit huvudsaken. Om alltså en senare forskning skulle läsa dem på annat sätt, så rubbar detta icke utredningen om Ivans franska härkomst.

En ibland dem är följande: Är det sannolikt, att en svensk på denna avlägsna tid varit till den grad hemmastadd i franskan, att han kunnat verkställa en så krävande bearbetning som den ovan omtalade, och vad för slags person kan han hava varit? Denna fråga har emellertid blivit på ett tillfredsställande sätt besvarad. Det är nämligen allmänt bekant, att det ända från 1100-talet och långt in på 1300-talet gick en avsevärd ström av studerande från Sverige till universitetet i Paris. I allmänhet torde dessa efter avslutade studier ha återvänt till sitt hemland, och åtskilliga av dem blevo bemärkta män, som i Sverige beklädde höga ämbeten, mest teologiska. Tyvärr ha de avfattat sina skrifter på latin, så att man icke kan konstatera, vilken inverkan vistelsen i Frankrike haft på deras svenska språkbruk.

Men naturligt nog fanns det bland dem åtskilliga, som under denna utrikes vistelse icke inhämtade mycket annat än livserfarenhet och praktisk kunskap i franska språket, och bland dessa torde vår man hava varit, med andra ord en 1300-talets Wivallius. Tack vare sin obestridliga formtalang — man tänke sig bara uppgiften att på den tidens outvecklade svenska finna rim till nära 6000 versrader — och övriga egenskaper synes han ha lyckats att göra sig gällande vid hovet, och Schück antar, att han varit anställd som spelman eller lekare i hertig Eriks hird, när denne drog till Norge på förlovningsfärd.¹

Beträffande däremot de svenska dikternas ålder så är detta en fråga, som blivit i högsta grad omtvistad och som, såvitt jag kan finna, fortfarande väntar på sin lösning. Med denna lösning står eller faller också teorien om det historiska förloppet vid deras tillkomst.

¹ Jämför härmed vad Schück säger om sådana lekare (sid. 196): »Det är därför sannolikt, att 1300-talets lekare hos oss motsvarat 'spilmannen' i Tyskland. Denne hade efterträtt dels de gamla hirdskalderna, dels de ringaktade gycklare, vilka omtalas under äldre tider och även fortfarande existerade, och slutligen hade ett tredje element tillkommit. Spilmännens klass började nämligen redan tidigt att rekryteras av förolyckade studenter, avsigkomna präster, med ett ord av dessa 'clerici vagantes', som spela en så viktig roll inom medeltidens världsliga litteratur».

I korthet sagt har Storm, som icke trott på befintligheten av rimmade svenska dikter vid den tidiga period, som uppgivits, velat förlägga Eufemiavisorna till 1400-talet, under det att Klockhoff på grund av den språkliga analysen dock synes benägen att härleda dem från förra hälften av 1300-talet. Olsons undersökning av Flores leder återigen därtill, att denna dikt skulle gå tillbaka till omkring 1350. Hur det då går med diktens uppgivna förbindelse med Eufemia, vill han i nämnda arbete icke inlåta sig på.

Det måste emellertid i frågans nuvarande läge stå klart, att åsikterna om de svenska dikternas ålder och omständigheterna vid deras tillkomst böra underkastas en revision. En sådan skulle utan tvivel kräva mycket omfattande undersökningar, vilkas utförande genom kompetent person vore i hög önskvärt. Men redan dessförinnan torde det icke vara alltför djärvt och måhända icke utan sin nytta att framkasta en hypotes, som låter förena sig med de senare rönen i språkligt avseende.

Det gäller då först att konstatera, vad man verkligen vet eller med säkerhet kan sluta sig till. Detta är icke särdeles mycket. Den enda mera fasta punkten består däruti, att ett inventarium från år 1340 över Magnus Erikssons lösegendom upptager »vnum yuan» och »I. librum de hærtogh fræthrik». Titlarna äro sålunda på svenska — Ivan t. ex. heter på norska Ivent —, och efter all sannolikhet är det de svenska dikterna, som avses. Häremot har visserligen invänts, att eftersom den, som gjorde upp förteckningen, var en svensk, kan han på sitt eget språk hava återgivit titlarna på dessa böcker, ehuru de antagligen voro norska. Härom kan man givetvis gissa olika, men dels har det framhållits, att om han tagit sig för att översätta, så borde detta ha skett till latin och icke till svenska, dels är det fullständigt obevisat och även osannolikt, att Fredrik någonsin funnits på norska. Sistnämnda omständighet är för mig avgörande. Vi få sålunda en övre åldersgräns för dessa båda dikter och kunna med tämligen stor visshet draga den slutsatsen, att de tillkommit före år 1340.

Vidare har Klockhoff (sid. 82) formulerat sitt resultat så, att Eufemiavisorna snarast tillhöra tiden före 1350 och att något hinder för att förlägga dem ännu tidigare ej synes finnas — en ganska försiktig formulering likvisst, som icke lämnar mycket

stöd för antagandet om en så tidig period som 1303—1312.

Vad slutligen beträffar den slutsats, vartill Olson kommit genom en undersökning av rimmen i Flores, nämligen att denna dikt är att förlägga till tiden omkring 1350, så synes härigenom tidpunkten för diktens tillblivelse, av vissa språkliga noviteter att döma, åtminstone icke ha blivit placerad för långt fram i århundradet.

Som vi se, äro dessa omständigheter ägnade att rubba vår tro på dikternas tillkomst redan i början av 1300-talet, d. v. s. inom tiden för hertig Eriks förlovning och förmälning och hans förbindelser med Eufemia, som dog 1312. Man kan svårligen undgå den uppfattningen, att ingen av dem, som från språklig synpunkt och mera ingående behandlat frågan om den ena eller andra diktens ålder, vill riktigt stå för nämnda tidiga period.

Till sist må nämnas, att de äldsta bevarade manuskripten tillhöra tiden 1430—1450.

Mot allt detta stå nu dikternas egna uppgifter. Dessas bestämda angivande av år och månader m. m. måste utan tvivel göra var och en ganska tveksam gentemot tanken på en senare förläggning, i all synnerhet när det gäller Ivan, som, av allt att döma, är den relativt äldsta. Dessutom måste medgivas, att nämnda uppgifter på ett särdeles tilltalande sätt förklarats och insatts i det historiska sammanhanget samt försvarats med sådan talang, att man icke utan stor tvekan vågar ifrågasätta sannolikheten av den sålunda verkställda rekonstruktionen.

Men å andra sidan ha dock dessa uppgifter sina svagheter, som mana till en tillbörlig skepsis och som göra, att de icke utan vidare kunna anses äga vitsord i rak strid mot den moderna språkforskningens resultat.

Härvid är, såsom under Eufemiadiskussionen vederbörligen framhållits, främst att märka, att uppgifterna blivit avfattade först efter Eufemias död, eftersom de utgå från denna som ett faktum. Nu anser jag det icke troligt, att diktaren själv gjort sig skyldig till ett så egendomligt förfarande som att uppge, att dikterna blivit färdiga vid tidpunkter, som alla ligga före Eufemias död, och att samtidigt tala om denna såsom bekant. Slutverserna skulle i så fall ha karaktären av en senare efterskrift av hans hand, vilken är högst osannolik. Man kan därför utgå ifrån, att dessa uppgifter tillfogats av senare kopis-

ter, och på grund härav kunna de tydligen icke tillmätas samma betydelse, som om de förekommit i de ursprungliga svenska versionerna. Uppgifterna i Fredrik och Flores göra dessutom starkt intryck av att vara kalkerade på den utan tvivel äldre Ivan.

Innan man bildar sig en mening i denna sak, är i varje fall att märka, att en fatal omständighet vidlådit frågan om dessa dikter alltifrån den stund, då traditionen och kopisterna togo dem om hand, fram igenom den vetenskapliga diskussionen och ända intill senare tider. Jag avser det förhållandet, att de allra flesta parter satt de tre dikterna i ett bestämt samband med varandra ifråga om tid och sätt för deras tillkomst m. m. Så ha antagligen kopisterna förenat dem omkring Eufemias namn, de äldsta svenska forskarna härlett alla tre direkt från utländska källor och de norska vetenskapsmännen alla tre från norska mellanhänder. Slutligen ha de tidigare svenska författarna från början velat tro på alla uppgifterna i dikterna, under det att de norska i regeln betvivlat nästan alla.¹

Det är därför enligt min mening angeläget att söka befria sig från denna förlamande enhetlighetssynpunkt och behandla dikterna oberoende av varandra. Först härigenom synes man kunna få ett förnuftigt slut på de ansträngningar, som gjorts å ömse sidor om Kölen, att tillkämpa sig äran att hava helt introducerat riddardikten i Norden.

Utgående från det ovan sagda skulle jag vilja framställa följande hypotes — till vars utgångspunkt en eller annan antydning nog också förekommit i den föregående diskussionen — i fråga om förloppet vid dikternas överflyttande till svenska. Den framlägges utan andra anspråk än att vara en personlig uppfattning, vunnen genom ett försök att mot varandra väga de olika inlägg, som gjorts av fackmän på området, och un-

¹ I själva verket är det endast uppgiften om Eufemias direkta medverkan, som lämnats något så när oantastad. Detta till synes egendomliga förhållande är ej svårt att förklara, när man betänker det nationellt färgade sätt, varpå diskussionen delvis förts: de svenska forskarna hade ur sådana synpunkter ingen anledning att förneka Eufemia, och de norska hade det ännu mindre. Men för att kunna knyta ihop hennes tid med den senare tid, på vilken de ansågo de svenska dikterna tillkomna, måste de norska författarna antaga förlorade, norska mellanlänkar, av vilka visserligen intet spår kunnat upptäckas men som likväl gjort diskussionen på ett nästan hopplöst sätt tilltrasslad.

derstödd, såvitt sådant överhuvud taget är möjligt, genom trägna bemödanden att läsa sig in i och leva sig in i de tre dikterna och deras olika versioner.

Därvid måste jag förutskicka, att frågan om Eufemias medverkan blir beroende av en framtida undersökning av Ivans ålder. Tills vidare hänvisar jag i denna fråga till det förhållandet, att i hittills gjorda språkliga undersökningar eller uttalanden rörande alla tre dikterna Ivan icke framhållits såsom särskilt ålderdomlig i förhållande till de båda andra. Tvärtom säger Olson uttryckligen, att han anser alla Eufemiavisorna vara ungefär samtidiga, Flores dock något yngre. Detta bör, synes det mig, berättiga till den slutsatsen, att om Flores är att förlägga till tiden omkring 1350, så kan Ivan, ehuru äldre än de båda andra, likväl icke hava tillkommit så tidigt som vid samma århundrades första början utan sannolikt vid någon tidpunkt däremellan.¹

Förloppet skulle sålunda enligt min förmodan ha kunnat gestalta sig på följande sätt.

I förra hälften av 1300-talet har, antagligen i något sammanhang med härtig Eriks norska giftermål, den tanken uppstått att utföra en svensk bearbetning av dikten om Ivan Lejonriddaren. Denna tanke kan ha väckts eller befrämjats av den norska drottningen Eufemia på grund av hennes kända, synnerligen stora intresse för den blivande svärsonen. I varje fall är det troligt, att de manuskript, som bearbetaren använt, tillhandahållits genom henne — direkt eller indirekt —, och härigenom bland annat har hennes namn i traditionen blivit fäst vid verket. Det behöves, som bekant, mindre än så för att låta en kunglig person framstå såsom upphovsman till ett företag av det ena eller andra slaget. En senare kopist har funnit lämpligt att i några tillagda slutverser uttryckligen ange denna hennes medverkan och tillfogat en uppgift om diktens ålder enligt samma tradition.

Senare — sannolikt före år 1340 — har Härtig Fredrik av Normandi översatts eller bearbetats, troligen direkt från tyskan. Ännu senare har Flores och Blanzaflor överflyttats till svenska, måhända från en norsk version. Båda de sistnämnda dikterna ha av den muntliga traditionen tillskrivits Eufemias initiativ, och

¹ Olson framhåller (sid. 119), att 1300-talet är en av de perioder i vårt språks historia, då utvecklingen gått allra hastigast.

detta på grund av en egenhet hos denna tradition, som med märklig påpasslighet hopar den ena bedriften efter den andra på en historisk person, som en gång kommit i ropet för handlingar av ifrågavarande art.

När slutligen denna legendbildning varit fullt färdig, har utarbetaren av ett cykelmanuskript företagit sig att sanktionera densamma och på grund därav, efter mönstret av Ivans kopist, i Fredrik och Flores tillfogat några slutrader, i fråga om åldersuppgifterna avpassade efter vad han visste om härtig Eriks förbindelser med Eufemia.

För egen del känner jag mig icke heller fullt övertygad om riktigheten av den hittills allmänt omfattade åsikten, att de tre svenska dikterna skulle ha en och samma person till författare. Såsom ovan visats, tyda de franska lånorden icke på så lika ordförråd, som man i sådant fall kunnat vänta.¹ Och likheterna i övrigt bestå i mångt och mycket av sådana schablonartade uttrycksätt, som i en primitivare poesi äro gemensamma för dikter av samma slag och, i än högre grad, för senare bearbetningar därav.

Det är visserligen mycket lockande att ansluta sig till förstnämnda åsikt, men det är också ganska riskabelt. Om man på sådana grunder skulle draga slutsatser om gemensamt författarskap, skulle man även bli frestad att t. ex. för flertalet gammalfranska chansons de geste av ungefär samma ålder antaga samma författare.²

¹ I fråga om användningen av främmande ord torde en vuxen persons språkbruk i själva verket mycket litet förändras under hans livstid. Särskilt förefaller det egendomligt, om en författare skulle använt infinitiverna *torneya* och (det rikligt förekommande) *dostera* i Fredrik, när han alldeles dragit sig för dessa former i Ivan. Mycket anmärkningsvärt är det också, att det i Flores så vanliga ordet *amur* icke förekommer vare sig i Ivan eller Fredrik, ehuru den franska originaldikten till den förra på sina ställen formligen vimlar av detta ord. Intressant är t. ex. att finna, att när Ivans bearbetare haft att direkt översätta det franska uttrycket *li deus d'amors* (v. 5377), så har han svikit även här och återgivit detsamma med det latinska *cupido* (v. 4335).

² Delvis är det väl dylika synpunkter, som föranlett flera forskare till det antagandet, att även Erikskrönikans författare skulle vara densamme som Ivans (och de andra Eufemiavisornas). Mig förefaller krönikan vara skriven av en helt annan hand, och denna uppfattning bekräftas av lånorden. Särskilt synes det mig nästan otroligt, att Ivans författare skulle ha skrivit hela Erikskrönikan utan att en enda gång ha använt det av honom så omtyckta ordet *kompan*.

Dessutom kan nog ett uppmärksamt öra skönja vissa nyanser även i fråga om de stående uttryckssätten, åtminstone i Flores i jämförelse med de båda andra. Och framför allt utmärker sig Ivan gentemot de två andra genom en enklare och strävare ton och hållning, en omständighet, som synes mig icke enbart kunna bero på de olika källorna. Möjligt är, att likheterna snarare böra förklaras på det sätt, att den, som överflyttat Fredrik, och den, som bearbetat Flores, såsom ett efterföljansvärt mönster begagnat sig av Ivan, vilken av allt att döma varit mycket känd och populär.¹

Skulle nu ovanstående hypotes om det historiska förloppet vid de s. k. Eufemiavisornas tillkomst visa sig i väsentligare delar vara riktig, så brister helt visst den vackra ram, i vilken man infattat dessa dikter, men i gengäld skulle man slippa att godtaga saker, som stå i motsats till vad en objektiv språkforskning har att lära oss.

Emellertid anser jag mig böra tillägga, att *om* en framtida undersökning skulle visa, att de svenska dikterna verkligen tillkommit vid de tidpunkter, som de själva angiva, så finns det endast en utväg att lösa nämnda motsats, en utväg, som märkvärdigt nog knappast synes ha varit på tal under hela den långa diskussionen. Man kunde, menar jag, taga sin tillflykt till den teorien, att de ursprungliga svenska versionerna gått förlorade, och att de, som bevarats åt eftervärlden, endast vore senare bearbetningar.² Osannolik eller icke, är en sådan hypotes likväl icke orimlig. Det ligger nära till hands att hänvisa till att de norska vetenskapsmännen icke dragit sig för att operera med två till tre förlorade versioner, och knappast är det ägnat att framkalla någon undran, om litteraturskatter kommit bort under Folkungasagans blodiga tumult.

¹ Härmed gör jag givetvis inga anspråk på att hava något bevisat i fråga om Eufemiavisornas och Erikskrönikans författare men tänker möjligen att vid ett annat tillfälle återkomma till detta intressanta spörsmål.

² Med bearbetning avser jag i så fall icke den gradvisa förändringsprocedur, som blir forndiktens vanliga öde under vandringen genom kopisternas händer, utan menar bearbetning i egentlig mening, d. v. s. en avsiktligt gjord omgestaltning, avpassad efter en senare tids förhållanden, särskilt i språkligt hänseende.

Jag skall därefter, för fullständighetens skull, lämna några korta uppgifter om de olika bearbetningar, i vilka den ursprungliga franska dikten om Ivan Lejonriddarn gått till eftervärlden, m. m.

Chrétien de Troyes har, enligt Förster, författat sin dikt mellan åren 1164—1173. En medelhögtysk bearbetning på vers är gjord av Hartman von der Aue år 1204, en norsk på prosa mellan åren 1217—1263, som dock gått förlorad och endast är kvar i en isländsk redaktion på prosa (enl. Förster från början av 1300-talet), samt en svensk på vers från förra hälften av 1300-talet, vilken — liksom Fredrik och Flores — även blivit översatt till danska; dessutom en medelengelsk på vers och en keltisk (kymrisk) på prosa, båda från 1300-talet.

Mellan Ivan, Fredrik och Flores finnes i fråga om sakinnehållet ingenting gemensamt. Huruvida Fredrik, såsom i dikten angives, ursprungligen härstammar från fransk källa eller, såsom t. ex. Schück antager, rent av blivit författad i Tyskland, därom tors jag icke yttra mig, men finner den senare åsikten av flera skäl plausibel.¹

Herr Ivan är utgiven år 1849 i Svenska Fornskriftsällskapets publikationer av J. W. Liffman och den engelskfödde nordisten George Stephens. I samma edition av fornskrifter är Härtig Fredrik av Normandi utgiven år 1853 av J. A. Ahlstrand och Flores och Blanzaflor år 1844 av G. E. Klemming.

Såsom slutord vill jag framhålla, att diskussionen i Eufemiafrågan, särskilt om den studeras mera i detalj, än här kunnat ske, utgör en god och hälsosam illustration till den sanningen, att vetenskapen går framåt endast genom en serie av misstag, och jag tror visst icke, att denna serie ännu är avslutad. Skulle t. ex. den förlorade norska versionen av Ivan åter komma till rätta, så har man i fråga om denna dikt att

¹ Säkert är, att den ädle riddaren här vid ett par tillfällen uppträder på ett sätt, som är allt annat än ridderligt, och överdrifterna vid beskrivning på vackra kläder och ädla stenar m. m. samt de många granna egennamnen tyda redan på en viss urartning i tekniken vid jämförelse med Ivan. Å andra sidan bör medgivas, att Fredrik här och där har en livligare och mera målande stil, t. ex. vid den raska beskrivningen av sjöfärden (»Nu växte vinden hård och stor — Var bölja efter annan for» o. s. v.).

När om fransmännen säges (v. 1430—31): »marghin stoltan franzeis — ther frome æro ok korteis», så torde väl detta beundrande uttryck snarast tyda på att författaren själv tillhörde en annan nation.

göra om jämförelserna ifrån början. Och i fråga om de sidor av problemet, som mera i förbigående berörts i denna artikel, återstå, såsom redan blivit framhållet, en hel del undersökningar att utföra.¹ I själva verket ligger det i dessa färgrika dikters plötsliga uppträdande mitt i vår gråa medeltidslitteratur något hemlighetsfullt, som vetenskapen måhända aldrig skall lyckas fullt uppklara.

Vad som emellertid i fråga om Eufemiavisorna närmast synes åligga oss svenskar, det är att föranstalta om en förnyad, kritisk och tidsenlig upplaga av den svenska dikten om Ivan Lejonriddaren — upptagande framför allt ett på språkliga grunder byggt försök att fastställa diktens ålder —, och får jag varmt anbefalla detta värv åt någon forskare, som äger på samma gång nordiska och romanistiska förutsättningar, såsom en både vacker och tacksam uppgift.

¹ Beträffande de speciellt litteraturhistoriska frågor, som här icke alls behandlats, t. ex. angående ursprunget till vissa motiv i Chrétiens dikt, hänvisas till inledningen i Försters Wörterbuch (Halle 1914).

QUOMODO

I DE ROMANSKA SPRÅKEN

AV

JOHAN VISING

Det är för mig en stor glädje att få tillfälle att deltaga i den hyllning, som denna bok är avsedd att utgöra. Såsom student åtnjöt jag *Per Adolf Geijers* ledning och prövades i tentamen av honom; såsom vetenskapsidkare och lärare fick jag draga fördel av hans råd och uppmuntran; i det enskilda livet erfor jag i hög grad hans vänskap och var i utsträcktaste måtto föremål för den otvungna gästfrihet, som bjöds i hans hem. Liksom alla som på liknande sätt hade beröring med honom, mottog jag djupa, för mig själv betydelsefulla, intryck av samvetsgrannheten i all hans gärning, av flärdfriheten i hans väsen, av ädelheten i hans karaktär, av trofastheten i hans vänskap och rikedom i hans välvilja. Därför har det för oss alla, hans efterlämnade lärjungar och vänner, ett så stort värde att få bringa hans minne en, om ock anspråkslös, dock ur hjärtat gående hyllning genom att uttala vad han var för oss och visa, att det arbete, vari han satt oss in, alltjämt är oss kärt.

Alltsedan jag 1895 skrev min artikel *Quomodo in den romanischen Sprachen* i *Abhandlungen Herrn Prof. Dr. Adolf Tobler . . . von dankbaren Schülern dargebracht* (Halle, Niemeyer), har jag ägnat detta ämne oavlätlig uppmärksamhet. Jag har genomgått en mängd romanska texter, som sedan dess publicerats, och språkliga avhandlingar, som haft anledning beröra frågan om former av *quomodo*. Därvid har det väckt min förvåning, huru föga man varit uppmärksam på hela detta ämne. Detta anmärkes också upprepade gånger av H. R. Lang; se *ZfrPh.* XXXII, 154, XXXIII, 364. Emil Levy har ej ens i sin *Provenz. Supplement-Wb.* formen *coma* eller *cumma*; i *Petit Dictionnaire Provençal-français* har han dock upptagit *coma* såsom biform till *com*, förmodligen efter Raynouard eller Mistral.

I denna framställning, som blott är ett fullständigande av min uppsats av 1895, skall jag följa ordningen i den sistnämnda.

De ursprungliga romanska formerna av *quomodo*, alltså sp., pg. *como* (även sp. *cuemo*), fr., prov. *com* hava utan tvivel uppstått av en vulgärlatinsk (samromansk) kortform *quomo*, *como*, såsom *Dictionnaire général*, Gaston Paris (*Rom.* XXIV, 454), Voretzsch (*Einführung*, s. 194), m. fl. antaga. Denna kortform har också funnits i latinska texter, ehuru sent, nämligen från 850-talet; se Jeanjaquet, *Recherches sur l'origine de la conjonction Que* (Neuchâtel 1894), p. 34. Likväl upptar Meyer-Lübke i sin *Et. Wb.* endast *quomodo*, som ju dock ej kan direkt giva de romanska formerna.

I.

Former på -a från Italien, *coma*, *comm' a*, *cumma*, kunna lätt anföras i större antal från de av mig (s. 116) angivna trakterna. Det må vara nog att hänvisa till Meyer-Lübke, *Gramm.* III, § 183, § 278. I Monacis *Crestomasia* finnas inga sådana former.

På det provensalska området möta vi den högeligen intressanta företeelsen, att i den näst äldsta text vi äga, *Sancti Fides*, regeln: *cuma* i förkortad jämförelse, *cum* (*con*) annars konsekvent tillämpas. Denna text är publicerad först 1902 *Romania* av Leite de Vasconcellos. Där förekommer *cuma* *fradin* v. 11, *cuma* *fradels* 99, *cuma* *leon* 560, *cum a* *lairon* men *con fa cilans* 221, *con au lo mendix* 283, o. s. v.; jfr 141, 290, 300, 407, 415, 424, 455, 465, 546, 551, 558, 589. Blott i en osäker vers, 412, står *Et au sant con homen fugdiu*. I sammanhang härmed må påpekas, att i den äldsta texten, *Bocci*, inge förkortad jämförelse, foljaktligen intet *cuma*, förekommer; däremot *cu* *com* 11 gånger.

Skilnaden *cuma* *con* iakttages också, i Sidracs bok, at *doma* av utdraget i Bartsch's *Chrestomathie provençale* 6: j *cuma* *la spua* s. 335, 19, *cuma* *hem* 335, 25, och å andra sidan *con* *si fos* 334, 31, *con* *tes podet* 338, 34.

Med fullständig konsekvens användes *cum a* *com a*, *commu* uteslutande i förkortade jämförelser och vanligast framför or

betecknande personer i *Recueil de textes des anciens dialectes landais*, ed. G. Millardet (Paris 1910). Jag har antecknat ej mindre än 25 fall, t. ex. *cuma nos* s. 29 (33) *en nom et cum a procurador de sa dite molher* 33 (16); *cum a coadjutor* 35 (62); *cum ha abadesse deu dit combent* 51 (6); de övriga fallen finnas s. 53 (9), 55 (39), 57 (75), 62 (9), 74 (27), 77 (19), 79 (41), 80 (53), 81 (54), 88 (6), 91 (29), 94 (15), 95 (29), 127 (1), 174 (84), 199 (1), 200 (10), 217 (27, 30), 218 (47), 221 (12). Ensamt *cum* (*com*) finnes i alla ställningar, även i förkortade jämförelser: *cum de-sus es dit* s. 6 (18), *cum son contegudes* 10 (33), *cum los qui dauant la thien e posseden* 204 (7), o. s. v. på nästan varje sida. Man märke t. ex. *aici cum letre original*, s. 10 (35), där det jämförda föremålet ej är person. De ifrågavarande texterna sträcka sig från år 1251 (Saint-Sever) till 1588 (Tartas). Utgivaren har i sitt *Glossaire*, under *a*, *ha*, givit tre exempel på *cum a*, »en qualité de», och hänvisat till sin avhandling *Etudes de dialectologie landaise* (Paris 1910), men där finnes intet om denna fråga.

I den från 1400-talet härstammande *Voyage au Purgatoire de St Patrice* (ed. Jeanroy & Vignaux, 1903) är *coma* vanligt i alla ställningar, ss rad 33, 48, 61, 110, 117, o. s. v. Därmed konkurrerar *com*, ss rad 171, 206, 283, 344, o. s. v. †

I fornkatalanskan är *coma*, eller snarare *com a*, vanligt i förkortade jämförelser, under det *com* (*con*, *cum*) användes i alla ställningar. Exempel må anföras ur *Mélanges de littérature catalane* (ed. Morel-Fatio), *Rom.* X, s. 506 (v. 156 och utgivarens not): *com a rabios*; XV, 212 (v. 997): *com a presoner*; ib., 215 (v. 1244): *con a badoc*; ur *Nouvelles catalanes inédites* (ed. P. Meyer) *Rom.* XIII, 276 (v. 80): *coma rosa*; ib. 282 (v. 497): **coma rosa*, o. s. v. Det är överflödigt att anföras exempel på *com*, som finnes överallt i dessa texter och andra.

I nyprovensalskan upptar Mistral *couma* för Dauphiné (*Tresor*); men det finnes också i många andra, vitt skilda dialekter: i frasen »aussi beau que moi» i *Atlas ling.*, blad 1387, förekommer *cuma ju* i Haute-Loire, Puy-de-Dôme, Cantal, Hérault, Lot-et-Garonne.

För ytterligare fornportugisiska exempel hänvisar jag till H. R. Langs artiklar i *ZfrPh.* XXXII, s. 154, 389 f. — I spanskan (utom Galicien) torde detta *coma* ej finnas. Meyer-

Lübke anför ur *Bocados de oro*, 94: *guioles como a padre* (*Gramm.* III, § 278), men detta uttryck finnes ej på det angivna stället; om det finnes annorstädes, torde det innehålla en vanlig ackusativ.

Olika förklaringar ha givits av dessa former med *a*. Schuchardt har i *Ltbl. f. g. u. r. Phil.* 1891, 414, hänvisat på prepositionen *ad* såsom ursprung till *a*; sedermera (1899) finner han detta ursprung i konjunktionen *ac*, *ZfrPh.* XXIII, 334. Meyer-Lübke har i sin *Gramm.* III, § 278, upptagit förklaringen genom *ad* för italienskan och galiciskan, men i sin *Et. Wb.* åtminstone alternativt förklaringen genom *ac*. (Nris 57, 6972). För det prov. *coma* antar han analogibildning till *ar-ara* (*Gramm.* III, § 278).

I min Tobleravhandling har jag utgått från *quomo[do]* *ad* såsom förklaring av *coma* (*com a*), i alla de språk, där det förekommer, och jag vidhåller denna förklaring av följande skäl.

1. Användningen i förkortade jämförelser, ej framför sats (vilket visserligen i en senare tid också förekommer), tyder på prepositionel karaktär; ett *ac* skulle ju kunnat användas även framför sats, inledd av t. ex. *si* eller utan annat inledningsord. Däremot kan en analogibildning efter *ar-ara* alldeles icke motivera den mer eller mindre exklusiva användningen av *coma* i förkortad jämförelse.

2. Framför preposition förekommer ej *coma*, utan *com*; så med stor regelbundenhet i *Dialectes landais: cum en lor propria... causa* 27 (12), *aixi cum de la lor proprj cause* 31 (11), *cum per cause conegude* 206 (28), o. s. v. se 41 (25), 43 (18, 20), 44 (33), 205 (16), 220 (87), o. s. v.

3. Den uteslutande användningen av *coma* framför personalpronomina i Syditalien (Tobleravh. 116) och den övervägande användningen därav framför substantiv eller pronomen, som beteckna person, i *Dialectes landais* (se ovan) tyder, åtminstone på dessa håll, på sammanhang med den vulgärlatinska personliga ackusativen föregången av *ad*, vanlig framför allt i södern av Romania. Denna ackusativ har snart, liksom annars ackusativen, trängts in i subjektsställningen, och därför har man ock t. ex. *Ci stannu comu a nui* (Tobleravh. 116) eller: *Et jo... e*

lo dit senhor . . . cum a procurador (*Dialectes landais*, 55, 39), o. s. v. Å andra sidan har denna personliga ackusativform utsträckts till sakbeteckningar, såsom *ayci cum a la lor proprie cause* (ib. 77, 19) o. s. v. På liknande sätt torde förhållandena hava utvecklats sig på andra romanska områden i Italien, Portugal-Galicien och Sydfrankrike, även om ej samma bevis därför finnas. Det är också att beakta, att detta återförande av sydromanskt *coma* på ackusativ med *ad* förklarar, att Nordfrankrike, där ackusativ med *ad* knappast förekommit, ej har *coma*.

4. Vid sidan av en utveckling ur ackusativen med *ad* synes en sammansättning av *como a*, i likhet med *fin a*, *sin a*, *mezzo a*, *accanto a*, *innanzi a*, *dint' a*, *contro a*, *quanto a*, o. s. v. (Tobleravh. 118), vara att förutsätta.

Att vi ha att göra med en sammansättning, framgår också av den vanliga särskrivningen *com a*, som alltid förekommer i *Dialectes landais* och är vanlig i italienskan (se ex. i Tobleravh.) och katalanskan (Morel-Fatio i *Rom.* X, 506, n.). Denna särskrivning, som ej kan bero på en tillfällighet, utesluter alldeles en förklaring genom analogi med *ar-ara*.

II.

Bland *formerna på -e* har jag ägnat ytterligare studium åt det franska *comme*.

Det är intressant att se, att i en av de äldsta texter vi äga, *La Chançon de Guillelme*, *cum* och *cume* äro bestämt skilda, såsom Suchier framhåller i sin *Glossar* (s. 150 f.): *cume* blott i förkortad jämförelse, *cum* annars. Texten tillhör det normandiska området, och behandlingen av *cum* och *cume* är densamma som i *Oxford Roland* och andra normandiska texter (Tobleravh. 119).

Vad jag förut konstaterat angående de ifrågavarande formerna hos Chrétien de Troyes gäller också fullständigt dikten om *Wilhelm av England* och *Graal*, sådan denna text föreligger i Baists edition. Det synes mig onödigt att utföra detta här med citerande av alla exemplen. Likställd med Chrétien är i detta fall Raoul de Houdan, att döma av *Meraugis* och *Vengeance Raguidel*, som jag undersökt. I den förra dikten förekommer *come* i förkortad jämförelse 25 gånger (v. 213, 728,

1222, o. s. v.), och *com* (framför vokal även *come*) satsinledande 57 gånger (v. 22, 61, 311, o. s. v.). Blott 3 gånger är *come* satsinledande framför konsonant, nämligen v. 3164, 4558, 4794; i v. 4558 ha emellertid 2 hdss *com*, och texten är möjligen att ändra därefter. Å andra sidan står *com* (*con*) i förkortad jämförelse blott 2 gånger framför konsonant, nämligen v. 1254, 5895; i v. 5895 har en hds en antaglig läsart med *come*. Framför vokal, där alltså *com* eller *come* beror på skrivarens vanor eller upplösning av en förkortning, har Friedwagners text *com* såsom inledande förkortad jämförelse i 7 fall: v. 137, 2516, 3671 (var. *come*), 4127 (var. *come*), 4373 (var. *come*), 5297 (var. *come*), 5653. I texten hade bort införas *come* i de 4 sista fallen.

På alldeles samma sätt ligga förhållandena i *Vengeance Raguidel*: 16 fall av *come* i förkortad jämförelse (v. 754, 1118, 1403 o. s. v.) och 51 fall av satsinledande *com* (*con*) framför vokal även skrivet *come*, t. ex. v. 82, 86, 849 o. s. v. Några undantag finnas dock: *come* framför konsonant inleder sats v. 281, 4028, 4209, 5453; *con* förekommer i förkortad jämförelse v. 268, 4033, 4811, 5496, 6130. Osäker är v. 2134: *con rateüre* el. *come rature* (se Anm.).

En annan text från Nordost och XIII århundradets början, *Saint Eustache*, publicerad av A. C. Ott i *Rom. Forsch.* XXXII, iakttagar strängt skillnaden mellan *come* och *com*; se v. (122), 499, 1035, (1038), 1058 (*come* i förkortad jämförelse; parenteserna beteckna ställning framför vokal), och v. (186) 387, (797) 1006, (1358) (*com* såsom satsinledande; parenteserna beteckna ställning framför vokal).

Från en helt annan trakt är säkerligen *Le roman de Thèbes* (jf. *Introduction* i Constans' edition, II, CXIX). Där förekomma 29 fall av *come* i förkortad jämförelse och 125 fall av *com* (framför vokal även skrivet *come*) såsom satsinledande. Blott 3 gånger har texten *come* såsom satsinledande framför konsonant, nämligen v. 926, 6211, 6415; men i alla dessa fall bjuda varianterna andra läsarter. I 2 fall står *com* i förkortad jämförelse framför vokal (v. 2052, 9912), kan alltså där vara *come*; i 6 fall står *com* i sådan jämförelse framför konsonant (v. 3889, 5462, 6556, 7312, 9328, 10109).

Angående det fornportugisiska *come* vid sidan av *como* nöjer jag mig här med att hänvisa till förut citerade artiklar av H. R. Lang i *ZfrPh.* XXXII, 154 och XXXIII, 364.

Min förut givna förklaring av *come* = *como* *et* har jag ingen anledning att frångå. Den har också upptagits av Meyer-Lübke i *Gramm.* III, § 278 och efter honom för italienskans vidkommande av Berthold Wiese i *Altital. Elementarbuch*, s. 37.

LES RÉDACTIONS EN PROSE
DE
L'ORDRE DE CHEVALERIE
PAR
HILDING KJELLMAN

Introduction.

Que le grand Saladin, l'adversaire le plus redoutable de la chrétienté à l'époque des croisades, ait joué dans les récits légendaires qui s'y rapportent un rôle éminent, ce n'est que tout naturel. Il paraît même qu'on a plus tenu compte de ses qualités, d'ailleurs incontestables, que de son caractère d'ennemi et de ses fautes. La plupart des récits lui sont plutôt favorables¹; on célèbre ses vertus, on s'efforce même de l'approcher des chrétiens en lui attribuant une disposition à embrasser la foi chrétienne, et on lui prête une grande admiration pour l'institution de la chevalerie. *Jean d'Avesnes*, une des compilations récentes du cycle des croisades, nous fournit le récit d'un voyage qu'il aurait entrepris en Occident 'pour veoir l'estat de la seignorie'. La tradition voulait même qu'il se fût lui-même fait armer chevalier, et il est très probable que cette tradition n'est pas sans fondement historique. D'après la chronique latine, *Itinerarium Ricardi*² et la *Chronique d'Ernoul*³ qui débute précisément par rapporter les récits qui couraient sur la jeunesse de Saladin et la manière dont il est parvenu au pouvoir, Holfroi du Toron, connétable du royaume de Jérusalem et seigneur du Crac, le château célèbre des hospitaliers en Syrie, de 1169—1172⁴, aurait été celui qui l'arma chevalier. Cet événement qu'il fût réel ou non, n'avait pas laissé d'éveiller une vive attention en Occident. Les rimeurs s'emparèrent de ce sujet, et ainsi est

¹ Cf. Gaston Paris, *La légende de Saladin*, Journal des Savants, 1893, p. 289.

² Voir *Historia Hierosolimitana*, dans *Gesta Dei per Francos*, Hannover 1611, I p. 1152 ainsi que *Itinerarium Ricardi*, éd. Stubbs I ch. III—IV. Cf. Wright, *Biogr. Brit.* 1846 p. 402, et Gaston Paris, *ouvr. cité* p. 286, 289.

³ *Chronique d'Ernoul et de Bernard le Trésorier* p. p. L. de Mas Latrie. Paris 1871. Dans la chronique, l'adoubement de Saladin a lieu pendant qu'il est prisonnier au Crac et se rapporte à l'an 1167; cf p. 36.

⁴ Voir Du Cange, *Les familles d'outre-mer* p. p. E.-G. Rey, Paris 1869, p. 468 et suiv.; cf. Gaston Paris, *ouvr. cité* p. 289.

né au XIIIe siècle l'*Ordene de chevalerie*, petit poème d'un auteur anonyme comptant environ 500 vers. Sans doute, c'est l'oeuvre d'un clerc; c'est ce qui ressort nettement du fait que l'auteur déclare avoir l'habitude de 'lire en latin' ainsi que de la fin du poème qui est celle qu'on retrouve dans les miracles de Notre Dame et dans d'autres poésies religieuses. L'*Ordene de chevalerie* nous est parvenu en plusieurs rédactions dont vient d'être publiée une édition critique.¹

Dans ce poème, ce n'est plus Honfroi du Toron qui arme Saladin chevalier; ce fait est rapporté à un autre personnage qui joue un très grand rôle dans l'épopée des croisades, Hugues de Tabarie, prince de Galilée, dont le nom est attaché par la suite à cet épisode.² Ce n'est plus à l'époque où Saladin était encore un émir obscur que se produit cet événement; il s'agit d'un 'rois qu'en terre païenie Fu jadis de grant signourie'. Saladin est donc représenté comme le roi puissant qu'il est devenu après avoir succédé à Noredin et avoir pris contre les chrétiens la direction des forces païennes.

Le poème a pour but principal d'exalter la chevalerie et d'insister sur le sens de toutes les formalités qui accompagnaient l'adoubement du nouveau chevalier. Successivement, Hugues fait raser et laver Saladin, le met dans un bain, le revêt d'abord d'une robe blanche, puis d'une robe écarlate et lui ceint l'épée; il est cependant à noter qu'il ne lui donne pas la 'colée'; arrivé là, il déclare s'en abstenir par respect, et Saladin doit se contenter de l'entendre expliquer le sens de cet acte.

Dans ce qui suit, je laisse de côté le poème pour m'occuper exclusivement des versions en prose, que l'auteur de l'édition critique n'a fait qu'effleurer et dont on s'est fait une idée peu exacte jusqu'ici. Ces versions me paraissent même plus intéressantes que le poème comme témoignant par leur variété et par les remaniements successifs dont elles ont été sujet, de la popularité de ce thème.

La rédaction en prose de notre récit se trouve dans les mss. suivants:

¹ Roy Temple House, *L'Ordene de chevalerie*. University of Oklahoma Bulletin Febr. I 1919. Oklahoma 1919.

² Sur cette substitution, Gaston Paris émet cette conjecture qu'une version de l'anecdote aurait porté les initiales *H. de T.* et qu'on les aurait interprétées comme celles de Hugues de Tabarie, plus connu, cf. *ouvr. cité* p. 290.

- A* Paris, Bibl. nat., ms. fr. 770; XIIIe siècle; contient à partir du folio 313 l'*Histoire de la prise de Jérusalem*; dans cette chronique, appelée communément la *Chronique d'outre mer*, le récit de l'adoubement de Saladin occupe les folios 326 r°—327 v°. Selon Gaston Paris, la meilleure forme de la rédaction en prose.¹
- B* Paris, Bibl. nat., ms. fr. 781; XIIIe siècle; contient les chroniques de Godefroy de Bouillon et de la Terre sainte, puis à la suite de ces pièces deux récits supplémentaires se rapportant à Saladin. L'histoire de Hugues de Tabarie armant chevalier Saladin en est le deuxième et occupe le folio 150. La fin manque. — A la suite du ms. ancien se trouve une transcription sur papier du poème faite par les soins de Châtre de Cangé d'après le ms. fr. 837.
- C* Paris, Bibl. nat., ms. fr. 25462; XIIIe siècle. Version également abrégée occupant les folios 214 v°—216 v°. Notre récit, qui termine le ms., est précédé de celui de la Comtesse de Ponthieu. — Ce même ms., qui est celui utilisé par Barbazan, renferme aussi, à partir du folio 149, une rédaction du poème.
- D* Lyon, Bibl. municipale 867²; XIIIe siècle; ce ms. est principalement un recueil de vies de saints en français. Notre récit se lit fol. 214 v°—216 v°.
- E* Paris, Bibl. nat., ms. fr. 17203; XIIIe siècle; débute par l'*Histoire abrégée de Jérusalem* par Jacques de Vitry; à la fin du ms., fol. 124 r°—125 v°, le récit de l'adoubement de Saladin, qui séparé de l'*Histoire de Jérusalem* par d'autres pièces, ne paraît s'y rapporter en aucune manière.
- F* Paris, Bibl. de l'Arsenal 5208; XVe siècle; renferme l'*Istoire de très vaillans princes monseigneur Jehan d'Avennes, du conte de Ponthieu, son fils, de monseigneur Thibault de Dommarc et du souldan Salhadin*. Le récit de l'adoubement de ce dernier occupe les folios 147 r°—150 r°.
- G* Paris, Bibl. nat., ms. fr. 12572; XVe siècle; le contenu est le même que dans le précédent. Notre récit, qui porte ce titre: *Comment Huon Dodequin fut prins vif et rendu a Salhadin*, se lit fol. 199 v°—203 r°.

¹ Cf. *ouvr. cité* p. 290.

² Sur ce ms. voir P. Meyer, *Bulletin de la Société des anc. textes français*, t. XI (1885), p. 40—80.

De notre récit il existe en outre trois rédactions italiennes, faisant partie des ouvrages suivants:

- H* Busone Da Gubbio, *Fortunatus Siculus ossia l'Avventuroso Ciciliano*,¹ où le 13e chapitre du 3e livre raconte *Come Messer Ulivo fecie Cavaliere il Soldano di Banbillo-
nia, e come si delibera di prigionie con dieci compagni*.
- I* *Libro di Novelle, et di bel parlar gentile, nel qual
si contengono cento Novelle altravolta mandate fuori da
Messer Carlo Gualteruzzi da Fano*. Le récit de l'adoubement de Saladin, qui en forme la nouvelle LI et qui porte le titre: *Come il Saladino si fece cavaliere e il modo che tenne
M. Ygo di Tabaria in farlo*, appartient aux nouvelles qui, n'ayant pas fait partie de l'édition de Gualteruzzi parue en 1525, ont été ajoutées postérieurement par Vincenzo Borghini.²
- K* Anton Francesco Doni, *Novelle*.³ Notre récit porte ici le titre: *Cortesia del Saladino al principe di Galilea*.

Il ressort déjà de ces indications que notre récit se présente sous plusieurs formes différentes. Dans la rédaction incomplète *C* ainsi que dans *D*, *E* et dans les versions italiennes, on le rencontre comme un récit isolé. Il en est de même de *B*, où cependant il est ajouté comme une sorte de supplément à des pièces relatives aux croisades. Ce ms., qui est également incomplet à la fin, ne dit rien sur les événements qui amenaient la prise de Hugues. Pour des raisons que j'indiquerai dans ce qui suit, il est permis de conclure que *B* ne se rattache pas à *A*, *F*, *G*, bien qu'il ait été inséré dans un ms. contenant des légendes de la Terre sainte; tout porte donc à croire que cette version est du même ordre que *C*, *D*, *E*.

Dans *A*, *F*, *G*, au contraire, le récit a été interpolé dans le cycle des croisades. Dans *A*, il fait partie de la grande compilation du XIIIe siècle qui est connue sous le nom de la *Chronique d'outre mer*.⁴ D'après celle-ci, l'épisode en question a lieu en 1178. La tradition fait remonter à cette date le

¹ P. p. G.-F. Nott, Firenze 1832.

² Cf. d'Ancona, *Studj di critica e storia letteraria* II p. 144.

³ Nouvellement rééditées par Guis. Petraglione sous le titre: *Novelle di Anton Francesco Doni, ricavate dalle antiche stampe*, Bergamo 1907. Notre récit se lit p. 49 et suiv.

⁴ Sur cette compilation voir Gaston Paris, *ouvr. cité* p. 356.

mariage de Saladin et de la dame de Damas, par lequel l'ancien émir se mit en possession du pays de celle-ci, en ajoutant ainsi ce royaume à celui d'Égypte dont il s'était déjà rendu maître par une ruse que rapportent également les chroniques.¹ Après son mariage, le soudan entreprit une marche contre Jérusalem; un grand combat eut lieu entre les chrétiens et les infidèles. Saladin finit par remporter la victoire et ayant été fait prisonnier, Hugues de Tabarie fut mené devant le soudan qui lui demanda de lui enseigner 'coment on fait chevalier à la chrestienne'. Des trois mss. — les n°s 770, 12 203 et 24 210 de la Bibl. nationale — qui renferment la *Chronique d'outre mer*, il n'y a que le premier qui raconte l'épisode en question; dans les autres, le nom de Hugues de Tabarie n'est même pas mentionné. Il en est de même de la *Chronique d'Ernoul*, ouvrage antérieur formant le fonds de la *Chronique d'outre mer* qui reproduit d'abord fidèlement le texte d'*Ernoul*. Il est donc évident que notre récit constitue dans ce cycle une interpolation postérieure.²

Dans *F* et *G*, la situation est tout autre. Nous ne sommes plus en 1178. Saladin n'est pas seulement le roi d'Égypte et de Damas; il est maître de Jérusalem pris par lui en 1187, et il réside même dans cette ville. Hugues de Tabarie est curieusement identifié à Huon Dodequin, en réalité émir de Damas et converti au christianisme au temps de la première croisade. Comme son compagnon, Jehan de Ponthieu, qui est fait l'oncle de Saladin, Hugues est représenté comme l'hôte de celui-ci; après l'adoubement, les deux chevaliers restent avec le soudan dix ans sans voir leurs femmes ni leurs enfants.

La curieuse compilation dont fait maintenant partie notre récit, est bien postérieure à la *Chronique d'outre mer*. C'est le roman déjà mentionné de *Jean d'Avesnes*, dont le troisième livre, où se trouve notre récit, est selon Gaston Paris³ la mise en prose d'une partie, perdue dans sa forme originale, d'un poème gigantesque qui devait comprendre une histoire entière et en majeure partie toute romanesque des croisades. De cette compilation, le poème connu sous le nom de *Le chevalier au Cygne* forme une partie, *Baudouin de Sebourg* une deuxième;

¹ Cf. *Chronique d'Ernoul* p. 39 et suiv. ainsi que Gaston Paris, *ouvr. cité* p. 287.

² Cf. plus bas p. 159.

³ *Ouvr. cité* p. 288.

celle à laquelle remonte *Jean d'Avesnes* est perdue. Selon ce roman, Saladin est le petit-fils de la comtesse de Ponthieu, qui d'une manière miraculeuse a été emmenée en Orient, où elle devint l'épouse du soudan d'Aumarie. Avec lui, elle eut une fille qui, quand la mère retrouvée par son père et son mari retourna à Ponthieu, resta avec le soudan et fut mère de Saladin. L'épisode qui raconte l'adoubement de celui-ci, se trouve dans la partie consacrée au récit de la vie et des faits d'armes du grand soudan. C'est à la suite de cet épisode qu'il résolut d'aller en Occident pour voir de ses propres yeux l'institution de la chevalerie que les chevaliers croisés lui avaient fait admirer.

Le récit même se ressent jusqu'à un certain point de cette série d'adaptations. La modification la plus frappante concerne la 'colée'. C'est que contrairement à l'original poétique et aux autres rédactions en prose à l'exception de *H*, les formes cycliques — *A*, *F*, *G*, — font donner à Saladin la colée.¹ Hugues fait d'abord des objections mais finit par se laisser persuader de compléter par cet acte le cérémoniel de l'adoubement.

Ce caractère changeant que présente à plusieurs points de vue notre texte, se reflète dans les rapports mutuels des diverses rédactions. Je passe donc à une comparaison des textes, qui me permettra d'établir une classification exacte des mss.

Classification des manuscrits.

Il convient d'abord d'établir la relation dans laquelle les différentes rédactions anciennes, *A*, *B*, *C*, *D*, *E* se trouvent par rapport à l'original poétique. Des cinq mss. en question, *B* s'écarte définitivement des autres et paraît occuper une place à part. Cette rédaction se rapproche en effet le plus de *O*, qu'elle suit presque mot à mot. Parmi les concordances les plus frappantes, signalons :

B est le seul de nos mss. d'après lequel Hugues déclare à Saladin que le rang de chevalier ne lui conviendrait pas mieux

¹ On a cru jusqu'ici que ce trait était particulier à toutes les rédactions en prose. C'est pourquoi on a supposé que le récit de Busone, chez qui Hugues se décide à donner la colée au soudan de Babylone, se rattache à la version française en prose, tandis que les nouvelles italiennes remonteraient au poème. Comme je l'indiquerai dans ce qui suit, cette manière de voir est inexacte à tous les points de vue; cf. Gaston Paris, *ouvr. cité* p. 291.

'que uns dras de soie a couvrir un fumier qu'il ne puist', où nous retrouvons les vers 89—92 de l'original:¹

Et grant folie entreprendroie Voloie vestir et couvrir,
Se un fumier de dras de soie Ke il ne peüst jamais puis

Lorsqu'après les préliminaires, Hugues doit procéder à l'adoubement de Saladin, *B* commence ainsi:

Lors commenche Hues Salehadin a enseigner quanques il convient a chevalier faire

O porte ici v. 106—107:

Lors li commenche a ensigner
Tout chou que il li couvient faire

D'après *C* et *D* il 'fist *apareillier*' ce qu'il fallait 'a chevalier faire'.

En parlant du bain, d'où il fallait sortir sans péché 'comme li enfes ist de fons', *B* ajoute:

& devés estre plains de bonté & de courtoisie & faire amer a toutes gens.

Ces mots qui ne se retrouvent dans aucun des autres mss., sont la transcription des vers 122—125 de *O*:

car chevalerie En cortoisie et en bonté
Se doit baignier en honesté, Et faire amer a toutes gens.

D'après toutes les rédactions, les chausses brunes ou noires (*O*, *B*) sont le symbole de la terre 'd'où on est venu et où on retournera un jour'; seule des rédactions en prose *B* continue:

& a che doit on regarder que orguex ne sousprengne, car il ne doit point demourer en chevalier, mais grant simpleche.

Cette recommandation se retrouve dans *O*, v. 167—171:

A chou doivent garder vostre oel, En chevalier, ne demorer;
Si n'enkerrez pas en orguel; A simpleche doit adés tendre
Car orgueus ne doit pas regner

En attachant aux pieds de Saladin les éperons, Hugues lui en explique dans *O* le sens dans les termes suivants, v. 191—200:

¹ Notre récit ne paraît remonter directement à aucune des rédactions conservées du poème, mais reproduit le plus fidèlement le ms. fr. 25462 de la Bibliothèque nationale (*N*). En citant *O*, je suis donc ce ms., tout en remplaçant les leçons mauvaises par d'autres empruntées en général au ms. fr. 1553 (*D*), auquel M. Roy Temple House donne la préférence, cf. *ouvr. cité* p. 34. Là où *D* fait défaut, je reproduis le ms. fr. 837 (*P*). D'ailleurs ces trois mss. sont dans un accord parfait; les variations qu'ils présentent sont sans importance pour la comparaison qui va suivre.

Sire, tout autresi isniaus	Et cha et là a vo talent,
Que vos volés que vos chevaus	Senefient chist esperon,
Soit de bien corre entalentés,	Qui doré sont tout environ,
Quant vous des esperons ferés	Que vous aiiez bien en corage
K'il voist par tout isnelement	De Dieu servir tout vostre eage

Ce passage est ainsi rendu par *B*:

Sire, chist esperon senefient que tout aussi isniaus comme vos quevaus, quant vous le ferés ben des esperons, est d'aler & de courre, devés vous estre de Diu servir tout vostre aage, car ensi le font chevalier qui aiment Dieu.

Dans *A*, *C*, *D*, *E*, le cheval est représenté comme 'vistes', 'entalentis', 'saillans' ou '(es)mouvans'; ces rédactions s'arrêtent après les mots 'Dieu servir' ou ajoutent 'de sainte eglise (maintenir &) deffendre'.

B se termine ainsi:

Après li a afulé Hues une blanque coife & li dist: «Sire, ore esgardés comme cheste coiffe que je vous ai mise en vostre chief est bele & blanche & pure & nete sans ordure. Tout autressi nete devés vous au jour del juse rendre l'ame de vous des pechiés que li cors a fais & des meffais qu'il a fais envers nostre Seigneur pour avoir le gloire de paradis qui tant est deliteuse que langue ne le porroit...»

C'est là la transcription des vers 220—237 du poème:

Aprés li a en son chief mis	«Devez l'ame rendre a esfors ¹
Une coife qui toute iert blanche,	«Des pechiés ke a fait li cors
Puis li dist la senefianche:	«& pure & nete des folies
«Sire», fait il, «or esgardés	«Que li cors a tos jors basties
«Tout ensement que vous savés	«A Dieu pour avoir le merite
«Que cheste coife est sans ordure	«De paradis qui mout delite,
«Et blanche et bele, nete et pure,	«Quar lange nel porroit conter,
«Ki est deseur vo chief assise;	«Oreille oïr ne cuers penser,
«Ensement au jor dou juse	«Ch'est li biautés de paradis.

D et *A*, les seuls des autres mss. qui donnent cet épisode, s'écartent assez loin de *O* tout en concordant bien entre eux.²

De ce qui a été dit jusqu'ici, il résulte non seulement que *B* représente une rédaction, malheureusement incomplète, qui se rapproche de très près de l'original poétique, mais aussi qu'aucune des rédactions *A*, *C*, *D*, *E* ne dérive de *B*.

¹ Le texte critique a adopté ici une autre leçon meilleure que celle-ci, (*P*), qui répond bien à *B*.

² Voir plus bas, pp. 163 et 170.

D'autre part, *B* et *A*, *C*, *D*, *E* présentent trop de leçons communes pour qu'on n'admette pas une source unique de toutes ces rédactions. Que celle-ci ne soit pas *O*, c'est ce qui me paraît découler d'une particularité commune à toutes les rédactions en prose par opposition à *O*. C'est que dans *A*, *B*, *C*, *D*, *E* et *F* le délai accordé à Hugues pour procurer la rançon exagérée qu'exige le roi est d'un an, dans *O* de deux ans. Ce fait me semble en effet trop précis pour qu'il ait pu être introduit indépendamment dans les différentes rédactions. Je suis donc amené à supposer, entre *O* et les rédactions en prose, un intermédiaire que j'appelle *O*₁; à mon avis, celui-ci représente la rédaction en prose primordiale dont dérivent par conséquent toutes les versions étudiées dans cet article.

Passons maintenant à l'examen de la question de savoir comment se groupent entre elles les quatre rédactions *A*, *C*, *D*, *E*, qui d'après ce qui a été dit plus haut présentant au moins une divergence notable.¹ A généralement parler, ces mss. représentent une transcription de l'original qui ne laisse pas d'accuser sa dépendance de *O* mais qui est tout de même un peu plus libre que *B*. Je signale surtout les traits suivants:

O v. 25: Et tant que une fois avint *O* lui ot moult grant compaignie
 Qu'a la bataille un prin- Des chevaliers de Galilée...
 ches vint, Car la fu pris li prinches Hues
 Hues ot non de 'Tabarie;

D: En cel poingneïs si fu pris des Crestiens li princes de
 Galilée; mesires Hues de 'Tabarie estoit apelés

E: En cel poingneïs il i fu pris mesure Hues de 'Tabarie qui
 princes estoit & sires de Galilée

A: La prisent il... mon seigneur Huon de 'Tabarie & *mout*
 des autres

C: Si fu mesires Hues pris & *maint autre preudome avoec lui*

O: v. 35: S'en fu menés a val les rues Si le salue en son latin: ...
 Droit pardevant Salehadin, «Hues, mout sui lié quant vous
 tien»

D: Le soir fu amenés devant le roi, et li rois le connut bien
 et li dist: ...

E: Le soir fu amenés devant Salehadin & quant li rois le vit,
 si le connut bien & li dist: ...

¹ Cf. ci-dessus p. 144.

A, C: Le soir fu amenés devant Salehadin qui ben le connut,
s'en fu moult liés & dist: ...

O v. 54: Et preudons n'escon- Que il ne vous doinst un bel don;
 dira mie, Ensi vous porés aquiter.
 Se rouvés à vo raenchon

D, E: cascuns ki orra parler de vo raiençon, vous donra et
 envoieira

A, C: *nus* n'orra de vostre raenchon parler [ne de vostre prison,
C] *qui ne vous doinst & envoit.*

O v. 79: Et je saroie volentiers «Por quoi?» — «Sire, jel vous
 Comment on fait les che- dirai:
 valiers. — «Sainte ordre de chevalerie
 «Biaus sire», dist il, «non «Seroit en vous mal emploïe,
 ferai.» «Car vous est viex en vo loi,
 «Si n'avés baptesme ne foi

D: «Sire», dist li princes, «ja Dieu ne place que je face
 tant que je mece si haute cose conme ordre de cevalier sour
 tel cors conme li vostres est». — «Pour coi?», dist li rois. —
 «Sire, pour çou que vous estes vieus, car vous estes wis de
 tout baupesme et de foi de crestien».

E: «Sire, ja Dieu ne place que jou mece si haut ordene comme
 ordene de cevalerie sor teil cors d'omme que li vostres est.
 Car vous estes wis de cresseme & de baupesme & de loi cresse-
 tienne».

A, C: «Sire», fait mesire Hues, «ja Dieu ne place ke *jou soie si*
faus ke jou mete si haute cose [& si haute seignourie, *C]*
 comme l'ordene de chevalerie sour si fait cors [seur cors de
 si haut home, *C]*, comme li vostres est.» — «*Pour coi?*» dist li
 rois. — «Por çou ke vous iestes wis» — «*De choi?*» dist li rois.
 — «De crestienté & de baptesme».

D, E continuent:

Se vous faites cose que je vous requiere, ja ne troverés en
 vostre loi qui trop vous emblasmece [en blasme, *E]*

Dans *A, C* le même passage a la forme suivante:

Se vous faites çou ke jou vous requier & *vous venés en tiere*
de vostre conseil, ja ne troverés, etc.

Dans *A, C*, le discours de Saladin ne se termine pas avec
 ces mots; ils lui font dire encore qu'il préfère être adoubé par
 Hugues de Tabarie, qui à son tour ne ferait qu'augmenter sa re-
 nommée en se prêtant au désir de Saladin. Dans sa réponse,

Hugues déclare qu'il se conforme à sa volonté, et il conclut par ces mots communs aux deux mss:

Se crestiens fuissies, bien fust chevalerie en vous [employée &, *A*] asise.

Ces répliques manquent dans *D*, *E* et ne correspondent à rien dans *O*.

En racontant le bain dans lequel Hugues fait entrer Saladin, *D*, *E* en donnent l'explication sans l'intervention du soudan; dans *A*, *C*, cette explication est précédée de ces répliques:

«Sire, savés vous ke chis bains vous donne a entendre?» — «Hue», fait li rois, «non (*A*; naie, *C*)».

Dans *O*, le roi est vêtu 'de blans dras qui erent de lin'. *D*, *E* parlent aussi de 'blans dras de lin', tandis que dans *C* il est question d'une 'blanke reube deliie de lin ou de soie' et dans *A* de 'chemise & braies blanches, ne sai ou de lin u de soie'.

L'épisode des éperons présente une divergence analogue: dans *O*, *D*, *E* ils sont 'dorés', dans *A*, *C* 'd'or ou dorés'.

La remise de l'épée est également racontée de manière différente dans les diverses rédactions:

O v. 205: Après li a chainte l'espée. «Contre l'assaut del anemi,
Salehadins a demandée «Tout ensement com veés ci:
La senefianche del branc. «Doi trenchant ki vous font savoir
«Sire», fait il, «chou est «C'adés doit chevaliers avoir
garant «Droiture et leauté ensanle».

C: Après on li aporta une espée, si li demanda: «Sire, savés vous que ceste espée vous dourra ·III· cozes.» — «Keles?» — «Droiture, seurté & loiauté. La crois qui est en l'espée vous donne le seurté; puis que preudons chevaliers a s'espée chainte, ne puet ne ne doit dyable douter. Après, sire, li doi trenchant qui sont en l'espée vous dounent le droiture & le loiauté garder...»

Dans *A*, le récit est le même, mais plus circonstancié, cf. ci-dessous p. 170.

D: Après il li chaint une espée et li dist: «Sire, ceste espée vous donne seurté contre le diable; li doi trenchant de l'espée senefient droiture et loiauté...»

E: Apriés il li gainst une espée a ·II· trenchans & li dist: «Sire, ceste espée vos donne a entendre, li uns des trenchans seurté contre le deable, li autres droiture & raison...»

Ici *C* s'arrête. *A* présente à la suite de la remise de l'épée la grande innovation qui constitue la plus grande particularité de ce texte, l'application de la colée dont, dans toutes les autres rédactions *O* compris, Hugues déclare préférer s'abstenir.

Vient ensuite l'épisode de la remise de la coiffe. Il y a cependant entre *O*, *D* — *E* omet cet épisode — et *A* cette différence que dans *O*, *D* le refus de Hugues de donner à Saladin la colée n'est rapporté qu'après la remise de la coiffe. Ce refus est accompagné de l'explication de la 'senefianche' de la colée, qui lui est donnée en ces termes:

O v. 246: Sire, chou est li ramembranche
De chelui qui l'a adoubé
A chevalier, et ordené.

D, *E* écrivent:

C'est ramembranche de celui de cui on l'a prise,
à quoi ajoute *D* seul:

Car cevaliers ne doit faire vilonnie pour doute k'il ait de mort ne de prison.¹

Dans *A*, le récit de la colée ainsi que l'explication que je viens de citer, précède la remise de la coiffe. Puis on continue d'un commun accord par l'explication des quatre vertus par lesquelles doit se distinguer le chevalier.

La fin de notre récit présente, dans les différentes rédactions, des divergences du même ordre que celles qui ont été relevées jusqu'ici. En général, *D* suit le plus fidèlement l'original poétique. L'invocation finale manque dans toutes les rédactions en prose.

Il ressort de cette comparaison que ces quatre rédactions se divisent en deux familles, d'un côté *D*, *E*, de l'autre *A*, *C*. Évidemment, *D*, *E* ont suivi un texte commun, β , caractérisé par toute une série de leçons spéciales à ces deux mss. et qui ne se retrouvent pas dans *A*, *C*, qui remontent à un autre texte commun, γ . La question se pose maintenant si ces nouveaux intermédiaires dérivent directement de O_1 . A mon avis il faut décider négativement cette question. Exception faite des particularités de *A*, qui sont en général autant d'innovations, *A*, *C*

¹ Cette remarque, qui se retrouve dans les rédactions italiennes, est due à β et a été omise dans *E*, cf. plus bas p. 164.

et *D*, *E* présentent en effet trop de concordances pour qu'on n'en admette pas une source commune. Il a ressorti de la comparaison établie ci-dessus entre *B* et *A*, *C*, *D*, *E* et à laquelle je renvoie à cet égard, que ces dernières rédactions vont très souvent ensemble contre *O* et *B*. Il est surtout remarquable qu'aucune de ces rédactions ne reproduit les leçons spéciales à *B*. Si β et γ étaient vraiment deux transcriptions indépendantes de O_1 , qui présente nécessairement tous les traits communs à *O* et à *B*, on s'attendrait à retrouver au moins quelques-unes de ces particularités dans l'une ou dans l'autre famille. Cela n'étant pas le cas, il faut à mon avis supposer entre O_1 et β , γ un intermédiaire α dont dérivent indépendamment *D*, *E* et *A*, *C*. Par rapport à *O* et à O_1 , cette rédaction correspond à *B* et a dû offrir un texte qui se rapproche de très près de celui de *D*, *E* et *C*.

Les deux descendants de β , dont *D* se rapproche le plus de *O*, se trouvent dans une étroite parenté, tout en présentant certaines divergences qui indiquent une dérivation indépendante. A cet égard, il convient de signaler une petite particularité que présente, dans les différentes rédactions, le récit du bain que Hugues prépare à Saladin avant l'adoubement. En étant sorti, le roi remarque d'après *O* qu'il trouvait ce commencement 'mout biaux'. L'adjectif *beau* est gardé dans *E*, *C* et se retrouve encore dans *H*, *I*, *K*, tandis que *A*, *D* l'ont remplacé par *bon*. L'hypothèse d'après laquelle *F* ne dérive pas de *D* est en effet confirmée par les versions italiennes qui, tout en se rapprochant le plus de *D*, reproduisent aussi quelques-unes des leçons spéciales à *E*. Ce fait serait inexplicable, si ces particularités étaient dans *E* des innovations qui n'ussent pas existé dans une source commune à *D* et *E* ainsi qu'aux rédactions italiennes. Je reviendrai sur cette question dans ce qui suit.

C et *A* ne dépendent pas non plus l'un de l'autre. Étant incomplet et présentant certains abrégements qui ne se retrouvent pas dans *A*, *C* ne peut pas être la source de *A*. Qu'inversement *C* ne puisse dériver de *A*, c'est ce qui ressort du fait qu'il ne reproduit aucune des particularités de cette rédaction. Comme *D*, *E*, il commence par raconter qu'il y a eu un 'poing-neïs' entre les chrétiens et les infidèles; *A* nous donne sur Saladin et sur ce combat un long récit qui est étranger à toutes les autres versions. D'après *C*, l'adoubement a lieu le jour

même 'que Hugues est fait prisonnier par Saladin; dans *A* cet événement est différé jusqu'au lendemain, et dans la soirée Saladin et Hugues accompagné de sa suite font bonne chère ensemble. A ces divergences se joignent beaucoup d'autres du même genre. *C* s'arrête avant que le récit arrive jusqu'à la colée; cet épisode, raconté comme je l'ai déjà signalé d'une manière toute particulière dans *A*, ne peut donc pas fournir matière à une comparaison. Il n'en est pas moins évident que des rédactions *A*, *C*, aucune n'est la source de l'autre mais qu'elles dérivent indépendamment de γ . *C* est dû à un copiste négligent et qui à plusieurs endroits a mal compris son original; c'est en effet une rédaction très médiocre. *A* offre un texte excellent, amplement remanié, il est vrai, mais d'un très grand intérêt à cause des éléments nouveaux que cette rédaction introduit dans le récit.

F et *G* qui représentent des rédactions bien postérieures aux autres, offrent toutes les particularités de *A*, dont elles dérivent donc nettement. Exception faite de la fin où il y a quelques divergences notables, la concordance des deux textes est remarquable. Les leçons spéciales à *G* remontent en général à *A*, d'où il pourrait ressortir que *G* se rattache directement à cette rédaction, tandis que *F* ne serait qu'une copie de *G*. A d'autres endroits, cependant, *F* paraît suivre *A* d'une manière plus fidèle que *G*, d'où je conclus qu'aucune de nos rédactions ne dépend de l'autre. A cet égard, je signale les traits suivants:

Au refus de Hugues de faire Saladin chevalier, celui-ci oppose cette objection que l'accomplissement de son désir ne dégraderait aucunement le chevalier chrétien. *A* lui prête les paroles suivantes:

- ... car il m'est avis ke vous n'en abaisseries jamais.
F: Car il m'est avis que vous n'en abaisseries la puissance de vostre loy
G: Car il m'est avis que vous n'en *abaisserés* la puissance de vostre loy *de moy faire chevalier.*»

F me paraît ici tomber plus près de *A*.

L'explication de la robe vermeille est donnée dans *A* sous la forme suivante:

Sire, ceste robe vermeille vous donne a entendre le sanc que vous devés espandre pour Dieu siervir, etc.

F garde le mot *espandre*, tandis que *G* le remplace par *respandre*. A un autre endroit, où nos mss. s'écartent ensemble de *A*, *F* se sert de *respandre*, tandis que *G* emploie l'autre verbe.

Dans *A* et *F*, la ceinture est appelée *chainture*; *G* écrit *coroye*.

La promesse que fait Saladin à Hugues, enfin, est exprimée dans *F* et *G* sous des formes qui ne peuvent guère qu'être indépendantes l'une de l'autre, cf.:

A: Il ne puet estre ke el poigneïs ou pris fustes ke pris n'i eust de gent dont il vous poise... Apriés jou vous doins un don ke el poigneïs premier ki fais ert entre 'Turs & Crestiens & chevaliers i soit pris dont il vous poise & que vous amés, venés le querre.

F: Il ne peut estre que en la bataille n'en y eust aulcuns prins de quoy vous soiez couroucé... Aprez je vous donne encores ung aultre don, c'est asçavoir que se en la premiere bataille que je auray contre Crestiens, y a prins aulcuns de vos parens ou amis, je les vous feray rendre a vostre voulenté.

G: Il ne puet estre qu'en la bataille ou vous avés esté pris n'y ait eu aulcuns de vostre compaignie *qui soient encores prisonniers* dont soies couroucé... Après entre vous donne je encores ung aultre don c'est assavoir qu'en la premiere bataille que je auray alentour dez Cristiens s'il y a nul qui qu'il soit pris de vostre parent, amis *ou bienvuellans* & *j'en soie adverti, se vous le voulés ravoir*, je le vous feray rendre & delivrer tout quitte.

Il est aussi remarquable que les versions ne présentent pas de fautes communes; les mauvaises leçons de *F* ne reviennent pas dans *G*, qui inversement en offre d'autres évitées sans exception dans *F*.

Les raisons pour lesquelles j'hésite à croire *F* la copie de *G* ne sont pas en effet très fortes. Une certitude absolue ne résultera probablement que d'une comparaison des deux mss. en entier. Si cependant mon opinion est fondée, s'il faut vraiment regarder *F* et *G* comme deux copies indépendantes d'un seul et même original, il est nécessaire d'admettre aussi un intermédiaire entre *A* et ces rédactions, ce qui est d'ailleurs d'accord avec les données historiques.¹ Les particularités qu'elles présentant par rapport à *A* sont si remarquables qu'elles n'ont pas pu être introduites séparément dans deux transcriptions indépendantes. Je renvoie à cet égard aux textes qui en portent nettement témoignage.

¹ Cf. plus bas p. 143 et 160.

Examinons en dernier lieu les versions italiennes. Dans *I* et dans *K* nous trouvons notre récit sous la forme d'une nouvelle qui nous met en présence Saladin et Hugues de Tabarie. *I* omet certains éléments du récit et offre notamment une introduction étrangère à toutes les autres versions. Dans la nouvelle de Doni, au contraire, nous lisons l'aventure à peu près telle qu'elle est racontée dans les versions françaises. Busone Da Gubbio, de son côté, l'a tout à fait transformée. Il en fait un épisode dans son roman *l'Avventuroso Siciliano*, où sont racontées les aventures advenues à quatre chevaliers siciliens, dont un est Messer Ulivo di Fontana. Celui-ci devient le héros du récit et fait chevalier un soudan de Babylone anonyme, qui dans cette version a pris la place de Saladin. Dans cette nouvelle forme, notre récit présente de curieuses interpolations, qui se rapportent en général à l'époque où Gubbio rédigea son roman. De notre point de vue, la plus intéressante est celle qui raconte la colée. Comme dans *A*, le soudan réussit à persuader à Hugues de lui donner la colée. Seulement, cet épisode ne se trouve pas à la même place que dans *A*, ni n'est raconté de la même manière que dans cette rédaction.¹ Après lui avoir ceint l'épée, Messer Ulivo lui remet aussitôt la 'cuffia' et ce n'est qu'après la fin du cérémoniel — à la suite de l'explication que, d'après toutes les versions non abrégées, y compris *O*, il lui donne du sens de la colée — que Hugues consent à se conformer à sa volonté. Ce trait est donc ici de l'invention de l'auteur et n'a rien à voir avec l'épisode analogue des rédactions *A*, *F*, *G*, avec lesquelles le récit de Gubbio ne se trouve dans aucun rapport. Dans la nouvelle de Doni, qui à part les interpolations de *H*, suit de très près cette rédaction, cet épisode manque.

Ces versions appartiennent toutes à la famille dont *D* et *E* sont les représentants français. Le texte se rapproche de

¹ Je reproduis ici ce passage d'après le roman de Gubbio (p. 315):

«... e ancora ci è un'altra cosa che io non vi darò nè mica, cioè la gotata, che l'uomo dona al novello cavaliere.» — «Perchè», disse il soldano, «e che significa quella gotata?» — «Signiore», disse il prenze, «significa la rimembranza di colui che l'ha fatto cavaliere». Disse il soldano: «Ricordovi che il Saladino perdonò a Gian de Berri l'oltraggio per giuoco, e però non dovete dottare, di non lasciare a me vedere l'ordine della cavalleria.» Il prenze allora cortesemente gli dona la gotata. «E sì vi dico, Signiore, che l'cavaliere non dee fare nuina villana cosa...»

plus près de celui de *D*. *H* en diffère par certains traits qui sont de l'invention de Gubbio et parmi lesquels je viens de relever l'application de la colée. *I* omet la discussion préliminaire ainsi que la fin, mais rapporte scrupuleusement les détails du cérémoniel. *K* de son côté suit *D* presque mot à mot. Cependant on retrouve dans ces textes aussi certains traits de *E*, dont voici quelques-uns qui sont surtout frappants:

E = *H*, *I*, *K*.

Après le bain, Saladin exprime sa satisfaction du début de l'acte de l'adoubement. Les rédactions italiennes emploient ici l'expression: '*bello cominciamento*'; *E* 'cis commencemens est molt *biaus*, *D* chis c. e. m. *boins*'.¹

Arrivé à la colée, Hugues s'exprime ainsi:

E: Sire, encore i a une chose que je ne vos donrai mie ore, colée que on donne a chevalier novel

H, I, K: e [ancora *H*, *K*] ci è un altra cosa, [ha una altra cosa *K*], che io non vi darò nè mica, cioè la gotata, che l'uomo dona a [al, *H*] novello cavaliere

D: Sire, je ne vous donrai mie ore colée c'on donne a cevalier
E = *H*, *K*

Les conditions posées par Saladin pour accorder à Hugues la liberté contiennent ce passage:

E: Et se vos nes me raportés, revenés en auteil point que vos estes

H, K: che se voi gli ciento mila bisanti non mi date infra un anno, che voi tornerete a me *in attretale punto* come [*in quel punto* che, *K*] voi siete al presente

D: Se vous les me rendés dedans l'an, je les prendrai, et se vous ne les rendés, revenés, je vous prendrai bien.

Saladin exprime le désir de parler à Hugues, après quoi on lit:

E: Quant il vinrent en le cambre, Hues li demanda: «Sire...»

H, K: E quando furono intrati nella zanbra [camera *K*], sì lo domandò il prenza [Ugo, *K*]...

D: «Volentiers», dist li rois, «mais je voel anchois a vous parler en ceste cambre». Si dist Hues: «Sire...»

Après l'adoubement, Saladin fait à Hugues certaines promesses:

E: si vos promec que se... hom i est pris... je le vos rendrai, se il est trovés en toute me terre [se vous le poés trouver ki que l'ait, *D*]

¹ Cf. ci dessus p. 151.

H, K: se... alcuno uomo cui voi amaste fosse da nostri preso, ...io il vi farò rendere, purchè noi il possiamo trovare infra i nostri [pure ch'egli sia trovato fra i nostri, *K*].

Les passages correspondants manquent dans *I*.

De cet examen, il résulte donc que *H, I, K* ne dérivent ni de *D*, ni de *E*. Ces rédactions ne peuvent en réalité remonter qu' à β , la source commune de *D, E*, et elles représentent une troisième branche de cette famille.

Reste encore à examiner la question de savoir si les rédactions italiennes sont indépendantes l'une de l'autre, ou si par hasard une d'elles occupe une place intermédiaire entre les autres et β . Les versions les plus anciennes sont *H* et *I*.¹ Le roman de Gubbio parut en 1311, les *Novelle antiche* ne sont pas, dans la rédaction de Borghini, postérieures à 1350,² tandis que Doni n'écrivit qu'au commencement du XVIe siècle. L'état abrégé de *I* s'oppose à y voir la source des autres. *I, K* allant souvent avec *D, E* contre *H* sans présenter aucune des particularités de cette rédaction, *I, K* ne peuvent remonter à *II*. Je cite à cet égard les particularités suivantes:

La robe vermeille des rédactions françaises correspond à la 'roba vermiglia' de *I, K*, tandis que *H* écrit 'roba di seta vermiglia'. *I, K* parlent de 'brune calze' et de 'uno sprono d'oro [overo, *I*] dorato' [*D, E* esperons dorés], *H* de 'nere calze' et de 'un pajo di sproni d'oro'. *H* attribue à l'épée 'pomo e elsa d'oro' que ne connaissent pas *D, E, I* et *K*. En parlant du jeûn auquel doit se soumettre le chevalier, *I, K* reproduisent aussi mieux que *H* la leçon d'ailleurs fort douteuse des deux rédactions françaises:

D, E: le venredi doit juner en ramenbrance de Dieu [en l'onnour de Dieu, *E*]; s'il ne le fait pour enferté de cors ou pour compaignie...

I, K: Et si dee... lo cavaliere... digiunare il venerdì in rimembranza [riverenza, *K*] di nostro Signore; [e, *K*] *se non fosse* per avventura per infermità di suo corpo o per compagnia di suo signore...

II: sì dee... il cavaliere... digiunare il venerdì in riverenza di nostro Signore, *se egli non è che* per alcuna avventura *gliela convenga lasciare*, come per infermità di suo corpo, o per compagnia di suo signore...

¹ On a émis diverses opinions sur le rapport de ces deux textes; cf. d'Ancona, *ouvr. cité* II p. 1 et suiv. ainsi que Roy Temple House, *ouvr. cité*, p. 30.

² Cf. d'Ancona, *ouvr. cité* II p. 22.

Parmi les leçons spéciales à *H* et qui ne se retrouvent pas ailleurs, la réponse de Saladin adressée à Hugues pendant la discussion de la rançon que celui-ci trouve exagérée, me paraît particulièrement frappante; voici le passage en question:

Voi il mi potete ben fare . . . che voi siete sì buono cavaliere, che udendo vostro Re che contro a nostra gente vi mandò, (e) ciascheduno nobile cavaliere del paese vostro buono amico sarà, [e] quando udiranno parlare di vostra ricomperazione, vi darà volentieri del suo avere, e ve ne manderà.

Je rappelle aussi le cadre tout à fait nouveau que Gubbio donne à son récit.

Il est donc évident qu'aucune de ces rédactions n'est la source des autres. D'autre part, la concordance des trois textes est dans les parties qui leur sont communes, trop parfaite¹ pour qu'on n'admette pas un intermédiaire entre β et *H, I, K*. C'est

¹ A titre de comparaison je cite, d'après les trois textes, le commencement du cérémoniel:

H: Primieramente il suo capo e la sua barba gli fece più bellamente apparecchiare, che non erano davanti. Appresso ciò, sì lo mise in uno bagno, e si gli disse: «Signiore, questo bagno ci significa che tutto altresì netto, altresì puro, e altresì mondo di tutte lordure di peccati, come il fanciullo esce della fonte, tutto altresì netto vi conviene uscire di questo bagno senza altra villania». — «Certo, prenze», disse il soldano, «questo è molto bello incominciamento». E appresso uscito del bagno il fece il prenze coricare in uno letto tutto novello e si gli disse: «Signiore, questo letto ci significa il grande letto del riposo che noi dobbiamo acquistare per nostra cavalleria». Appresso ciò, quando egli ebbe un poco giacuto, egli il fa levare, e si il veste di bianco drappo di seta; poscia gli disse: «Signiore, questo bianco drappo ci significa la grande nettezza che noi dobbiamo guardare initeramente, e puramente.

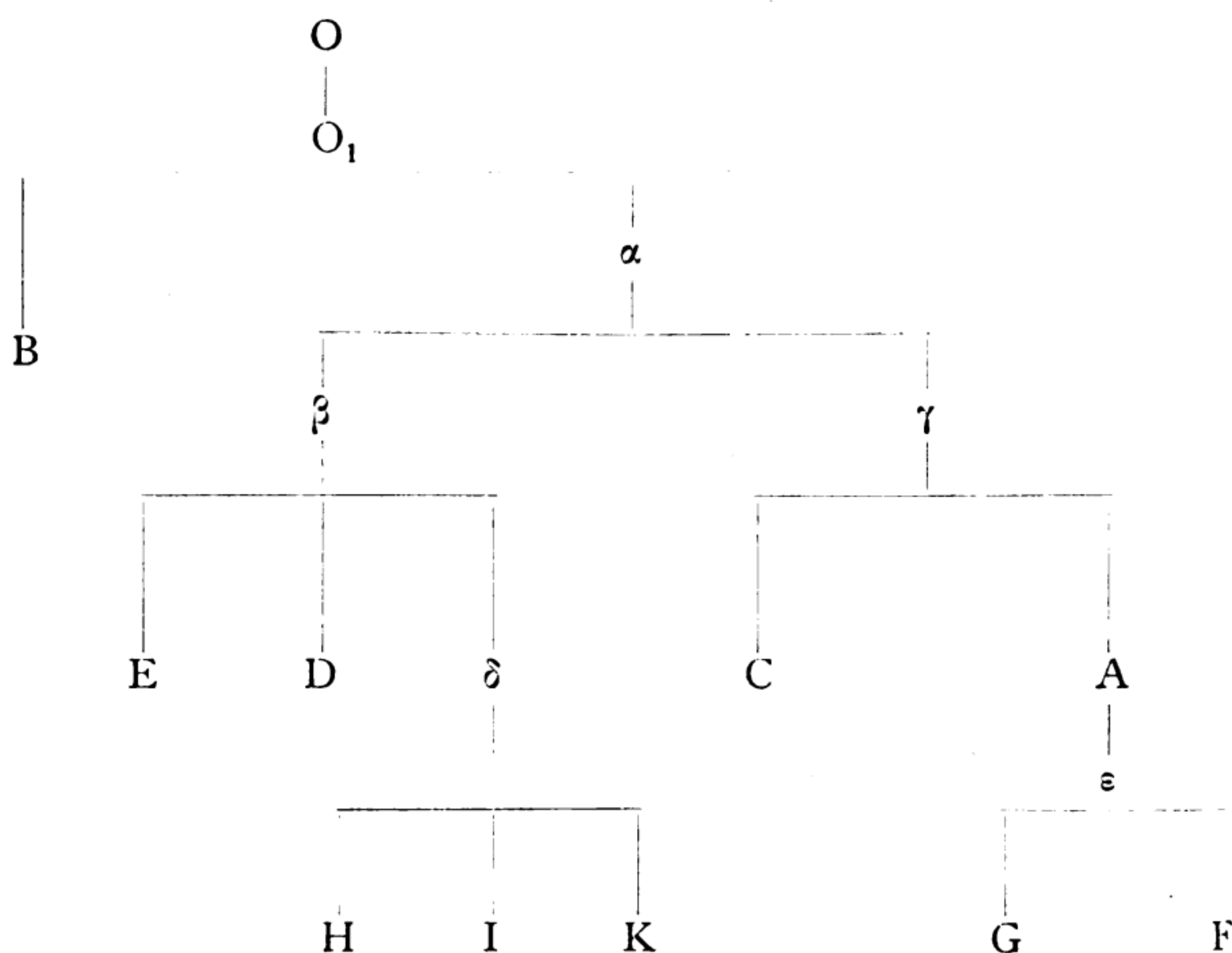
I, K: . . . primieramente [primamente, *K*] il suo capo & la sua barba li fece più bellamente apparecchiare, che non era davante [davanti, *K*], Appresso ciò, lo [il, *K*] mise in un bagno & li disse: «Signore, questo bagno significa che tutto altresì netto & altresì puro & altresì mondo di tutte lordure di peccato, come [è il, *I*] fanciullo quando esce della fonte, [in tutto altresì netto, *K*] vi conviene uscire di questo bagno, senza alcuna [altra *K*] villania». — «Certo Ugo», disse il Saladino, «questo è molto bello cominciamento». Appresso il bagno il fece Ugo coricare in un letto [tutto *K*] novello & li disse: «Signore, questo [letto, *I*] ci significa il grande riposo [il gran letto di riposo, *K*] che noi dobbiamo avere & conquistare, per nostra cavalleria». Appresso ciò, quando fu un poco giaciuto, egli il levò & vestì di bianchi drappi di seta; poscia gli disse: «Questi bianchi drappi ci significano la grande nettezza che noi dobbiamo guardare liberamente & puramente» [drappi di seta che significano la gran nettezza, *K*].

ce qui est confirmé aussi par le fait qu'aux quelques endroits où les textes italiens s'écartent de leur original, ils le font d'un commun accord; je signale p. ex. l'explication des vertus du chevalier, laquelle d'après *H, I, K* se termine ainsi:

Et se (quando, *H*) elli ode messa, offerire [offerere, *I*] dee ad honor di nostro Signore, se elli ha [di *I, K*] che; *e se elli non ha [di I] che, si offeri il suo cuore interamente*¹

Je suis donc porté à supposer une rédaction δ qui par rapport à β correspond à *D, E* et dont dérivent indépendamment les trois rédactions italiennes.

Nous voilà donc enfin arrivés à la classification suivante:

Résumé.

La classification des manuscrits établie ci-dessus nous éclaire nettement sur les vicissitudes par lesquelles est passé notre texte.

Le poème qui a dû jouir d'une grande popularité a d'abord été transcrit en prose. Ce texte qui à en juger par *B* a certainement reproduit d'une manière très fidèle l'original poétique, a été utilisé par deux copistes, dont l'un a fait la transcription

¹ Les passages imprimés en italiques représentent par rapport à l'original français des additions, cf. p. 164.

conservée dans le fragment désigné par *B* et l'autre celle qui est devenue la source commune de toutes les autres rédactions en prose. Par l'intermédiaire de β , elle est passée en *D*, *E*; probablement de très bonne heure, β a été traduit aussi en italien. Dans ce texte, δ , aujourd'hui perdu, les trois compilateurs italiens ont tous puisé. Gubbio en composant l'*Avventuroso Siciliano* a trouvé le récit de son goût. Avec les retouches nécessaires, il l'a fait figurer dans son roman. Ce même récit, qui portait tous les traits d'une nouvelle selon la mode italienne, a été utilisé par Doni et incorporé par Borghini dans l'édition remaniée des *Novelle antiche*, qu'il fit paraître en 1575.¹

Une autre copie de α présentant en somme les traits de *C*, est tombée sous les yeux de quelqu'un occupé à copier la grande compilation appelée la *Chronique d'outre mer*; cherchant à enrichir son récit de tous les traits qui se rapportaient aux héros des croisades et trouvant que le grand combat livré entre les chrétiens et Saladin en 1178, époque à laquelle le renom de Hugues de Tabarie était à son apogée, offrait l'occasion favorable d'assimiler cette aventure à l'histoire légendaire de la Terre sainte, il a introduit l'épisode en question dans son texte.² Trouvant encore que le grand nom de Saladin et l'esprit chevaleresque qu'on lui prêtait en Occident, exigeait l'accomplissement parfait de toutes les cérémonies de l'adoubement, il a

¹ δ ne doit être autre que l'original inconnu du texte de Borghini, dont parle Biagi, *Le novelle antiche* p. cxcv et suiv.

² La *Chronique d'Ernoul* ainsi que les deux autres mss. de la *Chronique d'outre mer* passent après le récit du combat directement à celui de la conquête de la Perse, qui dans notre ms. ne suit qu'après l'adoubement de Saladin. Voici le texte d'*Ernoul* (p. 50—51):

'Là prisent il le maistre dou Temple et Bauduin de Rames, et les enmenerent en prison à Damas; et si s'en retournerent li Sarrasin à tout lor gaaing, et li rois demoura en sa tiere — Dont vint Salehadins; si se pourpensa qu'il ne guerrieroit ore plus les Crestiens desi qu'à une autre fois, ains feroit trives à aus pour aler conquerre le roiaume de Pierse...'

Dans *A*, notre épisode est mis en rapport avec la prise des chevaliers, parmi lesquels se trouve maintenant aussi Hugues de Tabarie; après notre récit, le ms. continue:

'Or dist li contes ke quant Salehadins ot desconfis les Crestiens en la bataille la ou mesire Hues de Tabarie fu pris, ensi com vous avés devant oï, ke li Sarrasin s'en retournerent a tout lor gaaing & li rois demoura en sa tiere. Dont se pensa Salehadins k'il ne guerrieroit ore plus sor Crestiens dusques a une autre fois, ains prendroit trives a eus pour aler conquerre le roiaume de Pierse...'

'amélioré' le récit qu'il trouvait, en y introduisant la colée à la place favorable.

D'après Gaston Paris,¹ il est probable que le récit de l'adoubement de Saladin s'est trouvé dans le grand poème dont *Jean d'Avesnes* nous a conservé une branche. Ce poème est probablement identique à la rédaction *ε*, où l'auteur, à qui il importait de réunir tous les récits qui couraient en Occident sur Saladin et qui puisait dans les chroniques anciennes, a introduit un récit correspondant à *A* et remanié d'après sa manière de voir. Il l'a fait figurer à un endroit qui ne correspondait pas, il est vrai, à l'époque où la *Chronique d'outre mer* plaçait cet épisode mais où ce récit n'en faisait pas moins une bonne figure. Une transcription en prose de ce texte nous est conservée dans les deux rédactions *F* et *G*.

Textes.²

Pour faire ressortir les modifications qu'a subies notre récit sur son passage par les étapes différentes, j'imprime dans ce qui suit un représentant de chacune des trois formes principales sous lesquelles nous l'avons en français. D'après la classification des mss. établie dans le chapitre précédent, la première forme du récit a dû être celle qui le fait figurer comme un fait isolé sans rapport à aucun événement particulier arrivé dans la Terre sainte. Cette forme primitive sera publiée selon *D*, qui tout en reproduisant mieux que *E* l'original, est irréprochable d'un point de vue formel. Je fais en ce sens un texte critique que j'introduis dans *D* toutes les variantes de *E* qui sont appuyées par *H*, *I* ou *K*. En réalité, mon édition représente donc

¹ *Ouvr. cité* p. 290.

² La langue des nos textes n'offre aucune particularité digne de remarque. Ils appartiennent tous au nord de la France. *B*, *C*, *D*, sont écrits en dialecte picard, *A* et *E* présentent des traits artésiens, tels les formes *A tierre*, *iestes*, *apiertenoit*, *nouviel*, *viesti*, *viermeille*, *siervir*, *mierveille*, *E iestes*, *noviel*, *viesti*, etc. *F* et *G* n'offrent que très peu de particularités dialectales; je note cependant *F fachiés* (en général pourtant *-z* à la 2e personne du pluriel), *drechier*, *affeulle*, *ichy*, *G devés*, etc. (*-z* se trouve rarement), *chelle*, *advenra*, *affulle*, *F*, *G vault* < VOLUIT, *blance coiffe delyé* [*F*; *G delié*].

Plusieurs des mss. présentent aussi des formes caractéristiques des dialectes de l'Est: *A amaisse*, *dounaiscent*, *B warder*, *plains* < PLENUS, *arés*, *C eswart*, *E teil*, < TALEM, *mi* < ME, *ameis* < AMATIS, *F amaisse*, *fuissiez*.

Il convient d'observer qu'à ce point de vue il y a dans les mss. différents très peu de régularité.

un texte se rapprochant de très près de β . L'étape suivante par laquelle l'épisode en question est rattaché au combat de 1178, est la première forme cyclique représentée seulement par *A*, que je publie en indiquant les variantes de *C*. Le terme du processus d'évolution est atteint dans *F*, *G*, la deuxième forme cyclique, publiée ci-dessous selon *F*, qui par rapport à la forme me paraît légèrement supérieure à *G*, dont j'ajoute les variantes.

Les rédactions italiennes étant toutes publiées, la réimpression de quelqu'une d'entre elles ne présenterait que très peu d'intérêt.

I. La forme primitive (*D*).

[*Fol. 214 c*].

*Chi commence du prince de Galilée, mon signeur Huon de Thabarie, comment il fist le roi Salehadin cevalier.*¹

Chi endroit dist li contes c'au tans le roi Salehadin avint k'il ot un poingneïs entre Crestiens et Sarrasins.² A Dieu plot que Crestien furent mis ariere. Si en fu mout la crestientés destourbée. En cel poingneïs si fu³ pris des Crestiens li princes de Galilée⁴; mesires Hues de Tabarie estoit apelés. Le soir fu amenés devant le roi⁵, et li rois le connut bien⁶ et li dist⁷: «Hues, vous estes pris». Et li prinches respondi: «Sire, ce poise [*fol. 214 d*] moi». — «Droit avés», ce dist li rois, «car morir ou raiembre vous couvient.»⁸ — «Raienchon⁹ vous donrai jou, ançois que je muire,¹⁰ sire, se je puis donner¹¹ cose que vous voelliés prendre». — «Oïl bien»,¹² fait li rois. — «Sire, coi?» — «Vous me donrés cent mile besans.¹³» — «Sire, c'est mout grans¹⁴ raençons a home de ma terre». — «Vous le[s] me(s) donrés bien», dist li rois, «car vous estes si boins cevaliers¹⁵ que cascuns ki orra parler de vo raiençon, vous donra et envoïera». — «Sire, sour çou¹⁶ que vous me dites, les vous¹⁷ proumet jou». — «Et sour coi les me querrés¹⁸ vous?» — «Je les vous querrai», dist li rois, «sour vostre loi dusques a un an.¹⁹ Se vous le[s]

¹ La rubrique manque dans *E* ² *D* poingneïs de cr. et de s. *E* p. de guerre entre cr. & s. *K* tra cristiani e turchi ³ *E* il i fu ⁴ *E* mesire Hues de T. qui princes estoit & sires de G. ⁵ *E* Salehadin ⁶ *ms.* bien bien ⁷ *E* & quant i rois le vit, si le connut bien & li dist ⁸ *E, A, C, H; D* couvenra ⁹ *E* Sire, raenchon ¹⁰ *E* jou i muire ¹¹ *E* ai cose ¹² *E, C A; D* oïl, f. l. r. bien *H* mai sibbene ¹³ *E* besans sarrasinois ¹⁴ *E* trop grans ¹⁵ *E* estes si preudom & si b. ch. ¹⁶ *E* selonc chou ¹⁷ *E; D* le vous *H, K* io il vi ¹⁸ *ms.* le mes *E* le mes ¹⁹ *E* sor vo loi a . i . an.

me(s) rendés¹ dedans l'an, je les prendrai, et se vous ne les me(s) rendés,² revenés en autel point que vous estes³; je vous [re]prendrai⁴ bien.» — «Sire», dist il, «et je vous tenrai couvens.⁵ Donnés moi congié et livrés moi conduit⁶ que je m'en puisse aler conme cevaliers.⁷» — «Volentiers», dist li rois, «mais je voel anchois a vous parler en ceste cambre». — «Sire», fait il, «& jou a vos». Quant il vinrent en la cambre, li demanda Hues⁸ [fol. 215 a]: «Sire, que vous plaist?» — «Je voel», ce dist li rois, «que vous me moustrés conment⁹ on fait chevaliers a la loi crestienne.» — «Sire», dist il, «a cui?»¹⁰ — «A moi meïsmes», dist li rois. — «Sire», dist li princes, «ja Dieu ne place que je face tant que je mece¹¹ si haute cose¹² conme ordre de cevalerie¹³ sour tel cors conme¹⁴ li vostres est.» — «Pour coi?», dist li rois. — «Sire, pour çou que vous estes vieus,¹⁵ car vous estes wis de tout baupesme¹⁶ et de foi de crestien.» — «Hues», dist li rois, «vous estes mes prisons;¹⁷ se vous faites cose que je vous requiere, ja ne troverés en¹⁸ vostre loi qui trop vous emblasmece.»¹⁹ — «Sire, sour²⁰ çou que vous me dites, je le ferai.»²¹

Il fist apareillier ce que il couvint a faire cevalier.¹ Son cief et sa barbe li fist apareillier plus bel k'il n'estoit devant.² Apres il le mist en un baing et li dist: «Sire, chis bains donne a entendre³ que⁴ ausi nes et ausi purs et ausi mondes conme

¹ E raportés ² E raportés ³ E; D revenés; H, K tornerete a me in attrettale [quel, K] punto, come voi siete al presente ⁴ E = H; D prendrai ⁵ E soulonc chou que vos me dites, je les vos promec ⁶ E livrés m. c. & donnés m. c. ⁷ E; D ajoute si m'en irai; manque aussi dans H, K ⁸ E; D continue immédiatement après... parler en ceste cambre par Si dist Hues; H, K «Signiore», disse il prenza, «al vostro comandamento.» — E quando furono intrati nella zandra [camera K], si lo domandò il prenza quello che gli piaceva. ⁹ E en quel guise & coument ¹⁰ E a qui le vos mousterrai jou ¹¹ E ja Dieu ne place que jou mece ¹² E ordene ¹³ E; D cevalier H, K ordine della cavalleria ¹⁴ E teil cors d'omme que ¹⁵ E omet les deux dernières répliques H, K «Perchè?» disse il soldano — «Signiore, disse il prenza, perciocchè voi siete niente...» ¹⁶ E de cresse & de baupesme & de loi crestienne ¹⁷ E ajoute ici: & si estes encore par devers mi; si ne me devés cose escondire que je vos requiere, et modifie légèrement l'ordre des phrases ¹⁸ E a, H, K in ¹⁹ E en blasme ²⁰ E selonc ²¹ je le vos ferai

¹ E omet cette phrase ² E il li fist tantost son cief laver & sa barbe rere plus biele ³ E; D ajoute ici de vous H questo bagnio ci significa I, K questo b. s ⁴ D présente ici la leçon évidemment fautive que vous estes ausi

li enfes ist de fons sans pechié¹, vous cou [fol. 215 b] vient² il issir de cest baing sans nule vilonnie.³ Et li rois dist: «Hues, chis conncememens est mout biaux.»⁴ Après⁵ le baing il le fist coucier en un lit tout nouvel et li dist: «Sire, chis lis vous donne a entendre le grant lit de repos que vous devés conquerre par vostre cevalerie». Après ce k'il ot un poi jeü, il le leva et vesti⁶ de blans dras de lin, et li dist: «Chist blanc drap senefient⁷ le grant netée⁸ de vo cors que vous devés garder.» Après il le vesti de robe vermeille et li dist: «Sire, ceste robe⁹ vous donne a entendre le sanc que vous devés espandre pour Dieu servir et pour sainte eglise desfendre¹⁰». Après il li caucha unes cauces brunes de saie et li dist: «Sire, ces cauces vous donnent a entendre¹¹ la tere ou vous devés repairier, car vous devés penser tous dis dont vous estes venus, et la ou vous irés.»¹² Après il le dreça tout droit et li chaint une blanche chainture¹³ et li dist: «Sire, ceste chainture¹⁴ vous donne a entendre [fol. 215 c] virginité et netée de rains¹⁵, car mout doit avant garder k'il ne face vilain pechié de son cors.»¹⁶ Après il li caucha ·II· esperons¹⁷ dorés et dist: «Sire, cist esperon vous donnent a entendre que ausi vistes et ausi entalentis¹⁸ que vous volés que vos cevaus soit a le semonsse des esperons, devés vous estre au comandement Dieu servir.»¹⁹ Apres il li chaint une espée²⁰ et li dist: «Sire, ceste espée vous donne²¹ seurté contre le diable; li doi trenchant de l'espée senefient droiture et loiauté de povre garder contre le rice et le feble contre le fort que vilainnement ne le mainne». Après li mist une blanche coiffe²² sour le cief et li dist: «Sire, ceste coiffe²³ vous donne a entendre que par la deserte des coses de desous ausi nete et ausi pure

¹ E nul empecement de pecié ² E devés vos issir ³ E empecement de vilonnie ⁴ D boins E biaux H, I, K bello ⁵ E apriés il le fist issir dou baing & coucier ⁶ E il le fist lever & le fist vestir ⁷ E vos donnent a entendre ⁸ E virginité ⁹ E; D che; H, I, K questa roba ¹⁰ E por sainte eglise maintenir & deffendre ¹¹ E = H, I, K; D ce vos donne a entendre et a savoir ¹² E le terre dont vos estes venus & la ou vos repaierrés ¹³ E Apriés il li chainst une blanche corioie ¹⁴ D ce; E ceste corioie H, I, K questa bianca cintura ¹⁵ D ajoute et de noblece qui n'est appuyé par aucun autre ms. ¹⁶ E a entendre netée que vos devés garder de vo cors, car molt doit chevaliers agarder ançois que il pece mortelment de lui meïsme. ¹⁷ E uns esperons ¹⁸ E esmovans ¹⁹ E ajoute ici & sainte eglise maintenir & deffendre ²⁰ E espée a ·II· trenchans ²¹ E a entendre, li uns des trenchans seurté contre le deable; li autres droiture & raison & garder le povre del rice. ²² D huve; H, I, K cuffia ²³ D huve.

devés vous l'armes a Dieu rendre conme est ceste coiffe».¹ — «Sire, encore i a une chose que je ne vous donrai mie ore, colée c'on donne a cevalier nouvel».² E li rois li [fol. 215 d] dist: «Pour coi, et que ce senefie?» — «Sire», dist il, «c'est ramen-branche de celui de cui on l'a prise, car³ cevaliers ne doit faire vilonnie pour doute k'il ait de mort ne de prison».³ «Sire», dist li princes, «·III· teces generaues doit avoir li cevaliers. Il ne doit estre en lieu ou faus jugemens soit dis, ne traïsons pourparlée⁴, au mains k'il ne s'en parte⁵, s'il ne le puet destourner,⁶ ne il ne doit estre en lieu ou dame ne damoisele soit desconseillié k'il ne le conseillece a son pooir et ajuce. Sire, abstinence doit avoir; le venredi doit juner en ramenbrance de Dieu⁷; s'il ne le fait⁸ pour enferté de cors ou pour compaignie et⁹ se il l'enfrait, amender le doit en autre bienfait;¹⁰ et s'il ot messe, offrir doit en l'ouneur Dieu s'il a coi.»

'Et* quant il ot tout çou fait et dit, li rois le prist par le main et l'enmena en sa tente, ensi com il estoit atournés. Il i avoit ·L· amiraus; si s'asist li rois, ki mout ert biaux, et li princes se vult asseoir a ses piés, et il li dist: «La ne serrés [fol. 216 a] vous mie». Il le fist haut seoir et dist: «Hues, se poingneïs i a de vos gens contre les nostres et hom i est pris que vous amés, venés la jambe sour le col de vostre palefroi je le vous rendrai, se vous le poés trouver en tute ma terre,¹ et ·X· de chiaus ki ore sont pris, faites le[s] querre, je le[s] vous rendrai». — «Sire, mout grans mercis; donnés moi congïe et conduit, que je m'en irai. Sire, et si me souvient d'une chose que vous me desistes que cascuns preudom ne feroit ajue me raençon; a plus preudonme de vostre loi, sire, je ne poroie

¹ D huve; E omet ce dernier épisode. ² E; D Après li dist: «Sire, je ne vous donrai mie ore colée c'on donne a cevalier; pour H, I, K cf. p. 152. ³ E omet cette phrase ⁴ E ou traïsons seit faite ne porparlée ⁵ E; D parch ⁶ D omet ne; E se il ne le puet amender ⁷ E si doit jeuner le venredi e l'onour de Dieu ⁸ Cette leçon doutense est appuyée par D, E ⁹ E D e se il le fait p. c. O Et se il ne pooit juner H se egli rompe per compaigni I se rompere glie le conviene K se egli non puo ¹⁰ E omet la quatrième tâche ¹¹ E; D ki que l'ait.

* Les deux mss. présentant à partir d'ici des différences notables, j donne en entier le texte de E:

Quant il l'ot ensi atiré, li rois qui molt ert biaux & bien acesmé prist par le main mon segneur Huon & issirent de le cambre & vinrent en une cambre ou il avoit bien ·L· amiraus sarrasins. Li rois si s'assit en haut & mesire Hues se vult asseoir a ses piés & il li dist: «La n

commencier c'a vous, donnés me¹. — «Vous commenciés bien, je vous doins .L. mile besans». — «Sire, grans merchis». Après il se leva et li rois avoec lui por compaignie et ala entour² as amiraus et rouva tant k'il eut .X. mile besans de remanant deseure toute sa raençon, et puis dist au roi: «Or me poés vous bien congié donner». — «Se vous estiés paiés del sourplus», dist li rois, «si vous donroie congié»; et il li dist: «Sire, je m'en de [fol. 216 b] porterai bien.» Li rois li dist qu'il n'en perdera ja besant, ains les paiiera de mon tresor, si les reprendrai a ceus ki promis les vous ont. Lors apela son maistre camberlenc, ki son tresor gardoit, si li dist k'il baillast³ .X. mile besans au prince Huon de Tabarie, ki sires estoit et princes de Galilée⁴, et il les conmanda a recevoir a un de ses prisons que li rois Salehadins li avoit rendus. Puis sejourna li princes avoec le roi .VIII. jours et enquist et demanda des autres prisons; et mout les eust volentiers racatés des besans k'il avoit eu de remanant, s'on li vausist avoir rendus. Mais Salehadins enjura le grant Dieu qu'il n'en deliverroit plus a cheste fois. Et quant li princes l'entendi, si ne l'en vaut plus traveillier, ains parla au roi et requist congié et k'il li livrast conduit,⁵ et ⁶ li rois dist que ce li feroit il volentiers. Lors⁷ apela li rois un sien druge-man et fist armer .XL. chevaliers [fol. 216 c] sarrasins.⁸ Lors serrés vos mie», ains le prist par le main & le fist seoir dejouste lui. Et mesire Hues li requist congiet & que il livrast conduit & que il en peust aler comme chevaliers; & li rois li respont que ce feroit il volentiers. — «Sire, & si me sovient d'un(n)e [ms. ùne] chose que vos me desistes quant je me raiens que cascuns qui orroit parler de me raenchon, me donroit & envoieiroit a ajue de ma raenchon. Sire, a plus preudoume de vo loi, je ne saroie coumencier, donnés me». & li rois li respondi: «Vos commenciés bien; je vos doins .L. mile besans & .X. de chiaus qui furent pris avoec vos; & si vos promec que se il i a poingneïs entre vos gens & les nos, & hom i est pris que [ms. qui] vos ameïs, venés le jambe sor le col de vo palefroi, je le vos renderai, se il est trovés en toute me terre». — «Sire, je vos en mierchi dou grant Dieu». Lors prist li rois mon segneur Huon par le main & l'enmena entour as amiraus & quist tant & porcacha que il eut .X. mile besans de remanant deseure toute sa raenchon païé & quant li princes entendichou, se li quist congiet & demanda conduit con cil qui de sa raenchon estoit bien aquités, & li rois li respont: «Ensi n'ira il mie, ançois n'i demoerra deners a paier del daerrain besant, ains le vos paierai de mon tresor & les reprendrai a chiaus qui proumis les vous ont».

¹ E; Ces deux mots sont omis dans D; H, K mi doniate ² E; D en court H, K intorno ³ E que on fesist baillier ⁴ E au prince Huon de Galilée ⁵ E ains li requist congié & demanda conduit ⁶ E omet ici cette phrase ⁷ E Lors first li rois armer ⁸ E continue & raconduisent mon segneur Huon de Galilée & ses compaignons en sa terre, & puis en repairierent a Salehadin.

prist li princes congié a Salehadin et tous si compaignon et s'en partirent et cevaucierent tant que li Sarrasin les misent en lour tere; puis s'en retournerent.

Ensi¹ s'en repaira li princes Hues, entre lui et ·X· de ses compaignons, que li rois Salehadins li avoit rendus; et si en fist apoter son avoir, si le donna et departi a ceus ki encore en sont riche. Et pour çou est cis contes ramenteüs que mout est bel et boin d'estre preudom,² car quant uns preudom ciet en main d'autre preudome, plus legiere est sa raençons, et ausi fu il au preudome Huon de Galilée.

Ki³ preudome sert, sa painne ne pert.

II. La première forme cyclique [A*].

[Fol. 326 b].

Quant¹ Salehadins fu sires de Damas, il asambla ses os pour aler sour le roi de Jhierusalem & pour recouvrer le perte & le damage ke cil de Damas avoient recheu par le roi de Jherusalem & d'autre part pour çou ke li rois l'ot desconfit devant mont Gysar. Il s'en vengeroit volentiers, s'il pooit. Il entra en la tiere de Jherusalem par deviers une cité ki a non Saiete, & est cele cités entre Sur & Baruct.² Quant li rois de Jherusalem oï çou dire, il assambla ses os & ala droit encontre, si ke les os des Crestiens & des Sarrazins assamblèrent devant ·I· castel de Crestiens, ki a non Biaufors. La fu la bataille des Crestiens & des Sarrazins, si ke Sarrazin en orent le pior tel eure fu & Crestien le meillor. Et quant li Sarrasin furent desconfit, si furent li Crestien tant engrés au gaaing & al avoir prendre k'il laisserent l'encauc des Sarrazins. Et quant Sarrazin² virent k'il entendoient al avoir, dont retournerent sor iax & les

¹ *E* Et quant li princes vint en son païs, si donna celui avoir & departi a cels qui encore en sunt rice home ² *E* d'avoir preudome couvent a autre preudome.

³ Dans *E* le récit se termine ainsi: Ci faut li contes de mon segneur Huon de Tabarie, le prince de Galilée, & de Salehadin.

* La version incomplète *C* étant imprimée par Barbazan, *l'abliaux et contes* I p. 79—82, je me contente d'en signaler les leçons qui vont avec *O* ou quelques-unes des autres rédactions en prose contre *A*. Je n'indique pas les additions que présente *A* par rapport à *C*.

¹ Dans *C*, une main postérieure a ajouté dans la marge Ordene de chevalerie Hue de Tabarie

desconfirent & rescoussent l'avoir. La present il le maistre dou temple & Bauduin de Rames & mon seigneur Huon de Tabarie & mout des autres, & tous les menerent en prison a Damas fors mon seignor Huon. Le soir fu amenés devant Salehadin, ki bien le counut & mout en fu liés, car lonc tans l'avoit couvoi-
[fol. 326 c] tié a tenir en son destroit & a estre acointiés de lui pour les grans biens⁴ ke il en avoit oï dire.

Quant Salehadins vit le preudome devant lui, se li dist: «Hues, vous estes pris & estes en mon destroit». — «Sire», fait mesire Hues, «çou poise moi». — «Par ma loy, Hues, vous avés droit, car il vous couvient raençon⁵ ou morir». — «Sire», dist Hues, «raençon vous donrai jou plus volentiers ke je ne muire, se prendre le volés.»⁶ — «Oïl bien», dist li rois,⁷ «vous me donrés cent mil besans de fin or.» — «Sire, trop seroit grans raenchons a homme de ma tiere». — «Hues», dist li rois, «vous estes si preudom & si boins chevaliers ke nus n'ora parler de vostre raençon ki ne vous doinst ou envoit.» — «Sire», fait Hues, «jou le vous proumet sour çou ke vous me dites.» — «Et sour quoi les me⁸ querrés vous, ne comment porai finer?» — «Hues», fait li rois, «jou les vous requerrai un an entier sour vostre loy, ensi ke se chi dedens le[s] poés rendre, jou le[s] prendrai, & se çou non,⁹ jou vous reprendrai volentiers.» — «Sire, sour çou les vous promech jou. Mais or me livrés conduit ke je m'en puisse aler¹⁰ sauvement en mon país.»¹¹ — «Hues», dist li rois, «or demourés huimais, & demain parlerai a vous.» — «Sire», fait il, «volentiers». Les tables furent mises & li mangiers aprestés; li rois s'asist & li autre selonc çou ke cascuns estoit. Mesire [fol. 326 d] Hues s'asist & grans partie de ses Crestiens d'une part, ki avoec lui furent pris & les fist detenir Salehadins avoec lui. Salehadins commanda k'il fuissent

C débute ainsi: El tans que Salehadins regna il ot .I. prince en Galilée qui fu apelés mesires Hues de Tabarie. .I. jour fu avoec Crestiens en .I. poignais contre Turs, si pleût a Dieu que Crestien furent ariere mis. Si fu mesires Hues pris & maint autre preudome avoec lui. Le soir il fu amenés...

² *ms* Baruch ³ *ms* sarrazins ⁴ *ms.* bien ⁵ *C* raiebre ⁶ *C* se ge puis donner que vous voelliés prendre ⁷ *C ajoute ici* «Sire», fait mesires Hues, «que vous dourai jou a briés mos?» ⁸ *ms.* les mes cerrés ⁹ *C* & se ce non, revenés, je vous ¹⁰ *C* raler ¹¹ *C ajoute* comme chevaliers. *C continue ainsi* «Hues, je voel anchois a vous parler.» — «Sire, & jou a vous volenters.» — «Ou?» — «En cele tente par dela». Il i entrerent, si demanda a mon seignour Huon comment on fa[is]oit chevalier a la loy crestiane & qu'il li moustrast. — «Sire, a cui?»

bien siervi, & il si furent. L'endemain li rois fist mon seigneur Huon venir par devant lui & on l'apieloit roi pour çou ke il tenoit ·II· roïames, car encor n'estoit il couronnés. Quant mesires Hues fu venus par devant lui, il li dist: «Hues, jou voel parler a vous.» — «Et jou a vous mout volentiers», fait mesire Hues, «alons en cele tente». Il i entrerent. Quant il i furent, li rois dist:¹ «Hues, je vous aim mout & croi pour les grans biens que jou ai oï dire de vous. Si vous proi & requier par la foi ke vous devés a vostre² Seignour, vostre Diu, ke vous m'ensaigniés comment on fait chevalier a la loi crestiene & ke vous le me mostrés.» — «Sire», fait mesires Hues, «comment le vous mousterrai jou ne a cui, car il n'a en ceste tente fors nous deus.» — «Hues», fait li rois, «jou voel ke vous le me moustrés, car jou ne sai homme cui jou tant [fol. 326 e] aim.» — «Sire», fait mesire Hues, «ja Diu ne place ke jou soie si faus ke jou mete si haute cose comme l'ordene de chevalerie sour si fait cors, comme li vostres est». — «Pour coi?» dist li rois. «Por çou ke vous iestes wis.» — «De choi?»³ dist li rois. — «De crestienté & de baptesme», dist Hues.

«Hues», fait li rois, «ne me blasmés pas devant moi, car vous iestes en ma prison.⁴ Se vous faites çou ke jou vous requier & vous venés en tiere de vostre conseil, ja ne trouverés homme ki vous emblasme pour k'il sace raison entendre. Et pour çou ke je vous en ai requis, ne vous en devés mie faire plus fier, car il m'est avis ke vous n'en abaisseriés jamais; hounorés & essauchiés en séries, se jou estoie chevaliers par vous, car jou vous tieng pour preudome; & por çou auroie plus chier ke vous le me fesissiés ke uns autres, & bien saciés que jou eusse piecha trouvé ausi haut homme com vous estes & de vostre loy ki chevalier m'eust fait, se jou vausisse». — «Ciertes, bien vous en croi», fait mesires Hues. Mesire Hues, ki sages fu & apensés, dist: «Sire, jou le ferai volentiers, selonc le sens ke Dieus m'a presté, çou ke jou en saurai faire & moustrer⁵ [fol. 326 f]; mais mout amaisse ke plus haus hom de moi le vous fesist & moustrast, & bien sachiés, se crestiens fuissiés, bien fust chevalerie en vous employée & asise. —

¹ Après ces mots on voit une miniature représentant le roi Saladin qui l'index levé parle à quelques chevaliers. ² Le ms. porte originairement un n, corrigé ensuite en v. ³ Le ms. répète deux fois les deux dernières répliques. ⁴ C vous estes mes prisons. ⁵ C seur chou ke vous me dites je le vous mousterrai.

«Hues», dist li rois, «çou ne puet ore estre». Mesire Hues fist apareillier çou ke a chevalerie apiertenoit. Il fist le roi son chief laver & pinier & li fist sa barbe rere. Li bains fu apareilliés & bien encourtinés. Il fist le roi despoullier & entrer ens.

Quant li rois¹ fu el baing entrés, mesire Hues li demanda: «Sire, savés vous ke chis bains vous donne a entendre?» — «Hue», fait li rois, «non». — «Sire», fait mesire Hues, «ausi nes & ausi purs comme li enfes est de pechié, quant il ist des sains fons par le baptesme k'il a rechiut, tous ausi nes devés issir de cest baing de toute vilounie.» — «Par ma loi», dist li rois, «chis commenchemens est bons.»² Il issi del baing, & le mena en .I. lit k'il avoit fait aparellier tout de nouvel, si le coucha ens & li dist: «Sire, cis lis vous doune a entendre au grant lit de paradis & a la joie ki duerra sans fin.»³ Quant li rois ot giut el lit une piece, mesire Hues le fist lever & le viesti premiers chemise & braies blanches, ne sai ou de lin ou de soie⁴, & li dist: «Sire, ceste blanche robe vous doune a entendre le grant [fol. 327 a] hounesté⁵ ke vous devés tenir & garder.»

Apriés il li viesti robe viermeille d'escrelate ou de soie & li dist: «Sire, ceste robe viermeille vous doune a entendre le sanc que vous devés espandre pour Diu siervir & pour sainte eglyse garder & sainte crestienté essauchier.»⁶ Apriés il li cauca unes cauces brunes & li dist: «Sire, ces cauces brunes vous dounent a entendre la tiere ou vous devés repairier, car de tiere venistes & a tiere rirés.»⁷ Apriés il le fist drecher en estant. Il li çainst une chainture blanche, se li dist: «Sire, ceste çainture vous doune a entendre caasté de cors & de rains. Car puis ke li hom est chevaliers, ne doit faire vilounie de son cors.»⁸ Apriés on li aporta uns esperons, ne sai d'or ou dorés. Il li caucha & dist: «Sire, cist esperon vous dounent a entendre ke ausi saillans ke vous volés ke vos chevaus soit a le semonse de vos esperons, ausi saillans & ausi mouvans devés vous estre a le semonse & as commandements⁹ de Diu tenir & de sainte

¹ *Le ms. répète deux fois* li rois ² *C* biax ³ *C* chis lis vous doune eswart au grant lit de paradis que vous devés conquerre par vo chevalerie ⁴ *C* vesti blanke reube deliïé de lin ou de soie ⁵ *C* neté ⁶ *C* pour lui servir & pour sainte eglise warder & desfendre ⁷ *C* car quel avantage que Diex vous consente a avoir, ramembrance est qui vous estes &[ou] vous rirés. ⁸ *C* ceste chainture vous doune virginité des rains, car puis que chevaliers est devenu, grant eswart doit metre avant ains qu'il peke de sen cors vilainement ⁹ *ms.* commandement.

eglyse deffendre.» Apriés on li aporta une espée bone & biele. Mesire Hues li mist au costé & dist: «Sire, ceste espée vous doune a entendre trois choses. La premiere si est seurtés, li autre droiture, li tierce si est loiautés. Si vous dirai comment vous [fol. 327 b] le devés entendre. La crois ke vous veés ki est en l'espée, vous doune seurté & hardement encontre les malignes esperis, car puis ke preudom & loiaus chevaliers a l'espée chainte, ne doit dyable redouter». Apriés il li dist: «Sire, sachiés ke li doi trenchant ki sunt en l'espée, vous dounent a entendre loiauté & droiture a garder le foible dou fort, le povre dou riche & tenir droite justiche. Ensi doit faire ki tiere a a justichier.» Apriés mesire Hues li dist: «Sire, a l'espée chaindre on doune ·I· don, mais nel vous dirai point ore, car jou vaurroie volentiers ke plus haus hom de moi le vous dounast.»

«Hues», dist li rois, «ques est chis dons? Je le voel savoir; se pooir en avés, donnés le moi; de plus preudome de vous ne le puis avoir.» — «Sire», dist il, «çou est une colée». Il hauce le paume, si le fiert el col grant colp, & li dist: «Va, Dius te face preudome!» Li rois li demanda: «La colée ke vous m'avés dounée ke senefie?» Il li dist: «Ramembranche.» — «De choi?» — «En quel hounour on prent chevalerie & de cui on le prent.» Apriés il prist une blanche coiffe delié, se li mist sour son cief & dist: «Sire, ceste blanche coiffe vous doune a entendre de vous ke par la deserte des choses de [fol. 327 c] desous¹ vous devés a Diu rendre l'ame entirement, clere, nete & pure».

«Sire, encore i a plus, car il couvient que chevaliers preudom ait ·III· teches en lui.» — «Queles?» fait li rois. — «La premiere est, puis ke li hom est chevaliers, il ne doit estre en liu ou faus jugemens soit fais pour k'il le sace, ne ou traïsons soit pourparlée ne mauvaise œvre k'il ne le deslot, & se plus n'en puet faire, partir s'en doit. La tierce si est que chevaliers doit penitance faire un jor en la semaine, jeuner le venresdi, car Dius en la crois mort rechiut a celui jour pour nous racater des painnes d'infer. Et pour çou estauli on les junes ke çou que on peche par gloutenie de geule, on le doit amender par abstinence de cors. La quarte si est ke chevaliers doit oïr messe &² siervir en sainte eglise ansçois k'il face autre cose; osfrir i

¹ ms. ke vous ² le est ajouté au-dessus de la ligne.

doit en la ramembrance ke Dius sousfri en la crois pour nous & pour nous racater des paines d'ynfer.» Et quant li rois ot entendu & escouté çou ke mesire Hues li ot dit, sachiés ke mout li ploït & molt en fu liés, car onques mais n'avoit seü ke chevalerie senefioit. «Hues», dist li rois, «beneois soit ki che-
[fol. 327 d] valerie estora & ki loiaument le mainterra; mout doit estre liés.» — «Sire», dist mesire Hues, «çou fu Diex meïsmes pour sainte eglyse essauchier & pour tenir justice,¹ & tous ces biens doit preudom chevaliers avoir & estre apareilliés en toutes courtoisies & en toutes bontés.»

Apriés toutes ces coses quant Salehadins fu apareilliés, il prist mon seignour Huon par la main & entrent en la tente, dont il estoient issu, & fu li rois mout biaux hom & molt li avinrent bien li acesmement, & mout fu esgardés, car il i avoit bien L' amiraus, tous haus hommes ki estoient venu veoir cele mierveille. Li rois s'asiet en son haut siege. Et mesire Hues se vaut aseoir a ses piés. Li rois li dist: «Non ferés,² car n'est mie drois ke si preudom comme vous estes siege a mes piés. Ains serés cha priés de moi.»

Li rois fist le siege aporter & fist mon segnour Huon aseoir d'encoste lui ausi hounourablement comme lui meïsmes. «Hues», fait li rois, «il ne puet estre ke el poigneys, ou pris fustes, ke pris n'i eust de gent dont il vous poise. Je les ferai querre, & X vous en deliverrai tous quites & delivrés. Apriés jou vous doins un don ke el poigneys premier ki fais ert entre Turs & Crestiens, & chevaliers i soit pris dont il vous poise & ke vous amés, [fol. 327 e] venés le querre, jou le vous rendrai, s'il puet estre trovés.» — «Sire», fait mesire Hues, «Diex le vous mire. Mais si me sovient³ d'une cose ke vous me desistes quant⁴ vous me demandastes si grant raençon comme de cent mile besans & jou dis que çou estoit trop, et vous desistes ke non, car tous⁵ preudome ki parler en oroient, me donroient & envoieroient volentiers; jou ne sai a plus preudome commenchier de vous; si vous pri & requier ke vous me dounés.» — «Par ma loy», dist li rois, «volentiers. Je vous

¹ Le ms. commence ici une nouvelle période par les mots Apriés toutes ces coses qui n'appartiennent pas à ce passage et que je mets à la tête de la phrase suivante, cf. F, G. ² ms. noufères ³ Corrigé d'après D; le ms. présente la leçon fautive: sachiés que d'une c. ⁴ ms. quant quant ⁵ ms. tout.

doins ·X· mil besans.» Apriés li rois le mena de renc en renc as amiraus & lor proia k'il dounaiscent esforchiement. Il li dounerent tout, & ot ·X· mil besans deseure sa raenchon. Et quant çou fu fait, mesires Hues dist au roi: «Sire, or m'en puis jou bien aler, s'il vous plaist.» Li rois li dist: «Oïl, se vous estiés paiiés de vostre proumesse, car enviers moi estes bien aquités». Il li respondi: «Bien en serai paiiés.» Li rois li dist: «Ains le vous presterai de mon tresor, & si me tenrai a chiaus ki proumis les vous ont.»

Li rois le fist bien apareillier de dras d'or & de soie & ses compaignons & lor douna palefrois bons & biaux & quankes mestiers lor fu. Il lor livra boin conduit pour iaus conduire en lor païs. Il prennent congié au roi & a toute sa gent & se de-
[fol. 327 f] partent. Ensi s'en revint mesure Hues de Tabarie & ramena ses prisonniers & lonc tans apriés en fu miex a ses hoirs. Mais atant se taist li contes de mon seignour Huon de Tabarie & de ses compaignons, ki issu sont de la prison as Sarrazins, & viennent a grant joie en lor païs. Si retorne a parler de Salehadin ki tant fu prex & vaillans a son tans.¹

III. La deuxième forme cyclique. [F]

[fol. 147 a]

Ces conquêtes ainsy faictes, en continuant incessamment en son propos, il conquist soubz sa magesté Siglaie, Esclavonnie, Anthioche et toute Egipte, que souloit tenir le bastard sans paour, quy² fu empoisonné par sa femme. Avoec ce conquista il toute Persie, dont il fu souldan. Sy fist il Mede et pluseurs aultres seignouries, quy trop serroient longues a raconter, et ne reserva [fol. 147 b] si non Mesques et Tabarie, que tenoit Huon Dodequin. Ce fait, tant joyeux de son exaltacion s'en retourna en sa cité de Jherusalem, ou il tint une grande feste, et fu en son palaix accompaignié de ·XXX· rois tambullans et admiraulx, quy tous obeïssoient a luy sans difficulté nulle. Et quant vint aprez disner, il appella le seigneur de Thabarie, lequel il amoit sur toutes riens, et le tenoit pour ung

¹ En dessous, miniature représentant le départ de Hugues et de ses dix chevaliers; le cheval du prince porte une housse tricolore.

² G qu'il.

des vaillans chevaliers de la crestienté et luy dist: «Huon, beau sire, pour aucunes choses quy prez¹ me touchent, je veul parler a vous.» — «Et moy a vous», fet Huon, «moult volentiers.» Sy² entrerent en une chambre, et lors qu'ilz y furent entrez, Salhadin parla et dist: «Huon, je vous aime moult pour les grans biens que j'ay ouy dire de vous. Sy vous pry³ par la foy que vous devez a vostre Dieu que vous me moustrez comment on fait chevaliers a la loy crestienne.» — «Haa, sire», respondy Huon, «comment le vous mousteroye⁴ ne sur quy? Car il n'a en celle chambre que nous deux.» — «Je veul»,⁵ dist Salhadin, «que vous le me moustrez et que chevalier me fachiés». — «Haa, sire», ce dist Huon, «ja Dieu ne plaise que je mette sy haulte chose come l'ordre de chevalerie sur tel corps come le vostre.» — «Pourquoy?» fet Salhadin. — «Pour ce, sire», ce dist Huon, «que vous n'estes pas y donné⁶ de telle ordre recevoir, a cause que n'estes pas crestien.» — «Huon, Huon», ce dist Salhadin, «ne me blasmez pas devant moy, car vous estes en ma prison, et se vous faictes ce dont je vous ay requis et vous retournez⁷ cy aprez en vostre terre, ja ne trouverez vous home quy vous en blasme pour tant qu'il sace raison entendre, et pour ce ne vous devez vous mie faire tant prier de ce [fol. 148 a] que je vous demande. Car il m'est advis que vous n'en abaisseriés⁸ la puissance de vostre loy,⁹ ne vostre honneur n'en descroisseroit ja. Car je vous tieng pour preudomme, et pour ce je ay plus chier que vous me fachiés chevalier que ung aultre, et sachiés de vray que se j'eusse piecha trové aussy hault homme et aussy noble come vous de vostre loy,¹⁰ que il m'eust piecha fait chevalier».

Huon quy sage fu et appensé, oiant la requeste du souldan, respondy: «Sire, je le feray volentiers seloncq le sens que Dieu m'a presté,¹¹ mais mieulx amaisse que ung aultre le feïst que moy, car je vous dy que se vous fuissiés crestien, en vous fust bien chevalerie assise». — «Huon», ce dist Salhadin, «il ne peult estre ores; je ne scay qu'il en advenra.»

¹ G de pres ² G «Alons en chelle chambre». Ilz y entrerent. Alors qu'ilz y furent entrés, Salhadin ³ G pry et requier par la bonne foy ⁴ G mousteroy je ⁵ G voeuls ⁶ G y donné ne habillé a si noble ordre ⁷ G en ralés ⁸ G abaisserés ⁹ G ajoute: de moy faire chevalier ¹⁰ G aussy hault homme de vostre loy comme vous estes ¹¹ G ajoute: & selon ce que j'en saray moustrer & faire

Lesquelles parolles finées, Huon fist appareillier ce que a chevalerie appartenoit. Sy fist a Salhadin laver le chief et la barbe tondre, puis le fist baignier, et ainsy que il entroit dedens la cuve, il luy demanda: «Sire», ce dist Huon, «sçavez vous que ce baing vous donne a entendre?» — «Nennil», ce respondy Salhadin. — «Je vous dy dont», dist Huon, «que c'est pureté,¹ car tout aussi net² que l'enfant yst³ des fons doit estre celluy quy l'ordre⁴ de chevalerie rechoit.» Ainsy doncques Salhadin se baigna premierement pour se purgier. Puis yssy du baing, et Huon le mena en ung lit apparillié tout nouvel, disans: «Sire, ce lit vous signifie⁵ que quiconques l'ordre que vous recepvez garde⁶ purement, il est enfin couchiés ou lit de paradis en joye perpetuelle.» Et tantost aprez Huon fist lever du lit Salhadin, luy vesty premierement sa chemise, disant: «Sire, je vous vestz de ce linge blanc en vous [fol. 148 b] demoustrant⁷ que vivre devez honnestement.» Aprez Huon vesty a Salhadin une robe vermeille⁸ et luy dist: «Sire, ceste robe vermeille vous demoustre le sang que vous devez espandre⁹ sur les ennemis de la loy¹⁰ de Jhesu Crist pour sainte eglise garder et crestienté exauchier.» Puis luy chaussa Huon unes chausses brunes¹¹ et luy dist que ces chausses luy signifioient la terre dont il venoit et en laquelle il debvoit retourner.¹² Aprez le fist drechier en estant et luy chaingny une blanche chainture, disant: «Sire, ceste chainture¹³ vous donne a entendre que vous devez estre chaste de corpz. Car puis que l'ome est chevalier, il ne doit faire villonnie de son corpz.» Aprez on luy aporta ungz esperons d'or, que il luy mist, disant: «Sire, ces esperons vous adnonchent que aussy saillant que vous vollez que vostre cheval soit a la semonce de vos esperons, aussy saillant et mouvant devez vous estre aux commandemens¹⁴ tenir et sainte eglise deffendre.» Aprez Huon luy chaingny une espée belle et bonne, disant: «Sire, ceste espée vous donne a entendre trois choses; la premiere est seurté,¹⁵ la seconde est droicture et la tierce est loyauté. Sy vous diray comment vous les devez

¹ G en signe de purté ² G ajoute e cler ³ G; F l'enfant quy yst
⁴ G le degré de ch. ⁵ G donne a entendre ⁶ G en l'ordre... sa purité
garde ⁷ G en seignifiance que ⁸ G ajoute d'escallate ou de soye ⁹ G re-
spandre ¹⁰ G foy Jhesu Crist ¹¹ ms. brunes ¹² G Sire, ces chaues brunez
vous seigneffient la terre .ou vous retournerés, car de terre venistez et en
icellez rirés ¹³ G coroye ¹⁴ G ajoute de Dieu ¹⁵ G; ms. loyauté

entendre: La croix que vous veez en l'espée, vous donne seureté et hardement encontre les mauvais esperis, car puis què homme preu a l'espée chainte, il ne doibt deable redoubter. Et les deux trenchans de l'espée vous enseignent loyaulté et droiture, c'est a dire que vous devez garder le foible contre le fort et le povre contre le riche, tenant juste et leale justice.»¹ Aprez Huon luy dist: «Sire, l'en donne ung don a l'espée chaindre, mais je ne le vous diray ores, car bien [fol. 149 a] vouldroie que home plus hault de moy le vous donnast.» — «Huon», dist Salhadin, «quel don est ce?»² Je vous prie que vous le me donnez, se povoir en avez. Car de plus preudomme de vous ne le puis avoir.» — «Syre», rêspondy Huon, «c'est une colée.» Sy haulca lors l'espée, sy luy donna³ grant cop sur le col en disant: «Va, Dieu te face preudomme.» — «Que signifie ceste colée, beau sire Huon?» dist Salhadin, «quant sy grande le m'avez donnée.» — «C'est»,⁴ dist Huon, «ad fin qu'il souviengne de l'ordre que on rechoipt, quant aulcune⁵ temptation sourvient.» Aprez il mist⁶ une blanche coiffe delié sur son chief disant: «Sire, ceste coiffe blanche je vous affeulle en ramembrance que vous ne devez estre ou quelque faulx jugement soit fait, pour tant que vous le sachiés, ne la ou trayson soit bastie ne pourparlée et mauvaïse euvre encommencée ou entretenue, sans la desloer seloncq vostre puissance. Aussi signifie elle que vous devez ung jour la sepmaine jeuner: c'est a sçavoir au jour du vendredy. Car nostre Seigneur Jhesu Crist y respandy son precieux sang⁷ pour nous racheter⁸, et pour ce est la jeune establie. Car ce que l'en peche par pechié et gloutonnie, l'en le doit amender par abstinence de corps. Et n'est mie a oublier que bon chevalier doit tous les jours⁹ oyr messe et le service de Dieu en sainte eglise, avant qu'il face aultre chose, soy offrant du tout au commandement de Dieu et a sa sage pourveance.»

Quant Salhadin eut bien oy¹⁰ ce que Huon luy avoit dit, sachiés que tout luy agrea et bien vint a sa plaisance come celui quy par avant avoit porté les armes par industrie rude,

¹ G en tenant droite justice lealment & droiturierement ² G ajoute ici je le voeulz sçavoir ³ G le don est... si haulca alors l'espée, dont il fery Salhadin ⁴ G c'est fet ⁵ G quelque ⁶ G il prinst... qu'il luy mist ⁷ G espandy... en l'arbre de la croix ⁸ G ajoute dez painez d'enfer ⁹ G chascun jour ¹⁰ G entendu & escouté

non sachant que l'ordre¹ de chevalerie si [fol. 149 b] gnifioit; sy s'escria en hault disant: «Haa, Huon, benoit soit cieulx quy premierement chevalerie estora, et vive cil quy leaument le maintendra. Car c'est une ordre moult digne de² recommandation et louenge et a desirer de tous corps nobles ardans d'honneur et desirans de³ justice garder.» Aprez toutes ces choses doncques, come Huon eust Salhadin apointié de toutes les choses et armures⁴ dessus dictes, il le prinst par la main et l'enmena hors de ceste chambre, et Dieu scet que Salhadin estoit moult joyeux d'estre ainsy achesmé. Sy le regarda lors⁵ chacun moult ententivement, car l'en ne sçavoit qu'il vouloit faire. Et dist l'istoire que Huon atant l'assist en son siege roial⁶, suppliant affectueusement qu'il pensast aux choses qu'il luy avoit dictes et que, se sa conscience luy adjugoit quelles fussent raisonnables, il les vouldist eslire et delaissier toutes aultres frivoles⁷, desquelles il avoit jusques alors esté usant, de laquelle requeste Salhadin ne s'excusa, et touchant ycelle il ne fist au crestien responce. Sy se vault atant seoir Huon aux piés d'icelluy, mais Salhadin luy dist: «Non ferez, car il n'est mie drois que sy preudome come vous estes sieve a mes piés, ainchois serrez ichy decoste moy»; et fist apporter ung siege, sur lequel Huon s'assist⁸ delez luy aussy honnourablement come luy mesmes. Puis dist a Huon: «Il ne peut estre que en la bataille⁹ n'en y eust aucuns¹⁰ prins de quoy vous soiez couroucé, et pour ce je vous en donne .X. telz que vous voldrez eslire a vostre choiz. Aprez je vous donne encores vng [fol. 150 a] aultre don, c'est a sçavoir que, se en la premiere bataille que je auray contre¹¹ Crestiens, y a prins aucuns de vos parens ou amis,¹² je les vous feray rendre a vostre voulenté.» De ces promesses et dons¹³ le remerchia Huon grandement. Puis apre ces parolles¹⁴ Salhadin ne pensa a rien se non a faire bone chiere. Car il tint deux jours court ouverte.¹⁵ Et ainsy reng-

¹ G la tres noble ordre ² G & qui fait bien a loer, prisier & honnourer & ³ G voulans justement ⁴ G de toutez lez armes ⁵ G lors qu'il issy de la chambre ⁶ ms. Roial G imperial ⁷ G ajoute abusions ⁸ G sur lequel il s'assist Huon delés lui ⁹ G ajoute: ou vous avés esté pris ¹⁰ G aucuns de vostre compaignie qui soient encores prisonniers dont ¹¹ G alentour des cr. ¹² G y a nul qui qu'il soit pris de vostre parent, amis ou bienvuellans & j'en soie adverti, se vous le voulés ravoit, je le vous feray rendre & delivrer tout quitte ¹³ G desquelles offrez & courtoisies ¹⁴ G & ce fait ¹⁵ G tinst ce jour court plaine & ouverte et dura deux jours

na en Jherusalem dominateur de toute Surie excepté Dacre et Tabarie, que tenoient Huon Dodequin et Jehan de Pontyeu. Et furent en cest estat¹ bien dix ans avoec Salhadin sans² femmes ne enfans ne parens qu'ilz eussent.

¹ G en ce point ² G sans eulx bouger ne veoir femmez

Dans G on voit ici une image représentant un vaisseau qui à toutes voiles se dirige vers une côte. A bord du vaisseau se trouvent des hommes armés. L'image se rapporte au récit suivant, qui raconte le voyage de Saladin en Occident. Dans les deux mss. ce récit porte le titre: Comment Salhadin passa mer pour aller en France avoecq Huon et Jehan de Pontyeu ad fin de veoir l'estat de la seignourie.

UNIVERSITY OF MICHIGAN LIBRARIES

OSSIAN

AV

A. MALMSTEDT

UNIVERSITY OF MICHIGAN LIBRARIES

I.

År 1760 utkom i Edinburgh en liten bok med titeln *Fragments of Ancient poetry collected in the Highlands of Scotland and translated from the Galic or Erse Language*. Den innehöll 15, i en samma år utgiven ny upplaga 16, kortare lyriska eller episk-lyriska dikter av elegiskt innehåll. »Översättaren», för att tills vidare använda denna benämning, James Macpherson, var en helt ung man (född 1736), son till en fattig lantman i byn Ruthven i distriktet Badenoch, ej långt från Inverness. Han hade några år vistats vid universitetet i Aberdeen och därunder huvudsakligen ägnat sig åt studiet av klassiska språk men därjämte förvärvat sig en betydlig beläsenhet i modern litteratur. Han lämnade emellertid Aberdeen utan att taga någon grad. Vintern 1755—56 tycks han hava tillbragt i Edinburgh. Vid denna tid innehöll *The Scots Magazine* en av Jérôme Stone från gæliskan översatt dikt, som möjligen riktat M:s uppmärksamhet på den gæliska litteraturen; och redan 1751 hade Alexander Macdonald i Edinburgh utgifvit en liten volym gæliska dikter, som dock blivit föga uppmärksammas. Följande år befann M. sig åter i Ruthven, där han övertagit ledningen af byns »charity school». Sin lediga tid använde han dels till poetiserande — den mest betydande av hans under eget namn utgivna dikter, *The Highlander*, offentliggjordes 1758 i Edinburgh, men väckte ingen uppmärksamhet — dels till upptecknande av gæliska dikter från folkets mun. Här må nämnas, att ehuru Inverness kan sägas ha varit det gæliska Skottlands huvudstad¹ och Badenoch ligger inom gæliskt språkområde, gæliskan på Macphersons tid endast talades av den äldre generationen av allmogen därstädes.

Orsaken härtill är den, att den engelska regeringen, särskilt efter kuvandet av den Stuartska resningen, gjort allt för

¹ Se Macaulay, *Hist. of Engl.*, chapt. XIII.

att undertrycka gæliskan och runt omkring i Högländerna inrättat byskolor för spridandet av kunskap i engelska språket.

Då enligt en mängd samtidas vittnesbörd Macphersons insikter i gæliska voro synnerligen bristfälliga, tycks han således, ehuru utgången ur ett allmogehem, icke ha lärt sig gæliskan såsom sitt modersmål, utan tillägnat sig densamma såsom ett främmande språk.

Han lämnade emellertid snart Ruthven och tog plats såsom informator hos en familj Graham of Belgowan. Då han med sin elev och dennes mor sommaren 1759 vistades vid badorten Moffat i Lågländerna, sammanträffade han där med John Home, en f. d. präst och författare till en på sin tid berömd tragedi *Douglas*. H., själv lågländare och saknande all kunskap i gæliska, blev mycket intresserad, då han av M. fick veta, att en gælisk litteratur levde på folkets läppar, och bad M. att för honom översätta några sådana dikter.

Den dikt, som M. i följd därav meddelade honom på engelsk prosa, *The Death of Oscar*, sedermera intagen bland *Fragments*, visade sig efteråt, enligt Saunders, i original vara känd av flera ansedda och intelligenta personer i olika delar av Högländerna; enligt Smart var den författad av M. själv.

Home visade den för en »select circle», till vilken hörde så betydande män som Hume, Robertson, Ad. Smith och Dr. Hugh Blair, »professor of Rhetoric & Belles lettres» och i Edinburgh intagande eller på väg att intaga samma ställning av litterär diktator som Dr. Samuel Johnson intog i London. Blair fattade det livligaste intresse för denna högländska diktning, om vars tillvaro han icke haft en aning, och det var på hans ivriga uppmaning, som Macpherson 1760 utgav de nyss nämnda *Fragments*, med ett förord af Blair. De äro avfattade på prosa, en prosa bildad efter den engelska bibeln, det mästerverk av språkmusik, som heter »the Authorised Version.» Den förtjusning, varmed de mottogos över hela Skottland, finner sin tillräckliga förklaring i deras poetiska förtjänster, vilka helt naturligt tedde sig ännu större för den tidens människor, då den sentimentalitet, som utmärker dem, just är ett af tidens mest karakteristiska drag. 1760-talet fann här, om uttrycket tillåtes, ben av sina ben och kött av sitt kött. — utan att veta det. Men härtill kom också den patriotiska stoltheten över att finna sig äga en månghundraårig diktning af så betydande värde. *Frag-*

ments upplevde redan samma år en andra upplaga. De nådde inom kort England och avtrycktes i några tidskrifter, av vilka en anmärkte, att deras poetiska förtjänster voro mindre tvivelaktiga än deras äkthet.

Englands utan jämförelse mest betydande skald vid denna tid var Thomas Gray, mest känd genom sin *Elegy written in a Country Church-yard*, enligt Gosse den inom den anglosaxiska världen mest lästa av alla på engelska skrivna dikter. Han var på samma gång i besittning av en lika grundlig som mångsidig lärdom och utrustad med ett ständigt vaket intresse för alla andliga strömningar av någon betydenhet. Läsningen av *Fragments* försatte honom, såsom han uttrycker sig, i extas, och ett indirekt bevis för deras äkthet, varpå även han stundom tvivlat, fann han i det svar på sina förfrågningar, han från Macpherson erhöll: det var honom omöjligt att tro, att den, som skrivit ett brev, så »ill wrote, ill reasoned, unsatisfactory», kunde vara författare till dessa dikter. Den allmänna meningen i Cambridge, där Gray var professor (utan skyldighet att föreläsa), var, att de voro »spurious». Även Grays vän Horace Walpole, författare till *The Castle of Otranto*, slets mellan tro och tvivel.

Blairs intresse hade emellertid icke svalnat, och på hans initiativ föranstaltades en insamling för att sätta M. i stånd att i Högländerna samla ytterligare material. Den inbragte 100 pund. Att, såsom Saunders anser, den tanken att stora episka dikter skulle finnas i Högländerna, utgått från Blair och nästan suggestivt bibragts M., förefaller ofattligt. Varifrån skulle B. ha fått en dylik tanke? Men lika oförklarligt är det å andra sidan, hur M. redan i (det av B. skrivna, men av M. inspirerade) företalet till *Fragments* kunde uttala förhoppningen »of recovering an entire poem of the epic kind on the wars of Fingal». Försedd med rekommendationsbrev anträdde M. i Aug. 1760, »with affected reluctance»¹, resan till W. Högländerna, Sky, N. Uist, Benbecula och S. Uist. På en del av färden åtföljdes han av sin frände Lachlan M., liksom han själv hemma i Badenoch, på senare delen av Ewen M., vilka efter muntligt meddelande och efter gamla manuskript upptecknade det mesta av vad M. sedermera publicerade. Resan varade 6 à 8 veckor. Efter ett kortare besök i hemmet, varifrån han skrev till åtskil-

¹ Skene xlix.

liga personer i Högländerna och från dem erhöll diktfragmenter, ställde han åter kosan till Argyllshire och besökte ön Mull. I början av 1761 återvände han till Edinburgh och började, sannolikt med hjälp av Home och Blair, att ordna och bearbeta det poetiska material, han samlat, och författade den *Critical Dissertation*, som sedermera trycktes tillsammans med dikterna. Hans vänner uppmanade honom att samtidigt utgiva originalen, men han vägrade av brist på subskribenter, men förklarade sig villig att deponera dem i något offentligt bibliotek.

Försedd med rekommendationsbrev från Hume till förläggaren Strahan, begav han sig till London, där han i litterära kretsar blev föremål för livligt intresse. I december 1761 (men med årtalet 1762) utkom i London och några dagar senare i Edinburgh »*Fingal, an Ancient epic Poem in six books etc.*» Liksom *Fragments* väckte även *Fingal* stor uppmärksamhet, och M. var hjälten för dagen. »Den vördnadsvärde författaren och hans eleganta översättare ha skänkt varandra odödlighet», skrev en tidning. Andra uttalade sin förvåning över att så förfinade seder och en sådan sinnelagets nobless kunde förekomma i så avlägsna tider. Walpole, som flere gånger ändrat mening beträffande *Fragments*, sade, att *Fingal* tröttade honom. Gray förklarade, att *Fingal* med orätt kallades ett epos och att vad han däri beundrade, var »the detached pieces», ett ovanligt förståndigt ord på 1700-talet, då man oupphörligt jämförde och jämnställde dessa dikter med och ofta satte dem över de homeriska sångerna. Över huvud taget är England det land, där *Ossian* jämförelsevis minst slagit an. En bidragande orsak till denna kallsinnighet var det bittra hat mot allt skotskt, som den Stuartska resningen framkallat och varav efterdyningar vid denna tid ännu levde kvar i många sinnen. Om engelsmännens känslor för *Ossian* således kunna sägas ha varit blandade, var däremot hans framgång i Skottland fullständig. Blair höll föreläsningar över *Fingal*, i vilka han, fullt och fast övertygad om att dikterna förskriva sig från en skald i tredje århundradet, underkastade *Fingal* en estetisk analys och fann den uppfylla alla fordringar på en episk dikt.

I mars utkom, i London, M:s sista ossianska diktverk, *Temora* etc. i åtta sånger. I den *Dissertation*, som inleder volymen, förklarar M., att han samlat material i Högländerna och på öarna och, sedan han slagit sig ned i London, fått bi-

drag från korrespondenter i Skottland och på detta sätt så småningom sett sig i stånd att bringa »the broken pieces» i den ordning, vari de utkommit. Volymen innehöll därjämte det gæliska »originalet» till sjunde boken av *Tjimora*. Av de ovan nämnda 16 *Fragments* hade 10, mer eller mindre retuscherade, inflätats i de båda sist nämnda stora diktsamlingarna. 1773 utgavos dikterna samlade under titeln *The Poems of Ossian*.

Här torde en, nödvändigtvis ytterst kortfattad, redogörelse för — eller åtminstone antydning om — dikternas innehåll vara på sin plats. Sångerna ange sig vara diktade av Ossian — konung Ossian — som, på ålderdomen blind, vandrar omkring i sin öde hall i Selma, där hans för länge sedan fallne son Oskars brud, Malvina, är hans enda sällskap. Huvudpersonen, kring vilken alla personer och händelser gruppera sig, är Ossians far, Fingal, konung över Morven, ett rike på nordvästra kusten av Skottland. Hans första gemål hette Roscranna, mor till Ossian, den andra Claho, mor till Rynne, Fillan och Fergus samt till dottern Bosvina.¹ Av de i sångerna ytterst talrikt förekommande manliga och kvinnliga personerna äro de förra vida skarpare individualiserade än de senare. Bland dem må nämnas: först och främst Fingal själv, det oupphinneliga hjälte-idealet — »ensam, fader, du står; vem är väl jämlik Selmas kung?» — vidare Ossian, stor både som krigare och skald, hans son Oscar, den Fingalska härens Achilles, Connal, av Byron kallad dess Ulysses, Conan, dess Thersites, Lochlinkonungen Starno, en rå barbar, den trolöse Carbr, konung i Erin, och hans ädle broder Camor m. fl. Kvinnorna spela alla rollen av älskarinnor (i ordets litterära betydelse), och ett ytterst ofta återkommande motiv är, att en ung kvinna förälskar sig i en ung krigare och med eller utan hans vetskap följer honom, förklädd till man, tills av en eller annan orsak hjälmen eller pansaret faller av och lockarnas svall eller en yppig barm träder i dagen. Vanligen stupa båda eller den ena, och den andra dör av sorg, och båda jordas under samma kummel.

Dikterna fyllas av krig och örlig. I sin ungdom har Fingal gjort färder till Lochlin och Innishtorc (Orkneyöarna). För de båda stora dikterna är Irland skådeplatsen, och Fingal är nu en ännu kraftig åldring. I *Fingal* kämpar han mot Suaran, Starnos

¹ I *Fragm.* VI nämnas såsom Fingals yngre söner Carryl, Fillan och Fergus.

son, konung i Lochlin, som gjort ett sjötåg till Irland, och besegrar honom men skänker honom, vid minnet av sin ungdomskärlek Ygishnechda, Suarans syster, sin vänskap. I striderna på Irland stupa först Rynne, sedan Oscar och Fillan. Fingals och Fergus' senare öden och död omnämnas ej.

När striden är slut för dagen följer »musslornas fest» (dryckeshorn omnämnas endast undantagsvis), till vilken även fiendens hövdingar pläga inbjudas, en inbjudning som dock alltid avböjes.¹ Barderna besjunga händelser ur Fingals liv eller någon annan märklig tilldragelse. De spela en framstående roll; den förnämste av dem näst Ossian är Ullin.

Den enda sysselsättning, som utom vapenlek förekommer, är jakt. Ingen annan fredlig id av vad slag det vara må, åkerbruk eller fiske, omnämnes.

Lika litet förekommer något slags religion i egentlig mening, d. v. s. i betydelse av gudsdyrkan, en sak varöver forskare mycket grubblat. En främmande gudomlighet uppträder emellertid. På Innishtorc kämpar Fingal med Lodin, vilket enligt Macpherson betyder Odin. Guden framställles såsom en dimgestalt. Fingal klyver honom ända till midjan, vilket icke hindrar, att han sedan åter kryar till sig och att då Frohal, den konung av Soruch (i Lochlin), som Fingal besegrat, återvänder hem, »Lodins bistra gestalt» sitter i ett moln bakom honom på skeppet och ger honom förlig vind. För den sannolika förebilden till denna mycket beundrade episod skall längre fram redogöras.

De fallna kämparne få sitt hemvist på molnen, där de jaga hjortar och vildsvin av samma luftiga konsistens som de själva och terrängen, men endast den, över vars grav dödssång sjungits, fick tillträde till denna »fädernas luftiga sal»: »Never shall they rise, without song, to the dwelling of winds» (*Tjimora* III). När härtill lägges, att de avlidnes andar ofta uppenbara sig för de efterlevande och särskilt älska att sväva kring kumlen, så ha vi nämnt det enda övernaturliga, som förekommer i *Ossian*, under det att i de gamla balladerna, liksom i keltisk diktning i allmänhet, det fantastiska och övernaturliga upptar ett betydande rum.

Vill man genom ett kort citat söka giva en föreställning

¹ När Oscar däremot antager Carbrs inbjudning (*Tjimora* II) blir han av denne förrädiskt bragt om livet.

om dikternas anda, ton och stil, med ett ord om hela Ossian-stämningen, torde man knappast kunna välja någonting lämpligare än följande »fragment», sedermera inryckt i *Carrigtura* såsom Ullins sång:

Här gömmes i jordens famn
Det ljuvaste par uppå kullen;
Gräset gror uppå gravens sten. —
I sorgsna skuggan sitter jag ofta.
Vinden spelar i gräset då
Och minnet bestormar min själ.
Ostört de slumra tillsammans,
Allena, i graven vid berget.

Varpå Aha, för vilken sången föredragits, svarar:

O! må de slumra i frid,
Sorgsna barnen av strömmarnes Loha!
Dem skall jag minnas med tårar;
För dem skall höjas min ensliga sång. —
När vinden brusar i Toras skog
Och forsen dånar invid mig,
Då nalkas de älskande mig
Med all sin ljuvliga smärta.

I inledningen till dikterna och i sina dissertationer till *Fingal* etc. och *Temora* etc. ger Macpherson historiska och arkeologiska eller, rättare sagt, kvasihistoriska och -arkeologiska förklaringar. Han förlägger tidpunkten för händelserna till 3 århundradet e. Kr. Den Caracul, som Fingal i *Kyvala* bekämpar, anser han ha varit Caracalla, som befann sig i Britannien, när hans far, Septimius Severus, 211 avled, och den Caros, som förekommer i *Kriget mot Caros*, är enligt hans mening den Carausius, Marcus Aurelius' fältherre, som 286 gjorde sig till härskare över Britannien. Han har visserligen insett att kronologien härvidlag är förenad med vissa svårigheter men icke, att den är åtminstone så gott som orimlig. Om Fingal i *Kyvala* tänkes ha varit så ung som låt oss säga 17 år, blir han i *Kriget mot Caros* 87 år. Då nu Oscar, liksom Rynne, deltagar i detta krig och stupar i

Tjimora I, måste händelserna i denna dikt ha ägt rum efter kriget mot Caros och Fingal således ha varit ännu äldre.

Att Odinsdyrkan skulle ha förekommit på Orkneyöarna redan på 200-talet, har icke ingivit M. några betänkligheter; han inskränker sig till att helt kort och torrt dekretera, att Orkney- och Shetlandsöarna vid denna tid lydde under konungen av Lochlin.¹

Under åren 1764—6 vistades Macpherson i Pensacola i Florida såsom sekreterare åt guvernören Johnstone och Surveyor General, men kom ej överens med J. Han hade i allmänhet svårt att komma överens med folk, och Hume karakteriserar honom såsom »a strange and heteroclit person, than whom I have scarce known a man more perverse and unamiable.» Han återvände därför sistnämnda år hem och fick såsom pension behålla de 200 pund, han haft i lön, men på villkor att han med sin penna skulle försvara regeringens åtgärder. I denna sin egenskap skrev han under olika signaturer mot »Junius», vars *Letters* utkommit 1769—72. I senare hälften av 70-talet blev han därjämte genom en landsman, John Macpherson, som varit anställd i Ostindiska kompaniets tjänst och senare efterträdde Warren Hastings såsom generalguvernör, agent åt nabo-ben av Arcot, som vädjat till den engelska regeringen mot Ostindiska kompaniet. Denna befattning var mycket inbringande, och av regeringen uppbar han 600 pund. Den forne hyskolmästaren hade blivit en grand seigneur, som i eget ekipage åkte ut till sin villa i Putney, och där gjorde les honneurs för sina vänner. Sommar och höst tillbragte han i sin hembygd Badenoch, där han inköpt några smärre jordområden och därav bildat en egendom, som han benämnde Belville. Han var alltjämt litterärt verksam; bland andra skrifter utgav han 1771 *Introduction to the History of Great Britain and Ireland*, 1773 *Iliaden* på ossiansk prosa, 1775 *History of Great Britain from the Restoration to the accession of the House of Hanover*. Samtliga dessa arbeten äro nu glömda men skola för sin tid ingalunda ha saknat förtjänst.

Ossian hade under tiden börjat och fortsatt sitt segertåg genom Europa och redan 1763 genom Cesarottis tolkning blivit

¹ *Fingal* etc., s. 14.

bekant i Italien. Men tvivel på sångernas äkthet hade börjat framträda med allt större styrka och även deras poetiska värde blev från vissa håll starkt ifrågasatt eller rent av förnekad.

Från flere irländska lärde kommo tidigt skarpa angrepp. Man förklarade, att Ossian tillhörde Irland och att skottarne hade stulit honom. Macpherson bemötte denna kritik i den *Dissertation*, som åtföljer *Temora* etc, där han, utan tvivel på god tro, förfäktar den meningen, att Ossian var hemma på skotsk mark och tillhörde det folk, som romarne benämnde caledonier, vilket folk enligt M. sedermera delade sig i picter i öster och scoter i väster, av vilka senare Ossiansägnen fördes över till Irland. Ossiansångernas fruktansvärdaste vedersakare i England, den som genom sin auktoritet kraftigast bidragit att hindra dem att där slå rot, var den store diktatorn Dr. Samuel Johnson. Att han fränkände dem allt poetiskt värde och kallade dem *trash*, är från hans litterära synpunkt helt naturligt. Han stod kvar såsom den Papeska förståndspoesiens ståndaktige tennsoldat och saknade varje aning om, att det litterära ideal, han förfäktade, låg i själatåget och att ett nytt redan var på väg att födas. Med »ett av all sakkunskap oförvillat omdöme» dekreterade han därjämte, att det icke fanns någon gælisk handskrift hundra år gammal och att dikterna aldrig existerat i någon annan form än M:s engelska prosa, ett omdöme som han dock senare i samspråk med sin famulus Boswell modifierade därhän, att han divinatoriskt kom att uttala, vad som är nutidens åsikt i frågan. År 1773 begaf han sig till Skottland för att på ort och ställe anställa efterforskningar, och det länders hans vetgirighet till heder, att han trots ålder och korpulens i öppen båt gav sig över till öarna och där färdades omkring på hästryggen. Okunnig som han var i språket, kunde han naturligtvis icke komma folket synnerligen nära, och färden endast styrkte honom i hans redan a priori hysta åsikt, att några ossianska traditioner icke funnos. Hemkommen utgav han en skildring av sin resa. Några i boken förekommande för Macpherson personligen sårande yttranden gav anledning till en mera temperamentsfull än gentlemannalik skriftväxling mellan dem.

Hume hade redan 1763 skrivit till Blair, att en enquête borde företagas bland de personer, av vilka M. uppgav sig hava hört några dikter uppläsas eller av vilka han erhållit någon

litteratur i ämnet; och M:s vänner hade alltjämt sökt förmå honom att ge ut originalen och därmed nedtysta alla tvivlare. Men M. hade alltid visat ifrån sig denna fråga såsom innebärande misstro till hans heder och förklarat att »originalen» ju redan varit offentligen tillgängliga. På hans anmodan lät nu hans forne förläggare Thomas Becket i tidningarna införa ett meddelande, daterat den 19 jan. 1775, av innehåll, att originalen till »*Fingal and other poems of Ossian*» år 1762 i flera månader varit till allmänt påseende utställda i hans butik.¹ Detta intyg gjorde emellertid, såsom naturligt var, intet som helst intryck på Johnson. Då Becket icke förstod gæliska och icke någon annan, som ägde kunskap i detta språk, veterligen tagit notis om de deponerade litteraturalstren, så har det till denna dag förblivit en hemlighet, vad dessa s. k. original innehöllo.

När emellertid, år 1783, några i Ostindiska kompaniets tjänst anställda högländare sammansköto en summa av 1,000 pund och sände den till *The Highland Society of London*, med vördsam anhållan, att de måtte användas till bekostande av de gæliska originalens publicerande, lovade M. att därmed gripa sig an, så snart han finge tid. Han synes också hava varit sysselsatt med detta arbete, understödd av två vänner, John Mackenzie, sekreterare i *The Highland Soc. of London* och kapten Morrison, och han hade förordnat, att om han doge före publicerandet, de 1,000 punden skulle överlämnas till John Mackenzie för att användas till texternas utgivande. Åren gingo emellertid, och när Macpherson 1796 avled, hade arbetet ännu icke blivit slutfört. M. avled på Belville. Han hade förordnat, att han skulle begravas i Westminster Abbey, och anslagit en summa till uppförande av ett gravmonument därstädes. Hans litterära kvarlåtenskap och de 1,000 punden överlämnades till J. Mackenzie, som fortsatte arbetet tillsammans med en annan Gælic scholar, Dr. Ross, vilken transskriberade texten, så att ortografien blev densamma som i den gæliska bibeln, och 1807 utgavos de s. k. originalen av *The Highland Society of London*. Två år förut, således 1805, hade den av *The Highl. Soc. of Scotland* tillsatta kommittéen utgivit sin *Report*. Man hade skriftligen vänt sig till en mängd personer i Högländerna, som Macpherson på sina resor besökt, och det *Appendix*, som är

¹ Saunders, s. 249.

vidfogat rapporten, innehåller en mängd delvis edligen bestyrkta intyg, att man lämnat honom manuskript eller annan gammal litteratur, i sin närvaro hört någon dikt för honom uppläsas, vid läsning av M:s *Ossian* igenkännt vissa ställen m. m.

II.

Av vad ovan sagts framgår, att den »ossianska frågan», d. v. s. frågan om dikternas äkthet, är att datera ända från 1760-talet. Diskussionen har fortsatts ända in på 1890-talet, och knappt något årtionde har förgått, utan att ett, stundom ett par inlägg för eller emot sett dagen. Ännu 1888 förklarade Gosse och 1898 Beers frågan olöst. Nu torde man kunna säga, att den egentliga frågan är löst, men att dunkla punkter återstå, som, då de icke hittills lösts, sannolikt aldrig komma att lösas.

När Johnson förklarade, att dikterna aldrig existerat i någon annan form än M:s engelska prosa, så var detta påstående »unmitigated nonsense», och han modifierade, såsom nämnt, sedermera sin åsikt. Men liksom många andra förflugna ord slog även detta rot i många sinnen, och åsikten har åtminstone haft många anhängare, speciellt i England.

Att »Ossians sånger» äro grundade på keltiska sägner, den saken var redan på 1760-talet klar för dem, som voro förtrogna med keltiskt — högskotskt eller iriskt — sagostoff, och den »ossianska frågan» i egentlig bemärkelse är frågan om det Macphersonska verkets förhållande till detta sagostoff — om översättning i vanlig mening eller friare bearbetning. Men innan jag övergår till denna fråga, skall jag först redogöra för en därmed sammanhängande fråga, den om Ossian- eller Finn-sagens hemland.

Det har redan nämnts, att M., säkerligen på god tro, ansåg att den var hemma i Skottland och därifrån spritt sig till Irland.¹ Verkliga förhållandet är det motsatta. Irland äger en ofantlig, ännu blott till en ringa del utgiven medeltidslitteratur. Bland dess många sagocykler intressera oss särskilt två: Cuchullin-cykeln och Ossian- eller Finn-cykeln, den förra tillhörande Ulster och Connaught, den senare Leinster och Münster. Hos Mac-

¹ *Temora* etc. s. xxxi.

pherson är Cuchullin samtidig med Fingal, härskare över Skye, lydfurste under Fingal och i dikten *Fingal* riksföreståndare i N. Irland. Huruvida vare sig Cuchullin eller någon av Finncykelns personer äro historiska, är okänt, men den förra cykeln tillhör ett långt tidigare skede än den senare. Vanligen plägar dess uppkomst förläggas till omkr. Kr. f., men enligt en i R. C. XXIX citerad författare, William Ridgway, skulle tiden för dess första gestaltning sträcka sig 100, kanske 200 år tillbaka före Kr. f.

Enligt de irländska annalernas — av Macpherson kända men betvivlade — utsago fanns i 3 århundradet e. Kr. i södra Irland en institution, som kallades *Fianna* (varav det moderna *fenier*). De voro ett slags milis, som hade att skydda kusterna mot sjöröfvere. De hade stora rättigheter: all jakt tillhörde dem, och en far fick icke gifta bort sin dotter utan att först höra sig för, om någon *fenier* ville äkta henne. *Feniernas* makt blev till slut outhärdlig. Redan Ossians farfar (Kupal, Cumall, Cumhal)¹ låg i strid med sin konung, likaså C:s son, Fingal, Ossians far, och slutligen blev *feniernas* makt bruten genom slaget vid Gabhra (Gaura, Gabor) 283, där Ossians son, Oscar, och konung Cairbre i envig dödade varandra och endast några få av *fenierna*, bland dem Ossian och Caoilte, undkommo med livet. Då vad nu senast sagts, åtminstone i huvudsak, var bekant på Macphersons tid, ehuru M. själv, såsom nämnt, betvivlade det, kan man väl knappast med Richard Bergström säga, att Windisch genom sitt föredrag på filologmötet i Gera 1878 bragte den ossianska frågan i ett nytt skede. Men i alla händelser bidrog detta föredrag, som Bergström efter R. C. referade för svenska läsare, att göra nyssnämnda fakta bekanta utom fackmännens krets. Nästa inlägg gjordes, 1888, av Zimmer. Enligt Z. uppstod Finnsagan efter vikingatiden. Först i 12 och 14 årh. bildade sig större, sammanhängande berättelser, och den Finn, som är hjälten i denna sagokrets, är densamme som Caitill Find (Ketil Hvide), chefen för en iriserad vikingahord, som 856 (eller 857) stupade vid Gabair i strid mot Irlands faktiske överkonung Amlaib (Olov). Redan i andra hälften av 10 årh. hade Finnsagan sammansmält med Cuchullinsagan. Zimmers åsikt har icke vunnit allmän anslutning bland fackmännen.

¹ i *Fragment VIII Corval*.

Alfred Nutt framhåller å ena sidan, att de historiska förhållanden, under vilka dessa fenier framställas levande, icke passa in på vad man känner om 3 årh. De sjörövare från land bortom havet, med vilka de ständigt hade att kämpa, kunna icke ha varit några andra än Lochlannach d. v. s. normän, men dessa kommo först i slutet av 700-talet till Irland — första inbrottet skedde enligt Quiggin 795 — och deras erövring omfattade ungefär ett århundrade, 825—915, varefter följde ett århundrade av lugn, därefter normännens besegrande av den sydiriske hövdingen Brian i slaget vid Clontarf 1014, vilket hade till följd, att normännen småningom sammansmälte med det iriska folket. Men på samma gång Nutt förklarar ett norskt inflytande på utbildandet av de ossianska sägnerna obestridligt, är han icke övertygad om riktigheten av Zimmers teori, vad de särskilda personerna i cykeln beträffar.

Enligt Bugge nämnas *fianna* redan på 600-talet, ett faktum som ju icke stämmer överens med Z:s åsikt. *Fianna* är enligt Bugge besläktat med *venari* och kommer icke, såsom Z. anser och Stern håller för möjligt, av *fian-dr*; men *Oscar* anser B. i likhet med Z. möjligen vara samma ord som *Asgeir*.

Detta är emellertid keltologiska detaljfrågor. För oss, d. v. s. från litteraturhistorisk synpunkt sett, är huvudsaken, att Ossiansagan är hemma på Irland. När den än uppstått, så är det säkert, att den lämnat stoff åt dikten och att krigaren Ossian där småningom förvandlats till en skald, en Homergestalt (äfven Fergus och Finn själv framställas såsom skalder). Sedan Ossian med livet kommit ur slaget vid Gabhra, har folkfantasiens tilldelat honom en livstid, betydligt överstigande, vad som plägar komma på andra dödligas lott, och låtit honom leva så länge, att han kommit i beröring med den helige Patrick, som kom till Irland 431; och senare inblandades i Ossiansagan en annan gestalt, som mäktigt tilltalat den iriska fantasien, »the kilted Scandinavian», Magnus Barfot, som 1103 stupade i Irland.

Från Irland har Finn- eller Ossiansagan vandrat över till Skottland, icke, såsom Macpherson trodde, tvärt om. Det folk, med vilket romarne kämpade i Skottland och som de kallade caledonier, var picterna, ett folk, vars härkomst och språk varit omtvistade — den utmärkte keltologen John Rhys ansåg dem icke ens för arier — men vilkas egenskap av kelter nu

lär vara bevisad.¹ Men under något av de första århundradena e. Kr. — Beda lär uppge omkr. 500; Quiggin anger 503 — skedde en utvandring från Dalriada, i nordöstra hörnet av Ulster, till den gent emot liggande, av ett jämförelsevis smalt sund därifrån skilda delen av Skottland, d. v. s. det nuvarande Argyllshire, N. om Clydefjorden. Scotia var tidigare benämningen på Irland, och den berömde medeltidsfilosofen Johannes Scotus Erigena, var, såsom hans sista namn anger, född på Irland (men Duns Scotus, »Doctor subtilis», i Skottland).

Det var dessa dalriadiska scoter, som i Caledonien införde det gæliska språket. De hade att kämpa, dels mot britterna i söder, dels mot picterna, och dukade slutligen, 560, under för de senare. Men de besegrade gävo sina besegrare såväl sitt namn och sitt språk som sin konungaätt, vilken med Kenneth Mac Alpin besteg de båda nu till ett förenade folkens gemensamma tron och innehade densamma, tills ätten 1286 med Alexander III utslocknade. Hela det gæliserade landet fick namnet Skottland. Dess södra del blev emellertid småningom anglicerat och kallades tillsammans med England norr om Humber Bernicia. Sedan huvudstaden förlagts till Lågländerna och konungafamiljen genom giftermål befryndats med det engelska konungahuset, blev engelskan landets officiella språk och gæliskan undanträngdes till Högländerna. Den skotska och den iriska gæliskan förblevo ända framåt 1500-talet väsentligen samma språk, och de båda folken utgjorde ända till reformationen i litterärt avseende en enda nation.² De skotska gælerna stodo i livlig materiell och intellektuell beröring med »vetus et major Scotia», och unge män sändes över dit föt att utbilda sig i bardskolorna.

Det är väl sannolikt, att en mängd iriskt sagostoff följde med de första invandrarne, men Bugge nämner särskilt, att Ossiancykeln i slutet av medeltiden kom över till Skottland. I alla händelser är den första i Skottland verkställda samling av gæliska dikter den s. k. *The Dean of Lismore's Book*, en i »The Advocates' Library» i Edinburgh förvarad handskrift, innehållande dikter av olika författare (däribland nio som tillskrivas Ossian och andra som behandla Ossiansagan), upptecknade 1512—26 av James M'Gregor, domprost över Lismore (en mindre

¹ R. C. IX, 293; XXIII, 357.

² R. C. IX, 69—77.

ö NO. om Mull) och hans broder Duncan. Men redan långt tidigare omnämnes sagan i ett annat skotskt verk, nämligen Barbour's *Bruce*, daterad till omkr. 1375¹ men publicerad efter en handskrift av 1489.²

III.

Nu äro vi framme vid vad vi ovan betecknat såsom den egentliga Ossianfrågan. De lösningar av densamma, som framställt, torde kunna sammanfattas till fem.

1. Blair levde och dog i den tron, att såväl de båda stora episka dikterna som alla de smärre voro så gott som ordgranna översättningar från dikter, författade av den skotske skalden Ossian. Väsentligen samma uppfattning hade Arfwidsson. Enligt honom levde den Fingal och den Ossian, som omnämnas i skotska krönikor, i 1 årh. e. Kr. och äro möjligen andra personer än den Fingal och Ossian, som enligt iriska traditioner levde i Irland i 3 årh.³ Dikterna förskriva sig från den skotske Ossian, ehuru de delvis omdiktats av senare skaldar, som stundom »insmugit egna hjärnspöken under hans konungsliga mantel». Ännu Archibald Clerk tror på den skotske Ossian.

2. Den av *The Highland Society* tillsatta kommitténs åsikt kan i korthet sammanfattas sålunda: Macpherson hade dels efter handskrifter avskrivit, dels efter recitation upptecknat dikter och stundom, genom att sätta ihop skilda delar och ur egen fantasi fylla ut luckorna, förenat dem till längre dikter eller s. k. epos. Men i vilken utsträckning han använt detta förfarande och till huru stor del dikterna äro äkta, vore omöjligt att avgöra.⁴

Till denna åsikt ansluta sig, för att nämna ett par namn, 1870 Gaidoz, den förste utgivaren av R. C., vilken började utgivas nämnda år, och 1894 Saunders, som anser den vara den sannolikaste hypotesen. Hyllar man denna mening, då blir jämförelsen mellan Macpherson och Lönnrot fullt berättigad. L. förfor just på det sätt, varpå den ovan nämnda kommittén tänkte sig M. hava förfarit. Han satte ihop spridda »runor» och

¹ Smart, s. 58; ² Report, s. 21; ³ Jfr *Temora* etc. s. XXIX; ⁴ Report, ss. 151—154.

sammansvetsade dem med verser, antingen lånade från runorna själva eller, när han var i knipa, tagna ur egen fatabur. Även de homeriska dikterna, såsom de nu allmänt anses ha uppstått, kunna här anföras såsom parallell. Man menar naturligtvis, och anser säkerligen överflödigt att nämna det, att det var de gæliska »originalen» som på detta sätt uppstodo och att den engelska prosatexten är en översättning därifrån. Detta är Skenes mening, eller han anser åtminstone sannolikt, att Macpherson, under de månader han efter hemkomsten från sin Högländstur tillbragte i Badenoch, med tillhjälp av Lachlan Macpherson of Strathmashie och kapten Morrison »bearbetat» (»prepared») den gæliska texten och sedermera från densamma utfört sin översättning.¹ Mot denna hypotes må först och främst anmärkas, att om något slags »bearbetning» här ägt rum, densamma efter all sannolikhet varit långt mera genomgripande än samtliga de nämnda forskarne synas hava tänkt sig. Enligt Stern är i M:s gæliska »original» versformen alltigenom ogælisk, och även utan att förstå språket kan man se, att dikterna i *The Dean's Book* och i Camerons *Reliquiæ Celticæ* äro skrivna på ett annat versmått än Ahlwardts och Arfwidssons tolkningar, vilka enligt de båda översättarnes försäkran med skrupulös noggrannhet återgiva metern i varenda vers i M:s »original». Den »bearbetning», varom här är fråga, skulle således ingalunda ha inskränkt sig till en hopfogning och sammansvetsning, på sätt Lönnrot handskades med sina «runor» och de grekiska rapsoderna med de korta hexameterdikter, av vilka de hopfogade de stora episka dikterna, utan skulle ha bestått i ingenting mindre än en omstöpning av hela massan och en ciselering av nära 15,000 versrader, ifall hela *Ossian* någonsin funnits på gæliska. Skene omtalar (1862), att då han några år förut under ett par månader vistades i närheten av Strathmashie, han hört berättas, att man efter Lachlan M:s död bland hans papper funnit ett manuskript med hans handstil, innehållande sjunde boken av *Tjimora* på gæliska och med påskrift »First rude draft of the seventh book of Temora.» Clerk anser, att om detta är sant, det icke bevisar någonting annat, än vad Lachlan själv sagt, nämligen att han för M:s räkning kopierat större delen av *Ossian*. Clerk besökte under åren 1850—70 upprepade

¹ Introduct., s. lvii.

gånger Badenoch men lyckades aldrig trots noggranna efterforskningar få någon upplysning om detta manuskript.

3. År 1862 förklarade John Francis Campbell, att den gæliska *Fingal* (publ. 1807) är ojämförligt överlägsen alla översättningar, som påståtts ha gjorts från densamma, är enklare i diktionen och har en egendomlig rytm och assonans, som gör påståendet, att den själv skulle vara en översättning från engelskan, absurt, såvida icke Macpherson haft någon »clever Gaelic poet» (t. ex. Lachlan M.) till hjälp. C:s åsikt är denna: i början av 1700- eller slutet av 1600-talet hade högländska skalder »fused floating popular traditions into more complete forms, engrafting their own ideas on what they found; Macpherson found their works, translated and altered them, published the translation in 1760 (»Fragments»), made the Gaelic ready for the press, published some of it in 1763 (= *Tjimora* VII)) and made away with the evidence of what he had done, when he found that his conduct was blamed».¹ Tio år senare har C. kommit till en annan uppfattning, för vilken nedan skall redogöras.

4. Wickberg (s. 66) säger sig icke kunna fatta, huru Ossianfrågan kunnat ge anledning till en så bitter och långvarig strid. Enligt hans mening, till vilken Hasselqvist ansluter sig, förhåller saken sig helt enkelt så, att Macpherson utgått från äkta keltisk tradition, att han fritt omstöpt denna i en form, lämpad för tidevarvets smak, samt att han sedermera, uppskrämd av den storm, som reste sig mot honom, »genom ändringar och lappningar» sökte få sina gæliska texter att stämma med den engelska. De två första punkterna, så formulerade, stämma till fullo med vad redan Dr. Samuel Johnsons, när han behagade därav begagna sig, ypperliga common sense ingav honom och som nu kan anses såsom allmänt erkänt, men 1888 ännu icke var det. Om den tredje punkten gäller, vad nyss sagts: W:s »lappningar» laborera med alldeles samma svårigheter som Skenes »preparation», och antagande av en muntlig eller skriftlig tradition, som sedermera gått förlorad eller förblivit »oupptäckt», är en fordom ofta anlita nödfalls- och gottköpsutväg, som nu förlorat all kurs. För övrigt äro bevisen för den åsikt, till vilken jag nu övergår, på samma gång bevis mot de fyra lösningar, för vilka jag ovan redogjort.

¹ Citerat efter Beers, s. 323.

5. Dr. Samuel Johnson skrev en gång till Boswell, att han hört uppgivas, att Macpherson översatt en del av sitt arbete till gæliska, låtit en pojke skriva ner det och befallt honom att säga, att han lärt det av sin mormor. Om vi subtrahera bort pojken och hans mormor, så blir resten ungefär, vad som är nutidens åsikt i frågan. Den kan i korthet uttryckas sålunda: M:s engelska »översättning» är originalet. Den är ett självständigt diktverk, delvis byggt på gamla ballader och förhållande sig till dessa, som Miltons *Paradise Lost* förhåller sig till bibeln (Nutt, Macbain), eller, mera matematiskt uttryckt, till två tredjedelar M:s egen skapelse (Macbain). De gæliska »originalen» äro översättningar från den engelska s. k. översättningen.

De fakta, varpå denna numera säkerligen inom den kelto-logiska världen allmänt omfattade åsikt vilar, äro av tre slag:

1) resultatet av under de senare årtiondena bedrivna forskning i gamla balladsamlingar och förnyade insamlingar av ballader från folkets läppar; 2) en med den vetenskapliga kelto-logiens hjälpmedel företagen granskning av de gæliska »originalen»; 3) uppvisandet av Macphersons nära beroende av litterära strömningar i den engelska litteraturen vid århundradets mitt.

1) De mest betydande namnen äro här den nyss nämnda John Francis Campbell (»C. of Islay») och John Gregorson Campbell, kyrkoherde på Tiree (»C. of Tiree»), vilka båda ägnat årtionden av sitt liv åt studiet av hithörande litteratur.

Den förre har därjämte, vida bättre rustad än Macpherson, och under vida längre tid än han, genomströvat Högländerna och öarna, överallt upptecknande ballader. Hela hans skörd, hämtad dels från tjugu under 18 och 19 årh. gjorda samlingar, dels från eget upptecknande, belöpte sig till 54,000 versrader, bland vilka han icke kunde finna en enda som stämde med de 10,232 raderna i Macphersons gæliska text.¹ Till ett liknande resultat kom Campbell of Tiree.

2) Såsom nämnts, framkastades redan på 1700-talet den tanken, att vad som av dikterna utkommit på gæliska, var en av M. själv verkställd eller ombesörjd översättning. Med indigna-

¹ Ungefär en tredjedel av den gæliska texten uppgifves ha gått förlorad under M:s vistelse i Florida. Versantalet i Ahlwardts översättning av hela Ossian (varav således ung. en tredjedel är verkställd från M:s engelska »översättning» eller såsom vi nu kunna säga, från det eng. originalet) belöper sig till 14 988.

tion tillbakavisad, kom denna tanke dock åter gång på gång fram, men liksom beträffande Ossianfrågan i dess helhet rörde sig diskussionen om denna speciella del av densamma länge i allmänna resonnemang, därför att man saknade den historiska insikt i språket, som erfordras för att behandla en fråga av detta slag. Archibald Clerk, kyrkoherde på gæliskt språkområde och måhända infödd gæl, behärskade säkerligen fullkomligt språket, sådant det talades på hans tid och i hans landsända; men då han i M:s gæliska text finner en mängd dunkla och besynnerliga ställen, så väcker detta icke hos honom några misstankar beträffande dess äkthet, utan han ser däri endast ett bevis på dess höga ålder. Men i sin recension av Clerks Ossianedition (Times, Apr. 15, 1871) förklarar Campbell of Islay, att den gæliska texten vimlar av anglicismer, t. o. m. de tidigast utsläppta fragmenten av »originalet», författade omedelbart efter det M. lämnat Skottland, vore dåliga. Språket i sjunde boken av *Tjimora*, vilken trycktes tillsammans med »översättningen» 1763, är enligt C. varken skotsk eller irisk, varken gammal eller modern gæliska (Highland Soc. Committee hade i *Tjimora VII* funnit flere »modernismer» än i vad den kände av *Fingal*). I liknande ordalag yttrade sig flere andra keltologer, bland dem Macbain i *Celtic Magazine* och Ludw. Christ. Stern, som ägnade Ossianfrågan en utförlig artikel i *Zeitschr. f. vergl. Literaturgesch.* 1895, sedermera i översättning införd i de av Gæl. Society i Inverness utgivna *Transactions*. Även Stern konstaterar, att dessa »original» äro uppfyllda av anglicismer och fel mot alla syntaktiska regler m. m., varjämte han påpekar, att mellan *Tjimora VII* av 1763 och texten av 1807 förefinnes betydande olikhet.

För mången, t. ex. Skene och Arfwidsson och ännu 1862 för J. F. Campbell, har den tanken, att »originalen» skulle vara författade av M. tätt sig rent av såsom en orimlighet, och man har ansett sig för dess vederläggande endast behöva påpeka det av hans samtida tillräckligt styrkta faktum, att hans insikter i gæliska voro mycket bristfälliga. Hur skulle han, som så ofta och så grundligt blamerade sig, när det gällde att översätta från gæliska, gå i land med att översätta till gæliska, och till på köpet till gælisk vers? Man har därför, såsom redan nämnts, velat tilldela honom ett par medhjälpare och speciellt utpekat Lachlan M. Lachlan M. synes mig alldeles oantaglig

som kandidat, när man sammanställer sådana vitsord, som att han var »an excellent Gælic poet» (Skene) och att hans dikter röja »familiarity with vernacular Gælic and considerable facility in rhyming» (Arch. Clerk), med det synnerligen underhaltiga betyg, vi nyss hört J. F. Campbell tilldela den gæliska *Ossian*. En sak, som icke kan undgå att förvåna, är den, att under det Stern anser *Tjimora* VII af 1763 ehuru intet mästerverk dock överlägsen det övriga av den gæliska *Ossian*, detta parti av J. F. Campbell får det sämsta betyget. Men även för att skriva dålig vers torde erfordras en viss, man kan ju icke säga talang, ty den, som skriver dålig vers, säges sakna talang, men en viss förmåga, som icke är allom given, och då nu varken kapten Morrison eller någon annan ur M:s krets med undantag av Lachlan M. veterligen dokumenterat sig som skald eller ens som versifikatör, återstår kanske intet annat än att antaga, att M. själv var gärningsmannen, och när Campbell säger, »att »originalen» tyckas vara skrivna av en högländare i Putney, som förlorat all känning med sitt modersmål», tycks han ju påtagligen vilja utpeka M. Men å andra sidan, huru då förklara det faktum, att Arch. Clerk, Ahlwardt, Arfwidsson m. fl. gång på gång slå M. på fingrarne och visa, att han missförstått den gæliska texten eller, kanske oftare, på ett bombastiskt eller i allmänhet smaklöst sätt tolkat ställen, som i »originalet» utmärka sig för enkelhet och poetisk skönhet.» . . . le texte de M. est souvent plutôt une paraphrase un peu ampoulée du gaélique» (Gaidoz, R. C. I. 419). Man torde nu förstå, vad jag menade, då jag nyss sade, att även denna lösning är förenad med svårigheter, och anser man att Arch. Clerk hade rätt, då han 1870 förklarade, att frågan om de gæliska originalen var den enda Ossian-fråga, som fanns, då måste man erkänna, att Ossianfrågan ännu är olöst.¹

¹ Just när jag står i begrepp att sända mitt manuskript till tryckning, finner jag i ett arbete, varmed jag endast hunnit göra en flyktig bekantskap, P. van Teghem *Ossian en France* (I. 1817), en ny lösning av den svåra frågan. Enligt denna hypotes skulle den gæliska texten av 1807 »par les soins du laird de Strathmashie (d. v. s. Lachlan M.) et quelques autres» vara »confectionné» på samma sätt, som vi nyss hört, att man tänkt sig James M. på grundvalen av keltiskt sagostoff ha skapat sin *Ossian*, och av denna »pseudo-Ossian gaélique» skulle James M:s »pseudo-Ossian anglais» vara en ren översättning. Denna förklaring, om vars riktighet M. van Teghem själv är livligt övertygad, förklarar visserligen det ovan anförda faktum, att M:s

3) Utrymmet tillåter mig icke att, såsom jag ämnat, i en följande avdelning lämna en kort översikt av huvudströmnin-
garna i den engelska 1700-talsromantiken, och jag hänvisar där-
för den intresserade läsaren till de arbeten av Beers, Phelps
och Blanck, som nedan anföras. B. påpekar såsom lån från
Gray Kyvalas anatema över Caracul och Ossians åkallan av
sina döda sångarbröder i *Songs of Selma*, för vilka båda han
finner förebilder i Grays *Bard*, och *Kyvala*, den enda av sån-
gerna, som har dramatisk form, anser han inspirerad av det av
Grays vän och lärjunge Mason författade dramat *Caractacus*,
som har till ämne silurernas kamp mot romarna och till skåde-
plats ön Mona (Anglesey) och som har en kör av barder. B.
anser vidare hela bardväsendet lånat från Gray. Är detta sista
lån verkligen så påtagligt? Som bildad britt kände M. natur-
ligtvis traditionen om Taillefer, som vid Hastings red framför
den normandiska fronten och med sin sång eggade krigarne,
och då han ju, såsom även Blanck antar, läst Mallet, redan
innan dennes arbeten översatts till engelska, visste han
att Håkon Jarl, när han tågade mot »les Julinois», d. v. s.
jomsvikingarna, förde med sig fem skalder, som »chantèrent
chacun une hymne pour enflammer le courage des soldats
avant qu'on en vînt aux mains», vilket väl torde vara »krigs-
skalders» egentliga och förnämligaste uppgift.¹ För övrigt upp-
träda de ossianska barderna mycket sällan i denna funktion,
varemot de regelbundet efter drabbningen vid »musslornas

engelska text ofta i poetiskt värde står vida efter den gæliska texten och att
svårtydda passager i den senare ofta helt och hållet saknas i den förra, så
ock den engelska *Ossians* poetiska överlägsenhet över M:s få år förut under
eget namn utgivna dikter. Men den synes mig falla på två fakta: 1) textens
av J. F. Campbell och Stern vitsordade språkliga underhaltighet, som icke
låter förena sig med Skenes och Arch. Clerks ovan anförda omdömen om
Lachlan såsom versifikatör; 2) det psykologiskt orimliga i det antagandet, att
vare sig Lachlan M. eller »quelques autres» skulle ha varit villiga att
åtaga sig ett så maktpåliggande arbete för att låta en annan skörda äran
därav; vartill 3) kommer, att dessa mystiska »quelques autres» ha eft väl
starkt tycke av »dii ex machina»!

¹ Schweizaren Paul Henri Mallet vistades 1752—62 i Köpenhamn, först
såsom professor vid universitetet, sedan såsom lärare för kronprinsen. Han
utgav 1755 *Introduction à l'hist. de Dannemarc*, 1756 *Monuments de la
mythologie et de la poésie des Celtes et particulièrement des anc. Scandinaves*
och 1758—77 *Hist. de Dannemarc*, arbeten som under lång tid framåt ut-
gjorde huvudkällan för det övriga Europas kunskap om Nordens forntid.

fest» besjunga icke dagens strid utan Fingals eller andras be-
drifter eller märkliga öden och upplevelser, en funktion som ju
kommer de gæliska familjebardernas nära och därur kunna
härledas.

Till de yppersta lyriska partierna i sångerna höra solsån-
gerna i *Carhon*, *Carrigtura* och *Tjimora* II, månhymnen
Djardul och sången till aftenstjärnan i *Selmasångerna*. Enlig
Stern äro dylika »apostrofer» alldeles okända i den gæliska
poesien, varemot de såsom Smart påpekar, oftå förekomma
i den engelska. Då emellertid Nutt förklarar, att dikter av
detta slag verkligen förekomma i den keltiska litteraturen
och Arch. Clerk, att de förekomma ofta, kan det tänkas
att Macpherson hämtat inspirationen från båda dessa källor.
Vad som emellertid är avgjort modernt, d. v. s. tillhör 1700-
talsromantiken, det är dikternas anda, färg, ton och stil, den
lyriska stämningen, med ett ord »ossianismen». De många
gravarna och den ofta återkommande tanken på »gravens trång-
hus» sammanhånga påtagligen med »The Churchyard Poems»,
Youngs *Night Thoughts*, Rob. Blairs *Grave* och Grays *Elegy*. De
andar, som sväva kring kumlen, skymta fram hos Blair och
Thomas Wartons *Pleasures of Melancholy*, och »the joy of
grief» leder osökt tanken på Miltons *Il Penseroso*, vars »com-
fortable melancholy» med ljusare eller mörkare timbre genljuder
i 1700-talets romantiska diktning och vars slutord

Those pleasures, Melancholy, give
And I with thee will choose to live

tydligt givit namnet åt Thomas Wartons nyss nämnda dikt.

Under »ossianismen» inbegripa vi även den stämningsmät-
tade naturskildringen, utan tvivel ett av sångernas värdefullaste
element och en av dess verksamaste faktorer. Även Malcolm
Laing, en av Macphersons argaste vedersakare, har erkänt,
att han på ett mästerligt sätt skildrat högländsnaturen. Men
han har skildrat den blott i en aspekt. Under det i den gæliska
balladlitteraturen även andra årstider framställas, muntra jakt-
scener förekomma, trasten sjunger i träden och forellen spritter
i bäcken, är det ossianska landskapet så gott som alltid ett
höstlandskap, där forsen med dån störtar utför klippan och
vinden sveper fram över heden, drivande framför sig vilda moln,

ur vilka månen då och då blickar fram. Dylika naturskildringar förekomma i stor mängd. Till de mest representativa höra bland andra slutet av den stora solsången i *Carhon* och följande verser, som utgöra början av Ullins ovan citerade sång i *Carrigtura*:

Över bergen är mörknande höst,
 Gråa dimmor kring kullen stå,
 På heden tjuter den virvlande vind,
 Mörk forsar floden i dalen;
 Ett ensamt träd uppå kull'n
 Betecknar Conalls grav.
 Löven virvla med vinden omkring
 Och beströ den mossiga grift,
 Ofta visa sig vålnader där,
 Då jägarn enslig och tankfull
 Långsamt vandrar på heden.

Visserligen förekomma enligt Nutt och J. G. Campbell naturskildringar av denna mörka färgton undantagsvis i den gæliska litteraturen och ha således även de kunnat tjäna Macpherson till förebild. Men det förtjänar i alla händelser att påpekas, att man sedan omkring århundradets mitt börjat få blicken öppnad för »the wilder beauties of nature». Gray var även här en föregångsman, och Phelps anför såsom exempel på ett ossianskt landskap före *Ossian* följande verser ur Joseph Wartons *Enthusiast* (1740):

Yet let me choose some pine-topt precipice,
 Abrupt and shaggy, whence a foamy stream,
 Like Arno, tumbling roars; or some black heath.

Men även en annan hithörande fråga tycks för alltid få vänta på sin lösning, nämligen den om motivet till Macphersons handlingssätt. Vad kan ha förmått en man att med allt gevalt skjuta från sig äran av att vara en av sitt lands förnämsta skalder?

Man har uttalat den förmodan, att M. — liksom Rudbeck — drivits av patriotism; att han genom att inbilla världen, att Skottland redan på 200-talet ägde en episk diktning, som kunde mäta sig med grekernas, ville sprida glans över sitt fädernesland.

När Stern säger: »M. ward zum Lügner weil ihm der Schein, als habe er etwas Uraltes, Bewunderungswürdiges, allen Entgangenes aufgefunden und zu Ehren gebracht habe, mehr galt als die Wahrheit, dass er weiter nichts hatte als die wohlbekannten Volkslieder, deren er sich schämte», så lämna ju dessa ord alldeles oförklarat det egendomliga faktum, att han föredrog upptäckarens ära framför skaparens. Kanske förhöll saken sig så, att M., sedan han i det närmaste misslyckats i sina poetiska strävanden, först i reklamsyfte utgav sina egna produkter för översättningar av så hög ålder för att sedan, om de väckte uppseende, ge sig tillkänna såsom deras författare, men att han sedermera, sedan han duperat Blair och en mängd andra framstående personer, icke hade mod att framträda och sätta lagern på sin hjässa.

Saunders bedömer M. tämligen milt, och med den uppfattning han har av dikternas tillblivelse, blir ju falsariet icke heller så graverande utan skulle måhända kunna karakteriseras såsom en mystifikation. Stern däremot kan icke finna ord nog starka för att brännmärka denne »den eingefleischtesten Betrüger», »den unverschämtesten Lügenfabrikanten» och »den ungeheuern Betrug»; och när man besinnar, hur kallblodigt han sitter och ljuger i sina »Dissertations» och vilken massa tid, lärdom och skarpsinne, som kunnat bättre användas, i 150 års tid offrats på denna fråga, då är det inte utan, att man känner sig smittad av den lärde keltologens »sittliche Entrüstung».

IV.

Om nu, såsom vi sett vara de mest kompetenta auktoriteternas åsikt, sångerna äro författade av Macpherson, då finna en mängd dunkla frågor sin förklaring i den välbekanta formeln: »så jag målar, ty så roar mig att måla.»¹ Macpherson tog av de äkta balladerna, som han föraktade, vad som passade

¹ Äro de, i enlighet med van Teghems åsikt, författade av några andra »modernes», gäller, mutatis mutandis, detsamma.

honom och omformade det efter sin egen eller vad han ansåg vara sin tids smak. M:s ossianska värld är religionslös, därför att han i balladerna icke fann några religiösa föreställningar, som han ansåg poetiskt verkningsfulla och själv icke hade förmåga att skapa några. De båda disputerande gubbarna Ossian och Patrick fann han säkerligen — och med rätta — burleska.

Lord Hailes, samtida till M., medlem av den ovan nämnda »select circle» i Edinburgh och utgivare av en volym »Ancient Scottish Poems», fäste uppmärksamheten på en viss likhet mellan den i *Carrigtura* omnämnda, mycket beundrade striden mellan Fingal och Loda och följande vers hos William Dunbar (född omkr. 1460):

My foir grandsyr hecht Fyn Makowl,
That dang the Deil and gart him yowll;¹

men varken han eller någon av de tre följande utgivarne av Dunbars verk, David Laing, Small och Schipper, ha kunnat uppvisa något samband dem emellan. Men en förebild till denna episod hos Macpherson har man i en ballad och på folkets läppar funnit i ett kvinnligt vidunder Muileartach eller Muireartach, som kom till Erin med konungen av Lochlin Manus, d. v. s. Magnus Barfot. Hon fordrade Finns, Ossians och Oscars huvud men blev av Finn eller hans män dödad. Muireartach betyder egentligen »the Osterling Sea», Österhavet, som personifierats till fostermoder eller amma åt sjörövarkonungen Manus, som österifrån kom till Irland.²

Under den Suaran, konung i Lochlin, med vilken Fingal kämpar på Irland, döljer sig samme Magnus Barfot, och hela dikten *Fingal* är byggd på två ballader, den ena av dem handlande om konung Manus. I denna ballad fordrar Magnus såsom tecken till underkastelse Finns gemål och hans hund Bran. Då Finn vägrar att uppfylla dessa fordringar, sammandrabba de båda härarne och striden slutar så, att Magnus blir övervunnen och bunden men erhåller friheten och tillstånd att återvända hem. I *Fingal* II fordrar Suaran av Cuchullin

¹ Report s. 22.

² J. G. Campbell, *The Fianns*, s. 131 ff.; i *Fionn and Bran* (Campbell, s. 212 ff.) kämpar Finn segerrikt med ett annat havsvidunder.

Brayal, med det mjälla, svällande bröst
Och Luah, lämnande vinden bakom sig.

I en annan ballad företar Finn, förrädiskt inbjuden av Magnus Barfot, ett tåg till Lochlin för att fria till hans dotter. Endast feniernas tapperhet räddar dem från den död, som tillämnats dem. Hos Macpherson är det Lochlinkonungen Starnos dotter, Suarans syster, Ygishnechda, som räddar Fingal och till straff därför blir av sin fader mördad.

I Macphersons *Ossian* förekomma ej mindre än 370 person- och ortnamn. Endast ett fåtal av dem äro enligt Stern äkta, de flesta av M. bildade och alldeles ogælska.¹ Ossians far heter i balladerna Finn eller Fion. Formen Fingal (enligt Stern = Finn gælen) är dock icke uppfunnen av Macpherson; den förekommer redan i John Barbours *Bruce*.² Finns hustru heter i balladerna Grainne, Fingals första hustru, såsom nämnt, hos Macpherson Roscra(n)na, vilket namn enligt M. förekommer i en gammal dikt.³ *Lodin* (*Lodun*, *Loda*) förekommer i sångerna dels, och oftast, såsom namn på en skandinavisk gudomlighet, dels såsom benämning på en åt densamma helgad offerplats. Med den oskyldigaste min i världen förklarar Macpherson (*Fingal* etc. s. 151), att »The poet probably means Odin, the great deity of the Northern nations» och (s. 208) att »The story of Fingal and the spirit of Loda, supposed to be the famous Odin, is the most extravagant fiction in all Ossian's poems». När Arch. Clerk om formen *Lodin* icke har något annat att säga, än att

¹ Oavsett denna omständighet skulle den frågan, huru dessa namn böra skrivas, kunna förorsaka även en lärd keltolog bryderi. Då, såsom sannolikt är, *The Poems of Ossian* äro av Macpherson författade engelska diktverk, vore den principen att skriva namnen så, som de i originalet, d. v. s. i hans engelska prosatext, skrivas, fullt försvarlig, således t. ex. *Agandecca* (= *Ygishnechda*), *Berrathon* (= *Barhonna*), men å andra sidan torde det väl vara lämpligast, att när man vänder sig till svenska läsare, använda de i Arfwidssons översättning förekommande formerna, liksom det obestriddigen var riktigt av A. att återgiva de av honom såsom äkta ansedda »gælska» namnformerna i fonetisk omskrivning, t. ex. *Ygishnechda* för *Agaidneachda*. Från nämnda princip har jag gjort undantag endast för de tre namnen *Ossian*, *Fingal* och *Selma*, då de i denna form blivit svenska namn, vartill kommer, att A:s skrivning *Finjal* beror på en oriktig derivation och uttalet *Shelma* (med tonande sje-ljud) åtminstone torde vara osäkert.

² Report 21.

³ *Temora* etc. ss. 60, 66.

då namnet på germanskt språkområde förekommer i så många former, Odin, Wodan, Wuodan, Guodan m. fl., det enda egenomliga är, att det på keltiskt område icke undergått någon större förändring, än som skett, så visar han genom detta, liksom genom många andra resonemang, att han i filologiska spörsmål är en laicus. En keltolog skulle naturligtvis ha sagt oss, om namnet på keltiskt område har eller icke har, måste ha eller kan ha ifrågavarande form; men något uttalande i frågan från vetenskapligt håll är mig icke bekant. Att »the poet» icke är någon annan än Macpherson själv torde av det föregående vara klart, och frågan blir då den, hur han kommit på den tanken att kalla Odin *Lodin*. Därpå ger han själv svaret i en not till *Temora* etc. (s. 87), där han låter oss veta, att på Orkney- och Shetlandsöarna ännu på hans tid funnos tempelruiner, som kallades *Loda* eller *Loden*, ävensom att enligt Mallets *Introduction* »Haquin of Norway» byggde ett tempel, som alltid kallades *Loden*. Vad Mallet i verkligheten säger (s. 79) är, att »Haquin, Comte de Norvége», d. v. s. Håkon jarl, »à Laden», nära Trondhjem, hade byggt ett tempel, som icke stod tillbaka för templet i Uppsala. Då Macpherson icke anger sidan hos Mallet, är det ju tänkbart, att han citerat ur minnet och att skrivningen *Loden* beror på ett minnesfel. Likaså kan det ha varit på god tro han sammanställt namnet på tempelruinerna på öarna — ifall några ruiner med detta namn förekommit — med (det supponerade) namnet på »Ladejarlarnes» stamsäte. Däremot måste det ha varit med full vetskap om, att han avvek från verkliga förhållandet, som han — av svårförklarlig anledning — funnit lämpligt att tilldela guden själv samma namn.

Lochlan eller *Lochlin* betecknar i *Ossian* tydligen ett land på västra kusten av Norge. Rhys anser det ursprungligen ha betecknat ett mytiskt sjö- och havsland. I irisk litteratur förekommer det i betydelse såväl av Danmark som av Norge; vita Lochlannachs betyda norrmän, mörka L. danskar.¹

Morven betyder »a ridge of high hills» (den senare stavelsen är samma ord som *ben* i t. ex, *Ben Nevis*), och ett berg med detta namn ligger i norra Skottland på gränsen mellan Caithness och Sutherland. Det Morven, som givit sitt namn

¹ Bugge, On the Fomorians etc., s. 14.

åt Fingals rike, är emellertid ett annat. Det utgör sydspetsen av den VNV. om caledoniska kanalen liggande delen av Skottland, skiljes av ett smalt sund från ön Mull och var självt fordom en ö. Enligt Stern heter detta område icke *Morven* utan *Morvern* eller *Morern*, ett ord av helt annan härledning än *Morven*, men faktiskt förekommer på kartor och i geografiska arbeten även den senare formen. När nu Macpherson förvandlar detta Morven, till ett kungarike, är han som skald i sin fulla, suveräna rätt, men när han i sina noter till *Fingal* etc. (s. 37) upplyser oss om, att »All the North-west coast of Scotland probably went of old under the name of Morven», hemfaller han åter till sin lika oförklarliga som obotliga vana att »dikta» även i den ordets betydelse, som ingenting har att göra med de sköna konsterna.

I *Selma*, slutligen, Fingals huvudstad, har man trott sig återfinna romarnes *Berigonium*, som enligt Græsse, *Orbis latinus* nu heter *Bangerie* eller *Bargeny*, förmodligen en by, i alla händelser en obetydlig ort, eftersom man förgäves söker det på kartor och i geografisk litteratur. Enligt Stern är namnet en uppfinning av Macpherson.

V.

Såsom redan är nämnt, började *Ossian* med Cesarottis översättning sitt segertåg genom Europa, och därefter följde under 1700-talets sista decennier tolkningar till de flesta europeiska språk. Rousseau och *Ossian* heta hädanefter de två mäktiga strömmar, som bilda romantikens förnämsta källflöden. Det må vara nog att bland *Ossian*beundrare nämna Klopstock och Herder, Göthe och Schiller, Chateaubriand och madame de Staël, Napoleon och Lamartine, Coleridge och Byron. Bekant är, att Thorild är den, som introducerade *Ossian* i Sverige. Mindre känt är däremot, att Kellgren i sin gradualdisputation i Åbo visade sig vara en varm beundrare av sångerna, som han förklarade endast genom sin korthet stå tillbaka för de homeriska dikterna. Att han sedermera i sin polemik med Thorild för att reta denne talar om »Ossians evigt samma» — en fullt berättigad kritik, ty *Ossian* är enformig — bevisar ingalunda, att han ändrat mening, vilket för övrigt skulle stå i strid med

hans poetiska utveckling. Men *Ossian* har också i alla tider haft sina vedersakare. Ingenting är lättförklarligare. Poesien har dock ett irrationellt element, som undandrar sig den vetenskapliga estetikens värdesättning. I all synnerhet gäller detta lyrisk diktning: vad som sätter den enes känslosträngar i dallring, lämnar ofta den andre kall och oberörd. Att t. ex. Macaulay, i likhet med Johnson, ansåg hela *Ossian* för »trash», är ingenting annat, än vad man av en så »matter-of-fact» man kunnat vänta.

Men i litteraturen inträder tid efter annan en »Umwertung aller Werte.» Youngs *Night Thoughts* förde tjugu år före *Ossian* sin författares namn över världen. De lästes (i översättning) begärligt i Tyskland, och Göthe anför i *Dichtung und Wahrheit* såsom en av de förnämsta orsakerna till den »Wertherkrankheit», som grasserade bland 1760- och 70-talets tyska ungdom och åt vilken han genom sin dikt givit ett poetiskt uttryck, liksom han kommit att giva den namnet, inverkan från engelsk litteratur, speciellt Young och *Ossian*. *Night Thoughts* voro (likaledes i översättning) Robespierres »livre de chevet», och Camille Desmoulin satt och läste dem ännu natten före sin död. För nutida läsare däremot är dikten genom sin totala brist på konstnärlig begränsning och sin fruktansvärda svada absolut onjutbar. Har samma öde drabbat *Ossian*? Om vi såsom svar på denna fråga bland senare tidens *Ossian*vänner nämna Runeberg, så må det villigt medgivas, att året 1843 ligger ganska långt tillbaka. Men Runeberg står genom sin sunda realism vår tid så nära, att man utan tvekan kan räkna honom såsom representant för densamma. Visserligen utgör ossianismen i *Kung Fjalar*, som utkom nyss nämnda år, endast en episod; men det vore att misskänna Runeberg, om man antog, att den är en med kall beräkning utförd pastiche. Den bevisar obestriddligen, att Runeberg mäktigt tilltalats av sin skotske skaldebroders verk, som hans hustru redan som fästmö för honom översatt och varmed han således var förtrogen, redan innan han hunnit göra bekantskap med Arfwidssons tolkning.

Tjugufyra år senare skriver en av det victorianska tidevarvets förnämsta skalder och litteraturkritici, Matthew Arnold: »Woody Morven, and echoing Sora, and Selma with its silent halls! — we all owe them a debt of gratitude, and when we are unjust enough to forget it, may the Muse forget us!»

Visserligen var M. Arnold — och sannolikt även Runeberg på Arfwidssons auktoritet — övertygad om sångernas »äkthet»; men om dem båda gäller, vad som sagts om den unge Göthe, att det vore en förolämpning mot honom att tro, att den Ossian-entusiasm, varåt han givit uttryck i den ofta citerade passagen i *Werther*, icke i främsta rummet skulle ha sin grund i sångernas rent poetiska förtjänster. En varm uppskattning härav möter oss slutligen hos Richard Bergström, Söderhjelm, Hasselqvist och Blanck och — vad märkligare är — hos två nutida franska litteraturhistorici av rang, Joseph Texte och Augellier.

* * *

Det fanns i början av 70-talet på Stockholms gymnasium ett par ungdomar, som svärmade för *Ossian*. Den ene dog ung. När nu den andre efter nära femtio års förlopp kommit att återupptaga detta studium, då finner han därmed en mängd ungdomsminnen och ungdomsstämningar åter väckta till liv, »und manche lieben Schatten steigen auf». Vad funno vi i *Ossian*? Ett är säkert: någon »Wertherkrankheit» eller Welt-schmerz framkallade han hos oss icke, och några tårar fällde säkert ingendera av oss över de många gravarna. Vi voro födda några årtionden för sent. Den stora litterära tårefloden, som ungefärligen sammanfaller med romantiken i vidsträcktaste bemärkelse (1760—1830), hade avstannat, om ock smärre rännilar sedan dess flödat. Någon jämförelse med Homerus anställde vi icke heller, av det enkla skälet, att vi som bäst höllo på att arbeta oss igenom de första rapsodierna. För övrigt var det icke de stora episka dikterna, som intresserade oss; för min del läste jag på den tiden aldrig igenom *Tjimora* och knappast hela *Fingal*. Jag minns, att min döde vän en gång med värme talade om *Oihonna* och att jag själv särskilt älskade *Carhon*. Men vad som i främsta rummet tilltalade det unga sinnet, det var helt säkert stämningen, lyrismen, natursceneriet: Morvens klippiga strand och »strömmarnas Lora», där vinden susar genom tistlarna och sjunger sin sorgesång över de älskandes ensliga gravar, liksom vågen sjunger sin »o'er the beauty of the Cyclades». Att under alla dessa år *Ossian* stått för mitt minne såsom en höstens poesi, därtill bidrog nog, att det var en hösttermin jag för första gången läste honom och att jag plä-

gade föra honom med mig på färder till mitt dåvarande hem, då skärgårdsnaturen i sin höstskrud säkert i icke ringa mån bidrog till att för fantasien framkalla bilden av dikternas egen skådeplats och fördjupa den stämning som vilar över dem.

När jag, såsom ofta händer, tänker på, vilken intensiv för att icke säga våldsam skönhetsglädje jag erfor, när jag under dessa i en ynglings liv så betydelsefulla fyra gymnasieåren gjorde bekantskap med Ossian, Byron, Göthes *Faust*, Stagnelius m. m., då känner jag på samma gång en djup grämlse över att jag såsom lärare i så ytterst ringa mån förmått att, såsom jag velat, föra mina elever in i och omkring i vad biskop Rundgren en gång i ett riksdagsanförande kallade »de främmande litteraturernas sköna lustgårdar». Undervisningen i moderna språk har på de sista tre årtiondena obestriddligen gjort stora framsteg, men den av dess uppgifter, som man, utan all klandrande bibetydelse, kan kalla den utilistiska, kräver allt för mycken tid, för att icke den litterära skulle komma till korta.

Sjuttiotalet, som åter för ett ögonblick runnit mig i tankarna, ligger redan långt tillbaka i tiden, och många litterära vindar hå hunnit blåsa sedan dess. Men just dessa vindskiftningar, som vi själva upplevat, i förening med dem, vi ur litteraturhistorien känna, berättiga till det antagandet, att sådana i all framtid skola förekomma: att således när en idealistisk riktning börjat lida av anemi, en kraftig verklighetsdiktning skall uppstå och att när den i sin ordning nått sitt kulmen och börjat urarta till skomakarrealism och »verklighetsexakt fotografi», fantasien åter skall göra sig oemotståndligt gällande och då också romantikens blåa blomma skall spira upp, i alltjämt nya former, och »Mythos, skaldegossen» åter stå upp, nymornad, ur sin mer eller mindre långvariga slummer.

Litteratur.

- James Macphersons *Fragments of Ancient Poetry* (1760) in diplomatischem Neudruck . . . herausgegeben v. Otto Jiriczek (Anglist. Forsch., Heft 47), Heidelberg 1915.
- Fingal, an Ancient epic poem in six books, together with several other Poems composed by Ossian the son of Fingal, Transl. from the Galic language by James Macpherson. Lond. 1762.
- Temora, an Ancient epic poem in eight books, together with several other Poems etc. Lond. 1763.
- The Poems of Ossian (1773). Lond. 1894.
- Ossians sånger, efter det gæliska originalet och på dess versslag försvenskade af Nils Arfwidsson. I. II. Stockh. 1842, 1846.
- Die Gedichte Ossians aus dem Gælischen von Christ. Wilh. Ahlwardt (1811). Leipz. 1861.
- The Poems of Ossian, in the original Gælic, with a lateral translation into English etc., by the Rev. Archibald Clerk. Edinb. & Lond. 1870.
-
- ARNOLD, MATTHEW, On the Study of Celtic Literature, popular edition. Lond. 1891.
- BEERS, HENRY, A History of English Romanticism in the 18th century. Lond. 1899.
- BERGSTRÖM, RICHARD, *Ossian* i Litteratur och natur. Stockh. 1889.
- BLANCK ANTON, Den nordiska renässancen i sjuttonhundratalets litteratur. Stockh. 1911.
- BUCGE, ALEXANDER, On the Fomorians & Norsemen by Duald Mac Forbis, the original Irish text, edited with translation and notes. 1905.
- , *Ossian* i Nord. Familjebok, 2:dra uppl.
- , *Vikingerne*. Københ. & Kristiania 1904.
- CAMPBELL, JOHN CREGORSON, The Fians or Stories, Poems & Traditions of Fionn and his warrior band. (Waifs & Strays of Celtic Tradition, Argyllshire Series, no. IV). Lond. 1891.
- CLERK, Archibald, se ovan.
- GOSSE, EDMUND, Gray (Engl. Men of Letters). Lond. 1889.
- HASSELQVIST, THEODOR, »Ossian» i den svenska dikten och litteraturen. Malmö 1895.
- LANG, ANDREW, Scotland III. Political History, i Encyclopædia Britannica XXIV.

LISMORE, DEAN OF, se M'GREGOR.

MACKENZIE, HENRY, se Report.

M'GREGOR, JAMES, *The Dean of Lismore's Book*. Edinb. 1862.

NUTT, ALFRED, *Ossian & the Ossianic Literature* (Popular Studies in Mythology, Romance & Folklore). Lond. 1899.

PHELPS, W. L., *The Beginnings of the English Romantic Movement*. Boston, New York, Chicago & London 1893.

QUIGGIN, E. C., *Celtic Literature II* i *Encycl. Brit.*

—, *Ireland, Early History*, *ibid.*

R. C. = *Revue Celtic*. 1870 o. f.

Report of the Committee of the Highland Society of Scotland appointed to inquire into the nature & authenticity of the Poems of Ossian. Drawn up.. by Henry Mackenzie. Edinb. 1808.

SAUNDERS, BAILEY, *The Life & Letters of James Macpherson*. Lond. 1894.

SKENE, WILLIAM, *Introduction till The Dean of Lismore's Book*.

SMART, J. S., *James Macpherson, an episode in literature*. Lond. 1905.

STERN, LUDW. CHRIST., *Die Ossianischen Heldenlieder*, *Zeitschr. f. vergl. Litteraturgesch.* Neue Folge. VIII Band. Weimar 1895.

SODERHJELM, WERNER, Joh. Ludv. *Runeberg. Hans lif och hans diktning*. Bd 1, 2. Helsingf. 1904, 1906.

TEXTE, JOSEPH, *Jean Jacques Rousseau et les origines du cosmopolitisme littéraire*. Paris 1909.

WICKBERG, RUDOLF, *Om Kelterna* (Ur vår tids forskning, n:o 7). Stockh. 1882.

ZIMMER, H., *Germanen, germanische Lehnwörter & german. Sagenelemente in d. ältesten Ueberlieferung der irischen Heldensage*. *Zeitschr., f. deutsch. Altertum* 32. Keltische Beiträge 1888.

UNIVERSITY OF MICHIGAN LIBRARIES

Aperçu bibliographique des ouvrages de philologie romane et germanique publiés par des Suédois de 1917 à 1919.

Abréviations.

- Anglia Bbl.** = Anglia Beiblatt: Mitteilungen über englische Sprache und Literatur und über den englischen Unterricht.
- Archiv** = Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Literaturen.
- Arkiv** = Arkiv för nordisk filologi.
- Beiträge** = Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur, herausgegeben von W. Braune.
- D. L.** = Deutsche Literaturzeitung.
- Engl. Stud.** = Englische Studien. Organ für englische Philologie.
- GRM** = Germanisch-Romanische Monatschrift.
- Indog. Forsch.** = Indogermanische Forschungen.
- Indog. Jb.** = Indogermanisches Jahrbuch.
- JEG Phil.** = The Journal of English and Germanic Philology.
- Jsb.** = Jahresbericht über die Erscheinungen auf dem Gebiete der germanischen Philologie.
- L. C.** = Literarisches Centralblatt.
- Literaturbl.** = Literaturblatt für germanische und romanische Philologie.
- MLR** = The Modern Language Review.
- Mod. Phil.** = Modern Philology.
- Mod. Spk** = Moderna Språk, Svensk Månadsrevy för undervisningen i de tre huvudspråken.
- Museum** = Museum, Maandblad voor Philologie en Geschiedenis.
- N. o. B.** = Namn och Bygd.
- Neuph. Mitt.** = Neuphilologische Mitteilungen.
- N. Spr.** = Die neueren Sprachen.
- Nord. Tidskr.** = Nordisk Tidskrift för vetenskap, konst och industri.
- Nord. Tidsskr. f. fil.** = Nordisk Tidsskrift for filologi.
- NQ** = Notes and Queries.
- O. och B.** = Ord och Bild.
- R. crit.** = Revue critique d'histoire et de littérature.

- R. d. l. rom.** = Revue des langues romanes.
R. de. phil. fr. = Revue de philologie française et de littérature.
R. hisp. = Revue hispanique.
Rom. = Romania.
Spr. o. Stil = Språk och Stil.
Stud. mod. Spr. = Studier i modern språkvetenskap, utgivna av Nyfilologiska Sällskapet i Stockholm.
Sv. Hum. Tidskr. = Svensk Humanistisk Tidskrift.
Z. f. d. A. = Zeitschrift für deutsches Alterum.
Z. f. d. Phil. = Zeitschrift für deutsche Philologie.
Z. f. fr. Spr. = Zeitschrift für französische Sprache und Literatur.
Z. f. fr. u. engl. U. = Zeitschrift für französischen und englischen Unterricht.
Z. f. rom. Phil. = Zeitschrift für romanische Philologie.
Z. f. vergl. Sprachf. = Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung.

I. Philologie romane.

1917.

- G. BILLER. *Hur en poilu talar. Dans Ver Sacrum*, Göteborg 1917, p. 117—25.
D. FRYKLUND. *Etymologische Studien über Geige—Gigue—Fig.* Stud. mod. Spr. T. 6 ('17) p. 99—110.
Voir: Literaturbl. T. 39 ('18) col. 315—16 (L. Spitzer).
Sv. Hum. Tidskr. T. 1 ('17) col. 176 (E. Staaff). D. L. T. 39 ('18) col. 523—4 (A. Schröer).
— *Studien über die Pochette.* Sundsvall. 32 p. in-8.
Voir: Literaturbl. T. 39 ('18) col. 315—16 (L. Spitzer).
Sv. Hum. Tidskr. T. 3 ('19) col. 27—28 (T. Norlind).
P. A. GEIJER. *Språkbiologiskt föredrag, hållet i Romanska Seminariet den 4 maj 1917.* Upsal. (Impr. comme ms.)
— *Det fornfranska talesättet »ne garder l'heure» ännu en gång jämte några andra.* Stud. mod. Spr. T. 6 ('17) p. 81—98.
Voir: Sv. Hum. Tidskr. T. 1 ('17) col. 175—6 (E. Staaff).
D. L. T. 39 ('18) col. 523—4 (A. Schröer).
S. KARSBERG. *Aperçu bibliographique des ouvrages de philologie romane publiés par des Suédois de 1913 à 1916.* Stud. mod. Spr. T. 6 ('17) p. 317—325.
H. KJELLMAN. *Uttryck av typen: »la fièvre lui a pris». Studie i fransk historisk syntax.* Stud. mod. Spr. T. 6 ('17) p. 299—315.

- Voir: Literaturbl. T. 38 ('17) col. 387 (L. Spitzer). D. L. T. 39 ('18) col. 523—4 (A. Schröer). Sv. Hum. Tidskr. T. 1 ('17) col. 179—80 (E. Staaff).
- C. O. KOCH. *Étude sur la langue de Pierre Mille*. Mod. Spk T. 11 ('17) p. 33—61.
- J. MELANDER. *Les formes toniques des pronoms personnels régimes après quelques particules dans l'ancien français*. Stud. mod. Spr. T. 6 ('17) p. 231—268.
- Voir: Neuph. Mitt. T. 20 ('19), p. 131—2 (A. Wallensköld). Sv. Hum. Tidskr. T. 1 ('17) col. 178—9 (E. Staaff). Archiv T. 136 ('17) p. 330—1 (Schultz—Gora). D. L. T. 39 ('18) col. 523—4 (A. Schröer). Rev. crit. 53e ann. ('19) p. 405—6 (C. Brunel). Z. f. rom. Phil. T. 39 ('19) p. 509 (E. Hoepffner).
- M. MÖRNER. *Le purgatoire de Saint Patrice par Berol, publié pour la première fois*. Thèse. Lund, gr. in-8. LXVIII + 146 p.
- Voir: Sv. Hum. Tidskr. T. 1 ('17) col. 73—75 (A. Chr. Thorn). Literaturbl. T. 39 ('18) col. 45—49 (J. Vising). Z. f. rom. Phil. T. 39 ('18) p. 507—8 (E. Hoepffner).
- Article sur J. Vising, *Le Purgatoire de Saint Patrice*. Sv. Hum. Tidskr. T. 1 ('17) col. 242—44.
- B. PALM. *Några kapitel fransk syntax*. Mod. Spk. T. 11 ('17) p. 209—14.
- E. STAAFF. *Paul Meyer*. (Dans Forum, T. 4, '17 p. 486—7).
- Article sur *Studier i modern språkvetenskap, utgivna av Nyfilologiska Sällskapet i Stockholm*, T. 6. Dans Sv. Hum. Tidskr. T. 1 ('17) col. 174—180.
- A. STENHAGEN. *Verbet distraire*. Mod. Spk. T. 11 ('17) p. 214.
- S. SÖDERMAN. *En litteraturkritisk metod. Émile Faguet*. Dans Nord. Tidskr. '17, p. 119—137.
- N. E. TAUBE. *Étude sur l'emploi de l'argot des malfaiteurs chez les auteurs romantiques*. Thèse, Upsal. in-8. XXIX + 99 p.
- A. Chr. THORN. Article sur M. Mörner, *Le purgatoire de Saint Patrice par Berol*. Sv. Hum. Tidskr. T. 1 ('17) col. 73—75.

- J. VISING. *Romanska etymologier. Randanteckningar till Meyer-Lübkes Romanisches Etymologisches Wörterbuch.* Nord. Tidskr. f. fil. 4e Sér. T. 6 ('17), p. 65—77.
- Article sur *Florian—Parmentier, Histoire contemporaine des lettres françaises de 1885—1914.* (Sv. Hum. Tidskr. T. 1, '17, col. 33—39.)
- *Sverige i den franska litteraturen till Gustaf Adolfs dagar.* (Nord. Tidskr. '17, p. 277—93.)
- Article sur *Paul Meyer*, dans Sv. D. 6.10. 1917.
- Article sur les *Mémoires de la Société Néophilologique de Helsingfors* T. 6 (Sv. Hum. Tidskr. T. 1 ('17), col. 210—213.

1918.

- G. BILLER. *Några anmärkningar om bruket av tel.* Mod. Spk. T. 12 ('18) p. 161—71.
- K. A. BOLANDER. Article sur *Jules Laforgue.* (O. o. B. T. 27, '18, p. 101—104.)
- C. S. R. COLLIN. *Étude sur le développement de sens du suffixe -ata (it. -ata, prov. cat. esp. port. -ada, fr.-ée, -ade) dans les langues romanes, spécialement au point de vue français.* Thèse. Lund in-8. 277 p.
- Voir: Museum, T. 27 ('20) col. 78—80 (K. Sneyders de Vogel). Sv. Hum. Tidskr. T. 2 ('18) col. 141—4 (M. Mörner). Wissenschaftliche Forschungsberichte, n° 1, p. 32 (K. Vossler). L. C. T. 70 ('19) col. 353—4 (B. Diederich). Archiv T. 138 ('19), p. 279.
- P. A. GEIJER. *Franskans imparfait, passé simple och passé composé.* Mod. Spk. T. 12 ('18) p. 105—109.
- *Satsbildning och ordföljd.* Mod. Spk. T. 12 ('18) p. 109—115.
- *Varia i fransk lingvistik.* Dans Studier tillegnade Esaias Tegnér den 13 jan. 1918. Lund. p. 284—297.
- Voir: Sv. Hum. Tidskr. T. 2 ('18) col. 36 (V. Lundström).
- H. KJELLMAN. Article sur *J. Melander, Étude sur magis etc.* Dans Nord. Tidsskr. f. fil. 4e Sér. T. 7 ('18) p. 97—106.
- E. LJUNGGREN. *Barrikad.* Dans Studier tillegnade Esaias Tegnér den 13 januari 1918, p. 398—409.
- Voir: Literaturbl. T. 40 ('19) col. 386—7 (H. Sperber).

- M. MÖRNER. Article sur *C. S. R. Collin, Étude sur le développement de sens du suffixe -ata etc.* Dans Sv. Hum. Tidskr. T. 2 ('18) col. 141—144.
- B. PALM. *Några kapitel fransk syntax.* Mod. Spk. T. 12 ('18) p. 9—16.
- I. PAULI. »*Enfant*», »*garçon*», »*filles*» dans les langues romanes, *Étude de lexicologie comparée.* Thèse. Lund in-8. 427 p. Voir: Sv. Hum. Tidskr. T. 3 ('19) col. 122—5 (A. Chr. Thorn). R. de phil. fr. T. 31 ('19), p. 149—50.
- E. STAAFF. *Om uppkomsten av präfixet me(s) — i franskan.* (Nord. Tidsskr. f. fil. 4e sér. T. 7, '18, p. 63—82.)
- E. WALBERG. *Date et source de la Vie de S. Thomas de Cantorbéry par Benet, moine de Saint-Alban.* Rom. T. 44 ('15—'17) p. 407—26.
- *Étude sur un poème anonyme relatif à un miracle de S. Thomas de Cantorbéry.* Dans Studier tillegnade Esaias Tegnér, Lund, p. 258—276.
Voir: Sv. Hum. Tidskr. T. 2 ('18) col. 38.
- *Rien(de)moins.* Mod. Spk. T. 12 ('18) p. 1—8.
- Article sur *K. Nyrop, Kongruens i fransk.* Dans Sv. Hum. Tidskr. T. 2 ('18), col. 11—22.
- J. VISING. *Romanska etymologier. Randanteckningar till Meyer-Lübkes Romanisches Etymologisches Wörterbuch* (Nord. Tidskr. f. fil., 4e sér., T. 7, '18, p. 19—36).
- *Än en gång imparfait och passé défini i franskan, italienskan och spanskan, samt exempel på en egendomlig användning av det förra.* (Studier tillegn. Es. Tegnér den 13 jan. 1918, p. 119—126.)
Voir: Sv. Hum. Tidskr. T. 2 ('18) col. 38 (V. Lundström).
- *La représentation française des groupes germaniques initiaux SL, SM, SN.* (Arch. Rom. T. 2, '18, p. 13—28.)
- Article sur *Marianne Mörner, Le purgatoire de Saint Patrice.* (Literaturbl. T. 39 '18, col. 45—49.)
- N. ÖSTBERG. *Inledning till Baudelaires Resan.* (Article dans O. o. B. T. 27, '18, p. 251—252.)

1919.

- P. HÖGBERG. *Zwei altfranzösische Sprichwörter Sammlungen in der Universitätsbibliothek zu Uppsala.* Z. f. fr. Spr. T. 45 ('19) p. 464—84.

- H. KJELLMAN. *La construction moderne de l'infinif dit sujet logique en français*. Upsal in-8. 133 p.
Voir: R. de phil. T. 31 ('19) p. 150.
- ÅKE W:SON MUNTHE. *Kortfattad Spansk Språklära I*. Upsal et Stockholm in-8. 74 p.
- M. MÖRNER. *Le »terminus a quo» du Chevalier au Lyon*. Dans Arch. Rom. T. 3 ('19) p. 95—96.
- C. OLDIN. *Nyfranska tel. Mod. Spk.* T. 13 ('19) p. 17—21.
- E. STAAFF. *Joufré Rudel. Ett blad ur den provençalska trubadurdiktningens historia*. Nord. Tidskr. '19, p. 241—58.
- A. CHR. THORN. Article sur *I. Pauli, »Enfant», »garçon», »fille» dans les langues romanes. Etc.* Dans Sv. Hum. Tidskr. T. 3 ('19) col. 122—5.
- E. TRANA. *Härledningen av garçon*. Dans Sv. Hum. Tidskr. T. 3 ('19) col. 28—29.
- E. WALBERG. *Sur l'authenticité de deux passages de la Vie de S. Thomas le Martyr par Guernes de Pont—Sainte—Maxence*. (Neuph. Mitt. T. 20, '19, p. 64—76.)
- J. VISING. *Nicolas Bozon. Deux poèmes. Le Char d'Orgueil. La Lettre de l'Empereur d'Orgueil*. XXII + 82 p. (Dans Göteborgs Högskolas Årsskrift.)

Additions à la bibliographie des volumes précédents.

1907.

- D. FRYKLURD. *Les changements de signification de droite et de gauche etc.*
Voir: R. de phil. fr. T. 23 ('09) p. 234—37 (P. Horluc).

1912.

- E. WALBERG. *Trascrizione fonetica di tre testi alto-engadini con commento*.
Voir: Krit. Jahresb. T. 13 ('11—'12) p. 133—4 (G. Hartmann). Literaturbl. T. 31 ('17) col. 410—12. (W. v. Wartburg.)

1913.

- A. CHR. TORN. *Sartre—tailleur. Etc.*
Voir: Z. f. rom. Phil. T. 39 ('19) p. 749—752 (W. v. Wartburg).

1914.

H. KJELLMAN. *Une version anglonormande inédite du Miracle de S. Théophile. Etc.*

Voir: R. de phil. fr. T. 31 ('19) p. 150. Literaturbl. T. 38 ('17) col. 385—7 (A. Hilka). Z. f. rom. Phil. T. 39 ('18) p. 510—11 (E. Hoepffner).

E. STAAFF. *Le développement phonétique de -abilis, -ibilis en français.*

Voir: Z. f. rom. Phil. T. 39 ('18) p. 510—11 (E. Hoepffner).

1915.

E. WALBERG. *Quelques remarques sur l'ancien français: ne garder l'eure que — — —*

Voir: Archiv, T. 139 ('19), p. 116—120 (O. Schultz—Gora).

1916.

G. BILLER. *Étude sur le style des premiers romans français en vers (1150—1175).* Thèse. Göteborg in-8. 188 p. (Dans Göteborgs Högskolas Årsskrift T. 22).

J. MELANDER. *Étude sur magis etc.*

Voir: R. d. l. rom. T. 59 ('16—'17) p. 432—3 (J. Ronjat). Neuph. Mitt. T. 19 ('18) p. 30—3 (A. Wallensköld). Literaturbl. T. 38 ('17) col. 330—1 (L. Spitzer). Nord. Tidsskr. f. fil. 4e Sér. T. 7 ('18) p. 97—106 (H. Kjellman). Z. f. rom. Phil. T. 39 ('19) p. 252 (E. Hoepffner). Rev. Crit. 53e a. ('19) p. 404—5 (C. Brunel). Wissenschaftliche Forschungsberichte, n° 1, p. 33 (K. Vossler). Indog. Jb. T. 6 ('18) p. 46.

F. PALMGREN. *Studier och Utkast till Fransk Ljud- och Uttaletslära.* Vänersborg in-8. 27 p.

Voir: Museum, T. 25 ('18) p. 134 (J. J. Salverda de Grave).

J. VISING. *Le Purgatoire de Saint Patrice.*

Voir: Sv. Hum. Tidskr. T. 1 ('17) col. 242—44 (M. Mörner).

— *Quelques exemples anglonormands d'une négation irrationnelle dans des phrases concessives.* MLR, T. 11, '16, p. 219—21).

Voir: Literaturbl. T. 39, '18, col. 48—49.

Sven Karsberg.

II. Philologie germanique.

1917.

- Hj. ALVING. *Die Nowgoroder Skra. Nach der Kopenhagener Handschrift, mit Einleitung und Glossar hrsg.* 72 p. (Göteb. Högskol. Årsskr. T. 23 ('17): 2).
- E. BJÖRKMAN. *Beowulf och Sveriges historia.* (Nord. Tidskr. '17, p. 161—179.)
- *Bēow, Bēaw und Bēowulf.* (Engl. Stud. T. 52 ('18—'19), p. 145—193.)
- Voir: Js. 39—40 ('17—'18), xv, 66.
- *Berichtigung.* (Anglia Bbl. T. 28 ('17), p. 317—318.)
- Article sur J. Bihl, *Die Wirkungen des Rhythmus in der Sprache von Chaucer und Gower.* (Anglia Bbl. T. 28 ('17), p. 10—18.)
- *Lord Byron och politiken.* (O. och B. T. 26 ('17), p. 289—304.)
- Article sur John R. Clark Hall, *A Concise Anglo-Saxon Dictionary for the use of students.* (Nord. Tidsskr. f. fil. 4e Sér. T. 5 ('17), p. 156—158.)
- *Flandersns språkfråga.* (Det Nya Sverige. T. 11 ('17), p. 277—288.)
- Article sur *Die ältere Genesis, herausg. von F. Holthausen.* (Anglia Bbl. T. 28 ('17), p. 65—66.)
- *Zur Haveloksage.* (Anglia Bbl. T. 28 ('17), p. 333—335.)
- Article sur H. Korsch, *Chaucer als Kritiker.* Anglia Bbl. T. 28 ('17), p. 235—236.)
- *Wortgeschichtliche Kleinigkeiten.* (Anglia Bbl. T. 28 ('17), p. 62—64; 91—94; 184—189; 251—255; 274—280; 313—317.)
- Article sur G. Krüger, *Schwierigkeiten des Englischen II. Syntax 5—7.* (Anglia Bbl. T. 28 ('17), p. 18—20; 365—366.)
- Article sur H. Poutsma, *A Grammar of Late Modern English II: 1. B.* (Anglia Bbl. T. 28 ('17), p. 366—368.)
- Article sur R. E. Zachrisson, *Notes on English personal names.* (Anglia Bbl. T. 28 ('17), p. 225—235.)
- *Schlusswort.* (Anglia Bbl. T. 28 ('17), p. 375—376.)
- *Zu den englischen Bei- und Spottnamen.* (Anglia Bbl. T. 28 ('17), p. 207—214.)

- E. BRATE. Article sur *Från filologiska föreningen i Lund. Språkliga uppsatser 4. Lund 1915.* (Arkiv T. 33 ('17), p. 184—189.)
- Article sur *N. O. Heinertz, Ein romanisch-germanisches Reiter- und Ritterwort.* (Arkiv T. 33 ('17), p. 186.)
- E. EKBLOM. *The place-names of Wiltshire, their origin and history.* Thèse, Uppsala. XVIII + 187 p.
Voir: MLR T. 13 ('18), p. 341—343 (A. Mawer). — Sv. Hum. Tidskr. T. 1 ('17), col. 144—146 (A. Gabrielson).
— N. o. B. T. 6 ('18), p. 176—178 (E. Ekwall).
- E. EKWALL. Article sur *T. Albrecht, Der Sprachgebrauch des Dialektdichters Charles E. Benham zu Colchester in Essex.* (Anglia Bbl. T. 28 ('17), p. 204—207.)
- *The Scandinavian suffixed article in English place-names.* (N. o. B. T. 5 ('17), p. 104—105.)
- *Ae. botl, bold, bodl in englischen Ortsnamen.* (Anglia Bbl. T. 28 ('17) p. 82—91.)
- *Contributions to the history of Old English dialects.* 65 p. (Lunds Univ. Årsskr. N. F. P. 1, T. 12: 6).
Voir: Jsbs '17—'18, xv, 86. Museum T. 26 ('19), p. 33 (J. H. Kern). — Anglia Bbl. T. 29 ('18), p. 225—226 (W. Viëtor); ib. T. 29 ('18) p. 225—226 (H. Mutschmann). — Nord. Tidsskr. f. fil. 4e sér. T. 7 ('18), p. 44 (N. Bøgholm).
— L. C. T. 70 ('19), col. 89—90 (W. Weyrauch).
- Article sur *Flügel Memorial Volume.* (Anglia Bbl. T. 28 ('17), p. 1—4.)
- Article sur *A. Goodall, The place-names of South-West Yorkshire.* (Anglia Bbl. T. 28 ('17), p. 198—204.)
- Article sur *O. Jespersen, Større engelsk grammatik paa historisk grundlag. II. Syntax 1.* (Anglia Bbl. T. 28, ('17), p. 4—5.)
- Article sur *Milton, Of Reformation touching Church-Discipline in England., ed. W. T. Hale.* (Anglia Bbl. T. 28 ('17), p. 115—117.)
- Article sur *R. G. Roberts, The place-names of Sussex.* (Anglia Bbl. T. 28 ('17), p. 289—295.)
- Article sur *E. Steinhoff, Über den Gebrauch des Artikels in den englischen Werken John Gowers.* (Anglia Bbl. T. 28 ('17), p. 236—240.)

- E. EKWALL. Article sur *H. Stoelke, Die Inkongruenz zwischen Subjekt und Prädikat im Englischen und in den verwandten Sprachen*. (Anglia Bbl. T. 28 ('17) p. 5—9.)
- A. GABRIELSON. *Aperçu bibliographique des ouvrages de philologie germanique publiés par des Suédois de 1913 à 1916*. (Stud. mod. Spr. VI ('17), p. 325—341.)
- *The earliest Swedish works on English pronunciation (before 1750)*. Stud. Mod. Spr. T. 6 ('17), p. 1—80.
Voir: Engl. Stud. T. 51 ('17—'18), p. 251—252 (W. Viëtor). — Neuph. Mitt. T. 19 ('17—'18), p. 28 (U. Lindelöf) — Archiv T. 137 ('18), p. 130—31. — MLR T. 13 ('18), p. 512 (J. D. J.).
- J. HOLMBERG. Article sur *H. Larsson, Lautstand der Mundart der Gemeinde Altengamme*. '17. (Sv. Hum. Tidskr. T. 1 ('17), col. 308—310.)
- K. KÄRRE. Article sur *T. Forssner, Continental-Germanic Personal Names etc.* (Sv. Hum. Tidskr. T. 1 ('17), col. 180—188.)
- *Har Shakspeare själv föranstaltat om utgivningen av sina skådespel?* (Sv. Hum. Tidskr. T. 1 ('17), col. 97—105.)
- G. LANGENFELT. *Svensk-amerikanerna och litteraturen*. (Det Nya Sverige T. 11 ('17), p. 228—234.)
- H. LARSSON. *Lautstand der Mundart der Gemeinde Altengamme (in den Vierlanden bei Hamburg)*. Thèse, Uppsala in-8°. 135 p. (= Jahrbuch der hamburgischen wissenschaftlichen Anstalten T. 34 ('16), Beiheft 1.)
Voir: Sv. Hum. Tidskr. T. 1 ('17), col. 308—310 (J. Holmberg). — L. C. T. 69 ('18), col. 627. — Js. T. 39—40, XI, 32.
- I. LARSSON. *Tysk språkrensning sedan 1870-talet*. (Stud. mod. Spr. T. 6 ('17), p. 111—136.)
Voir: Sv. Hum. Tidskr. T. 1 ('17), col. 176—177 (E. Staaff).
- S. B. LILJEGREN. Article sur *L. A. Wood, The form and origin of Milton's Antitrinitarian conception*. (Anglia Bbl. T. 28 ('17), p. 296—298.)
- H. LINDKVIST. *Richard Rolle's Meditatio de passione Christi according to ms. Uppsala C 494*. Uppsala in-8°. 78 p. (Uppsala Universitets Årsskr. '17).
Voir: Archiv T. 139 ('19), p. 235—237 (F. Liebermann).

- I. PETERS. *Des Engels und Jesu Unterweisungen. Zwei mittelniederdeutsche Lehrgedichte. 2. Untersuchung der Sprache. Anmerkungen.* 197 p. (Göteb. Högskol. Årsskr. T. 23 ('17): 1.)
 Voir: Sv. Hum. Tidskr. T. 1 ('17), col. 335—337 (E. Wadstein). — Js. T. 39—40, XI, 46. (W. Seelmann; cf. Nd. Jb. T. 44, p. 99—101.)
- H. PETERSSON. *Zwei sprachliche Aufsätze. Zur etymologischen und semasiologischen Forschung.* Lund in-8. 88 p.
 Voir: Js. T. 39—40, III, 132.
- HJ. PSILANDER. *Ett fragment af den tyska Trojasagan i det Wrangelska biblioteket på Skokloster.* XXVII + 31 p. (Uppsala Univ. Årsskr. '17. Program 2).
 Voir: Nachrichten v. d. Kgl. Gesellsch. d. Wissensch. zu Göttingen. Philol.-hist. Kl. '18, p. 72—99 (E. Schröder).
- H. G. REUTERCRONA. Article sur *N. Lindahl, Vollständiges Glossar zu Notkers Boethius.* '16. (Sv. Hum. Tidskr. T. 1 ('17), col. 146—147.)
- E. ROTH, *Der Name Grendel in der Beowulfsage.* (Anglia Bbl. T. 28 ('17), p. 335—340.)
- H. SMITH. *Über eine bisher unbeachtete Funktion der progressiven Form.* (Anglia Bbl. T. 28 ('17), p. 244—251.)
 Voir: Anglia Bbl. T. 29 ('18), p. 82—86 (B. Fehr).
- E. STRÖMBERG. *Einige Bemerkungen zu den doppelpräpositionalen Infinitiven.* (Mod. Spk. T. 11 ('17), p. 110—115.)
- K. F. SUNDÉN. Article sur *A. Brandl und O. Zippel, Mittelenglische Sprach- und Literaturproben.* (Sv. Hum. Tidskr. T. 1 ('17), col. 193—201).
- G. E. TÖRNVALL. *Die beiden ältesten Drucke von Grimms Hausens »Simplicissimus« sprachlich verglichen.* Thèse, Göteborg in-8°. VIII + 248 + 4 facs.
 Voir: Sv. Hum. Tidskr. T. 2 ('18), col. 289—290 (E. Strömberg).
- E. WELLANDER. *Den historiska betydelselärans utvecklingsmöjligheter.* (Spr. o. Stil T. 17 ('17), p. 201—236.)
 — *Studien zum Bedeutungswandel im Deutschen. I.* Uppsala in-8°. 204 p. (Uppsala Univ. Årsskr. 1917).
 Voir: Literaturbl. 40 ('19), col. 223—224 (O. Behaghel).
 — N. Spr. T. 27 ('19), p. 85—87 (K. Helm). Js. T. 39—40, v, 6 (S. Feist).

- E. WELLANDER. Article sur *J. Holmberg, Zur Geschichte der periphrastischen Verbindung etc.* '16. (Sv. Hum. Tidskr., T. 1 ('17), col. 244—247.)
- K. B. WIKLUND. *Die ältesten germ. Lehnwörter im Finnischen.* (I. F. T. 38 ('17), p. 48—115.)
Voir: Js. T. 39—40, III, 257.
- R. E. ZACHRISSON. *Notes on Early English personal names.* (Stud. Mod. Spr. T. 6 ('17), p. 269—298.)
Voir: Anglia Bbl. 28 ('17), p. 225—235 (E. Björkman). --
MLR. T. 13 ('18), p. 510—511 (A. Mawer).
- *Marylebone—Tyburn—Holborn.* (MLR T. 12 ('17), p. 146—156.)
- Article sur *C. Müller, Die englische Lautentwicklung nach Lediard (1725) und anderen Grammatikern.* (Anglia Bbl. T. 28 ('17), p. 68—82.)
- *Early English names with -god, -got in the second element.* (Engl. Stud. T. 50 ('16—'17), p. 341—358.)
- *Scandinavian or Anglo-Saxon names?* (MLR T. 14 ('19), p. 390—397.)
- *Some notes on Early English nicknames.* (Anglia Bbl. T. 28 ('17), p. 369—375.)
- Article sur *M. Trautmann, Kleine Lautlehre des Deutschen, Französischen und Englischen.* (Anglia Bbl. T. 28 ('17), p. 66—68.)
- ZETTERSTEN, L. *City Street names. The origin and history of the names of streets, lanes, alleys and courts of the City of London.* London '17 in-8°. 64 p.

1918.

- E. BENDZ. *Joseph Conrad, Sexagenarian.* (Engl. Stud. T. 51 ('17—'18), p. 391—406.)
- E. BJÖRKMAN. Article sur *A. S. Cook, Ruthwell and Bowcastle crosses.* (Engl. Stud. T. 51, p. 74—80.)
- Article sur *H. Eitle, Satzverknüpfung bei Chaucer.* (Engl. Stud. T. 51, p. 84—85.)
- Article sur *J. H. A. Günther, English synonyms.* (Anglia Bbl. T. 29 ('18), p. 69—71.)
- *Wortgeschichtliche Kleinigkeiten.* (Anglia Bbl. 29 ('18) p. 179—180; 235—243; 304—317; 336—344.)

- E. BJÖRKMAN. *Ältere englische Personennamen mit -god, -got im zweiten Gliede*. (Engl. Stud. T. 51 (17'—'18), p. 161—179).
- Fe. *Scedeland, Scedenig*. (N. o. B., T. 6 ('18), p. 162—168.)
- *Sköldungaättens mytiska stamfäder*. (Nord. Tidskr. '18, p. 163—183.)
- *Zum nordhumbrischen Liber Vitæ*. (Anglia Bbl. T. 29 ('18), p. 243—247.)
- E. EKWALL. Article sur *Ekblom, The placenames etc.* '17. (N. o. B. T. 6 ('18), p. 176—178.)
- Article sur *Forssner, Continental-Germanic personal names etc.* '16. (N. o. B., T. 6 (18'), p. 172—176.)
- *Förklaring av några engelska ortsnamn*. (Studier tillegn. E. Tegnér '18, p. 435—443.)
- Article sur *H. Hilmer, Schallnachahmung, Wortschöpfung und Bedeutungswandel auf Grundlage der Wahrnehmungen von Schlag, Fall, Bruch und derartigen Vorgängen dargestellt an einigen Lautwurzeln der deutschen und der englischen Sprache*. (Anglia Bbl. T. 29 ('18), p. 144—148.)
- Article sur *F. Holthausen, Etymologisches Wörterbuch der englischen Sprache*. (Anglia Bbl. T. 29 (18), p. 33—42.)
- Article sur *G. L. Kittredge, Study of Gawain etc.* (Engl. Stud. T. 51, p. 121—124.)
- *A note on i-mutated primitive English a before l followed by a consonant*. (Anglia Bbl. T. 29 ('18), p. 73—76.)
- *A few notes on English etymology and word-history*. (Anglia Bbl. T. 29 ('18), p. 195—201.)
- Article sur *P. R. Sauer, Zur Sprache des Leidener Glossars Cod. Voss. lat. 4°. 69.* (Anglia Bbl. T. 29 ('18), p. 193—195.)
- *Scandinavians and Celts in the North-West of England*. XIII + 125 p. (Lunds Univ. Årsskr. N. F. P. 1, T. 14: 27). Voir: *Maal og Minne* '18, p. 156. — *MLR* T. 14, ('19), p. 428—429 (A. Mawer). — *Neuph. Mitt.* T. 20 ('19), p. 129—130 (U. Lindelöf). — *Museum* T. 27 ('19), col. 36—39 (A. G. van Hamel). — *Mod. Phil.* T. 17 ('19), p. 487—488 (T. P. C.).
- E. HELLQVIST. Article sur *T. E. Karsten, Germanisch-finnische Lehnwortstudien*. '15. (Arkiv T. 34 ('18), p. 179—198.)

- S. HOLM. *Studier öfver personnamnen å mynten i Uppsala Universitets anglosaxiska myntsamling*. 75 p. (Uppsala Univ. Årsskr. 1918.)
- E. A. KOCK. *Interpretations and emendations of Early English texts*. 4. (Anglia T. 42, p. 99—124.)
- *Jubilee jaunts and jottings. 250 contributions to the interpretation and prosody of Old West Teutonic alliterative poetry*. xlv + 195 p. (Lunds Univ:s Årsskr. 1918.)
Voir: Anglia Bbl. T. 30 ('19), p. 1—5 (F. Holthausen). —
Neuph. Mitt. T. 20 ('19), p. 129 (U. Lindelöf).
- *Zum Redentiner Osterspiel*. (Nd. Korresp. bl. T. 36, p. 10—14.)
- S. B. LILJEGREN. Article sur *M. L. Bailey, Milton and Jakob Boehme*. (Anglia Bbl. T. 29 ('18), p. 11—13.)
- Article sur *P. Chaudet, La religion de Milton*. (Anglia Bbl. T. 29 ('18), p. 13—16.)
- *Studies in Milton*. Thèse. Lund in-8°. xlii + 160 p.
Voir: Anglia Bbl. T. 29 ('18), p. 228—235 (H. Mutschmann). — D. L. T. 40 ('19), col. 124—126 et 149—151 (G. Hübener). — Archiv T. 138 ('19), p. 246—247 (A. Brandt).
- A. LINDQVIST. *Vom Anlautswechsel str:r im Germanischen*. (Beiträge T. 43 ('18), p. 100—113.)
- *Urg. ðazan, ðaza in Wörtern des Typus ahd. siohtago, mnd. rikedage, an. skildagi, bezw. mhd. irretac*. 45 p. (Lunds Univ. Årsskr. N. F., T. 14: 25. '18.)
Voir: Js. 39—40, III, 223.
- E. LÅFTMAN. *Är »le style indirect libre» ett indirekt framställningssätt?* (Mod. Spr. T. 12 ('18), p. 171—174.)
- H. PETERSSON. *Germanische Worterklärungen*. (Beiträge T. 43 ('18), p. 149—153.)
- J. PÅHLSSON. *The Recluse. A fourteenth cent. version of the Ancren Riwele*. Thèse. Lund in-8°. xiv + 335 p. 1 pl.
Voir: Sv. Hum. Tidskr. T. 2 ('18), col. 270—272 (S. B. Liljegren).
- R. SJÖBERG. *Hauptmann och Frenssen*. (Det Nya Sverige T. 12 ('18) p. 354—358.)
- E. STRÖMBERG. Article sur *Th. Frings, Über die neuere flämische Literatur*. Marburg '18. (Sv. Hum. Tidskr. T. 2 ('18), col. 253.)

- E. STRÖMBERG. Article sur *G. E. Törnwall, Die beiden ältesten Drucke von Grimmelshausens »Simplicissimus«*. '17. (Sv. Hum. Tidskr. T. 2 ('18), col. 289—290.)
- T. H. SVARTENGREN. *Intensifying similes in English*. Thèse. Lund in-8°. xxvi + 512 p.
Voir: Sv. Hum. Tidskr. T. 2 ('18), col. 225—227 (S. B. Liljegren). — NQ '18, p. 342.
- W. UHRSTRÖM. *Pickpocket, turnkey, wraprascal and similar formations in English. A semasiological study*. Stockholm. 80 p.
- E. WADSTEIN. *Namnet Danmark*. 45 p. (Göteb. Högskol. Årsskr. T. 24 ('18): Inbjudningsskrift, 25 ('19): 2).
- R. E. ZACHRISSON. Article sur *H. Stichel, Die englische Aussprache nach den Grammatiken Peytons (1756—1765)*. (Anglia Bbl. T. 39 ('18), p. 171—178.)

1919.

- E. BJÖRKMAN. *Bedwig in den westsächsischen Genealogien*. (Anglia Bbl. T. 30 ('19) p. 23—25.)
- Article sur *Beowulf, herausg. v. Heyne-Schücking*. (Anglia Bbl. T. 30 ('19), p. 121—122.)
- Zu einigen Namen in Beowulf*. (Anglia Bbl. T. 30 ('19), p. 170—180.)
- *Lord Byrons liv och diktning*. Stockholm 1918. 57 p. (Verdandis småskrifter 219.)
- *Wortgeschichtliche Kleinigkeiten*. (Anglia Bbl. 30 ('19), p. 318—320.)
- *Kläder och språkvetenskap*. (O. o. B. '19, p. 19—30.)
- E. BRATE. *Andra Merseburgerbesvärjelsen*. (Arkiv T. 35 ('19), p. 287—296.)
- G. CEDERSCHIÖLD. *Tyska soldatrim*. (O. o. B. '19, p. 462—464.)
- E. EKWALL. *Die Anglistik in Schweden in den letzten zwei Jahren*. (Anglia Bbl. T. 30 ('19), p. 204—213.)
- *Erik Björkman†*. (Anglia Bbl. T. 30 ('19), p. 313—318.)
- Article sur *O. Gevenich, Die englische Palatalisierung von k > ċ im Lichte der englischen Ortsnamen*. (Anglia Bbl. T. 30 ('19), p. 221—228.)
- Article sur *O. Halfter, Die Satzverknüpfung in der älteren Genesis*. (Anglia Bbl. T. 30 ('19), p. 37—39.)

- E. EKWALL. Article sur *H. Harz, Die Umschreibung mit do in Shakespeares Prosa*. (Anglia Bbl. T. 30 ('19), p. 228—232.)
- Article sur *H. Marcus, Die Schreibung ou in frühmittelenglischen Handschriften*. (Anglia Bbl. T. 30 ('19), p. 33—37.)
- K. F. JOHANSSON. *Germ. Alcis (Germ. Dioskurer)*. (Arkiv T. 35 ('19), p. 1—22.)
- E. A. KOCK. *Interpretations and emendations of Early English texts*. 5. (Anglia T. 43 ('19), p. 298—312.)
- *Kontinentalgermanische Streifzüge*. 34 p. (Lunds. Univ. Årsskr. N. F. P. 1, T. 15:2 '19.)
- K. KÄRRE. *Zur Etymologie und Bedeutung von altengl. bord- und scild-hreoda*. (Beiträge T. 44 ('19), p. 168—176.)
- Article sur *O. Strandberg, The rime-vowels etc.* (Sv. Hum. Tidskr. T. 3 ('19), col. 157—162.)
- G. LANGENFELT. *Några blad ur den medelengelska profanlyriken före Chaucer*. (Edda T. 11 ('19), p. 18—30.)
- *Svenska motiv i engelsk litteratur och vice versa*. (Nord. Tidskr. '19, p. 543—549.)
- E. LÅFTMANN. *Verbets modus i indirekt anföring i modern tyska*. Stockholm in-8°. VIII + 322 p.
- R. NÖJD. *The vocalism of Romanic words in Chaucer*. Thèse. Uppsala in-8°. ix + 169 p.
- H. PETERSSON. *Germanische Etymologien*. (Beiträge T. 44 ('19), p. 177—179.)
- M. REDIN. *Studies on uncompounded personal names in Old English*. Thèse. Uppsala in-8°. XLV + 195 p. (Upsala Univ. Årsskr. 1919).
- E. ROTH. *Eine westfälische Psalmenübersetzung aus der ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts untersucht und hrsg.* Thèse, Uppsala in-8°. 17 + CXXXIV + 164 p. + 2 facs.
- O. STRANDBERG. *The rime-vowels of Cursor Mundi. A phonological and etymological investigation*. Thèse. Uppsala in-8°. xvi + 231 p.
- Voir: Sv. Hum. Tidskr. T. 3, ('19) col. 157—162 (K. Kärre).
- K. F. SUNDÉN. Article sur *Beowulf, mit ausführl. Glossar, herausg. von Moritz Heyne. 11. Aufl. von Levin L. Schücking*. (Sv. Hum. Tidskr. T. 3, ('19), col. 14—16.)

- R. E. ZACHRISSON. *Arkaistiska former och konstruktioner i litterär nutidsengelska*. (Sv. Hum. Tidskr. T. 3 ('19), col. 97—110.)
 — Article sur *E. Müller, Engl. Lautlehre*. (Engl. Stud. T. 52, p. 371—380.)
 — *Scandinavian or Anglo-Saxon names?* (MLR T. 14 (19), p. 391—397.)
 — *Engelska stilarter med textprov*. Sthlm. 176 p.

Additions à la bibliographie des volumes précédents.

1913.

- B. BRILIOTH. *A grammar of the dialect of Norton*.
 Voir: N. Spr. T. 25 ('17), p. 373 (F. Karpf).
 E. A. KOCK. *Die Skeireins. Text nebst Übersetzung und Anmerkungen*.
 Voir: Literaturbl. T. 38 ('17), col. 73 (Behaghel). — Zs. f. d. A, Anz. T. 38 ('19), p. 27—35 (Jellinek).
 C. PALMGREN. *On the music of Robert Burns' Songs*.
 Voir: Engl. Stud. T. 50 ('16—'17), p. 435—436 (J. Hoops).
 R. E. ZACHRISSON. *Pronunciation of English vowels, 1400—1700*.
 Voir: MLR. T. 13 ('18), p. 109—111 (A. Mawer). — Archiv T. 135 ('16), p. 195—197 (K. Kärre).

1914.

- E. WESSÉN. *Zur Geschichte der germanischen n-Deklination*.
 Voir: Indog. Jb. T. 4 ('16), p. 159—161 (W. Streitberg).
 R. E. ZACHRISSON. *Two instances of French influence etc.*
 Voir: MLR T. 12 ('17), p. 255 (A. M[awer]).

1915.

- N. BERGSTEN. *Om engelska lånord i svenskan*.
 Voir: Indog. Jb., T. 4 ('16), p. 191—192 (E. Dirckinck-Holmfeld).

E. BJÖRKMAN. *Morte Arthure.*

Voir: Anglia Bbl. T. 29 ('18), p. 129—138 (W. Viëtor). — Engl. St. T. 51 ('17—'18), p. 115—121 (J. Koch). — D. L. T. 38 ('17), col. 453—457 (R. Imelmann). — L. C. ('17), col. 239—240 (M. Weyrauch). — Literaturbl. T. 40 ('19), col. 227—229 (G. Binz). — Mod. Langu. Notes T. 32 ('17), p. 127 (J. D. B.). — Anz. f. d. A. T. 38 (19), p. 104—106 (E. Schröder). — G. R. M. T. 7 ('19), 560 (Selbstanzeige).

— *Zur engl. Wortkunde.*

Voir: Indog. Jb. T. 4 ('16), p. 205—206 (H. Naumann).

C. COLLIN. *Än en gång abstrakter och konkreter.*

Voir: Arkiv T. 33 ('17), p. 185—186 (E. Brate). — cf. Arkiv T. 34 ('18), p. 89—90.

— *A bibliographical guide to sematology.* Lund 1915. 46 p.

Voir: L. C. T. 70 ('19), col. 936—937. (E. Fraenkel). — Archiv T. 138 ('19), p. 284. — Indog. Jb. T. 4 ('16), p. 54.

N. O. HEINERTZ. *Ein romanisch-germanisches Reiter- und Ritterwort.*

Voir: Jsb. T. 37 ('15), III, 136. — Arkiv T. 33 ('17), p. 186 (E. Brate).

K. KÄRRE. *Nomina agentis in Old English.*

Voir: D. L. 40, ('19), col. 370—371 (A. Schröder).

P. PERSSON. *Etymologien.*

Voir: Jsb. T. 37 ('14), III, 90.

H. SPERBER. *Studien zur Bedeutungsentwicklung der Präposition über.*

Voir: Indog. Jb. 4 ('16), p. 57.

E. WADSTEIN. *Ein morgenländisches Wort im Abendland.*

Voir: Jsb. T. 38 ('16), III, 166. — Arkiv T. 33 ('17), p. 186 (E. Brate).

E. WELLANDER. *Sprechen mit dem Accusativ der Person.*

Voir: Beiträge T. 40 ('15), p. 501—512 (J. H. Kern). — Indog. Jb. T. 4 ('16), p. 208 (H. Naumann). — Jsb. T. 37 ('15), V, 4.

E. WESSÉN. *Om de starka verbens präteritiparticip i de germanska språken.*

Voir: Indog. Jb. T. 4 ('16), p. 163—164 (W. Streitberg).

- R. E. ZACHRISSON. *The suffix *ingja in Germanic names*.
Voir: Indog. Jb. T. 5 ('17), p. 183 (W. Streitberg).

1916.

- C. AUERBACH. *Svensk-tysk ordbok*.
Voir: Biblioteksbladet T. 1 ('16), p. 221. — Museum, T. 26 ('18), col. 76—78 (H. Logeman).
- G. BJURMAN. *Edgar Allan Poe*.
Voir: Literaturblatt, T. 39 ('18), col. 363—369 (W. Fischer).
— Tiden '17, p. 284—293 (E. Ström). — (cf. Tiden '17, p. 388: G. Bjurman »Själslig urartning«).
- E. BJÖRKMAN. *Lord Byron*. Uppsala '16 in-8°. 228 p.
Voir: Literaturblatt T. 40 ('19), col. 368—369, (W. Fischer).
- Article sur *L. Schücking, Aeg. Dichtersprache*. (Engl. Stud. T. 50 ('16—'17), p. 426—427.)
- Article sur *F. Wende, Über die nachgestellten Präpositionen im Angelsächsischen*. (Archiv T. 135 ('16), p. 437—439.)
- E. EKWALL. *Zur Lautlehre Butlers*. (Anglia Bbl. T. 27 ('16), p. 185—186).
- T. FORSSNER. *Continental-Germanic personal names etc*.
Voir: Sv. Hum. Tidskr. T. 1 ('17), col. 180—188 (K. Kärre). — N. o. B. T. 6 ('18), p. 173—176 (E. Ekwall).
- N. C. HEINERTZ. *Etymologisches*.
Voir: Jsb. T. 38 ('16), VIII, 36. — Indog. Jb. T. 5 ('17), p. 187—188.
- J. HOLMBERG. *Zur Geschichte der periphrastischen Verbindung des Verbum substantivum mit dem Participium præsens im Kontinentalgermanischen*.
Voir: Sv. Hum. Tidskr., T. 1 ('17), col. 244—247 (E. Weller). — Literaturbl. T. 39 ('18), col. 353—354 (O. Behaghel).
- G. LANGENFELT. *Henry Lawson, en norsk-australisk skald*, (Tiden '16, p. 243—248.)
- N. LINDAHL. *Vollständiges Glossar zu Notkers Boethius De consolatione philosophiæ, Buch 1*.

- Voir: Jsb. T. 38 ('16), VI, 103. — Sv. Hum. Tidskr. T. 1 ('17), col. 146—147 (H. G. Reutercrona). — Literaturbl. T. 39 ('18), col. 84—86 (K. Helm).
- E. LINDER. *Rupert Brooke*. (O. och B. '16, p. 654—656.)
- O. OLSSON. *Till Shakespeare-minnet*. (Tiden '16, p. 116—125.)
- B. PALM. *Obestämda artikeln vid ämnesnamn och abstrakta i engelskan*. Malmö in-8. 55 p.
Voir: Engl. Stud. T. 51 ('17—'18), p. 97 (W. Franz).
- H. SCHÜCK. *Shakspeare och hans tid etc.*
Voir: MLR T. 12 ('17), 390—391 (H. Wright). — Det Nya Sverige '16, p. 378—386 (O. Rabenius). — O. och B. '16, p. 453—460 (G. Nordensvan).
- K. F. SUNDÉN. *Predicational Categories etc.*
Voir: MLR, T. 14 ('19), p. 121—123 (H. Bradley). — Archiv T. 137 ('18), p. 123—124. — Engl. Stud. T. 51 ('17—'18), p. 414—425 (W. Franz).
- R. E. ZACHRISSON. *French 'le' for English 'the'*. (Archiv T. 135 ('16), p. 69—79.)
Voir: Jsb. T. 39—40 ('17—'18), XV, 103.
- Gurli Westgren.* *E. Rooth.*

Studier i modern språkvetenskap utgivna av Nyfilologiska sällskapet i Stockholm. Pris pr vol.: vol. I—IV 5 kr.;
vol. V 6 kr.; vol. VI 7 kr.

I. 1898.

Inledning. Sällskapetets medlemmar. Stadgar. Föredrag. Tillägg och rättelser. Modernismes en **-isme** et en **-iste**. *Carl Wahlund*.
Några anteckningar om användningen af prepositionen **á** vid det direkta objektet i spanskan. *Åke W:son Munthe*.
Mélanges grammaticaux, I, II. *O. Örtenblad*.
Strödda anmärkningar till den engelska grammatiken. *A. Malmstedt*.
Le suffixe **-ime**, **-ième** en français. *Erik Staaff*.
Om ändelsen **-is** i nysvenskan. *Alfred Nordfelt*.
Altération et chute de l'**r** en français. *Herman Andersson*.
Zur Frage nach der Entstehung von Konstruktionen in Art von »Ich habe schreiben können« u. s. w. *P. A. Lange*.
Om artikeln, dess ursprung och uppgift, särskildt i franskan och andra romanska språk. *P. A. Geijer*.
Aperçu bibliographique des ouvrages de philologie romane et germanique publiés par des Suédois depuis 1893 jusqu'au mois d'octobre 1898.

II. 1901.

Sällskapetets medlemmar. Föredrag.
Kronologiskt ordnade geografiska schemata öfver nordfranska medeltidslitteraturen. *Carl Wahlund*.
Sur les »propositions relatives doubles«. *A. Malmstedt*.
Om franska lånord i svenskan. *Alfred Nordfelt*.
Om användningen af ordet katt i svenska eder och liknande uttryck. *Åke W:son Munthe*.
Les pronoms français au seizième siècle. *Gustaf Ernst*.
Sur les adverbes qui déterminent les substantifs. *Anna Ahlström*.
Sur le développement phonétique de quelques mots atones en français. *Erik Staaff*.
La note sur le Virgile de l'Ambrosienne. *Fr. Wulff*.
Rimstudier hos Verlaine. *Ruben G:son Berg*.
Modus Conjunctivus, särskildt i franskan. *P. A. Geijer*.
Aperçu bibliographique etc.

III. 1905.

Sällskapetets medlemmar. Föredrag.
Un acte inédit d'un opéra de Voltaire. *Carl Wahlund*.
Pon freno al gran dolor che ti trasporta. *Fr. Wulff*.
Des locutions emphatiques. *A. Malmstedt*.
Sydvästengelskt och västsachsiskt **r**. *J. O. G. Kjederqvist*.
Några anteckningar om några fall af attraktion i några svenska arbeten. *Ruben G:son Berg*.
Öfversikt öfver tyska språkläror. *Otto Rohnström*.
Über sonantische Nasale in der deutschen Umgangssprache. *Elias Grip*.
Gaston Paris. *P. A. Geijer*.
Aperçu bibliographique etc.

IV. 1908.

Föredrag.

Supplement till band II.

Hel. Peter af Luxemburg. *Carl Wahlund.*

Mélanges syntaxiques. *A. Malmstedt.*

Till det engelska riksspråkets historia. *Eilert Ekwall.*

Det svenska språkets tjänlighet i antika metrar. *Fr. Wulff.*

Novalis och Fouqué i Sverige. *Ruben G:son Berg.*

Onomatopoetische Bezeichnungen für menschliche Wesen, besonders im deutschen und englischen. *J. Reinius.*

Strödda anteckningar om frasen »Här ligger en hund begravnen» och några närstående uttryck. *Åke W:son Munthe.*

Några subjektiva tidsmått i svenskan och tyskan. *B. J:son Bergqvist.*

Aulica, fr. ouche. *A. Terracher.*

Deux chartes léonaises. *E. Staaff.*

Aperçu bibliographique etc.

V. 1914.

Föredrag 1908—1913.

Carl Wahlund. *P. A. Geijer.*

Two instances of French influence on English place-names. *R. E. Zachrisson.*

Shakespeares uttal. *R. E. Zachrisson.*

Om Swinburnes liv och diktning. *A. Malmstedt.*

Lingvistiska kåserier. *P. A. Geijer.*

Le développement phonétique de **-abilis** et **-ibilis** en français. *E. Staaff.*

Buregi-Byringe. *R. Ekblom.*

A few miscellaneous notes on English pronouns. *Josef Reinius.*

Bidrag till attraktionsläran. *Ruben G:son Berg.*

Strödda anteckningar om uttrycket »myror i huvudet» och några närstående bilder. *Åke W:son Munthe.*

Une version anglo-normande inédite du Miracle de S. Théophile. *Hilding Kjellman.*

Aperçu bibliographique etc.

VI. 1917.

Föredrag 1914—1916.

The earliest Swedish works on English pronunciation (before 1750). *A. Gabrielson.*

Det fornfranska talesättet »ne garder l'heure» ännu en gång jämte några andra. *P. A. Geijer.*

Etymologische Studien über Geige—Gigue—Jig. *Daniel Fryklund.*

Tysk språkrensning sedan 1870-talet. *Ivar Larsson.*

Zur bulgarischen aussprache. *R. Ekblom.*

Några anteckningar om ordet griphummer. *Åke W:son Munthe.*

Rossetti och »The æsthetic Movement». *A. Malmstedt.*

Les formes toniques des pronoms personnels régimes après quelques particules dans l'ancien français. *J. Melander.*

Notes on early English personal names. *R. E. Zachrisson.*

Uttryck af typen: »la fièvre lui a pris». Studie i fransk historisk syntax. *Hilding Kjellman.*

Aperçu bibliographique etc.

Pris 8 kronor

UNIVERSITY OF MICHIGAN

3 9015 03965 9019

BOUND

AUG 2 1951

UNIV. OF MICH.
LIBRARY

